

Iutarot Olchekut
Sukuul e Bibilia Oo Larikok

Inaatumi Tiatua ena Palai

Enkorrok Enkisoma e Bibilia:

Enkitisipata Enkatini enkiterunoto e Bibilia(Enikinotie Biblia).	3
Enkatini nabo kitok te Bibilia (Olbakunei le Njeunoto, eing'uaa Bibilia e ESV)	8
Ainyoo enkatini eLikioroto, nemeeta nchere peyie mekilikioo?	12
Elikioroto Enkitoria	19
Enkidimata oo Sirat	22
Enkisoma oo Sirat Osotua Ng'ejuk (te Bibila e ESV)	26
Orrekie ovalunye Osotua Ng'ejuk Isirat lo sotua Musana	31
Naboisho te Uni Enkai	36
Enkioitoi Nisumie, Nimbaluniye, Niasishore Isirat (Enkioitoi naasishore oltung'ani Ng'ejuk)	41
Enkibatisa Enkare, Eneing'uaa o tipatisho	45
Erripoto Olairukoni	54
Nkoon O elikioroto	61
Imayanat Oldeketa tiatua Isirat	68
Enkanyit e Nkirukoto	74
Nkishoorot Enkiyang'et-Eninko Teniyiolou, Niasishore Nishetu Enkishooroto	78
Enkisoma oo Sirat Osinaitin	82

Enkisiaayiare o Enchula Enkitoria(Kingdom Fellowship Ministries)

Inaatumi Tiatua Ena Palai

Eponita dukuya

Olpukunei lo Lairritani:

Enyorrata e Kipaaretisho	8
Erreten Olkilikuai-byJohnR.Stott	87
Enkoitoi Nintobirie Olkilikuai te Bibilia (Eing'uaaDLManual)	90
Kitoiwuoki Peyie Iisho (Eing'uaaDLManual)	93
Olairritani Oitobir Ilkipaareta	98
Olairritani aunoni le Nkanisa (Eunotoe Nkanisa)	102
Ntokitin e Tipat Naayiolounyeki Ilarikok Sidan (Eing'uaaDLManual)	107
Olarikoni Aisiaayiani (Eing'uaaDLManual)	111

Enaituruk too naautu - Kingdom Ministries Fellowship:

KMF Elimunoto- Ainyoo eutu KMF?	117
KMF- Enduaata	120
KMF- Enajo Enkirukoto	120
KMF- Inaajo Peyie Eas	122

Olkerreti Osujaa Isirat

Ore kulo kigerot neing'uaa Bibilia naji English Standard Version Study Bible natisira Crossway publishers.. Naa ore kulo kigerot naa ile tipat too looiteng'eni le Bibilia.

Olkerreti lo Sotua Musana

Ore ele rorei oji “Olkerreti” (Eutu te Kigiriki ajo “aitore”) etaasishoreki te bibilia too nkoitoi are: ore ene dukuya neutu ajo bibilia orrekie osujita kanisa te nkirukoto neasishore sii, ore eniare naa eutu lelo sotot loo lomon oosipa tenebo imbukui oo lomon sinyat. Oroei opa etaasishoreki peyie eutu nena bukui e bibilia teina rishata opa nabayie o lari liong’uan le AD.Ina peyie aa enetipat teneishuni ong’ash loo lairukok te kuna baa. Ore opa eton meibala ena bae naa kejo ilairukok “Osotua Musana” tenebo “Osotua Ng’ejuk” “Isirat Sinyat” neaku ore amu eitu eitoki ninche aajur kake eiruko aajo kesipa enaa enatasotuoki

Mbaa Naayau Empaash tolkerreti lo Sotua Musana

Ore Osoutua Musana too Ilkiristiano nenyanyuk o Bibilia oo Ilhebrania naa ninye etujung’uo Yesu too Ilyahudi. Ore opa te nkisiayiare e Kanisa too loreren, nedoli aajo ene tipat teneasishoreki lelo sirat lo sotua musana enaa enaibalunyeki opa te nkaraki lelo Yahudi oiro enkutuk oolgoriki. Ore amu aikiti opa enkutuk oolhebrania te kanisa(neisul te boo e Syria o Palestina),ore opa enkibelekenyata e dukuya Osotua Musana naa olopa rrekie etaasishoreki oibelekenyiekibilia oolhebrania meeum enkutuk oolgoriki(septuagint). Ore opa meetae eng’eno oolhebrania nemedupi sii eyiolounoto olkuaak loo Yahudi,negolu peyie erishi mbukui e bibilia o kulie ake kisomaritin yiilot naitamanari esira te nkutuk oolgoriki arashu Latina. Kuna baa naayautua empaash naipirta empukunoto oo sirat naa ninye peyie ejii “olkerreti” aa nchere peyie etemi aaing’oru ewalata.

Amaa Bibilia ooLhebrania keata mbukui naanyanyukie enoshi ake Bibilia?

Ore ena kisoma netonyorrayie ajo ore Bibilia ooLhebrania, naa ninye etujung’uo kanisa opa te moitie, neton ake eeta nena bukui naata taata . Ore mbukui pokira imiet oonkitanapat neitu epong’i aapik tenebo.Kake ekesujaa enkipangata elimunoto, nenyok autu nkitanapat e Musa, nesuju enkatini enkitobirata enkop ometabaiki keeya e Musa. Ore ake sii ninche Iloibonok o kulie kigerot, teneipangae tolkuaak enaa enatiu te Talmud, neitu ake sii eeku enkipangata natumutaki. Eiteru Iloibonok too mbukui ong’uan- Yoshua, Ilarishak, Samuel o Laiguana—nesuju enkatini ebaiki erishata e are, eiteru enjing’ata enkop osiligi ometabaiki eyararoto te Babeli. Neiting too mbukui ong’uan enaibon-Yeremia, Ezekiel, Isaya o nena bukui tomon aare(oo loibonok ooti)—neipangaki eiteru te sapuk omeiting’o. Ore lelo sirat loo lomon neiteru too mbukui ile eng’eno- Olkerempe, Yob, Ndug’eta Erashe, Olaikooni, Osinkolio le Solomon, Nkishirat—neipangaki eiteru te sapuk omeiting;o terisoroto e sapuko, neiting’ieki too mbukui ong’uan naainosu enkatini- Danieli, Esta, Ezra- Nehemia o Ntepen—neishu kuna ina rishata e uni enkatini erishata eyararoto ometabaiki errinyunoto. (ore embuku natelekua e Rusi, neitushulakaki Ollkerempe amu ore enkiting’oto neutu ake enkiterunoto e Daudi.)Ore nena bukui naainosu enkatini, netipikaki metaa ninche iniare, metaa or Intepen neitululung bibilia pooki eiteru te Adam ometabaiki errinyunoto eing’uari eyararoto, ore sii ake etipikaki Ezra-Nehemia meituruku too Intepen. Ore enkiti naa ijo meibala naa nchere ore Osinkolio le Solomon naa dorrop enkiti alang Inkishirat, kake neiturukunyeki peyie eibung’a kuna bukui pokira uni e Solomon pooki.

Ore Yesu tenebo kulie asirak losotua Nge’ejuk neimakita ilomon losotua Musana katitin 300, eitu eitisipi nkatitin pooki amu meibali sii tenaa ko sotua Musana enaa eikulie ake omon oonyanyuk eimakaki. Ore ake terishata pooki naa keimakini isirat enaa keeta enkitoria e Enkai te nkitanyanyukoto “etisiraki”, “ejo

isirat” o sii “ejo Enkai” nemetae kulie sirat oimakini tena oitoi. Ore too nkuti rishat neimaki ilasirak losotua Ng’ejuk, kulie ake asirak, ompaka ninye lelo Giriki lemeyiolo Enkai, kake melimu aikata ajo ororei le Nkai otejo(tisipu;[Iasat Titus 1:12–13; Yuda 8–10, 14–16](#)), eutu ilo kerreti osujaa Osotua Musana. Eibalunye ina kisoma nadede nchere, ore embuku osotua Musana oolhebrania naa keutu ilo kerreti osipa lo Sotua Musana, laa ninye opa etang’ara Yesu olkipaareta teina rishata e Judaism. Metii hoo mbukui naatung’uayioki naaji peyie eponaari, nemetii inaatoponayioki naaji maitayu..

Olkerreti otaasishore Osotua Ng’ejuk

Ore olkitamanyunoto losotua Ng’ejuk neibala eimu ina yieuna empiris Enkai nautu kewan naa ore ororei lenye neeta enkitoria e Aisho. Ore enaa enabukunye embolunoto ororei nesujita ake nkiaasin sapuki enkordunoto too nena opa rishat musan ooltung’ana le Nkai(olning’o le Adam o Hawa, olning’o le Abraham, enkordunoto te Misiri, enkitoria oolkingii, eyararoto o errinyunoto)neaku tenelotu ilo Mesiah oisiligishoreki, nebau erishata ng’ejuk naishoru Enkai te leng’on embolokinoto (tisipu 2 Tim. 1:8–11; Tito 1:1–3).

Mbaa Naatonyorrayie Osotua Musana

Ore ina naa keibung’ a ilomon losotua Ng’ejuk o lelo losotua Musana, netayioloki opa ake nenyorraro sii to Sotua Musana, amu ore ninye mbaa enkordunoto eimu Messiah, nelimuno tiatua ilo ning’o le Nkai eutu sii nchere asipani enkai too nkisilagat enyena([Yer. 31:31–33](#); o [IIHeb. 8:7–13; 10:16–18](#)). Eiteng’ena Yesu ilooiteng’eni ina kata peyie epiu ejoki nchere ore “inkitanapat e Musa o Loibonok tenebo Olkerempe” netolimutuo mee ake enkisilisilot e Messiah, kake o sii enkirridunoto o empalikinoto oo ng’ok peyie eibalieki too loshon pooki, eiteru te Yerusalem ([Luka 24:44–48](#)). Ore isirat le naibon enaa Isaya 2:2–3; 49:6 tenabo Olkerempe 2:8 neimakita erishata nalotu ewang’an empiris Enkai, neibalieki enkordunoto too loshon pooki. Neaku eutu ake ajo ore ele omoni neitabayioki too sirat ng’ejuko ootonyorrate olopa ning’o lo sotua-aa taa torrekie opa oibalie Enkai lenkordunnoto(elimuno tedukuya) tenebo sii isirat tiatua enkisiayiare oolkipaareta(tenebo lelo ootaasishore) eitabari enkipototo enkisiaayiare

Emputoto e Yesu

Ore opa Enkai neiro too nkoitoi kumok, kake ore taata netonyora airorie iltung’ana eimu enkerai enye (tisipu [Ilheb. 1:1–2, 4](#)). Ore enkisiaayiare sapuk e Yesu naa peyie eitabaya ele kilikuai lenjeunoto olosho loo Siraeli tenebo kulie oshon ([Isaya. 49:6; Iasat 26:23](#)), neitaae ororei osesen ([Yohana 1:14](#)). Neitarasaki ele kilikuai lelo kipaareta ootegelua peyie eitabaya, lelo ootuputo neisho enkidimata metaa ilkiliku lenyena ([Matayo. 10:40, “ore ilo laang’amaa”](#)). Ore esiaai enye naa peyie eshuku.....endamunoto eimu esiaai enkiyang’et, ilomon lenyena o nkiaasin

([Yohana 14:26; 16:13–14](#)) nepuo sii aishakenoo Yesu te Yerusalem, Yudea pooki o Samaria tenebo ineeiting’ie enkop ([Iasat 1:8; cf. Matayo. 28:19–20; Luka 24:48; Yohana 17:14, 20](#)).

Nelotu abau erishata natisiraki elikioroto oolkipaareta too mbukui o Sotua Ng’ejuk, naa ninche taata inkitanapat Olaitoriani naa Olaitajeunoni eimu ilkipaareta linyi” ([2 Petero. 3:2](#)).

Ore ninye Paulo olkulikae kipaareta naa keiger opa ninche ilkiliku egira aalikioo: enaa enaitumusu ninche Yesu. Neiterunye taa enkidimata o enkitoria too ilkipaareta (oloibonok) eitabaya ororei le Nkai nenyoraa sii ilkumok ([Iasat 10:22; Ilefeso. 2:20; I Ithes. 2:13; Yuda 17–18](#)). Ore ena nyorraroto neutuno opa too ilkulikae asirak leme ilkipaareta. Tenkitanyanyukoto, ore Clement le Roma nejo “etang’amutua ilkipaareta

elikioroto ang eing'uaa Olaitoriani Yesu"; Eirrwuaki Yesu eing'uaa Enkai. Neeku ore Kristo neing'uaa Enkai, ore ilkipaareta neing'uaa Yesu. Eutu naa ajo ore pokira neitabaitie eyieunoto Enkai aabaraki ([1 Clement 42.1–2 eigero c. a.d. 95](#)). Ore etemi aing'oru nena bukui nautu olkerreti osujaa isirat, eitu egelu kanisa telulung'ata nena bukui naajo ninche inetipat—aa taa inoolaisiayiak, inenchankar, inekiguena, arashu inenkitagolo. Kake etoduaa kanisa kewon enaa eishooki enkidimata peyie eng'amaa ina naishorua Enkai too mbukui oolkipaareta tenebo lelo lencholieb enye (enaa., Irenaeus, *Against Heresies* 3.preface; 3.1.1–2). Ina peyie ore enjurroto eina oitoi arashu olkerreti naa ketapong'oo. Ore mbaa enaa kipareetisho, ilporori, eseremare napaashaa, endung'oto enkiguana tenebo olning'o le kanisa, neme ninye orrekie oyiolounye aajo kakua pala eng'amu. Ore nena uni edukuya naa keyiolou kanisa eimu oltoilo lolaitajeunoni, ilo laa ninye eyanyit ("ore nkerra ainei nening oltoilo lai....naa kaasuj nanu" Yohana 10:27)

Ore elikioroto terisioroto e Matayo, Marko, Luka o Yohana(elikioroto edukuya)etang'amayioki opa oleng neitu esapuku enhankar tiatua kanisa.Ore ene siadi, naa elikioroto e Yohana, natisiraki te nkiting'oto peyie eishunye ilarin le dukuya(enaa enadamu ilaisumak)kesipa pii ilomon kulo oiroroki terishata e AD110 too lkigerot le Ignatius le Antokia, laa keyiolo sii opa Matayo nelelek sii eyiolo Luka.Ore teina rishata ake, ore Papias le Hierapolis te Asia Kiti neyiolou ening'uaa elikioroto nelelek sii etayiolo ene Luka o Yohana.Ore te mpolos elelo kulikae arin, or Justin Martyr le Roma, nelimu ajo ore elikioroto(ajo pokira ong'uan)-naa etejo "ndamunot oo lkipaareta"-nejo eisomitae too ntumoritin eseremare oo lkristiano.

Ore te [2 Petero 3:16](#),ore esajata oompala e Paulo neidipaki aatayiolo enaa isirat neaku naa etonyorrayioki katukul. Ore ake sii, etii esajata(hoo nemeyiolo eneba) e kulie pala e Paulo naayiolo Clement le Roma tenebo lelo ootang'amutua nena pala te Korintio eton eitu eish ina rishata oo larin le dukuya, neitoki ake sii ninye Ignatias le Antokia o Polikap le Symnrna olaisomak lenye te dukuya enkitong;oto e lelo arin. Ore nena pala enkirrita ([1–2 Timoteo o Tito](#)),netanyaki aajo mme ine Paulo lelo ooji ilang'eni le det, nejo eidimayu paa te rishata e Polycarp etisiraki.

Ore tenkiting'oto e lelo arin iip terishata eare, ore enkorrok oombukui Osotua Ng'ejuk-21 e nena 27-netonyarrayioki: ore nena elikioroto pokira ong'uan, Iasat, Impala 13 e Paulo,1Petero, 1Yohana tenebo Embolunoto. Ore ake tena rishata netonyarrayioki embuku oo ilebrania(te moikuape tenebo Irenaeus o Tertullian to loontoluo,kake nenang'akini silig te Roma ejи meibala olaigeroni), Yakobo, 2Petero,2Yohana o 3Yohana tenebo Yuda, ejи ninche ake etisira ilarikok le nkanisa. Ore enkaraki naa eitu eibalayu mbaa kumok, nenang'aki silig ilkumok le lelo payiana liopa(enaa Eusebius, Enkatini Olaikooni 2.23.25).

Eji naa ore tiae rishata e lelo arin iip uni(neitayuni embuku alang olpiyayati)netii nena pala ekipaaretisho pokira naapishana neitobiruaki, neitoki Eusebius alimu ajo etonyorrayioki pokira naapishana oleng.

Ore te 240s A.D, Origen(omanya Kaisaria te Palestina) nenyoraa nena bukui 27 Osotua Ng'ejuk kake nejo ore Yakobo, 2Petero, 2Yohana, 3Yohana o Yuda, neitu ening'okinoi. Embae ena nanyakua ake sii ninye Eusebius asir etulusoite ilarin 60, nejo etanang'akaki silig Ilebrania o Embolunoto. Ore tiatua nena dung'ot pokira are naatonyorrayioki o neitu enyorraari, netii ake nena 27 neitu eponaari. Nelimu nkulie bukui naatejo(Iasat e Paulo, Enkirrita e Hermas, Kipaaretisho e Petero, Empalai e Barnabas tenebo o enkisoma)naa keyioloi opa too nkanisani kumok kake neiruko opa ninye ajo keiguenareki enaa mesipa.

Ore to lari le A.D 36, nelimu ilo batiri le Alexandrian oji Athanasius, tiatua ina palai enye olari le pasaka esiana oombukui neitu eponaari 27, kake nelimu kulie ajo sidain tenkisoma kake mme sirat sinyat. Ore sii ninye esiana natolimuoki te kulie arin iip ong'uan oishunye, neibung'ate ake onkulie hoo netii nkuti

paashat eina korrok oombukui maa nabo(ilikiorot pokira ong'uan, Iasat, mpala 13 e Paulo, 1Petero, 1Yohana).

Ore iltururri okuni lenkirukoto oing'uaa enkop olkila orok- te Hippo Regius te A.D 393 o sii te Carthage te 397 o 419- ore ilo batiri kitok le nkop olkila orok oji Augustino, nelimu ake sii ninye nena bukui 27. Eibelekenyaki op ate Latin naji ene Jerome, ore ina e Vulgat neeku ninye Bibilia naasishore nkanisani oloontoluo.Ore sii te moikuape netobiko Embolunoto eitu enyorrori terishata. Eitu eng'amaa kanisa e Syria Embolunoto, 2Petero, 2Yohana, 3Yohana tenebo Yuda omeishunye ilarin iip imiet(Syria Oloontoluo) arashu iip ile(Syria e Moikuape).

Etoiwo ilo rorei le kipaaretisho kanisa[Iroma. 1:15–17; 10:14–15; Yakobo 1:18; 1 Petero. 1:23–25](#)), Ore orrekie oigerieki ele rorei neuno enaa ninye oitabaya ilo ning'o leNkai. Keidimi aatejo nchere nena bukui ake 27 nautu ate aa ninche eiteraki, olkitamanyunoto, o shaken ekipaaretisho. Eitodolutua aajo ninche ororei leNkai oishooki nkanisani toolporori pooki. Ene etii nena data oonkerrai e Kristo naaing'ua iluaat kumok nepuonu aaning oltoilo lolchekut nesuj.

Isirat Lemeibala

Ore ewueji sapuk eina Bibilia e Kingereza- naing'uaa Bibilia kitok e Tyndale o Coverdale(1539) nelo dukuya-netipika inkirrhat naapaasha to Sotua Musana oSotua Ng'ejuk, ewueji "oolomon lemeibala" laa ketii mbukui naaalulung'a onkuti dung;ot. Ore ina bibilia e Vulgate naibelekenya enkutuk Jerome(eiterua A.D 382 neidipi 405)netipika atua Osotua Musana ake-etii kulie naiwuang'ie o kulie naatipika mbukui e Esta, Yeremia o Danieli. Ore tewalata e bibilia enkanisa e Katolik e Roma enaa empukunoto e Douay tenebo bibilia e Yerusalem, ore kulo rorei netipikaki ake aashum tewueji enye ake.

Ore te walata eina kirukoto natoorunye(Protestant), ore lelo omon le meibala, naa etii ilotudung'oyioki o lelo ootasotoki tewueji nebo.

Eishoo ninye Jerome enkarna ajo(apocrypha) "ilomon ooisudoyioki" terisioroto enkiteng'ena enye tenebo eyiolounoto olkerreti osujita Osotua Musana te nebo ilaigerok lo sotua Ng'ejuk o lelo sii Yahudi opa too ilarin iip; neaku ore lelo le ina kirukoto natoorunye(Protestant) ootawalutua ororei, neitu eya lelo kigerot enaailosotua Musana, kake eiturrurro ninche aapik enkirrishata napaashaa, neisho Jerome enkarna ejo "Apocrypha"

Ore enkoitoi naasishore ilasirak airukok ilomon le meibala, naa keitededeyie kuna baa nikindipa aing'ora. Ore ninye Osotua Ng'ejuk naa keutu nabo arashu katitin are oolomon le meibala, kake meisho ae golon enaa enaisho nena bukui Osotua Musana.Ore hoo neimakaki to sotua Ng'ejuk iwuejitin kumok Osotua Musana, enaa 300, eitu aikata eimaki lelo omon lemeibala (OreYuda 14-16 nemeeta ilomon lelo ooji ile meibala kake etii ilomon oing'ua isirat lolYahudi, *1 Enoch*)ore tiatua lelo arin iip are, ore Justin Martyr o Theophilus le Antokia laa mepal eitu eimaki Osotua Musana, eitu eimaki lelo omon ooji ilemeibala. Ore tenkiting'oto elelo arin iip are,ore nena bukui *eng'eno*, *Tobit*, o *Sirach* naa eing'ori tae enaa isirat sinyat, kake ore nena bubui oolomon lemeibala neitu eyae teina oitoi. Ore sii enyorraroto enye neitu esiek. Etii sii ena sipata nena bukui oolairukok tosotua Musana, ore emusana enye neeta ilkuti omon ooji ilemeibala, ore sii ina musana aisul naa ina e Melito(A.D 170)nemetii lelo omon.

Ore te nkiting'oto elelo arin iip ong'uan, nedol Jerome peyie eitapaashi nena bukui oolomon le meibala o nena bukui oosirat sinyat kake neisul nena Osotua Musana, neitoki sii lelo asirak kutiti aitapaash kulo sirat te lelo porori le polos, ometaba enaa neitoki sii ninche lelo le Protestant aadumunye aapik erishata edukuya ina bae naibalieki isirat. Ore teilo Turrur le Trent(1545-1563), ore etiu neija eiterua kanisa e Roma atem ajo keor lelo omon lemeibala(meteleku 1 o 2*Esdras* o *enkomono e Manasseh*) teina rubata nabo ombukui sinyat. Etaase ena tenkaraki(1) eilepunye Roma nkoon olkuaaki(2)edoli enaa kanisa naitayu isirat(3)etonyorrayie kulie baa hoo nemeibala(neisulaki olkuaak leina kirukoto naji keisilisili iltauja loolaing'okok peyie ejing keper, empalikino eng'or enkisilisiloto, esipata naa ninye nayau enkitisipata)naa eing'uaa lelo omon lemeibala. Neisho kuna kiteng'enat esipata nena naajo Katolik e Roma eipirita Martin Luther tenebo kulie arikok leilo kerreti opaashari, neiterua 1517.

Nabo Atini Kitok te Bibilia

(Orreikie le njeunoto eing'ua bibilia e ESV)

Kaji eiko bibilia peyie elulung'ayu? Ore mbaa naatutuaki te bibilia netaasate terishata oolarin nkalifuni naa too wuejitin neepasha. Ainyoo naitutum pooki?

Ore entoki nabo naitutum bibilia naa ina natisiraki te ngolon e Aisho. *Ore pooki buku e bibilia naa Ororei le Enkai*. Ore nkiaasin pooki nautuno te bibilia naa Enkai openy natejo peyie eutuni, neisho iltung'ana lenyena enkoitoi nautunye; ‘‘Amu ore pooki natisiraki opa too nkolong’i naatulusoitie netisiraki peyie eutaa iyiook, paa ore eimu eng'iriata neimu sii enkitagolo oosirat peyie kitum osiligi’’([Iroman. 15:4](#)).

Orrekie le Enkai te Enkatini

Eibalie Bibilia nchere keeta Enkai *orrekie oididik ina atini kitok*. Ore eyieunoto Enkai, ‘‘orrekie oitululung erishata’’ naa peyie eitutumi pooki te ninye[Kristo],te keper o te nkop’’ ([Ilefeso. 1:10](#)), ‘‘te nkisia enkitoo enye’’ ([Ilefeso. 1:12](#)).Eeta opa aka Enkai ele rreikie tenkiterunoto: ‘‘tadamu nena tokitin musan; amu ara Enkai, nemeetae ae; amu ara Enkai, nemetii olaijo nanu, aibalie enkiting’oto te nkiterunoto o te nena olong’I neton eitu easi toki, ejo keitashe enkiguena ai naa kaitabaya pooki yieunot ainei’’ [Isaya. 46:9–10](#).ore peyie ebau erishata nageluno’’ore peyie eeku erishata orrekie le Nkai’’ neirriu Enkai neiu enkitok, tiaboru inkitanapat, peyie elaku lelo ootii abori inkitanapat’’ ([Ilgalatia. 4:4–5](#)).

Ore esiaai e Kristo tenkop, neisulaki enkisilisiloto, ninye enkitabayaroto enkatini, emairroto kitok naa teina eitabayie Enkai enjeunoto naa ninye enkatini nautuno sii to Sotua Musana. Ore ena rishata naa mbaa naidipate e Kristo eing'uraa kake eing'uraa sii dukuya aa ina kitabayaroto ina kata teneshukunye Kristo neliooyu “keper ng’ejuk naa ninye manyisho esipata” ([2 Petero. 3:13](#); ing’ura [Embolunoto. 21:1–22:5](#)).

Naboisho orrekie leNkai naishorua metipika sii *inkisilagat o nena damunot* tenkiterunoto metaa ore *enkitabayaroto* nebau tesiadi. Ore tiae rishata naa ore inkisilagat neeta empukunoto emakewon enaa ina kata peyie eisiligishore Enkai elotunoto e Messiah, ilo alakunoni kitok otaanyutua Isiraeli ([Isaya. 9:6–7](#)). Ore ake tiae rishata naa ore inkisilagat netuutuaki toolmonek, enaa peyie eitanapisho Enkai meishoori ilasarri loo ng’uesi enaa olmonekie lempalakinoto oong’ok ([Ilawi 4](#)). Ore ninye ilasarri loong’uesi neitu eidim aishu ing’ok enaa ejutu katukul ([Ilhebrania. 10:1–18](#)). Eitaanyuaki ilo Kristo laa ninye oidip naa ninye olasar loong’ok.

Kristo to Sotua Musana

Ore enkaraki naa ore orrekie leNkai naa Kristo eipirta tenebo enkitoo enye ([Ilefeso. 1:10](#)), eibale naa ajo ore inkisilagat Enkai olelo monek tosotua musana, neipirta pooki ninye. “Amu ore inkisilagat Enkai netum ewalata te ninye[Kristo]” ([2 Ilkorintio. 1:20](#)). Ore peyie eipang’aki Kristo ilkipaareta ina kata peyie epiu, ore inkiteng’enat netem autaki ninche eneikuna Osotua Musana peyie eutu ninye: “nejoki ninche, ‘eikake ayia kulo moda, nitanya irukuruku nena pooki naatejo iloibonok! Emiyololo aajo meeta opake peyie meisilisili te kuna peyie ejing atua enkitoo enye?’ Neiteru te Musa tenebo iloibonok pooki, neibalakinye ninche too sirat nena naipirta ninye” ([Luka 24:25–27](#)). Eidim sii niing; or [Luka 24:44–48](#): “Nejoki ninche, ‘Ilomon lainei kulo lairorie intae eton aboitare intae, ore pooki naatisirake aipirta nanu toonkitanapat e Musa tenebo iloibonok, olkerempe naa keitabari.’ Neitoki abol indamunot enye peyie eyiolou isirat, nejoki ninche, ‘Etisiraki nchere ore Kristo naa keisilisili kake ore tenkolong e uni nepiu aing’ua ilootuata, neibalieki enkirridunoto o empalakinoto oong’ok tenkarna enye too loshon pooki, eiteru te Yerusalem. Irara intae ilchakeni le kuna baa.’”

Ore tenejo Bibilia “nebol inkonyek peyie eyiolou *isirat*” ([Luka 24:45](#)), meutu ake duoo nena duaat kuti naipirta Messiah. Eutu Osotua Musana te lulung’ata, ebaiki nena dung’ot kituaak pokira uni Osotua Musana naaibalunye olkuak loolyahudi. “Ore inkitanapat e Musa naa Enkiterunoto ometabai Enkililata ooNkitanapat. Ore Iloibonok “netii lelo liopa(imbukui oonkaatini, Joshua, Ilarishak, 1-2Samuel tenebo 1-2Illaiguanak) o lelo Oibonok lesiadi” (Isaya, Yeremia, Ezekiel tenebo kulie Oibonok 12 kutiti, Hosea-Malaki). “Ore Olkerempe naa nabo eilo sototi liokuni otipika Ilyahudi nejo ‘Ilkigerot’ (Etipikaki sii ninye embuku e Danieli tenebo kuna). Ore teina yirolounoto oltau, keutu kuna bukui Osotua Musana esipata natii dukuya, aa ina piunoto e Kristo tenebo sii ina likioroto naibulayie “iloshon pooki” ([Luka 24:47](#)). Ore Osotua Musana telulung’ata, eimu lelo siligien, iutarot, nena utunot enjeunoto, neutu ina kitabayaroto eina jeunoto naidipaki aanoto tenkishui, keeya o empiunoto e Yesu Kristo.

Isilgien le Nkai

Ke tia oitoi eing’or Osotua Musana Kristo? Enaiter, kebaraki autu dukuya eimu isilgien lenjeunoto o sii isilgien outu ina kitayunoto Enkai tooltung’ana lenyena. Eishourua Enkai isilgien ooje toSotua Musana eipirta elotunoto e Kristo enaa Messiah, oenjeunoto tentalipa e Daudi. Ore eimu oloiboni Micah, neisiligidore Enkai nchere keini Messiah te Bethlehem, ina anasa e Daudi ([Mika. 5:2](#)), neitabari ilo siligi to Sotua Ng’ejuk ([Matayo. 2:1–12](#)). Kake ore oshi ake keishoru Enkai isilgien eipirta ina olong kitok enjeunoto nalotu, hoo nemeutu aibali eneiko teneitabaya (enaa., [Isaya. 25:6–9; 60:1–7](#)). Ore ninye tekulie rishat neisiligidore ake ajo ara Enkai enye (ing’ura [Enkiterunoto. 17:7](#)).

Ore nabo naibala naa “kaaku Enkai enye, neeku sii ninche iltung’ana lainei” (cf. [Yeremia. 31:33](#); [Hosea. 2:23](#); [Sakaria. 8:8; 13:9](#); [Ilhebrania. 8:10](#)). Ore tenkae rishata naa keing’or kuna baa iltung’ana oina napuo aaku, neitoki ake sii aing’or imbaa Enkai, oina nalo aas. Eisilgie Enaki ajo “kaaku Enkai enye” naa

nchere ketumuta peyie eton oltung'ana lenyena, neramat, nererio ninche, nerrip, neisho inkolati enye, o sii peyie etum naboisho o ninche. Ore ake peyie elo dukuya ena natumuta Enkai, nelo dukuya eitabari osiligi lenjeunoto tiatua Kristo.

Neija ake etui too siligien pooki to Sotua Musana. Amu ore isilgien pooki leNkai neitabari te ninye[Kristo] ([2 Ilkorintio. 1:20](#)). Elo newal Enkai asioki arashu eishoru imayianat enkiti kata. Ore kuna mayianat naa enkishamu eina karsisisho, o nena mayianat oontarasi naing'uaa Kristo: ‘‘Meisisi Enaki Papa lo Laitoriani lang Yesu Kristo, olaa ninye otamayiana iyiook tiatua Kristo too mayianat pooki enkiyang’et naing’uaa iwuejitin eshumata’’([Ile Efeso. 1:3](#)).

Ildeketa o Nkitoduaat

Ore naboisho Enkai oltung'ana, netii inkitoduaat, imayianat, inkituriat oldeketa.Ore kuna naa keishiaa te nkaraki esipata Enkai tialo eng'oki. Kemusu neutu sii Kristo too nkoitoi are emaate. Ore enedukuya, naa Kristo enaa *olkuoo leker, oya ing'ok* ([Yohana 1:29; 1 Petero. 2:24](#)).Eitu ninye eaas eng'oki, kake eitaaki oloata eng'oki enkaraki iyiook, nenap oldeket leNkai osalaba([2 Ilkorintio. 5:21; Ilgalatia. 3:13](#)). Ore engoro pooki Enkai naipirta eng'oki, tenebo enkitamioto oong'ok, neutu ake sii ina goro natubukuo ninye Kristo tosalaba.

Ore eniare naa, *Elotunoto eare e Kristo elotu aarare eng'oki neidaikie sii*. Ore elotunoto eare tenebo ina kidakata naa erishata naidipi enkiguena tenkaraki ing'ok.Ore ina kiguana naiturukuo naa ina nabayie ake eutu. Eipa Kristo atuutu ina kiguana nabayie ina kata peyie ebuaarie iloiriruani naibalie sii eng'oki e lelo arikok aseremak loolkuuaki.

Olning'o Losotua

Ore isilgien leNkai tiatua Osotua Musana neme ake enkitayunoto Enkai tooltung'ana eutu, kake sii enkoitoi naibala nasuj iltung'ana eisho ate Enkai. Ore Noa, Abraham, tenebo lelo kulikae oonotore Enkai neirorie sii neipotoki peyie enyorraa nena kisiligt o sii peyie etum ina kishui naata ilng'anayio eimu naboisho Enkai. Ore naboisho Enkai tooltung'ana naa keitululung'i toolning'on kumok losotua oitobira Enkai oltung'ana. Ore olning'o oipirta iltung'ana oare naa olmumai oisho ninche peyie epuo aaku keisilig ate(enaa Yakobo o Laban tiatua [Enkit. 31:44](#)). Teneitobir Enkai olning'o oltung'ani, naa aikitok Enkai, neaku ninye naishoru inkitanapat naasuj inchot pokira. “kaaku Enkai enye” ninye enkoitoi tenchoto Enkai “keaku iltung'ana lainei” ninye enkoitoi nasuj tenchoto ooltung'ana. Kake etii ake kulie naata irrekiei kumok.

Ore tenkitanyanyukoto, ore peyie eipot Enkai Abram nejoki “tupuku shomo tung'uai enkop ino o ltung'ana linono le sotua, o enkaji e papaa lino, shomo enkop naautaki”([Enkit. 12:1](#)). Ore ena kitapanata naa keutu ina naipirta Abram tenchoto oltung'ani. Eutu sii ninye Enkai ina naas tenchoto enye: ‘‘Naa kaaitaa iyie olosho kitok, naa kaamayan naitaa enkarna ino ksitok, metaa iaku emayianata’’([Enkit. 12:2](#)). Ore ina kitayunoto Enkai nelotu tempukunoto oosilgien, imayianat tenebo ildeketa. Ore isilgien tenebo imayianat neutu Kristo laa te ninye eitabari isilgien naa ninye eing'uaa imayianat. Ore eng'oki neutu Kristo te pokira, etanapa oldeket o sii tenkitabayaro to enkiguana oldeket tenkaraki ing'ok, neisul te lotunoto eare.

Ore enkipirta oltung'ana tiatua olning'o naa keibung'a o Kristo. Ore Kristo naa tung'ani naa Enkai sii. Ore enaa oltung'ani neitashe tenebo iltung'ana tenchoto enye. Nietabaya enkipirta olning'o leNkai eimu ina kitadounoto ekewon([Ilheb. 5:8](#)). Neng'amu olekoisiayio eimu ina naitadou kewon tempiunoto o tenkiliepata(ing'ura [Ilfilipi. 2:9–10](#)). Ore naa ilo ning'o tiatua Osotua Musana tenchoto ooltung'ana, neutu ina dupoto.

Ore eipirta ina goro Enkai toong'ok, neibelekeny erishata emang'atisho metaa esriani. Ninye oitutumo ilairukok o Enkai ([2 Ilkor. 5:18–21](#); [Iroma. 5:6–11](#)). Neitinyiku ina murruna Enkai, tenebo ina kishorunoto naakunyeki nkera Enkai([Iroma. 8:14–17](#)). Ore ena murruna naa ninye etuutuaki to Sotua Musana. Ore te Isaya, neibalie Enkai nchere ore osinka lenye laa Messiah, neaku olning;o losotua tooltung'ana (ing'ura [Isaya. 42:6; 49:8](#)).

Iishoritin

Enetipat oleng teniking'uraa nabo bae tiatua olning'o le Nkai to Sotua Musana, aa taa nchere Osiligi oipirta Iishoritin. Ore peyie eitobir Enkai olning'o o Abram, neipot ajo ‘*shomo tedukuya nanu, nimikurru*’ ([Enkiterunoto 7:1](#)). Ena taa naipirare oltung'ani to Ining'o le Nkai. Ore te nhoto Enkai, neisilige Abram ejo “menye loo loshon” ([Enkiterunoto. 17:4](#)), neibelekenyenkarna enye nejo Abraham([Enkiterunoto. 17:5](#)). Ore olning'o lo sotua te Abraham neitogiroyioki ninye ometabaiki ina ishoi nasuju; “Naa kaitasheyie nanu osotua lai te rishata ai o iyie o eishoi ino indipa iyie atulusoi tiatua iishoritin enye olning'o lo sotua lai loo ntarasi. Naa kaaku Enkai te iyie o tenebo eishoi ino nikisuju. Naa kaasho iyie tenebo eishoi ino nikisuju enkop nitaayie omom, enkop pooki e Kanaan metaa enino ntarasi naa kaaklu Enkai enye” ([Enkiterunoto. 17:7–8](#)).

Ore lelo siligen oishooki Abraham naa iletipat oleng to Sotua Musana amu ninche otoibirutua olkitamanyunoto lo losho le Israel. Ore enkatini nasuju neutu ajo keata opa Abraham enkayioni naji Isaka, naa ninye oitabayia osiligi le Nkai te Sara. Neeku ore Isaka neitabaya ilo siligi otejo Enkai, oloo iishoritin naapuonu sii aajung ina kop. Neitoki sii ninye Isaka atum enkayioni naji Yakobo, neiu Yakobo ilayiok 12, neeku lelo iloshon 12 le Israel. Neeku taa olosho le Israel erubata eare teilo siligi loo iishoritin.

Kaji ebaikinore kuna Kristo? Ore Kristo naa olentalipa e Daudi o Abraham, enaa enautu e mbuku e Matayo ([Matayo. 1:1](#)). Ore Kristo naa ole ishoi e Abraham. Ore enasipa naa etaa ole ena ishoi tenkoitoi ake Enkai. “Ore opa isligien pooki naa te Abraham o ishoi enye. Melimu ajo iishoritin, enaa aikumok, kake nabo, ‘Tenebo eishoi ino, *naa Kristo*’”([Ilgalatia. 3:16](#); ing'ura isirat ootii [Enkiterunoto. 22:15–18](#)).

Etiaaka Enkai Abraham “*shomo te dukuya nanu miaata entioto*” ([Enkiterunoto. 17:1](#)). Ore Abraham naa oltung'ani opa ake oata enkirukoto neisilige Enkai ([Ilgalatia. 3:9](#); [Ilhebrania. 11:8–12, 17–19](#)). Kake ore sii ninye opa Abraham neitadiak neas eng'oki. Aing'ae oidim airiamariye Enkai meeta entioto te nkoiitoi nawang? Mme ake ninye Abraham. Nemeetae likae te nkop meteleku Kristo openy ([Hebrania. 4:15](#)). Ore lelo kulikae oosuju naa ile “ishoi” e Abraham neitu ake eeku ilemeeta entoito. Neeku naa ore oling'o le Abraham neidikokino Kristo. Kristo eishoi naidikokino iishoritin pooki. Eidimi ninye nesuji iishoritin opa naiteru; Isaka, Yakobo, nintoki ilayiok le Yakobo. Ore te lelo ayiok naa Yuda olarikoni onoto erikore([Enkiterunoto. 49:10](#)). Ore Daudi naa ole ntalipa e Abraham o Yuda; ore Solomon naa ole ntalipa e Daudi; nesuji Rehoboam olkulikae oora ile ntalipa e Daudi o Solomon([Matayo. 1:1–16](#)).

Ore Kristo naa ole ntalipa e kulo pooki te sipata, neitoki sii aaku kitok te pooki enkaraki nataa ole ishoi nemeetae entioto. Ore eimu Kristo neidikokino ilairukok ninye neeku sii ninche ile ishoi e Abraham ([Ilgalatia. 3:29](#)). Ore ilairukok, Ilyahudi o loreren enyaanyuk, neeku sii ninche ilajung'ok le ilo siligi le

Enkai oitobira te Abraham oe ishoi enye: “Meekure eetae Olyahudi arashu oloo loreren, nemeetae orrindik arashu ololakuno, meetae olee arashu enkitok, amu itaa pooki nabo te Kristo Yesu. Naa tenira ole Kristo, nitaa sii ole ishoi e Abraham, nirara ilajung’ok terisioroto eilo siligi([Ilgalatia. 3:28–29](#)).

Kristo enaa Adam Obayie

Mme ake olentalipa e Abraham Kristo, kake ore peyie king’or siadi netaa ninye osiligi le Enkai le dukuya aa ole ishoi enkitok: “Ekapik olomang’ati erishata ino o enkitok. Neija sii etui erishata eishoi ino o eishoi enye. Ekepurd ninye elukunya ino, ore iyie niony entutunyo enye” ([Enkiterunoto. 3:15](#)). Neeku ore emirate olasurai nautu emirata oo ntorrok neoruni engolon esiaai enye, naa te ishoi enkitok. Keidimi aatusuju ena eishoi eiteru te Hawa ometabaiki Seth tenebo lelo porori airukok, nebaiki Noa, nedoyio abaiki Abraham, naa teine eitabayie Enkai olnig’o te mpukunoto eishoi e Abraham(ing’ura [Luka 3:23–38](#), naa keutu entalipa e Yesu eiteru te Adam). Neeku ore Yesu neme ake ole ishoi e Abraham kake Adam obayie sii([1 Ilkorintio. 15:45–49](#)). Naa ore enaa Adam, neitasheiki lelo pooki oora ilenyena. Ninye oibelekenya ina torroni nayawua embatata e Adam.

4

Iloipi, o nkitobirat o sii impukunot “ eimaki osotua ng’ejuk Kristo o enjeunoto nayawua. Naa kesipa ina. Ore ene meibala naa inchere kesipa sii to sotua musana, hoo naa te nkooti en musunoto. Neisho iyiook “oloip o mpukunot e nena naayooki aapuonu”(ing’ura [1 Ilkorintio. 10:6, 11; Ilhebrania. 8:5](#)).

Te nkitanyaanyukoto, [1 Ilkorintio 10:6](#) ore opa isinaitin oimati Israeli to olpurkel naa tenkitanyaanyukoto ilkulalang.” Ore [1 Ilkorintio 10:11](#) nejo,”Eineputua ninche nena pooki pee eaku enkikoo, netisiraki pee eikoki iyiook aarishie, ilaa te nkata ang eitabayioki nkatitin”. Naa ore [1 Ilkorintio 10:6 and 11](#),ore “enkitanyaanyukoto” te nkutuk oo Ilgiriki naa keji *typos*, naa ninye eing’uaa ororei oji “empukunoto”(cf. [Roma. 5:14](#)).

Ore “empukunoto” te nkutuk enkisoma e bibilia naa enkitanyaanyukoto arashu empukunoto aashu enkomom naitobirua Enkai peyie epik ina atini e nena naidipate, peyie eutu ina rishata naitabari.Ore empolosare oong’uesi to sotua musana neutu ilo asar obayie le Kristo. Neeku ore ina polosare oo ng’uesi naa mpukunonot e Kristo. Ore Hekalu naa ewueji nemanya Enkai o ina pukunoto e Kristo laa ninye manyisho nabayie Enkai naa ninye sii eimu Enkai peyie ebaiki iltung’ana lenyena([Matayo. 1:23; Yohana 2:21](#)). Ore Ilapolsak naa mpukunot e Kristo, laa ninye oewuo aaku Olapasani kitok([Ilhebrania. 7:11–8:7](#)).

Ore enkitabayaroto netaase te Kristo([Ilefeso. 1:10; 2 Ilkorintio. 1:20](#)). Kake ore to sotua ng’ejuk, ore lelo tung’ana ootii atua Kristo, ootipika osiligi lenye atua ninye nenoto sii enchula o ninye tenebo imayianat enyena, netum dupoto e ina naitabayie, neeku ketum naa oltung’ani ina pukunoto natii osotua musana nautu ina kanisa osotua ng’ejuk, o lelo tung’ana ootii atua Kristo to sotua ng’ejuk.Ore te nkitanyaanyukoto, ore Hekalu to sotua musana neutu Kristo olaa ore osesen lenye naa Hekalu ([Yohana 2:21](#)), neutu sii Kanisa naa keji sii Hekalu([1 Ilkorintio. 3:16–17](#)),amu kemanya enkiyang’et sinyati. Ore kulie utunot o sotua musana naa keutu ina jeunoto naasayu te keper ng’ejuk o te ina kop nayooki alotu ([2 Petero. 3:13; Embolunoto. 21:1–22:5](#)).Ore Yerusalem to sotua musana, neutu Yerusalem nayooki “adou eing’uaa keper Enkai” ([Embolunoto. 21:2](#)).

Kristo enaa Olaitutumoni

Eibalie Bibilia nchere ore enaa pee ebatatakino Adam eng'oki, netaa eng'oki enyamali sapuk te tung'ani. Naa olkilikuai ele oibulayie Bibilia. Ore eng'oki naa te neanyi Enkai, naa kenarikino keeya; ‘ore olekoisiayio loo ng'ok naa keeya’ ([Iroma. 6:23](#)). Sinyati Enkai, ne meetae oltung'ani otaasa eng'oki, ometabaiki ninye ilo tung'ani kitok laa ijo Musa oidim aitasho te dukuya Enkai eitu eye “amuu meetae oltung'ani odol enkomom ai neishu” ([Enaidurra. 33:20](#)). Ore oltung'ani otaasa eng'oki, neyieu olaitutumoni olo dukuya Enkai te rishata enye. Ore Kristo laa Enkai naa tung'ani sii, neitoki aaku meeta eng'oki, naa ninye ake oidim aitajeu “ obo ake alaitutumoni loo iltung'ana o Enkai, ilo tung'ani oji Yesu Kristo, oishorua kewon enaa olasar enkaraki pooki” ([1 Timoteo. 2:5–6](#)).

Ore hoo naa olaitutumoni obo ake eetae, laa ninye oota enkidimata, ore tiae oitoi nadou, enotoki to sotua musana iltung'ana oitaaki ilaitutumok. Ore Musa naa obo le lelo. Eilepa ninye alo oldoinyo le Sinai atumore Enkai, netoni ilkulie tung'ana tiabori oldoinyo ([Enaidurra 19](#)). Ore peyie eirut iltung'ana loo Siraeli ina kata peyie ening ndarat nedol inkiwuang'at Enkai toldoinyo, neomon Musa metaa ninye oyaki ninche ilkiliku le Nkai enaake ([Enaidurra. 20:18–21](#)). Nenyorraa Enkai metaa Musa oyaki iltung'ana irorei lenyena ([Enkigilata oo nkitanapat. 5:28–33](#)).

Naa amaa tenaa olitutumoni obo eetae enaa enajo [1 Timoteo 2:5](#), kaji eiko peyie etaasa Musa ina? Ore Musa neme olaitutumoni, kake etuutua ina kitutumore nayau Kristo. Ore amu olaing'okoni opa Musa, meidim opa aitasho te dukuya Enkai metii empalikinoto, arashu meeta likae aitutumoni le meeta entioto te rishata enye. Etonyarraka Enkai Musa metotona te dukuya ninye, enkaraki naa ore enkipirta Enkai naa kelotu Kristo aya erishata e Musa. Ore dupoto esiaai e Kristo neitobiruaki ake enkaraki pee eret Musa. Naa neija ake eitu sii too ilaisiaiyak lo sotua musana. Naa kaji eikunaki peyie eitajeuni? Ekabaraki Enkai aaku sinyati, neyi sii pooki neeku bayarot. Eji opa pee eeku pooki bayarot enkaraki Kristo oyooki alotu.

Neeku enkoitoi nabo ake eetae e njeunoto, ebaiki osotua musana o metabaiki osotua ng'ejuk. Kristo ake oidim aitajeu.” Meetae tukul likae otumieki enjeunoto, nemeetae ai arna naishoruno ti abori shumata, naishooki iltung'ana pee kijeuny” ([Iasat 4:12](#)). Ore enkitanyanyukoto to sotua musana naa Kristo ake eing'urta. Naa ore to sotua musana, naa ore enjeunoto neimu olaitutumoni, oltung'ani arashu olturnur oitashe te rishata Enkai iltung'ana. Naa ore ina kitutumore to sotua ,musana naa Kristo ake eutu. Kaji eiko pee eeku naa olaitutumoni obo o enkoitoi nabo ake najeunyeki eetae?

Neeku ore peyie kiyolou nabaisho e Bibilia, neponari oleng tenikijurru nena kitanyanyukot naayau Enkai enjeunoto, o nena rishat naitashe olaitutumoni terishata Enkai o iltung'ana. Ore kuna kitanyanyukot naa irishat naayau Enkai enjeunoto te nkoitoi enhula oltung'ani, shoruetisho te nkyang'et, o ilo siligi le nkishui oo ntarasi o Enkai. Etii kulie kitanyanyukot, enaa ina kordunoto enkiti rishata, enjeunoto nalioo naa ninye nautu enjeunoto te nkoitoi Ekiyang'et. Naa ore doi enjeunoto neme ene nkiyang'et ake. Eanyita iltung'ana empiunoto osesen tenebo ina keper ng'ejuk o enkop ng'ejuk naa ninye etii esupatisho. ([2 Petero. 3:13](#)). Ore enjeunoto emakewon neiteru te nkitang'ejukoto oltau, kake ore te siadi neyau elulung'ata e pooki. Ore peyie idol osotua musana eimaki enkop o karsisho naibala, o sii biotisho, naa isiligu ina karsisisho olairukoni te keper ng'ejuk o ten kop ng'ejuk.

Ore inkitanyanyukot oo laitutumok to sotua musana, naa Illoibonok, Ilaiguanak tenebo Ilapolosak. Eyau Illoibonok ororei eing'uaa Enkai neyaki iltung'ana. Ore Ilaiguanak peyie eisho ate Enkai, neyau enkiguena shumata iltung'ana. Neitashe Ilapolosak tedukuya Enkai te rishata oo iltung'ana. Kristo ninye Oloiboni, Olaiguenani, naa ninye Olapolasani obayie, neitabaya sii nena pokira uni te nkoitoi nabayie ([Ilhebrania. 1:1–3](#)). Eidimi sii aing'ura lelo tung'ana ang'eni ooishoru eng'eno, ilmurran, ookordu iltung'ana too lmang'ati, o lelo aranyak laa ninche oisho Enkai enkisia, nerrep enkorrok Enkai te rishata ooltung'ana.

Ore enkitutumore ne mme tooltung'ana ake kake o sii too ltururri.Ole tipat sii olning'o lo sotua tena siaai enkitutumore amu eyaki iltung'ana ororei le Nkai. Eyau sii ninye Hekalu entii Enkai atua iltung'ana. Neyau olasar le ng'ues empalikinoto too iltung'ana. Ore te nikisom bibilia, sidai te niking'oru nena oitoi naayaunye Enkai ororei tenebo entii enye, eimunye nena oitoi naategelua openy. Naa ore nena oitoi neeta tipat te nkututumore, naa ore amu obo ake olaitutumoni, nesipa naa Kristo ake eutu pooki.

Ainyoo doi Elikioroto?

Ore Elikioroto naa enkatini Enkai. **Marko 1:14** nelimu ajo ‘nelotu Yesu eidipaki aatetem to olpurkel “alikoo ilomon supati le Nkai”

Matayo 4:23-nejoki iyiook, nelotu Yesu “nelikoo ilomon supati le ina Kitoria.Ing’ura sii **Matayo. 9:35;** o **Matayo. 24:14.** Neliooyu ajo ore enkatini(Elikioroto) neipirta Enkai o Enkitoria enye.

I. Ainyoo Elikioroto Nasipa?

Enkibalakinoto: Ore too **Ilkorintio 15:1-4** neibalunye Paulo ajo ore Elikioroto naa enkatini e Yesu- aa nchere Aing’ae, ainyoo pee eewuo enkop, ainyoo eitaasa iyiook, o sii enikinko peyie kinyorraa ninye. Ore enkatini elikioroto naa enkerai Enkai eimaki- tung’anisho enye o esiaai nataasa. Nesuju olkilikuai ojo pee eirriduni, neiruki ina atini. Ore eilkioroto naa esiaai e Papa- amu esiaai empiris eitaasa Papa iltung’ana. Enkai pooki, naa empiris pooki. Meeta enebaikino olkuaak arashu tung’anisho..

Ore elikioroto ne meitushaulakini toki, ne meiwang’ieki toki; ninche engolon Enkai nayau enjeunoto te pooki ng’ae oiruk.(**Romans 1:16**)

Kanu eiterunye Enkatini Elikioroto?

Enkibalakinoto: mme opa te inoto e Kristo Mesiah eiterunye elikioroto, kake eiterunye opa ake te ina kipirta Enkai peyie eitayu enkop. Eitobiruaki tung’ani te nkitanyanyukoto Enkai peyie etum tung’ani aitabai eyiunoto enye neitubulaa enkianyanyukoto Enkai te nkop pooki. Ore enkatini “embatata” oltung’ani peyie eas eng’oki, neany oltung’ani Enkai, o ina roruata nawu Enkai ejo pee esaru, nekordu, neshukoki ina opa naiturrayie to olchamba, naa inkutiti ake nautu ina atini kitok Elikioroto. Ore Osotua Musana pooki naa inkinosunot ake Elikioroto naabore. Ore Osotua Musana naa shakanisho e Yesu nchere ekelotu olaitajeunoni, kelotu,neitajeu, neitang’ejuk, neshuku iltung’ana lenyena. Ore elikioroto Osotua Ng’ejuk naa inkitabayarat hoo naa ore nkatini osotua musana naa oloip, osiligi outu enkitabayaroto te Kristo o te kanisa.

Enduaata: Eatae taata ilkeerreti le nkirukoto ootem aitapong'oo elikoroto. Ore esejata osotua ng'ejuk naa impala oolkipaareta naatem aitorioo newal ina kitapong'oto. Ore enkoitoi niyiolounye entoki naa tening'or ina shoto nemesipa. Meetae enkae oitoi enkitanyanyukoto nalang ina pong'ori enkanisa oo Ilgalatia.

Empalai oo Ilgalatia

Ore enkiterunoto oo Ilgalatia naa ketumi te mbuku oo Iasat oo Ilkipaareta. Eewuo Paulo Galatia naa keji taata Turuki. Neliki ninche Paulo elikioroto nasipa empiris, naitabayioki eimu enkishooroto e pesho enkerai enye Yesu. Ore te Paulo, ina kishui e Kristo, keeya, tenebo empiunoto nanyorrari te nkirukoto o te nkirridunoto, naa ina ake eyieu Enkai te mpalakinoto oo ng'ok. Ore enkishui, keeya o empiunoto e Yesu, naa esiaai Enkai naitabayioki- naa enkatini- naa eikioroto.

Ore ake peyie eing'uaa Paulo Galatia, nesuj ninye lelo Yahudi ooiruko epuo aadol kuna Kanisani ng'ejuko, naajo peyie esuji neyanyiti nena kitanapat e tung'ani o ilo kuaak lenye. Amu etejo kemurati ake lelo lewa ooibelekenyate det. Neeku ore nena kiasin enye neponaa ina atini e likioroto. Neitushulaki inkitanapat oo Yahudi naaji Kosher, o tenebo nkolong'i o rishat naajo Ilyahudi sinyat. Neing'asia Paulo peyie easi ena. Nejo Paulo nena kiteng'at "elikioroto napaashaa"(1:6). Ore empalai oo Ilgalatia naa ewalata e kuna kiteng'enat o emitunoto elikioroto nasipa empiris.

Aasishore: Ore o taata eton ake eitapaashari eilioroto. Ore ninye kulie Kanisani o dinii neitapaashaitie elikioroto nasipa. Ore empalai oo Ilgalatia naa empiris o nkiasin eigilita aimaki.

Etisira Paulo ena palai ejo peyie eibooyo ilalashera le lejare te Gal. 2:4, tenebo ina likioroto napaashaa, (ing'ura 1:6)

Elikioroto napaashaa amu etanya Empiris= 1:7

Elikioroto napaashaa amu etara Empiris= 2:21

Epaashaam amu etung'uayie Kristo=1:6

Epaashaam amu etamoro Empiris= 6:13; Iroman 6:1, 2

Enkibalakinoto: Ore Paulo amu o loo Ilyahudi, eyiolo oleng ajo kelelek eitushuli olkuak o elikioroto. Etiu enaa ore iyiook iltung'ana neyieu nikimbalie ate te dukuya enkomom Enkai. Ore pooki kirukoto naa ilng'anayio le ina yieunoto peyie eitishipi Enkai, tolkuak, te siaai, o too nkiasin enkirukoto.

Enkishui e Paulo aa olasujani loo Ilyahudi- ing'ura Ilgalatia. 1:10-14

Tayiolo: Ore opa Rabbi Saul neitirish esujata olkerreti loo nkoon oo loo papai lenye. (Ing'ura Ilgalatia.1:14)

Eutu ajo keeta opa mbaa kumok naajo easi o nena nemeasi, etem ajo aitiship Enkai! Ore opa ninye neitubuluaki enaa olasujani loo nkitanapat naa olagilani sii loo nkitanapat. Ore iloo papai lenye netopnaitie inkitanapat 613(inkoon)aaponiki nena kitanapat tomon naishooki opa Musa. Kuna kitanapat naiterutua ina kirukoto oo Ilyahudi naji Mishnah arashu Talmud.

Aasishore: Ore sii ninche taata ilairukok lena rishata, neeta nena baa naajo keasi o nena nemeasi. Eiterunye opa enkirukoto enaa enchula te nkurma e Eden, neeku embuku oo nkitanapat te Israel, enduata te Giriki, neeku oltururr te Roma, neeku enkoitoi naduporeki te Amerika! Ore ina Kanisa okioma neibung'ieki ina likioroto "napaashaa."

II.Ina neme elikoroto

1. Ore Elikioroto neme orrekie oitaa oltung'ani sidai.

Enkibalakinoto: Ore elikioroto neme olkioma oitobir oltung'ani. Ore elikioroto neme enino ake, mikintobir, kake eikimbelekeny! Ing'ura **2 Ikorintio. 5:17**,Ore ena kibelenyata nikintotiu enaa ninye.

Aasishore: Toduaa ake ina likioroto napaashaa pee mekiponiki ake ae toki neme Kristo makewan! Meibelekenyayu enkewan musana, arashu eitisidani arashu ninye eari. Kake engolon ake elikioroto oo lomon supati naibelekeny iyiook matanyanyukie Kristo.

Eutunoto: Toduaa ake lelo oolikoo ilkili le "Joel Osteen" oojo peyie ishipakino ilo kilikuai lino, paa kejo ejji elikioroto ina. Mme ninye. Mme elikioroto oo lomon supati olkilikuai, eton eitu ilimu ilomon torrok, aa nchere kira ilaing'okok oimina, neyieu enjeunoto empiris. Eliki iyiook ilomon supati nchere kimina metii Kristo, neeku peyie kirridu pee etum iyiook. Ore elikioroto oo lomon supati nemeitobir ina naiba Enkai aa ina korrok oo ng'ok. Ore enkirukoto e Kristo neme enkoitoi naibelenyi ilkuuaki, kake ina kiyang'et e Yesu namanyisho neasisho te iyiook.(ing'ura 2 Ilkorintios. 5:17)

2. Ore elikioroto oo lomon supati neme enkishomi najing'ieki(enaa empalai e keper)

Aibalunye: Etonyorraitie ilkumok Yesu eimu ina omono enkirukoto, enaa ina nataase te ntumo e Billy Graham, ej i naaitululung elikioroto oo lomon supati, "atoomono, neeku entapal." Etoomono kulikae enkomono enkirridunoto, ejo ninye empalai napuoyieki shumata. Maibalunye sii iyie ena bae, eiteru enjeunoto eimu ina mutate nimpotieenkarna Olaitoriani Yesu, hoo naa egut ake sii alang ina enjing'unoto. Ore enkipototo oo lomon supati neme ake pee iiruk kake peyie iiruk "nikisuj" enaa ina opa naliki Yesu lewo lewa lenyena nkatin kumok.

Aasishore: Ekegiroo elikioroto oo lomon ina naa empalai e keper; erasarato olkingi tenebo enkitoria enye tiatua enkishui ino. Itaa oltung'ani ng'ejuk, ten kop ng'ejuk, o engolon nimanyishore peyie intabaya enkisiaayiare oo lomon supati. Teneeku Yesu Olaitoriani lino, neeku sii Olaitajeunoni. Ore ina inoto ino ng'ejuk neeku enkiterunoto ino ng'ejuk, kake eton mme enkoitoi e kipaaretisho. Eeta Enkai inkitobirat kumok naitabaya eimu ina lototo natii olturiaki. Etii esiaai nayieu naasi ten kop. Eyieu papa nepon dukuya ina kishui enkerai enye eimu ina manyisho namany iyiook iltung'ana.

3.Mme enaduporeki elikioroto- (mikintaa karsis too masaa)

Aibalunye; Eitapong oshi kulikae aibelekenya le Bibilia amu eyau nena kiteng'enat olning'o musana naaipirta imayianat oldeketa, neyau aasishore te ina kanisa olning'o ng'ejuk. Ore kira ilasujak le Yesu meekure kitii abori imayianat oldeketa. Etaa Kristo "oldeket" tenkaraki iyiook teilo salaba (ing'ura **Ilgalatia 3:13, 14**) neeku ira iyie olomayiana oleng tiatua Kristo (ing'ura **Ilefeso. 1:18** o **Ilefeso. 2:20, 21**). Elelek iaku karsis kake mme osiligi oishooki lewo pooki oibalunye Kristo. Eisilegie nchere keaku tenebo iyiook te rishata pooki. Eisilegie iyiook nchere te naa keisilisili iyiook tenebo ninye neyookini sii aaisho iyiook enkitoo tenebo ninye. (Iroma 8:17).

Aasishore: Ijo iyie te nira sidai arashu supat nitum imayianat, ore pee ira torrono nitum ildeketa? Mme olkilikuai ele le likioroto oo lomon supati. Ore tiatua Kristo nimayiana enalus enkirikinoto. Ore tiatua ninye niata pooki mayianata naishooyo Enkai. Ore ena mayianata ne mme iyie oitore kake eipirare ina yieunoto enye te iyie. Ore ake peyie imanyisho tiatua Kristo nemanyisho Kristo tiatua iyie, meitokini aikata aata oldeket te iyiook.

Eutunoto: Eatae te kanisa e taata enkiteng'ena naji "inchoru pee itum" naa enkitapaasharoto e likioroto. Ore teneji pee incho Enkai peyie itum inkumok te Nkai, ne mme eikioroto. Eyieu naa eikincho Enkai to oltau le leng'on, kake mme aikirop peyie kitum karsisisho. Aikata! Enkiteng'ena ina "napaashaa."

4. Ore elikioroto ne mme enentaisere- (eji ene nkishui nalotu)

Aibalunye: Ore ilkumok ooiruko nemeisiligu engolon arashu irishat sidan taata natumi te njeunoto. Ore te ninche naa enoo nkolong'i naapuonu elikioroto. Te keper ake naa teine ake! Eiruko kulikae te modai nchere ene nkae kishui enjeunoto. Mme neija! Eyau elikioroto engolon Enkai. Engolon ena rishata neutu sii entaisere. Mme ej iye peyie ilo keper, eidimayu nimany keper taata tena saa, te ngolon o entii e Kristo tiatua iyiook enaake. Ore te Kristo, neishoru papa, irishat sidain, inkishoorot, engolon, erripoto o enkipira te iyiook. Ore elikoroto naa TAATA mme ENKAE OLONG!

Aasishore: Ore elikioroto naa eipirta Enkai o Enkitoria enye. Kitii atua Kristo naa ore enkitoria o enkisulata o errinyunoto, neasisho te iyiook TAATA, Ore tenkirukoto te ena likioroto nikiomon aajo “meeu enkitoria ino” nikidol emanyisho enkitoria tiatua iyiook. Ore iyiook ilasujak le Kristo neyieu nikimanyisho te mirishoi te ena kop, peyie kintobir enkitoria Olaiguanani Yesu.

5. Ore Elikioroto ne mme Enyorrata (ole latia lino)

Aibalunye: Ore kanisa e taata nesujita oleng ina likioroto nemesipa enyorrata ake. Eiteng'enisho kulikae nchere te ninyorru Enkai o le latia lino naa ina esujata e Yesu. Neitoki ake ajo ena likioroto nemesipa nchere te nikinyorru ilo le latia, nikintabaya ilo kilikuai le likioroto. Neaku ore te sipata elikioroto naa enyorrata Enkai te iyiook, kake mme enyorrata nekinyorru ole latia. Ore ena naa elikioroto napaashaa amu kegol eitabari! Yesu ake oidim atonyorra ilmang'ati lenyena!. Ore pooki nyorrata nikinyor ilkulikae naa pee eaku Elikioroto epukunye. Aa Kristo makewan oitodolu ilng'anayio le nkiyang'et te iyiook. Mekindim aatonyorr ilmang'ati lang to sesen. Kake enyorrata e Kristo tiatua iyiook, neliooyu eimu iyiook, paa kenyoorru enkop Enkai.

Aasishore: Eishoo isirito kumok eaku easata oo mbaa sidain ninye enkorrok enkisiaayiare enye. Nejo elikioroto e ramatare! Metiu neija! Eidim ataa e ramatare, kake mme elikioroto. Ore kuna kiasin supati neidim ataa keret lelo aisinak o lootii abori, kake meitusuji aajo ej 'te nkarna e Yesu' amu ine nkiti rishata ne mme ine nkitoria nabik. Eikiaas nkiaasin enyorrata amu ninye otang'asa anyorru iyiook. Neuku eikilikio in atini ina kata kibuku ina narukunye te iyiook! Ore ina nyorrata kitok naisho likae tung'ani olakae naa teneliki ina nyorrata e Kristo

Ainyoo doi Elikioroto?

Ore enatiu naa teneipirieki enkatini elikioroto Kristo makewan.Ore elikoroto naa enkatini Enkai eitutumoki enkop kewan(**2 Ilkorintio.5:18-21**). Ore enkatini naa mme enkatini te nemetii esipata. Ore elikioroto naa enkatini esipata eneikuna Enkai peyie eirriu enkerai enye peyie eaku olasar, neye te rishata ang, neitopiuni te rishata ang-ena taa elikioroto. Eitpiuoki Yesu, neton te nkaina Enkai magilani. Ninye enkatini o elikioroto. Neutu ina natejo Paulo, ‘*Maing'oru ae te ntae neme ina jeunoto e Kristo o ina kisilisiloto enye*’.

Enkatini Elikioroto o Enkitoria Enkai

Enaituruk: Ore ele omoni ‘elikioroto’ neutu ‘enkatini’ arashu ‘enkatini Enkai.’’ Ore nena bukui ong’uan elikioroto neutu enkatini Olaiguanani o Enkitoria enye. Keutu pokira ong’uan ina atini too nkoitoi naapaasha.

Aasishore: Ore nkuapi e moikuape oo lashumpa, netetema aajur neibelekeny elikioroto metaa empalai nautaki iltung'ana enkishui e dupoto. Ore batisho ena naa eikintang'or asioki. Eikash te nincho pooki likioroto mikitoliki enkatini nilo atumie enkoitoi.

Inaanyanyuk- Ore nena likorot uni- Matayo, Marko o Luka neji “inaanyanyuk” amu elimu ina atini e Yesu te nkoitoi napaasha kake enyaanyuk(te neji inaanyanyuk neutu “adol ina nabo”) **Matayo**=ore endukuya naa “enkitabayaroto” Kristo ninye oitabayie ilo Siligi lolning’o musana e ilo Mesiah olotu. Te nkitanyaanyukoto, ore enkatini e Matayo, neiteru eutu entalipa naiteru te Abraham, neeku ore Yesu naa enkerai e Israel ilo Mesiah lenye.

Marko=ore elukunya naa elotunoto e Yesu oloas inkiaasin enking’asia, Ninye Olaitajeunoni/Olaiguanani okordu iltung'ana pooki. Meeta Marko entalipa, kake eiterunore Yohana olaibatisani.

Luka=eiteru entalipa enye te Adam, eutu ajo ore Yesu naa Olaitajeunoni le nkop. Naa olooltumg’ana pooki mme Ilyahudi ake.

Yohana=ore elikioroto e ong’uan, neutu Yesu enaa Oorei le nkishui oo ntarasi, ilo Rorei obayie le Nkai too iltung'ana. Oorei ninye oitaaki osesen. Eiterunye ninye too ntarasi moitie te “nkiterunoto”.

Ore Ilikiorot pokira ong’uan nelimu enkatini e Yesu:

I. Elikooy enkatini nabo.

Ore enkatini naa nchere ore enkitobirata enkop neitabayioki te lotunoto Enkitoria Enkai. Eibalunye nchere eewuo eirishata ng’ejuk, etaase embae kitok te lotunoto Olaiguanani Yesu. Meleku mbaa enaa oshi ake!

II. Elimu ina kae atini pooki-

Ore olning’o Musana neitabari te ilo ng’ejuk. Etarrie ilo le Israel musana, kake egirae aitabaya too iltung'ana le Nkai- Kanisa. Ore ilikiorot pooki naa keutu Enkitoria e Nkai enaa keipang’uaki tolning’o musana. Ore bibilia pooki ne mme nkaatini kumok kake erubata nabo, enkatini nabo sapuk, eitabari olning’o musana to lng’ejuk.

III. Elimu enkatini enjeunoto- elotunoto e ilo Aiguanani Akordunoni olotu asaru tung’ani neitasheyie Enkitoria enye.

Aibalunye: Eiteru enkatini tolchampa le Eden, ine neitobirunye Enkai oltung’ani te nkitanyanyukoto enye. Ore opa Adam naa ninye Olaiguanani oitoreisho tolchampa **Enkiterunoto 1:28**

Eutunoto: Oorei obo le Nkai te Adam= “Ira Olaiguanani, intasheiki nintore.”

Oorei obo le Sheitani te Adam= “mira Olaiguanani, ira Enkai”

Aasishore: ore enkatini Elikioroto naa nchere ore Olaiguanani le Nkai Yesu netaa Adam liare, (ing’ura **Iroman 5: 12- 19**)oil epaka osalaba neitaa olorika le nkitoo, nemir enkitoria e sheitani. Eitoreisho Adam naa ore olorika le nkitoo naa osalaba! Eewuo Yesu netumi enjeunoto tooltung’na pooki oong’amu ina kishooroto empiris o empalikinoto.

IV. Ilo Ning’o Musana te nkatini e *Naidurra*.

Aibalunye: Ore enkatini e Israel neutu nchere etokordua Enkai Israel te rrindikisho oo le Misiri. Naa ore ina atini neutu elukunya ororei le likioroto nchere ekordu Olaiguanani iltung'ana lenyena. Ore

Enaidurra naa embae nalang'i- keeya, enukaroto, empiunoto o enkilepata Olaiguanani Yesu eishorua enaidurra ang tiatua rrindikisho oo ng'ok. Ore naa enjeunoto naa enkordunoto te rrindikisho oo ng'ok.

Elikioroto o Enkitoria Enkai

Ore enjeunoto too Ilyahudi naa nchere kelotu Olaiguanani kitok(enaa Daudi)nemir ilo Aiguanani torrono. Ore enautu enkiguana Enkai terishata e rrindikisho teilo Aiguanani torrono(Farao)naa pee eitore ninche. Ore enkatini enkitabayaro naa nchere eitayio Olaiguanani lang kitok Yesu enkishui enye peyie ekordu iyiook.

Eutunoto: Ore te mbuku e **Daniel**, netoduaa ninye enduaata nautu ina olong napik Enkai Olaiguanani(enkerai e tung'ani)olorika le nkito peyie eitasheyie Enkitoria nemeish, neitore ina kitoria e tung'ana. Elotu ilo Aiguanani kitok le Nkai tenebo Enkitoria enye.

Tisipu: Eyiolo oshi ninche Ilyahudi ele Aiguanani o Enkitoria enye enaa enalioo, neeku ore Messiah naa Olaiguanani Magilani. Ing'ura **Isiah 9:6, 7**

Eutunoto: Eishoo ninye Yohana Israeli **Olkwoo le ker/Olaiguanani**, negira Ilyahudi aanyu **Olong'atuny/Olaiguanani!** Yesu opa Olaitajeunoni/Olaiguanani lenye okordu Isreali, nedol ninche Ilyahudi Roma neyieu neitajeuni aitung'ua Roma

V. Ore enkatini e likioroto naa nchere etabawua "**messiah**".

Ore Yesu naa Israel(olkinki le Nkai)oitabayioki. Ore Yesu le ntalipa e Israel naa ninye enkerai nageluno te Nkai, hoo naa ore te sipata naa ore Yesu naa Isreal, enkerai Enkai osiligi. Ore hoo naa olayioni le Daudi Yesu, ninye sii Daudi kitok.

VI. Elimu elikioroto nchere ore lelo tung'ana ng'ejuko(oomanya ilo Yesu/Israel)neidim ataasa ina naishaakinore neas Israel. Ore enkipototo e Kanisa naa peyie eitasheyie enkitoria Olaiguanani te pooki Osho.

Enkitululung'ata tenebo Iroruat naasi:

1. Eewuo Olaiguanani neyawua Enkitoria enye.
Neutu "Meeu Enkitoria'etabawua. Naa ore"enkitoria,engolon,tenebo entii e Yesu nedoli. Ore nena "naidipate" o nena "naang'or" neiterunye te keeya, te nukaroto, o te empiunoto Olaiguanani Yesu.
2. Etii ene Enkitoria TAATA,netii atua iyie Enkerai Enkai.
Etii Enkitoria atua pooki tung'ani le Nkai otoiwuoki eniare. Ore Kristo tiatua iyie naa osiligi le Nkitoo.
3. Etii Enkitoria atua lelo oomanya enkiyang'et Olaiguanani. Ore Enkitoria "neitoreisho"Meitore iyiook ae pukunoto, kake engolon Enkitoria o entii enye. Eishoo iyook Yesu Enkitoria enye (ing'ura **Matayo 28:18**)

4. Ore enkatini Enkai(Elikioroto)naa kejo ore enaa Adam liopa, kiaata enaipirare iyiook te siaai. Peyie ilo aisho “nkarn ing’uesi”. Iata enkidimata e “meeu enkitoria” niasie enayieu Enkai, peyie ibaiki enkop nimputu enkomom Enkai iloshon pooki.
5. Eyieu ning’as airuk, niasishore, niyau “meeu enkitoria” enkishui ino.

Enkidimata oo Sirat

Bibilia o Embolunoto

Ore eyiolounoto Enkai naa embae e tipat te nkishui. Eitobirua Enkai iltung’ana peyie etum enchula tenebo ninye. Ore ina shula naa ene lelo ootayiolito aajo aing’ae ninye te risioroto enaa enatoboloko ninche. Ore Enkai naa keata enkewan, aa nchere, edamisho, eeta iyieunot, **neisina**, neeta osotua, o ndamunot. Ore naa amu eeta enkewan Enkai, mme entoki ake nadoli, ekeboloki ninye iyiook enkewan enye. Etaasa ena teina lulung’ata embolunoto(te nkop) neas in ate nkoitoi emakewan(to rorei le Nkai)

Embolunoto te lalai

Ore embolunoto te lalai naa ina bolunoto naishoo Enkai pooki ng’ae te rishata pooki. Etii sii ena bolunoto nena kitobirat kulie ([Olk. 19:1](#), “*eitodolu keper enkitoo olaitoriani*” ina nayiolou tung’ani tiatua([Iroma.1:19–20](#), *Amu ore mbaa naayiolounoyu ti alo Enkai keibala te ninche, Amu Enkai naitoduaa ninche. Ore enaa pee eitaini nenkop netayioloki ake ina pukunoto enye nemelioo, aa taa enkidimata enye*

oo ntarasi o ina nara ninye Enkai, netaliee te nena tokitin naaitayioki. Metaa meeta hoo ninche eneitolonyaki”. Ore embolunoto te lalai naa keutu olkuaak le Nkai- enaa enaikununo ninye, engolon, enkitobirunoto, o eng’eno, tenebo sii ina shakenisho oo ndamunot e tung;ani naitededeyie empukonoto Enkai([Iroma. 2:14–15](#)). Neeku keutu ajo ore ina bolunoto te lalai naa keata pooki ng’ae eyiolounoto ajo ketii Enkai, eyiolounoto olpukunei lenye, o eyiolounot e ina kitashoto enye. Neyau enaenkuretisho naibung ate iltung’ana aajo eitu eas nena naayieu Enkai. Neeku ore nena seremaria nemesipa naaiteruaki naa ketem iltung’ana aimulaa ina kuretisho enye.

Kake ore ina bolunoto te lalai ne meyau ina ng’eno naaku ewalata e ina kurruna oltung’ani te dukuya Enkai: empalakinoto oo ng’ok naing’uaa Kristo Yesu. Neeku eutu ajo ore embolokinoto te lalai ne meyau ina ng’eno e makewan nautu Enkai enaa papa le nyorrata laa ninye okordu iltung’ana neitobir olning’o o ninche. Neeku keyiunoyu *embolokinot e makewan*, naa ninye eishorua Enkai te nkoitoi e shumata opa moitie, te Bibilia o te Kristo Yesu.

Embolokinoto e Makewan

Ore Bibilia naa embolunoto natisiraki Enkai nautu ninye o ina nataasa eipirta enkatini enkordunoto. Naa keyiu iltung’ana ena pukunoto enkiyang’et peyie etum aatupuku tiatua ina tung’anisho, sinkaisho oolkuaaki o mbaa naarroro. Ore eimu ororei osira le Nkai, nemir empong’ori, nebulu te sinyatisho, neng’arie ilkulikae ororei, nemanyisho te nkarsiso enaa enayieu Enkai.

Enkitukuja oo Sirat

Ore Bibilia naa “Enkai nayang’ua” (cf. [2 Timoteo. 3:16](#)) neeta esipata, enkidimata, engolon, empukunoto e sinyatisho naing’uaa Enkai makewan, oidimie ilasirak metisira ina nayieu openy nesiri. Nepal enaliki openy ilomon oosir, neesishore ninche too mpukunot naapaasha o sii irishat. Neeku ore isirat naa ile tung’ana naa sii ile Nkai. Shakenisho ooltung’ana naipirta embolokinot Enkai, o embolokinoto e Nkai makewan. Meetae enaibon oo sirat naing’uaa eutunoto oltung’ani. Amu meetae aikata enaibon naimua eyieunoto e tung’ani, kake iltung’ana oiroro inaing’uaa Enkai, neirimariyie “Enkiyang’et Sinyati” ([2 Petero. 1:20–21](#)).

Ore amu ilomon le Enkai Bibilia tiatua ilomon loltung’ani, keidimi aatonyorrai nchere embolokinoto naing’uaa enkutuk Enkai makewan.

Esipata naata Isirat

Ore olkereti le sipata oata Bibilia naa nchere ore pooki nalimu naa kesipa opa ake moitie. Ore ti ae oitoi naa melimu aikata Bibilia olomoni le metii esipata. Ore amu ene Enkai Bibilia, naa kebaraki aaku asipani, neeku ore sii ninye ororei lenye naa esipata. ‘*Enkai ninye nemelejisho*’([Tito 1:2](#)). Keaku elejare tenetumieki ninye nabo nemesipa. Ore Enkai neyiolo pooki, asipani naa sidai, naa enenye enkidimata, metaa keyiolo nelimu esipata, neidim sii atolimu nerrip ororei lenye. ‘*Ore taata iyie olaitoriani Enkai, iyie Enkai, nesipa irorei linono, nisilegie ena toki sidai osinka lino*’([\(2 Samuel 7:28\)](#). *Ore pooki rorei le Enkai neibala ajo kesipa*([Ndunganget Erashe 30:5](#), [Olk 12:6, 119:42](#); [Yohana 17:17](#)).

Ore ele roroei oji meeta elejare naa mme oidimi aatujurru te eng’eno ena rishata arashu eing’oruni te enkutuk enkisoma. Keutu kuna kiroroto te Chicago eibalunye nena neme esipata e Bibilia:

“Kinyorrakino nchere ororei lemetii elejare kiasishore enaa ina sipata natii atua isirat. Mikinyorraa ina naji kesipuni isirat te entemet e sidano enaa enaasishoreki arashu enkipirta. Mikinyorra sii teneji eitu eesishoreki nkoitoi eng’eno ena kop, enkutuk sidai, mbaa naalimuni nemesipa, etaasishoreki monko,

inkipangat torrok, arashu eesishoreki ilomon lemebala enetumieki” (*Enkitashoto e Chicago te esipata e Bibilia*, Art. XIII)

Eisho esipata oo sirat olairukoni metaa meeta oln’ash te Bibilia, neeku ninye olkitamanyunoto oyiolounye ina nayieu Enkai neyiolou o sii ina nayieunoyu tiatua enkishui oo ntarasi.

Ewang'an natii Isirat

Kelimu Bibilia openy nchere ketii Isirat lemelelek eibalunyeki ([2 Petero. 3:16](#), eutu empukunoto e kulie pala e Paulo). Ore te lulung’ata, naa ore te retotot enkiyang’et ([2 Timoteo. 2:7](#)), ore inkiteng’enat e Bibilia naa kewang neibale te lelo pooki oing’oru eyiolounoto te nkipsisra ejo pee eyanyit te Enkai. Eji ore ororei “neiteng’en olmodai” ([Olk. 19:7; 119:30](#)). Etaasishore Yesu isirat lo sotua musana te enkiteng’enare enye: ejo kewang naa ina peyie ejo ‘*eitu isomama*’? (cf. [Matayo. 12:3, 5; 19:14; 21:42; 22:31](#)).

Ore enkaraki nawang neibala enajo Bibilia, te nelo neishankarra iltumg’ana too naalimu isirat, naa kesipa nchere mme Bibilia etii enyamali kake ninche maate lelo oibalunye. Eishorua Enkai Ilarikok oota nkishoorot peyie eret iltung’ana lenyena ([1 Ilkor. 12:28; Ilefeso. 4:11](#)). Eyiieunoyu naa ore ilairukok neisum, neibalunye, neyiolou Bibilia amu keibala. In opa peyie etoduaaki peyie eibelekenyi Bibilia too nkutukie pooki. Eiruko opa aajo ore ilkristiano pooki naa ilapolosak oidim aatayiolo Enkai openy eimu ororei neutaa sii ilkulikae.

Emborei oo Isirat

Ore Isirat naa keishoru pooki naing’ua ororei le Nkai, ina naret iyiook matayiolo Enkai te sipata maate, o nena sii nikiyieu te ninye peyie kimanyisho te nkarsiso o te nkishui e aisho. ([Olk. 19:7–9; 2 Timoteo. 3:15](#)). Eishoo Enkai iltung’ana embolokinoto nabore peyie etum aatayiolo ninye, neisilig neyanyit sii “*Ore ilkigerot naa Enkai nayang’ua, neeta dupoto te nkisikong’ata o rerioto o tenkitubulonoto tiatua esupatisho, paa ore oltung’ani le Nkai neitabari te siaai sidai*” ([2 Timoteo. 3:16–17](#)). Eitanapishe Enkai peyie meponi ake arashu eiwuang’eki te Bibilia, naa keutu ajo ina apake eyieu moite tiatua enkatini enjeunoto. “*Miponaa ororei teina kitinanapata naishoo nanu intae, nimiwuang’ieng’ie, pee itumutumu aaibung’ a nena kitinanapato Laitoriani Enkai inyi naitanapa nanu intae*” ([Enkigilata. 4:2](#); cf. [Enkigilata. 12:32; Ndung’eta. 30:5–6](#)). Ore ina torroni natolimuoki te nelo neibelekenyi isirat te Bibilia ([Embolunoto. 22:18–19](#)) naa te nkaraki embuku embolunoto, hoo naa ore te sipata keipista Bibilia te lulung’ata: “*Aikok pooki ng’ae oning irorei le ena aibon ena buku; tenepon ake oltung’ani, neponiki sii ninye Enai lelo meita ootolimuoki tena buku. Ore pooki ng’ae oiwuang’ie tiatua ilo irorei le naibon ena buku; neiwuang’ie Enkai erubata anye tiatua ilo shani le mpuaan tiatua ina anasa sinyati; nailuno imbaa enye tiatua ena buku*” ([Embolunoto. 22:18–19](#)).

Eyiue netum ilairukoko elakunoto o enkitagoloto tiatua ina ng’eno naishoruaki, naata enkidimata o sii iutarot naayieuni enkaraki peyie emanyinshoi teina oitoi nayieu Enkai. Metaa keyieu nenyorraa ilairukok isirat o nena sii naatigirate isirat eitu eimaki. “*Ore nena tokitin naaisudoro naa ino laitoriani Enkai ang; kake ore nena naaibalunyeki naa nkunaang o noo nkera ang ntarasi, pee kitum aataas irorei pooki lena kitinanapata*” ([Enkigilata . 29:29](#)).

Enduaata e Yesu too Isirat

Ore embae nabo naishoru metaa ore Bibilia naa isirat ooyang’ua Enkai, nesipa, nemeeta intibil, newang, nebore, naa enkaraki naa ata Yesu neiruko sii ninye. Ore inkiteng’enat enyena nejo nchere ore osotua musana naa ilomon oota enkidimata oing’ua papaa lenye: “*Emijo kaewuo aitarruoo inkitanapata, aashu*

iloibonok le Nkai, eitu aitarruoo kake peyie aitabaya. Amu esipa ajoki intae ore ometaba enaa nelusoo shumata o enkop, melusoo osirata obo ana oltipoto obo loo nkitanapat eitu eitabari” ([Matayo. 5:17–18](#)). Etutua Yesu iltung’ana kumok to sotua musana tenebo mbaa kumok nelimu ake ajo ore osotua musana naa enkatini nasipa, “*Newaliki ajoki; Keitu isomama aajo ore oloitobira ninche te nkiterunoto, eitobira olee o eng’oruoi. Nejo ninye enkaraki ena eing’uaa olee menye o ng’otonye neibung’are enkitok enye neaku ninche pokira osesen obo. Metaa meekure aa are, kake osesen obo. Ore enaidikidiko Rnkai Mincho eor oltip’ani*” ([Matayo. 19:4–6](#)). Hoo netonyarrayie Yesu ajo kesipa enkatini enkitobirunoto enkop, etaasishore sii isirat lo sotua musana ejo nchere Enkai openy natejo. Mme embae enking’asia tenidol Yesu too rishat kumok easishore esipata natii osotua musana ([Matayo. 5:12; 11:23–24; 12:41–42; 24:37–39](#); [Luka 4:25–27; 11:50–51](#); [Yohana 8:56–58](#)). Ore ina nairuko Yesu osotua musana nchere ororei le Nkai, neitededeyie ina nalimu osotua musana makewon.

Etoduaa Yesu enkishui enye enaa enkitabayaroto oo sirat ([Matayo. 26:54; Marko 8:31](#)). Ore te nkishui enye pooki, netaasishore isirat amirie intemat ([Matayo. 4:1–11](#)) newalie sii inchankarri ([Matayo. 19:1–12; 22:39; 27:46](#); [Marko 7:1–13](#); [Luka 10:25–26](#)). Ata te keeya enye netolimuo isirat (cf. [Matayo. 27:46](#) tenebo [Olk. 22:1](#)). Ore te mpiunoto enye neibalunye isirat te nkitoi e Emmaus o sii too lkipaareta lenyena te Jerusalem ([Luka 24:13–17, 44–47](#)). Ore hoo neyiolo Yesu ajo enkerai Enkai, eitu edol enaa keeta tipat irorei lenyena aalang lelo lo sotua musana. Eiteng’enishe te nkitoria nalang ilaiteng’enak loo nkitanapat. Eibalunye isirat te nkito enye, neitu eisilig kulikae rrekiei loo laiteng’enak ([Matayo. 5:21–48](#)). Etolimuo ajo kebik ororei lenye enaa nkitanapat: “*kelusoo shumata o enkop, kake melusoo ororei lai*” ([Matayo. 24:35](#), cf. [Matayo. 5:17–18](#); [Yohana 14:10, 24](#)). Eing’ura Yesu inkiteng’anat enyena tenebo ilo sotua musana enaa ilomon le Nkai. Ore shakenisho osotua ng’ejuk naa eetu Yesu eishorita ilkipaareta enkitoria o engolon enkiyang’et sinyati peyie eng’amu esipata too sirat alang ilomon le enkutuk ([Marko 3:13–19](#); [Yohana 16:12–14](#); [Iasat 26:16–18](#); [1 Ilkorin. 2:12–13](#)).

Eibung’ a Yesu Isirat metaa ororei oota enkidimata e Nkai naa ninye etaasishore te nkishui enye pooki. Ore lelo asujak le Yesu, neipotoki peyie eya isirat (Osotua Musan o Sotua Ng’ejuk) teina oitoi e Yesu. Ore too Lkristiano, ore Bibilia naa ninye etumie eng’ida o enchipai. Neaku peyie eing’oruni Enkai too Sirat lenyena. ([1 Petero. 2:2](#)). Ore ororei le Nkai naa ole tipat neyieu neiteng’enae, neibirribirri neyanyiti sii.

Enkerai ai tining’amaa irorei laanei, nishum aiteng’el inkitanapat ainei tenebo iyie, nincho inkiyiaa inono einining aasipu eng’eno, nirrugu oltau lino aaku oloyiolou; ee tininchiru aomonu ening’unoto oo rorei oogut, nidumu oltoilo lino aaku oloning’u. Tining’oru ninye anaa enkosholai, njurru aing’oru ninye oleng enaa enoshi toki e tipat naisudoro. Neeku iyiolou iyie euriata olaitoriani, nitum eng’eno Enkai ([Ndung’eta Er. 2:1–5](#)).

Ororei Oishu

Ore enabayie naa ene tipat, neibalie olkipaaret Yohana ajo ore Yesu naa emasaai ororei le Nkai. Ore te nkiterunoto o metabaiki elikioroto e ng’uan, neimaki Yohana eipirta Yesu ejo “*ore tenkiterunoto etii opa ororei, netii ilo Rorei tenebo Enkai, naa Enkai ilo Rorei;*” nelo aidipie ilo kilikuai ejo “neaku Ororei osesen tiatua iyiook, nikitoduaa enkitoo enye, naa enkitoo o Inoti Obo le Papa, obore empiris o esipata.” [Yohana 1:14](#)

Metaa kiindim aibalie nchere ore olkilikuai obayie oishoo Enkai tung’ani netipika atua enkerai enye Yesu metaa ororei oishu ninye.

Enkisoma o Sotua Ng'ejuk Esajati naing'ua Bibilia E ESV

Ore enkisoma o Sotua Ng'ejuk enaa olkerreti orripi, naa nabo oo nkiteng'enat naajo ilaisomak "enkisoma e Bibilia". Ore enkisoma nautuno o enkisoma e Bibilia naa kejo kimbung'a amu nena naasira te Bibilia eing'ur pokira. Ore enkisoma e Bibilia naa keing'ur oleng enkatini, netem sii autu eneikukuno embarakinoto enkordunoto Enkai. Ore tiatua ena kisoma naa keutu nena kiteng'enat Osotua Ng'ejuk.

Etabawua Neton sii eng'or

Meidimayu neorieki Osotua Ng'ejuk Osotua Musana. Tenisoma Osotua Ng'ejuk etiu iyiolou enkatini Osotua Musana, naa kelelek ilakino ajo aing'ae Yesu naa ainyoo eewuo aas. Eutu Osotua Musana nchere eisilgie Enkai peyie elaku iltung'ana, neiteru ina kata peyie ejo ekepurd elukunya eilo asurai (**Enkiterunoto. 3:15**). Ore isilgien le enjeunoto oishorua Enkai neutuno teilo ning'o oitobira Enkai oltung'ana (1)Olning'o le Abraham oisilgie Enkai iltung'ana enkop, ilng'anayio tenebo imayianat naalus (**Enkiterunoto.12:1-3**; (2) Olning'o le Musa oisilgie Enkai peyie emayianat Israeli teneibung inkitanapat (**Enaidurra 19-24**); (3)Olnig'o le Daudi oisilgie Enkai olaiguani te ntalipa e Daudi ntarasi, naa ore eimu ele aiguani naebaya nena kisigilat opa e Abraham(**2 Samuel 7; Olkerempe 89; 132**) o (4) Olning'o ng'ejuk oisilgie Enkai ajo keisho enkiyang'et enye iltung'ana, neiger nkitanapat enyena too iltauja lenye peyie etum aayanyita eyieunoto enye(**Yer.3:31-34; Ezek. 36:26-27**).

Ore peyie ebau Yohana olaibatisani o Yesu, neibalayu ajo eton etiu ebaya ilo ning'o le Enkai opa oisilgishore. Eitoria Ile Roma Israeli, neton ake etiu eitoreisho enkitoria e Daudi teina kop. Eton ake sii etiu ebau nena mayianat naisilgie Enkai Abraham amu ore te Isreal naa eng'oki esuji mme esipata. Neipotu Yohana iltung'ana loo Israeli peyie eirridu neibatisae te nkare peyie eibalunye nchere eterretenate peyie eng'amu Messiah. Eji opa peyie erretena nkaraki ilo olotu abukoki enkyang'et enye iltung'ana, neiguanare ilaing'okok.

Yesu le Nazaret

Ore Yesu naa ninye enkitabayaro enaibon e Yohana olaibatisani. Ore sii ninye Yesu enaa Yohana, neibalunye embaunoto enkitoria Enkai(**Marko 1:15**),naa ore ti ae oitoi nuetu ajo etinyikua olopa siligie le njeunoto olimuno to sotua musana. Kake eewuo enkitoria Enkai te nkooitoi nemeitekini. Ore opa ake Ilyahudi neiruko opa aajo ore peyie ebau enkitoria Enkai, naa kemuti ilmang'ati le Enkai pooki, nelotu enkakenya ng'ejuk(**Isaya. 65:17**).Neiteng'enisho Yesu nchere etii enkitoria Enkai atua ilo tung'ani le Yesu o tiatua ina kisiaayiare enye (**Luka 17:20-21**) ore ilmang'ati le nkitoria nemeidakieki nabo kata. Eitu elotu enkitoria te ngolon sapuk, kake aa kiti enaa olantererai le kardali, paa kebulu aaku olchanii kitok otuu enaa oltalet ten kop pooki. Meyiolounoyu enaa enkaisuijoi te nkurma, kake keibelekeny o metaa neisuijoi pooki(**Matayo. 13:31-33**). Ore ti ae oitoi naa nchere eidipa atabau enkitoria te Yesu o enkisiayare enye, hoo neton etiu elulung'ayu. "*Etabawua- neton eng'or.*"Eiteruaki kake eton etiu eibulaa. 1

Eitabayie Yesu in kisiaayiare osinka lo Laitoriani te **Isaya 53**, neiteleiki kewan ing'ok oo ltung'ana lenyena neisilisli ene keeya enkaraki empalakinoto oong'ok enye. Ore enkiguana neton aa kelotu, hoo duo naa ketii erishata enkata naitabari inkisiligt Enkai te Yesu(enkiterunot enkitoria) o sii erishata nabayie naitabari nkisiligt enyena(enkitabayaro enkitoria). Ore Yesu laa ninye oitoreisho aiter peyie epiu te

keeya, naa keshukunye neton to lorika le nkitoo, neor intare o nkineji (**Matayo. 25:31-46**). Neaku keomon ilairukok peyie ebulaa o sii peyie eitabari enkitoria too ilomon oojo ‘‘meeu enkitoria ino’’(**Matayo.6:10**).

Ilikiorot te Lulung’ata

Ore elikioroto e Matayo, Marko o Luka neipirta oleng inkisilagat e Nkitoria, ore sii ninye Yohana nelimu ina sipata to rorei ojo ‘‘enkishui oo ntarasi’’. Ore Enkishui oo ntarasi naa ina kishui neton elotu, naa kepuoi aatum tenebau enkiterunoto ng’ejuk. Neutu sii te Yohana nchere ore lelo pooki oiruk enkerai Enkai, nepuo aashipakino ina kishui nalotu taata. Ore lelo ootipika osiligi lenye atua Yesu neidipa aatupuku te keeya netum enkishui (**Yohana 5:24-25**),amu ninye empiunoto o enkishui(**Yohana 11:25**) ore ake sii, neitoki Yohana aing’or in olong Kenya empiunoto, ina kata naiguenareki pooki tung’ani too nena naataasa(**Yohana 5:28-29**). Ore hoo duo naa eing’or Yohana enkiterunoto enkitabayaroto, keishoru sii te lulung’ata.

Neaku ena naji ‘‘etabawua neton eng’or’’ninye naibulua Osotua Ng’ejuk netaa ninye easishoreki peyie itum atayiolo ina atini pooki. Ore empiunoto e Yesu naa ninye nautu nchere etabawua ina kishon opa naanyitae, nchere taa enkolong enjeunoto. Ore ake sii, ore enkishooroto Enkiyang’et Sinyati, neutu nena kisilagat Enkai too nkolong’I enkiting’oto. Ore ilasirak lo Sotua Ng’ejuk nelimu te ng’ida sapuk nchere ore nkisilagat embolokinoto Enkiyang’et Sinyati neidipaki aitabai(enaa., **Iasat 2:16-21; Iroma. 8: 9-16; Ille Efeso.1:13-14**). Etababaitie nkolong’I e Siadi ti atua Yesu Kristo (**Ilhebrania1:1-2**), olaa te ninye kitang’amutua ilo roro le Nkai. Ore naa amu eibulua empiunoto enkatini pooki, neishoruaki ina Kiyang’et, nelelek kijo eidipate mbaa enjeunoto kake eton ake ej “eton eng’or’’. Eitopiwiuki Yesu too loo tuata, kake neton eanyita ilairukok meitopiumi iseseni lenye naa eton ake sii earare eng’oki o metabau ina olong enkordunoto (**Iroma. 8:10-13 23; 1 Ilkor. 15:12-28; 1 Petero. 2:11**).Eitoireisho Yesu te shumata te tatene Enkai, kake eton eitu eishori pooki toki(**Ilheb. 2:5-9**).

Enkitabayaroto Te Yesu Kristo Enkerai Enkai

Eibalunye Osotua Ng’ejuk enkitabayaroto oo nkisilagat Enkai enjeunoto, kake neutu nchere ore nena kisilagat tenebo olning’o naa keitabri eimu enkerai enye Yesu Kristo.

Aing’ae Yesu? Ore to Sotua Ng’ejuk, naa ninye Musa ng’ejuk, neibalunye ororei le Nkai ajo kitok naa ninye oibalunye nkitanapat e Musa(**Matayo. 5:17-48; Ilheb. 3: 1-6**).Ore te sipata, eutu nkitanapat tenebo iloibonok nchere ninye enkitabayaroto, ore Yesu naa ninye Yoshua oitabaya iltung’ana enkiyeng’eng nabayie (**Ilheb. 3:7-4:13**). Ninye eng’eno nasipa Enkai, olimu neitabaya eng’eno naing’uaa Osotua Musana(**Ilkolosai. 2:1-3.**) Ore tiatua elikioroto oo lomon supati, nelimuni Yesu aajo Oloiboni. Nesipa ninye Oloiboni obayie otolimu opa Musa(**Enkigliata.18:15; Iasat, 3: 22-23; 7:37**). Ore ine nking’asia naatasa Yesu, enkishiunoto tenebo ina kitoria te shumata nkiyang’eta, neutu nchere eitabayioki inkisilagat enkitoria te ninye(**Matayo. 12:28**), ore ake sii nena baa enyena enking’asia neutu nchere keng’arie Enkai enkitoria naa ole Nkai ninye, amu olaitobirani naa olaitoriani ake oidim ataporoi enkare neitirring’ie olkutati

(**Matayo. 8: 23-27; cf. Olk. 107:29**). Yesu ninye Mesiah oyau neibalunye ina kisilagata e ilo obo olotu aton to lorika le Daudi ntarasi. Ore enkibalunoto e Yesu enaa Messiah naa ene tipat te likioroto pooki o ina kisiaayiare too Iasat Olkipaareta, naa ninye esipata natii mpala naasira o metabaiki Embolunoto. Te neji ore Yesu naa Messiah, neibalunye nchere Olaiguani. Ore teneipot Iloomiteng’eni aajo “Olaitoriani” naa keitodolu aajo ninye Olaiguani. kitok le Enkai.

Eibala empukunoto eYesu tiatua Osotua Ng'ejuk, amu te nkitoria eipotuo kulikae metaa ilooteng'eni, neitanap meirukurukore (**Matayo. 4: 18-22; Luka 9:57-62**). Kesipa pii ore ake pee eibalunye iltung'ani Yesu naa ninye entaisere enye nabayie (**Matayo.10:32-33; cf, 1 Ilkor.16:22**) Ore Yesu naa enkerai e Tung'ani laa ninye ong'amu enkitoria (**Daniel. 7:13-14**) nebikoo enkitoria enye ntarasia. Elimu mbukui e likioroto nchere ore enkitoria enye neimua olosilisili o emion amu ore ninye naa Osinka le Nkai oitukuuo ing'ok oo ltung'ana (**Isaya. 52:13-53:12; Marko 14:24; Iroma. 4: 25; 1Petero.2:21-25**).

Ore ilo oitukuuo ing'ok naa Enkai naishu. Eeta enkidimata pee epalaki ing'ok(**Marko 2:7**). Ore too rishat kumok tiatua Osotua Ng'ejuk neutu “enkarna” ina pukunoto e Aisho:eibonisho iltung'ana te nkarna enye(**Matayo. 7:22**). Naa enkarna enye eisilig ilkumok(**Matt. 12:21**). Na ate nkarna enye ake etumi enjeunoto(**Acts. 4:12**).

Kake ore Osotua Musana, neutu nchere ore iltung'ana naa keibonisho te nkarna Enkai, nepik osiligi Olaitoriani, netum enjeunoto te ninye, neeku ore ina naasishoreki enkarna e Yesu, neutu ajo ole Nkai.

Ore Osotua Musana te nkutuk oo ilgiriki(**the Septuagint**)neutu Yahweh enaa “olaitoriani.”Ore teneimakini arashu enyorrari ina najo Osotua Musana Yahweh, naa ore Osotua Ng'ejuk nejo sii ninye Yesu “Olaitoriani” naa keimaki sii ninye te nkiroishi enaa Osotua Musana(enaa, **Iasat.2: 21; IIfilipi. 2:10-11; IIhebrania. 1: 10-12**). Neeku ore ina arna nataasishoreki naa ae sipata nautu ajo ore Yesu ole Nkai(**IIkolosai.1:15 cf. IIhebrania. 1:3**). Neeku ore ninye naa nyaanyukie Enkai, nerisiore Enkai, hoo neitayio kewan te nkiti kata peyie eitajeu iltung'ana(**IIfilipi.2:6-8**). Ore Yesu naa enkerai Enkai(cf. **Matayo.28:18; Yohana 20:31; Iroma. 8:32**) naa keseremi ake sii ninye enaa papai lenye(cf. **Embolunoto 4-5**)ore ina magilanisho enye naa edamuni oshi ina kata einosi osesen lenye(**Marko 14: 22-25**) o sii eibatisae iltung'ana te nkarna enye(**Iasat 2: 38; 10:48**).Ore enkerai Enkai naa ororei sinyati le Nkai(**GK logos**) neeku osesen naa ninye etejoki iltung'ani naa sii enkerai Enkai(**Yohana 1: 1, 14**). Ore enabayie, eutu isirat kumok aa kejo ore Yesu naa“Enkai” (**enaa., Yohana. 1:1, 18; 20:28; Iroma.9:5; Tito 2:13; IIhebrania. 1:8; 2 Petero. 1:1**). Ore kulo sirat nemetii emonkoi arashu olmarinke, arashu mbaa naakuso e kuna olong'i. Kake ore kuna mbaa naa ninche eiterunore olkerreti le Enkai nabo te Uni.

Neeku ore enkisoma Osotua Ng'ejuk naa Kristo eitasheyie naa Enkai eutu, amu ore nkiasin e Kristo ten kop neisho Enkai enkitoo(**Yohana17: 1; IIfilipi.2:11**). Ore Osotua Ng'ejuk naa ketem aaku esiaai e Yesu osalaba eing'uraa, aa ninye eimua enkordunoto o enjeunoto oo iltung'ana. Ore tiatua elikioroto pooki, naa keeya o empiunoto e Yesu oleng. Neeku ewa erishata sapuk enkisilisil o keeya e Yesu too mbukui elikioroto, eutu ake nchere ore osalaba o empiunoto naa ninche enkatini. Ore te mbuku oo Iasat oolkipaareta, nidol embulunoto e sirit o elalai elikioroto, elimu ilkipaareta ilo Aitoriani otashoki netopiuwo. Ore impala naatisira ilkipaareta nelimu enkisiaayiare e Yesu eimu osalaba tenebo empiunoto, peyie etum ilairukok aibung'a enkadoro, enguton, elalai natii enyorrata Enkai(**Iroma. 8:39**).

Ore tipatisho o salaba nelimuni too nkoitoi enaa, enkitobirunoto ng'ejuk, aataru, emoalakinoto oo ng'ok, enyorraroto, osotua, enkordunoto, enkitisinyata o enkidikokinoto tenebo, naa keiteng'enisho kuna nchere Olaitoriani eing'uaa enjeunoto. Naa ore Yesu ninye otalakua iltung'ana te nkurruna orreshet loo ng'ok.

Enkisiligata Enkiyang'et Sinyati

Ore ina naitutum esiaai pooki e Yesu naa esiaai Enkiyang'et Sinyati. Eisilige opa Yesu nchere keiriwaki Enkiyang'et lelo oora ilooiteng'eni oosipa(**Yohana 14:16-17, 26; 15:26**).Nebukoki ninye iltung'ana enkiyang'et te nkolong e pentekoste(**Iasat 2: 1-4; 33**) ina kata nailpieki ninye aitoton te nkaina e tatene e papa. Neishoruni ina Kiyang'et peyie etum Yesu enkitoo(**Yohana16: 14**) peyie sii etumi ailepunye Kristo enaa olaitajeunoni o lalakunoni kitok. Kelimu oleng embuku e Luka o Iasat Olkipaareta nchere eishoruaki ina kiyang'et enakaraki enkisiaayiare, peyie erreteni kanisa peyie etum aishakenoi Yesu Kristo.

Ore ake sii lelo oota ina kiyang'et naa olmishire oitodolu lelo tung'ana oora ile Nkai(**Iasat. 10:44-48; 15:17-9; Iroma. 8: 9; Ilgalatia. 3:1-5**). Ore ake sii ina kiyang'et naa ninye naitagol neidimie ilairukok, peyie eitisip Enkai. Peyie eibelekenyi metaa nyaanyukie e Kristo te siaai enye(**Iroma. 8:2, 4:13,14; 2 Ilkor. 3:18; Ilgalatia. 5:16,18**).

Enajo Tung'ani

Ore enkaraki eng'oki, ore pooki tung'ani neyieu ina jeunoto nayau Kristo. Ore engolon eng'oki naa keibala teina atini pooki e Bibilia, amu ore sii ninye opa Isiraeli hoo naa iltung'ana gelunot, netamanyishote tiabori enkitoria eng'oki, neutu ina nchere ore nkitanapat naigero Enkai te ngolon enye, nemekordu oltung'ani to rreshet loo ng'ok. Neitisipa Paulo nchere ore eng'oki o keeya naa engolon naasisho enaa nkanashera naa ninche naitore iltung'ana, peyie etum aitasho eyieu enkordunoto naa ninye eyau Yesu Kristo (**ing'ura Iroma, 1:18-3:20; 5:1-7:25**). Ore eng'oki neme ake duo amu eitu eibung'I nkitanapat, kake eutu sii ina golong'u natanya oltung'ani enkitoria Enkai(**1 Yohana 3:4**). Ore doi eng'oki naa eseremare oo nkitananyukot, Nepal iltung'ana enaisho enashe o enkisisa ina Ai nabo, neserem inkitayunot alang ilo oitayuo(**Iroma. 1:18-25**).

Kake ore eng'oki neme ninye olomoni obayie amu ore peyie elotu Yesu aitajeu ilaing'okok, neutu ina empiris o oln'ur le Nkai. Neeku ore ina nayieu Enkai naa enkirukoto o enkirridunoto. Ore ina kipototo enkirridunoto neibale te ina kisiaayiare e Yohana Olaibatisani. Ina kata eibalie Yesu Enkitoria (**Marko 1:15**). Ore too nkirorot too Iasat Olkipaarente tenebo sii nena pala naatisira Paulo tiatua Osotua Ng'ejuk pooki. Ore lelo oiruko aaku ile ilo marei ng'ejuk le Yesu(aa kanisa)o sii peyie euku erubata eina Kitoria Enkai(aa peyie eitoreu Enkai iltauja lenye o enkishui) naa peyie elam nkaitin, neany enaserem ate oloirirua, neibelekenyakino Yesu enaa Olaitoriani. Ore enkipototo peyie eirriduni neme ae kake peyie epuonu iltung'ana aing'uaa ing'ok netum enkirukoto neisilig ina jeunoto enkiaas Olaitoriani alang enado enaa keidim aitajeu ate. Ore iltung'ana te pooki neitarruoite eyiunoto Enkai naa peyie eing'or aaing'oru ina kordunoto naitajeu ninche te engoro Enkai. Neeku ore Osotua Ng'ejuk naa elioo enaa enkipototo enkirridunoto o enkirukoto(**Ilhebrania 1:10**)-. Ore lelo pooki oiruko naa peyie ebik tiatua enkirridunoto o enkirukoto te nkishui enye pooki, amu ena ninye olmishire le lelo oora ilooiteng'eni le Kristo. Ore ilasirak lo Sotua Ng'ejuk neitukuj ilaisomak peyie eng'iri tiatua enkirukoto o metabau enkiting'oto, neitanapisho nchere etii batisho te neany iltung'ana Yesu enaa Olaitoriani.

Eibalie ilairukok oosipa nchere ore enjeunoto naa eno Laitoriani, naa Yesu oitajeu ninche te ina goro nalotu.

Iltung'ana le Nkai

Ore ina kisiligungata enjeunoto Enkai neiterua abaya te ilo turru, aa taa Kanisa e Yesu Kristo. Ore Kanisa naa enoo lairukok le Yesu Kristo, aa taa Ilyahudi o Ilyunani amu ore opa nena kitanapat Osotua Musana naatooro Ilyahudi o Ilyunani(enaa emuratara,inkitanapat e sinyatisho,isiruai le tipat o nena olong'I enkiyeyeng) ne meekure eeta tipat. Ore Kanisa naa oln'obor le Nkai omanya Enkiyang'et Snyati, neipotoki peyie eutu esidano elikioroto nelo aibalunye ilo mishire loo looiteng'eni le Kristo; aa enyorrata too ilklikae (**Yohana 13:34-35**).

Neeku ore kanisa naa eyiolo ajo etii erishata nalusoo. Eanyita te yieuna sapuk ina lotunoto e Yesu Kristo, o enkitabayaroto e nena naayieu Enkai. Ore tena kiti rishata nalusoo, naa peyie eitabaya esinyatisho meeta entibili enaa ina kuso enayami e Kristo naa ninye sii naibalie ilomon supati le enjeunoto ebaiki ineeting'ie enkop, peyie ore lelo otii abori ing'ok neidimi aidurrie aitung'uaa enkitoria oloirirua neyae enkitoria Enkai. Eanyita kanisa ina olong naing'ura oe Enkai too nkomomi-neserem Yesu Kristo intarasi. Nebaya

ina kitobirunoto ng'ejuk. Ore pooki toki neeku ng'ejuk, neseremi Olaitoriani intarasi enkaraki olngr'ur lenye o empiris, naa ore te nkisoma o Sotua Ng'ejuk naa eutu enkishooroto enkitoo o enkisisa Enkai..

Enkoitoi nautunye Osotua Ng'ejuk neibalunye Osotua Musana

Nkoitoi naapaasha naasishore

Kinteru aing'or nena oitoi naapaasha naataasishore ilasirak lo Sotua Ng'ejuk eimaki Osotua Musana. Keidim aatolimu enaa enajo(enaa [Matayo. 1:23](#) nelimu [Isaya. 7:14](#)); eidim sii atonyorrai(enaa [Yohana 1:1–5](#) nenyorakino o [Enkiterunoto 1](#)); eidim sii ataasishore ilomon otaasishore Osotua Musana(enaa, "Asipani Enkai"); neutu sii mbaa Osotua Musana (enaa ina aboisho Enkai o enkitobirunoto e pooki toki)neutu ina atini kitok natii Osotua Musana(enaa, [Iroma. 1:1–6](#)).

Ore eninare naa nchere meidimayu peyie enyanyuku lelo omon otaasishore Osotua Ng'ejuk tiatua Osotua Musana. Ore enkitanyanyukoto naa etii rishat naatem olasirani aibalunye olomoni otii Osotua Musana, neidim ataasishore enkibalakinoto eilo omoni to Sotua Musana oitawang neitayu enkitanyanyukoto e ina bae nasirita. Eidim sii ataasishore mbaa naaje opa naatasate neitayu olkilikuai(enaa, [Marko 2:25–26](#)), peyie etum enkitanyaanyukoti naasishore naipirta iltung'ana liopa(enaa., [1 Ilkorintio. 10:6–11](#)). Eidimayu sii neutu eneikuna iloreren peyie ejung'u nena baa supati e Israeil([1 Petero. 2:9–10](#)), arashu egira autu ina tipatisho nayieu neibung ilairukok kulie baa naatii Osotua Musana(enaa., [Marko 7:19; Ilefeso. 2:19](#)). Elimu Paulo enkipototo enye ejo peyie eutu ajo osinka ninye lo Laitoriani([Ilgalatia. 1:15](#) neponiki sii [Isaya. 49:1](#)): ore amu etui enkisiaayiare e Isaya enaa eutu Messiah (enaa enatayiolo Paulo, [Iasat 13:47; Iroma. 10:16; 15:21](#)),eisidai tenidol Paulo enyor enkipototo enaa ina osinka alang enalimu kewan ajo osinka ninye.

Eutunoto Olkigeroto

Ore ena matua naa kiti enhankar. Ore enaa enkoitoi nataasishore ilasirak lo Sotua Ng'ejuk elimu Osotua Musana to ilgiriki naa ninye ina opa kibalunoto oo sirat loo Ilhebrania laa ketumoyu o taata([Septuagint](#)). Naa ketii irishat naapaasha nena naajo ilasirak lo Sotua Ng'ejuk o [Septuagint](#): eidimayu neitayuo olasirani ilomon metuutu ina nayieu ninye arashu etaasishore te nkoitoi enye makewan, arashu etaasishore [Septuagint](#) too ndamunot. Neeku meidimayu neji ore amu etaasishoroki lelo sirat loo Ilgiriki, neibelekenya ilasirak lo Sotua Ng'ejuk ina kiprta olkilikuai lo Sotua Musana.

Enduaata Osotua Ng'ejuk te siaai Osotua Musana

Eikumok isirat to Sotua Ng'ejuk outaa ilairukok enaa naa neija sii etui to Sotua Musana. Ore enaituruk naa [Iroma 1:1–6](#), ejo Paulo nchere ore ororei supat le Nkai naa osiligi oitabayoiki eimu iloibonok o sirat sinyat. Ore enasuju neutu Yesu eibalunyeki nejing ilo orika le nkitoole Daudi eimu empiunoto, naa ore kipaaretisho e Paulo naa esiaai nayauenkanyit eimu enkirukoto enkaraki enkarma enye too loshon pooki. Negira autu Paulo nkiaasin emirishoi e Yesu tenebo shaknisho oo lairukok le dukuya, naa nena apake etolimu Osotua Musana. Naa ena doi eutu Osotua Musana(ing'ura [Enkisoma Osotua Musana](#)). Ore ake sii te ina palai ([Iroma. 15:4](#)),nejo Paulo, "Amu ore nena opa pooki naigeroki te nena olong'i[aa taa to Sotua Musana] naa iyiook eigerokoki[aa taa ilairukok]"netoki ake(to sirata [9–13](#)) alimu ilkigerot to Sotua Musana oolimu ina rishata nayooki alotu natum iloreren ewang'an neeku tenebo te seremare o lelo airukok le Israeil; ore ina shula oo loreren oiruko tenebo Ilyahudi naa ninye enkitabayaro osiligi.

Ore to [1 Ilkorintio 10:1](#), nenyorrakino Paulo o nkiaasin Osotua Musana ejo “naanotore iloo papa”. Ore opa esirit oo Ilkorintio netii esiana sapuk oo lairukok loo oing’uaa iloreren; neeku egira Paulo aya lelo airukok enaa “keiruburubakaki” ilkulie. ([Iroma. 11:17ff.](#)) ilo oirien(aa taa iltung’ana le Naki, ing’ura sii. [Yeremia. 11:16](#)), o pooki enaa ilajung’ok le ina atini enaa ilairukok loo Ilhahudi. Ore peyie eidp atolimu nena oitoi naiguenare Enkai lelo tung’ana oogolong’i([1 Ilkorintio. 10:6–10](#)), nelimu Paulo ajo “eineputua ninche nena pooki pee eku enkikoo, netisiraki peyie eikoki iyiook aarishie, ilaa te enkata ang eitabayioki nkatitin.” Eyieu Enkai naa ore lelo oibalunye enkirukoto enaa ilairukok peyie edol nchere esipa enkirukoto enye, enaa enaikuna iltung’ana too mbukui enkiterunoto[[Pentateuch](#)].

Ore [Ilhebrania 11](#) naa keidim aibalie Osotua Musan too lainining’o(neisul ilairukok loo Ilyahudi) eutaki nchere peyie errip neibung enkirukoto enaa opa ake moitie.

Ore te [Luka 24:25–27, 44–47](#), neibalakinye Yesu[ilkipaareta lenyena]tiatua isirat pooki lo Sotua Musana, nena pooki naipirta ninye. Hoo nemeutu Luka nena naajo enkisoma e Bibilia. Elimu kulie aisomak le Bibilia nchere keidimayu peyie aa ore mbaa Osotua Musana naa oloip loo nkiaasin e Yesu. Nelimu kulie aisomak nchere etii isirat ooje outu esiai e Messiah naa ore enkatini Osotua Musana naa emirishoi e Yesu ina kata pee elusoo enkisilisiloto, naa ninye nataboko iloreren metang’amu ewang’an Enkai([Luka 24:47](#), “o too loshon pooki”).

Nkoitoi naasishore Osotua Ng’ejuk Osotua Musana

Ore ina kata easishore ilkipaareta Osotua Musana eitabaya nena naatii Osotua Ng’ejuk, naa irrekiei oosujita isirat liopa, easishore nkoitoi naatumi to Sotua Musana makewan. Tenkitanyaanyukoto naa eidim ilasirak lo Sotua Musana aatonyorrai osirata oje, neitoki sii aibalunye(enaa, [Olkerempe 8 o 104](#) neasishore [Enkiterunoto 1–2](#)); arashu ening’okino osirata kake neitoki aisho enkiroishi(enaa [Olkerempe. 72:17](#) ewa te lulung’ata [Enkiterunoto. 22:18](#) neunokino oleng nkaji e Daudiand (enaa, [Daniel. 9:2](#) netumi te [Yeremia. 25:12](#) eutu osiligi le rishata naitoreisho ile Babilon. Metaa idol nena rishat oonkiasin Enkai eigili ake aimaki(enaa, ore Olkerempe nenyorrakino o [Enaidurra. 34:6–7](#) aa nkoitoi naaning’ore iltung’ana o Enkai). Keidim sii aayau isirat loo ishoritin musan, neasihoreki too rishat ng’ejuko(enaa, [Nehemia. 8:14–17](#) naa keutu enaa enkitabayaroto oo nkitanapat natii [Ilawi. 23:39–42](#) eibung’okino o [Enkililata onkitanapat. 16:13–15](#); tenebo enkibung’a e[Yeremia. 22:24–27](#) o [Hagai. 2:23](#)).

Ore ilasirak lo Sotua Ng’ejuk neasishore kulo sirat enkaraki nairuko nchere ore ilairukok naa ilajung’ok le nkatini oo Siraeli; neiruk sii nchere ore empiunoto e Yesu netaboluo erishata ng’ejuk aa eishoi e Mesiah—“nkolong’i e siadi” naatolimutuo Iloibonok. Ore kulo asirak nedol aajo ninche etegelua Enkai peyie eibalunye ina ishoi ng’ejuk nataboluo Enkai te nkatini oo ltung’ana lenyena.

Ore ilairukok liopa nepuo Hekalu peyie eibalunye mbaa Osotua Musana aajo nchere Kristo eimaki(aa. [Iasat 17:1–3; 18:26–28](#)). Eutu ajo etaasishore isirat peyie elilmu esipata alang enaigarakino eng’eno enye maate—amu enaata mme sipata te nemetii obo oyiolo nena nemesipa nemetii ine. Eterrepa Luka lelo Yahudi le Berea, amu etujurro Osotua Musana eing’or tenaa kesipa nena naatolikitio Paulo o Sila([Iasat 17:11](#)): eutu ena nchere easihore Osotua Ng’ejuk mbaa kumok Osotua Musana, kake mesujaa sii enduata eatua.

Ore peyie ejji kior kuna oitoi naasishoreki, nikinkilikuanu kuna baae:

- Ainyoo ina natii Osotua Musana naishoo olasirani lo Sotua Ng’ejuk metaasishore enaa ina nataasa?
- Ainyoo enduaata Osotua Ng’ejuk te ina kiprta opa Osotua Musana?
- Ainyoo ina nayieu olasirani lo Sotua Ng’ejuk netum peyie easihore isirat lo Sotua Musana?

- Ke tiaa oitoi epaasha arashu enyaanyuk irrekie le nkibalakinoto ootaasishoreki o lelo oetuo terishata nabo neisul lelo Yahudi lolng'obor liare leme ilairukok?

Ore kuna orot oo utunot naa keji peyie eibalunyeki, kake memit esipuni nabo o nabo oosirat.

Osiligi o enkitabayaroto. Ore too rishat kumok neyiolo ilasirak lo Sotua Ng'ejuk lelo sirat lo Sotua Musana oishoru osiligi outu enkipira e ina atini, neutu sii nkiasin naaje nautu enkitabayaroto(arashu eton eitu ebaya pooki) ilo siligi. Te nkitanyaanyukoto [Matayo 12:17–21](#) neyiolo opa ake osinka lo Laitoriani te [Isaya 42:1–3](#) enaa Mesia, aa taa Yesu opa ilo tung'ani oisiligishoreki. Neija sii etui te, [Iroma 15:12](#) nedol Paulo endapasho enkirukoto oo Ilkristiano too loreren enaa enkitabayaroto e nena naisiliguni [Isaya 11:1–10](#).

Irishat o Nkatitin o Enkitabayaroto. Ore ena naji irishat o nkatitin naa eutu irishat naatii Osotua Musana naaret ilairukok metayiolo irishat enye tiatua o tiabori Kristo. Ore te nkitanyaanyukoto ore enaa ore olker naa enkishooroto naipokieki ing'ok, neutu ina aa ore Yesu netaa olasar otareto ilairukok(toduaa ilo sirata otii [Isaya. 53:7](#), naa ninye olkitamanyunoto te [Yohana 1:29](#)).

Elimunoto o Easata. Eata oshi irishat naatum ilasirak lo Sotua Ng'ejuk enyaanyuk o nena opa musan, neeku Osotua Musana easishore peyie etum ewalata e nena rishat ng'ejuko. Ore enkitanyaanyukoto naa [Marko 2:25–26](#) tenebo [1 Ilkorintio 10:6–10](#) neidipaki aatolimu.

Ore ake peyie easishore orreikie oitanareyie irishat, nemegira aibalunye ina opa kipirta Osotua Musana, kake ore ake sii eanyit ina ktanareyia ina kipirta opa Osotua Musana. Tenkitanyaanyukoto, ore te [Matayo 21:42](#), netaasishore Yesu [Olkerempe 118:22–23](#) (eipirta “ilo soit otanyaita ilashetak”) eimaki ina opa natanya ninye ilarikok loo Ilyahudi. Ore hoo duo naa kedoli enaa enaibon naipirta Mesia, ore opa embae nautu Yesu naa nchere ore lelo arikok loo Ilyahudi ootanyaita ninye naa (tenkitanareyia taa) torrok naa arruok sii([Matayo. 21:41](#)) enaa engolon kitok enkop nemeyiolo tokि naipirta Israe�(ing'ura ele sirata [Ps. 118:22–23](#)).

Ore peyie iyiolou ena kitanareyia oo sirat naa keretisho te nelu nitum isirat ootii Osotua Ng'ejuk oogoli. Ore too [1 Ilkorintio 9:9](#) o [1 Timoteo 5:18](#), neimaka Paulo enkitanapata Osotua Musana([Enkigilata. 25:4](#)) ejo mien olkiteng enkutuk, eimaki nchere keishiaa nelaki lelo oisiaisho. Ore ilo sirata to Sotua Musana neimaki enkoitoi naramatieki nena kishu esiaai; neasishore Paulo eimaki ajo kebaa eyieu neramati lelo oisiai iyiook to rorei, enyaanyuk sii o ina kiroroto natii [Ilgalatia 4:21–31](#), Neasishore Paulo ina kitanareyia e Haga o Sara te mbuku Enkiterunoto, ejo peyie eitayiolo iltung'ana metanya lelo aiteng'enak le lejare. Mikiindim aatejo egira aibalunye ae kipirta te Enkiterunoto, nemegira sii apaashare ina kipirta eilo sirata to Sotua Musana; kake egira aitanyaanyukie lelo oosujita olkilikuai lenye“nkera osiligi” (naino te sayunoti enaa Isaka), naa ore lelo oosuj ilaiteng'enak le lejare naa“ninche etoiwuoki to sesen lioshiake” (neutu., Ishmael).

Mbaa Enkiting'oto o elototo edukuya. Ore enaa enalimuno [Enkisoma Osotua Musana](#), “enkitanareyia” tiatua Osotua Musana naa eipirta ina rishata elotunoto e Mesia nalotu arikoki iltung'ana loo loreren ewang'an; ore Osotua Ng'ejuk nejo eiterunye ena rishata te empiunoto o enkilepata e Yesu. Neaku nkaatini are kuna naapaasha tialo ina siaai Enkai ten kop, kake enyoraa pooki elototo edukuya amu ina Ai nabo naasisho, netajeu iltung'ana te ina oitoi nabo(ng'ura. [Iroma. 4:1–8](#)), laa ninye oidikidikoki ilairukok loo loreren ilo ng'osila lo loirien loo iltung'ana lenyena([Iroma. 11:17](#)), naa ninye otushukuo ina omom Enkai te ninche. Neeku ore ilkristiano loo Ilyahudi o loo loreren nepuonu aang'ar ina sidano enksiyiare enkaji e Israe�(enaa, [1 Petero. 2:9–10](#), eing'uraa siadi ebaiki [Enaidurra. 19:5–6](#) o kulie sirat). Neaku ore nkitanapat tomon naa ninche naisho Ilkristiano eutaroto sidai([Iroma. 13:8–10](#)). Ore ake sii“ina

sipata Enkai”—ina supatisho o enkisiligata Enkai eibung neitabaya isilgien lenyena—neshipakino Osotua Musana naa ninye naishorua meirriu Enkai Yesu([Iroma. 1:17](#)).

Mbaa enkiting’oto naidipaki. Ore ena rubata naa kenyanyuk o enda nikiimakita kake neutu erishata enkordunoto. Tenkitanyanyukoto naa chere ore ilairukok nemeekure esujita nkitanapat oondaiki, amu ore opa enkipirta naa peyie eoru Israeli oloreren([Ilawi. 20:24–26](#); o sii [Iasat 10:9–23](#)). Ore sii kulie ake kitanapat olning’o le Sinai nemeekure easishore iltung’ana le Nkai, enaa empolosare tenebo ilkeerreti le rikore opa olkerenket le Yerusalem.

Elototo e dukuya. [Olkempe 72:17](#) meibelekeny ina kisiligata opa namayan iloshon pooki ate [Enkiterunoto 22:18](#) kake ekeretu neyau ina kitabayaro metaa enduata nadede. Ore ake sii tenkae oitoi te, [Isaya 52:13–53:12](#) naa keutu esiaai e Mesia ajo etanyaki ninye nesuli kake nesuju emirishoi. Ore enaa enautu osirata te[Isaya 53:10](#) nchere, ore keeya neme enkiting’oto e Mesia osinka le Nkai, hoo neton metii empiunoto(hoo netotiwoo ake enaa enkiaas Enkai). Neitoki [1 Ilkorintio 15:3–4](#) ajo, “nchere etua Kristo enkaraki ing’ok ang enaa anajo ilkigerot” (neku keirukoo [Isaya. 53:10](#)), nchere “eitopiwiuki ninye te nkolong euni enaa enajo ikigerot” (nepon dukuya arashu eibalie, [Isa. 53:10](#)). Ore enaitodolu kuna kitanyanyukot naa nchere eponita dukuya enkatini, ore Enkai nepon nkiaasin tenebo nduaat tiatua elototo(enaa enajo [Olkempe. 72:17](#),neishoru olkitamanyunot oitupayie olning’o le Daudi; ore ake sii [1 Ilkorintio. 15:4](#),peyie eitopiu Yesu too loo tuata).

“*Ening’unoto abaraki.*” Etaasishore Ilkiristiano olomoni le Latin ojo *sensus plenior* (“Ening’unoto abaraki) too rishat naatum Osotua Ng’ejuk enkibalakinoto nagiroo enkipirta Osotua Musana te lelo kigerot alang enapon dukuya. Meeta nchere peyie menyorrari mbaa naijо nena, neisul tenikiyolou aajo ore Enkai nepikita mbarakinot esiai o sii eret ilasirak le Bibilia enaa ninche ilaibelekenyak. Kake eton ake eyieu neing’uri oleng amu ore too rishat kumok naa ore *sensus plenior* naa elelek aa isirat leitu eyiolouni te dukuya arashu etaasishoreki to Sotua Ng’ejuk(ing’ura enajito [Matayo. 2:15/Hosea. 11:1](#) ng’ura sii [Olkempe. 16:9–11](#)). Etii kulie rishat naa idol enaa kuna etaasihore olasirani lo Sotua Musana enaa, te [Yohana 1:1–5](#), nelimu Yohana ajo ore “ororei” naa ninye tung’ani te nkitobirunoto enkop; neirukoro o [Enkiterunoto 1:1–2:3](#) kake netii embae neitu elimu Musa. Ore ake sii isirat oolimu [Olkempe 33:4–9](#) neitu, aa nchere mme iroruat nena natii Enkiterunoto(ing’ura sii osirata otii [Enkiterunoto. 1:26](#) le Enkai te uni). Keidimi ataa kejo Musa, tenaa keishooki opa elikioroto e Yohana, “Eitu taa ninye opa adamu tena oitoi, kake ore naa itejo naa kanyor, amu atayiolo enintung’uaa naa kanyor”: ore enatiu naa medol enaa keinyialaki enopa kipirta enye. Neeku mme enetipat tenelimuni ening’unoto namiki ina opa kipirta edukuya.

Ore [Matayo 2:15](#) naa eutu ina ning’unoto aji *sensus plenior* amu elimu ajo ore peyie peyie epuo ilo marei sinyati aisidori te Misiri(nenzaakita aashuko Palestina), ore tena oitoi “nebaya” irorei ootii [Hosea 11:1](#), “Ore te Misiri naipotu nanu enkerai ai.” kenoto Matayo enautu ena naji “Mesia” tiatua Hosea neitu akata edoli? Kelelek eitu: etui enaa kenoto Matayo te Hosea elulung’ata Enaidurra natii enkarna naji “enkerai.” (ore iloibonok kumok nelimu aajo ore Enaidurra pooki naa keitadamu Israeli ina kipirta enye to Laitoriani: [Amos 3:1–2](#).)ore nabo nalimu Matayo naa nchere te Yesu etoduaa Mesia osipa(aa ninye Daudi loo Israei)eutu ina kipirta enkipototo e Israei, neas ina te asipanisho(mme enaa enatiu Israei). Ore teina naji “enkerai Enkai” naa ninye elukunya e Matayo, ing’ura osirata te [Olkempe 2:7](#). Neeku eitabayioki Yesu too mbaa natii Enaidurra, neutu sii ajo mbaa onkitabayaro.

Aisho E Yesut. Ore Ilasirak lo Sotua Ng’ejuk neasishore isirat lo Sotua Musana te Yesu naa Yahweh opa elimu, aa ina Ai e Sirael. Te nkitanyanyukoto, [Ilhebrania 1:10–12](#) nelimu Yesu to [Olkempe 102:25–27](#), naa keutu Enkai oo ntarasi. Neme taa ore olasirani lolkerempe neutu ajo erishata e Mesia kake amu ore ilasirak lo Sotua Ngejuk neiruko aajo ore Yesu naa ina Ai naing’uaa Yahweh ([Yohana 1:1–14](#)). Neeku

easishore Osotua Ng'ejuk ilomon enaa enatiu opa ake enkibalakinoto—elimu Olaitoriani—eibalie sii nchere ore Yesu nemeeta eneorieki Enkai Papa.

Ore te kuna pooki, edol ilasirak lo Sotua Ng'ejuk aajo ninche ilajung'ok oodede naa sii ilaibelekenyak lo Sotua Musana.

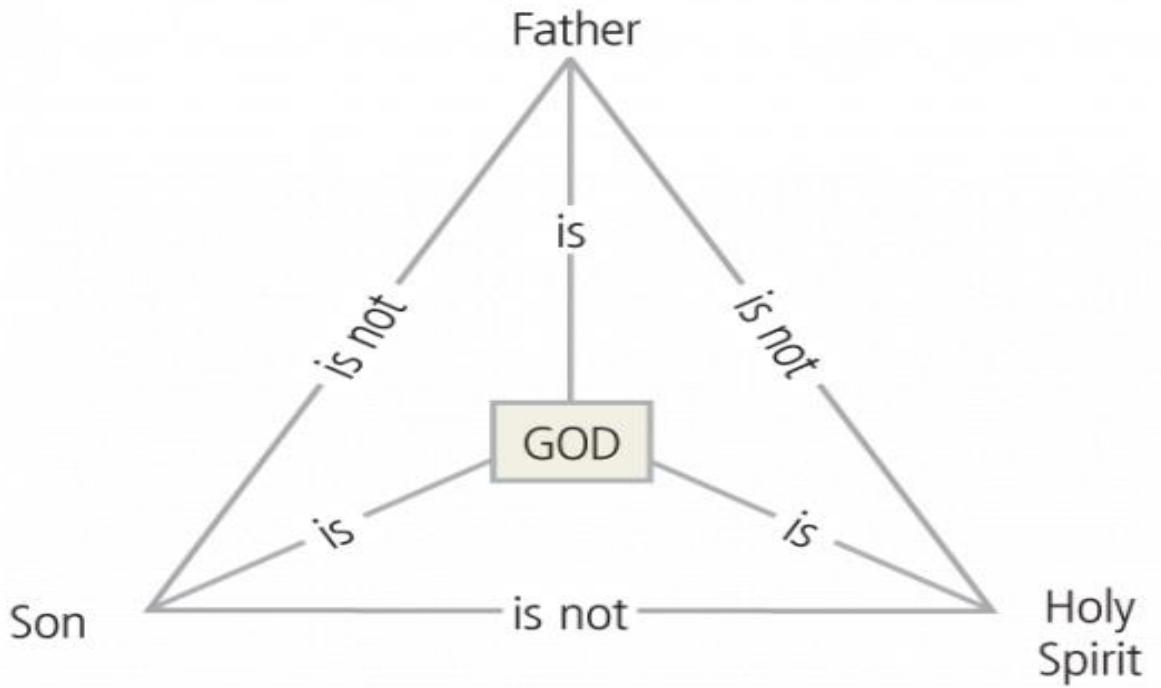
Enkai Nabo te Uni
(ESV resources revised)

Eitededeyie bibilia ena naipirta Enkai nabo te Uni, too nkooitoi ong'uan:

1. Eutu isirat nchere eatae Enkai nabo nasipa naishu. **Enkigilata 6:4**
2. Ore Osotua Musana o Lng'ejuk neitededeyie nchere ore ina Ai nabo nasipa netii too mpukunot uni—Enkai Papa, Enkai Enkerai, o Enkai Oltau Sinyati.
3. Ore kuna pukunot Uni tiatua Enkai-nenyanyuk tolbakunei, neeta pooki ina Aisho nabo.
4. Ore hoo naa Enkai kuna pukunot Uni, menyaanyuk ninche.

Ore empaash te Papa, Enkerai, Oltau Sinyati naa ina shula o sii ina kisiaayiare e pooki nabo peyie eitabaya enkipirta nabo.

Ore ina naboishe Enkai nabo te Uni o enkiaas e pooki naa keutuno tiabori tene

Copyright 2005 Crossway Bibles, www.esvstudybible.org

Ore Enkai Naa Nabo

Meetae enkae sipata nautu Bibilia alang ena najo ore enkirukoto ang naa nchere Enkai nabo ake eetae: “Toning’o iyie Israel:ore Olaitoriani Enkai ang naa nabo.” ([Enkig. 6:4](#)). Ore ele sirata naa keji [Shema](#) te nkutuk Olbrania(eutu enkiterunot e ilo sirata ajo “toning’o”)

,naa nabo oosirat yiolot neeta olkitamanyunoto to Sotua Musana. Etanya Enaki eseremare oo nkaitin, neitanapisho ajo nchere: “Kara nanu Olaitoriani nemeetae likae, meetae ae Ai neme nanu” ([Isaya. 45:5](#); o. [Enkig. 4:35, 39](#); [1 Ilaiguenak 8:60](#); [Isaya. 40:18; 46:9](#)). Eibalie nenyoraa Osotua Ng’ejuk nchere keetae Enaki Papa, Enkerai o Oltau Sinyati enaa enikidol kake meyuko te seremare Enkai Nabo([Yohana 17:3](#); [1 Ilkorintio. 8:4–6](#); [1 Timoteo. 2:5](#); [Yakobo 2:19](#)). Neimaki Yesu ilo rorei oji [Shema](#) te ntumo opa eirorie ilarikok loo Ilyahudi ([Marko 12:29](#)), neponaa sii ninye Paulo eiteng’enisho nchere Enkai nabo ake eetae naa Yesu olaitutumoni loo iltung’ana o Enkai([1 Timoteo. 2:5](#)).

Enkitashoto Eseremare Enkai Nabo

Ore amu Enkai nabo ake natii, ore eseremare oo nkityanyukot e pooki pukonoto naa enkiminata, emodai, mesipa naa enkindaata. Ore eseremare “oonkaitin” naa keoru Enkai eseremare o enkitoo naa ninye ake enarikino. Kumok mpukunot oo nkityanyukot naitae nkaitin. Ore nkityanyukot neme nena ake naitobira iltung’ana kake pooki toki nakeshare Enkai nerup kewan. Etejo Yesu keidim mpisai aataa enkitanyanyukoto naseremi: “Mindimidimi aaisiayia Enkai o Masaa, Enkai oo mpisai” ([Matayo. 6:24](#)). Ore enkului o lorok tenebo iloirerioni naa irreikiei le seremare oonkinyanyukot naitae nkaitin ([Ilefeso. 5:5](#); [Ilkolosai. 3:5](#)). Ore nkityanyukot naitae nkaitin naa emodai, elejare neyau batisho—neidim ninye aitijing’u nkiasin oo nkiyang’eta ([1 Ilkorintio. 10:19–20](#)).

Ore amu Enkai nabo ake natii, netaa naa ninye ake eing’or pooki airukoni. Ninye ake openy enare enkanyit o esupatisho. Ore Enkitanapata kitok nasuju ilo rorei oji [Shema](#) naa ina kitashoto eseremare Enkai nabo: “Tonyorra Olaitoriani Enkai ino to ltau lino pooki o te nkishui ino pooki o te nkidimata ino

pooki” ([Enkig. 6:5](#)). Enarikino ina Ai nabo nena nikiaata o nena nikitiu. Enarikino enyorrata nalulung'a amu meeta entoki natemieki.

Ore Enkai Naa Iltung'ana Okuni: Naboisho te Uni Enkai

Ore eponi dukuya aibalunye olpukunei le Nkai too sirat, neutu nchere etii Enkai aa iltung'ana okuni. Ore kulo tung'ana okuni naa engolon nabo eeta kake nepaasha esiaai. Ore enkipirta oltau le Nkai tiatua naboisho e uni naa naboisho o enkipirta e makewan, easisho pooki metii nabo napashaa. Ore pooki nasipa te Enkai papa, naa neja eitiu te nkerai o enkiyang'et sinyati. Erisio to lkuaak kake epaasha te siaai.

Ore olkerreti le Nkai nabo te Uni neitabayioki to Sotua Ng'ejuk amu ore Enkai Papa, Enkerai o Enkiyang'et sinyati negira aitabaya enkordunoto. Kake ore eibalie Osotua Ng'ejuk eneikununo empukunoto Enkai Nabo te Uni, eutu ake sii ninye Osotua Musana nena neton aa kepuonu. Ore te nkiterunoto e Bibilia, ore enkyang'et Enkai “nelo tioriong nkariak” te nkitobirata enkop ([Enkiterunoto. 1:2](#)) naa kelimuni tiae wueji ajo oltung'ani, oata olkuaak le Nkai kake nepaasha o Yahweh ([Isaya. 48:16; 61:1; 63:10](#)). Ejo kulikae aibelekenyak loo sirat nchere ore ina kumoi Enkai neutuno to rorei loo lebrania oji, 'Elohim, laa eutu enkumoi(hoo naa mmenyorraa kulikae ejo nchere ore ilo rorei naa meeta enkumoi, kake nenyorraa pooki eeta naboisho to Sotua Musana.) Ore ake sii ina kiroto enkumoi elimu Enkai kewan, naa keutu enkumoi enye: “Nejo Enkai, ‘Emaitobira tung'ani te nkitanyaanyukoto ang”” ([Enkit. 1:26](#); cf. [Enkit. 3:22; 11:7; Isaya. 6:8](#)).

Ore ake sii ina kumoi Enkai neutuno ina kata peyie elotu olmalaika lo Laitoriani to Sotua Musana enaa Yahweh, naa ore tiae alo naa meeta enapaasha olkuaak lenye o le Nkai makewan(ng'ura. [Enkit. 16:7, 10–11, 13; 18:1–33; Enaidurra. 3:1–4:31; 32:20–22; Enkikena. 22:35, 38; Ilarishak. 2:1–2; 6:11–18](#)). Eatae sii ake kulie sirat to Sotua Musana oimaki iltung'ana aare enaa Enkai arashu Olaitoriani: “Ore ilo orika lino le nkitoo Enkai nebikoo ntarasi o ntarasi, ore ina ng'udi ino enkitoria naa eng'udi oo sipat; inyor iyie esupatisho nimba enkarruaisho. Metaa ore Enkai ina Ai ino kitubukoko eilata aput teina ilata eng'ida nikintulusoo too Ichoreta linono” ([Olk. 45:6–7](#)). Nejo Daudi, “Etiaaka Olaitoriani olkitok lai, totona te nkaina ai e tatene ometaba enaa napik ilmang'ati linono tiabori nkejek inono”” ([Olk. 110:1](#)). Ina Ai natii shumata ilchoreta ([Olk. 45:6](#)) o ilo Aitoriani lo [Olk 110:1](#) naa ninche Kristo lo Sotua Ng'ejuk ([Ilhebrania. 1:8, 13](#)). Ore Kristo makewan neutu kewan to [Olk 110:1](#) ajo ninye te ([Matayo. 22:41–46](#)). Ore ake sii kulie sirat naa keisho enkanyit e Aisho ilo otuu enaa Messia leme Yahweh ([Ndung'eta. 8:22–31; 30:4; Daniel. 7:13–14](#)).

Ore ina pukunoto enkumoi to Sotua Musana naa ninye natabulo ina pukunoto Enkai Nabo te Uni to Sotua Ng'ejuk, naa ore Aisho naata mpukunot naapaasha aa, Papa, Enkerai Oltau Sinyati, neasisho pooki te naboisho nadede o te nkitorisiokinoto(ore ina Aisho e Kristo o Oltau Sinyati ing'ura, [Kristo tung'ani](#)). Naa ore enaibalie ena pukunoto enyaanyuki o naboisho naa' enkibatista e Yesu, ina kata peyie ebukokini Enkerai eilata aaput enkaraki enkisiaayiare Oltau Sinyati, edou enaa enturkulu, neibalie Papa te keper, “Enkerai ai ena nanyor, natishipe te ninye” ([Matayo. 3:13–17](#)). Ore kulo tung'ana okuni le Nkai Nabo te Uni netii, nemeeta olemeasita esiaai enye makewan.

Ore ilasirak lo Sotua Ng'ejuk neasishore ena pukunoto e Nabo te Uni pooki rishahat naimaki esiaai Enkai. Ore enkomono o mayianat tenebo eliminoto oo nkishoorot natii osesen le Kristo, nelimuni tenkoitoi e Nabo te Uni: “Metaa empiris o Laitoriani lang Yesu Kristo o enyorrata e Enkai o enchula e Nkiyang'et Sinyati, tenebo intae pooki” ([2 Ilkor. 13:14](#)); “Eetae mpukunoto oo nkishoorot e Nkiyang'et, kake ena kiyang'et nabo naishoru pooki; eetae enkisiaayiare oo mpukunot kumok, kake obo ake Olkitok; neetae mpukunot kumok engolon e Nkai naasisho, kake ena Ai nabo naisiaaisho te nena kidimat pooki” ([1 Ilkor.](#)

[12:4–6](#)). Ore sii kulo tung’ana le Nkai Nabo te Uni neutuno te ina oitoi enkibatisa te [Matayo 28:19–20](#), “nimbatisasa te[arashu tiatua] te nakarna e Papa o ene Nkerai o ene Nkyang’et Sinyati.” Eetae ake sii kulie sirat kumok oibalunye ena pukunoto Enkai Nabo te Uni(ena., [Yohana 14:16, 26; 16:13–15; 20:21–22](#); [Iroma. 8:9; 15:16, 30](#); [2 Ilkor. 1:21–22](#); [Ilgalatia. 4:4–6](#); [Ilefeso. 2:18; 4:4–6](#); [1 Petero. 1:1–2](#); [1 Yohana 4:2, 13–14](#); [Yuda 20–21](#)).

Ore ake sii nena siaatin napaasha nelioo shakenisho te Bibilia eipirta naboisho e Papa, Enkerai o Enkiyang’et Sinyati. Ore orrekie olimu isirat naa nchere ore Papa nerreten, neutaa, neirriwaa sii; ore Enkerai nerriwaa Papa naa peyie esuj ina kitanapata neyanyit eyieunoto e Papa; ore ake sii Papa o Enkerai neirriwaa Enkiyang’et neya neitabaya eyiunoto e pokira. Naa keutu sii ajo ele rrekie esujaaj enkisiaiayiare enye nemeibelekenya ata to Ipkunei. Neitobiru Papa eimu Enkerai([Yohana 1:3; 1 Ilkor. 8:6; Ilkolosai. 1:16; Ilhebrania. 1:2](#)), Nerreten Papa enkordunoto neirriwaa Enkerai enkop([Yohana 3:16; Iroma. 8:29; Ilgalatia. 4:4; Illefeso. 1:3–5](#)). Neyanyit Enkerai Papa neitabaya enkordunoto te iyiook([Yohana 4:34; 5:19; 6:38; Ilhebrania. 10:5–7](#); cf. [Matayo. 26:64; Iasat 2:33; 1 Ilkor. 15:28; Ilheb. 1:3](#)). Eitu elotu Papa anang ing’ok ang, naa neija sii etui Enkiyang’et Sinyati, kake ore ina naa esiaai Enkerai. Kake neirriu Papa o Enkerai Enkiyang’et Sinyati te nkoitoi ng’ejuk etulusoyie Pasaka([Yohana 14:26; 15:26; 16:7](#)). Ore ele sotua nebikikoo ntarasi([Iroma. 8:29; Illefeso. 1:4; Embolunoto. 13:8](#)), neutu ina naboishu e risio o sii mpaashat tiatua sotuaitin loo ltung’ana. Ore tiatua Enkai netii naboishu o sii mpaashat, naboishu nemeetaorreikie obo, o sii mpaashat nemetii eoro. Etoduaa opa esirit e dukuya ena Naboisho te Unit e wang’an. Te nkitananyaukoto, ore **Athanasian Creed** (c. a.d. 500) nejo:

“*Kiserem Enkai Nabo te Uni o sii te Naboisho; kioru tiatua iltung’ana kake nimikior empukunoto. ... Ore kulo tung’ana pokira okuni naa iloo ntarasi nenyanyuk, neeku ... kiserem elulung’ata e Naboisho te Uni o sii te Naboisho.*”

Ore ena naboisho o empukunoto napaashaa naa ninye oltau lena aboisho e uni. Ore naboisho metii enkiririkinoto naa enking’asia te kulie damunot, kake idol ake sii nchere keutu enkop ena pukunoto e naboisho o ina paash te pooki rishata. Ainyoo ina sidai to sinkolio, to sesen, te nkiamma, to Imanyara, kanisa, te tung’ana, te ndaa namelok, arashu enkisulata te nkiguran?Aimeeku ina rubata sapuk enkaraki nkutiti rubat kumok naayauni tenebo neeku nabo sapuk, neiu ilng’anayio le naboisho? Naboisho o mpaashat—ena oltau o enkterunoto e Naboisho te Uni—naa keutu embae naitaa enkishui sidai oleng. Ore ina naidikidiko ntokin ten kop naa keutu ajo ore ilo oitobira neitaa nabo nena naapaasha kake netaa nabo.

Nena naautu Naboisho Enkai te Uni

1. Ore ele kerreti le Nkai Nabo te Uni naa keishoru meteletelia imbolokinot Enkai ena enayioloi te Kristo: “Meetae oltung’ani ai kata otoduua Enkai; ilo inoti obo laa Enkai otii olgoo le Papa, oibalunye ninye” ([Yohana 1:18](#)). Meetae oltung’ani odol enkomom ai neishu([Enaidurra. 33:20; 1 Tim. 6:16](#)), kake neishoru enkerai ina manyisho Enkai te mpukunoto o sesen.
2. Naboisho te Uni naidimie menoti shoruetisho Enkai. Ore enkordunoto e tung’ani tiatua ing’ok neitabayioki eimu nena siaaitin e naboisho e pooki tung’ani le Nkai: “kebaa naa elusoo osarge le Kristo, la te ina kiyang’et oo ntarasi eishoo kewan Enkai meeta entiyoto, aituku indamunot inyi neitung’uaa isiaitin naatuata esiaaya Enkai naishu” ([Ilhebrania. 9:14](#)).
3. Ore naa amu Uni Enkai, eta sii tung’ani loo ntarasi ata te mpukunoto,naa ninye sii oitore pooki naitobiruno. Meeta toki neitu eitabari te Nkai, “Neme too nkaik eisiaai ninye, anaa keeta ae toki nayieu, naa ninye sii doi oisho pooki ng’ae enkishui, o enkiyang’et, o pooki toki([Iasat 17:25](#)). Ore tung’anisho naa te shoruetisho ake eliooyu, naa ore shoruetisho naa ketumi ina kata etii oltung’ani leme makewan

lining'ore;neeku teneme eikumok Enkai naa enaata mme tung'ani, Enkai e naboisho o meiteru aitobiru pooki toki, naa enaata sii opa aa nkitobirunot eibung'are, naa endamunoto e modai nemetii isirat. Ore te kulo tung'ana okuni, naa keeta oshiaake ninche olning'o o naboisho; ore Enkai ti ae duaata naa olmarei olulung'a makewan. Ore ake etii ena kumoi Enkai nabo te uni, ina pukunoto Enkai oo ntarasi tiatua enkitobirunoto arashu ina pukunoto enye e tung'anishoeidimi aishankarrare.

4. Ore olkerreti le Nkai nabo te uni naa kelus endamunoto e tung'ani. Kake ene tipat teneyiolouni empukunoto Enkai o sii nena kiasin opa ake enjeumoto, naautu Enkai easisho aa iltung'ana okuni tenebo. Ore enkirukoto oo le Kristo te Bibilia naa keitashe arashu ebatata to lkerreti le Naboisho te Uni.

Enkoitoi Naing'urieki Isirat

A layman's hermeneutics

Enkipirta

Ore te **2 Timoteo 3:15-17**, ore enkipirta enkisoma oo sirat naa peyie erreteni iyiook enkaraki ina siaai sidai. Neeku ore enayieunoyu naa peyie king'or isirat te nkipirta nikiindim aatoning'u toki te Nkai nashetu shoruetisho ang o Enkai eimu Kristo Yesu.

Ore ti ae oitoi naa peyie eliooyu Yesu to rorei lenye te nanu, "*likindim aaiteng'ena te njeunoto naimu enkirukoto tiatua Yesu Kristo*" v15

Ore tenisum isirat, nikiisum isirat, nikinkilikuan, nebol indamunot inono (Ilherania. 4:12) – nekiutaki oltung'ani, mme ake sipata oe nkitashoto. Ore isirat pooki neutu ake enkeeya e Kristo o empiunoto; o empalikinoto Enkai, ore enabayie nekirikoki shoruetisho e makewan o Enkai eiumu Kristo.

Ing'ura isirat te yieuna sapuk peyie kirreteni tukul niaku te risioroato enaa enikimpoto Enkai taa, niaas ina nikimpotie Enkai.

- Ming'uaa ake ororei ometaba enaa te Yakobo liopa "*ometaa enaa nimbung ina nikimbung'a sii iyie*"
- Taapare osirata ometaa nikancho ilng'anayio, nilo atum emelok enaa enaisho te iyie & naa sahabu to Itau lino.

Inkikilikuanat Ile te ilo oibalunye isirat:

1. Kaji eipirare osirata te nkinosunoto enkatini te Bibilia?

Ore pooki sirata te Bibilia naa peyie eibalunye ina atini kitok Enkai, enkordunoto o enhukunoto. Ing'ura Bibilia mme enaa nkaatini kumok tiatua enkatini, kake ing'ura enaa enkatini KITOK Enkai. Ore Bibilia naa enkatini nabo ake natii, enkatini Enkai/Papa einyiang'u iltung'ana neshukoki ina opa naimina te nkurma e Eden.

1) Kaji enkipirta o sirata tena atini kitok?

Ore ti ae oitoi naa kainyoo enkipirta osirata te ina atini kitok "*Enkai apa tiatua Kristo naitoning'o enkop o kewan enye*" **2 Ilkor. 5:19**? Amaa ke terishata e Abraham, Isaka o Yakobo? Amaa ke eton eng'or inkitanapat e Musa enaa tena alo? Ke te likioroto metaa eton eng'or ina borei enkyang'et te Kanisa?

2) Mparie kewan, "Kalo ning'o opa etiiki peyie esiri"?

Amaa ele sirata ke sipata olning'o musana(arashu osiligi) enaa esipata olning'o ng'ejuk oitabayioki. Ore eninko te niwal kuna naa ninye naishoru enkoitoi nimbalunye isirat.

2. Ainyoo opa etoning'o olainining'oni le dukuya?

Ore metii ena kikilikuanata naa elelek euku olmarinke, enkiteenikino, arashu iya sirat tolkuaak le nkirkukoto. Nkilikuhanu, "Ainyoo opa enduaata e ilo otang'asa aning"? Pooki ake peyie itum ewalata naa tening'as aisoma niyiolou ilo sirata enajo opa te nkiterunoto. Eeta isirat imatuan are naajurrunyeki.

Ematua oo nkisomaritin:

Eyieu neyiolo ilo oibalunye isirat nena kisomaritin pooki naataasishoreki peyie etum atayiolo enkoitoi naibalunye isirat. Tang'asa mparie kewan, "Kaa kisoma natii ina buku arashu ilo kigeroto"?

Ke nkinosunoto? Ore mbukui kumok te bibilia naa nkinosunot. Ore nkinosunot naa enkatini arashu enkiguran nainosuni. Naa ore nena bukui netii Enkiterunoto, Enaidurra, Enkigilata oo Nkitanapat, Enkikena, Samuel le dukuya o liare, Ilaiguenak le dukuya o liare, Iasat o kulie.

Ke nkinosunoto eng'eno? Ore mbukui enaa Yoab, Olkerempe, Ndung'eta Erashe, Nkishirat, Olaikooni, o Osinkolio le Solomon naa ninche ejи “nkinosunot eng'eno”. Ore ena kisoma naa kepaasha o nkinosunot amu kebore enkutuk enkitukuja, arashu ilomon oogut, ilomon oigilaki katitin kumok peyie eibalunye enajito.

Ke nkisoma e Enaibon? Iloibonok oitabaya olning'o le Nkai too Siraeli eikilikwanu aajo, “Kainyoo peyie easita Enkai nena naasita naa kainyoo ilng'anayio le ngolong'u. Ore ena kisoma naa ene makewan too mpukunot enaa “masaa eseremare” arashu “nduaat” naa ine maate too loibonok.

Mbukui Ong'uan elikioroto: Ore kuna naa enkatini e Kristo natisiraki te retoto enkiyang'et Enkai, nalimu, enkishui enye, olkilikwai o enkitayunoto e kewan.

Ore pooki nabo netisira ilasirak oopaasha te nkipirta napaasha, kake ore pooki naa nabo atini ake elimu enkishui e Kristo, inkiteng'enat, keeya, enukaroto, empiunot o enkilepata e shumata. Ore ilo oibalunye isirat neyieu neyiolou lelo opa ootisarakaki peyie etum aibalunye esipata e ilo kilikwai oisomita.

Te nkitanyanyukoto: Ore opa Luka neitu edol makewan enkisiayiare e Yesu. Etiu ake ninye enaa ilo oinosu ilomon ootasotuo te lelo ootodua paa keiger ninche. Neiger nena baa eina likoroto neirriwaki olchore lenye Theophilus.

Kake, ore Yohana olkipaaret laa olchakeni le nkishui o nkiteng'enat e Yesu, neimaki ina naishoo meigero ina likioroto. Te **Yohana 20:31** nejo, “*kake etisiraki kuna pee itumutumu aairuko nchere ore Yesu ninye Kristo, nitumutumu enkishui tiatua enkarna enye*”. Ina peyie ejи ore elikioroto e Yohana ene nkirkukoto. Etisiraka Yohana elikioroto e Yesu lelo leme Ilyahudi; kake ore elikioroto e Matayo netisiraki peyie eibalakinyeki Ilyahudi nchere ore Yesu naa ninye ilo Mesiah opa oanyitai, ina kerai osiligi e Daudi. Ore elukunya e likioroto e Matayo naa “enkitabayaroto”.

Ke nkitanyanyukoto? Ore enkitanyanyukoto naa enkisoma e makewan. Enkatini enkop kake keutu mbaa e keper (oo ntarasi). Ore nena naalimuni too nkitanyanyulot nemeyieu ake neyae enaa enatiu. Keasishore nkitanyukot, iutunot o nkutukie enkiguran. Ore ake peyie eya olaisomani enaa enainosuaki nejo ninye esipata ina, nelelek eping'ori nelau ina sipata ororei le Nkai.

Te nkitanyanyukoto, ore te Luka ematua 8 naa enkitanyanyukoto natolimu Yesu eipirta olaunoni o lanterera. Ore ena atini neeta enetipat nautu, neeku peyie meyae ake te leleki. Ore te Luka 8:11, nejo Yesu, “*Ore ilanterera naa ninche ororei le Nkai*”. Eitu iyiolou ajo ore ilanterea oopik olaunoni enkulukuoni nemenyanyuk o Enkiyang'et Sinyati epik ororei le Nkai atua iltauja langu. Ninye enkutuk naasishoreki too nkitanyanyukot.

Ke enkisoma nemeibala? Ore enaijo ena naa embuku Embolunoto, amu keeta iutunot kumok, naa keyieu eng'eno e makewan peyie etumi aatayiolo enautu. Eti mpishai oo ng'wesi, nkiyang'eta, ilarrabali o nkukuni naata ilukuny naapishana naa keitanyamal lelo lemeyiolo ina aibon nemeibala oo Ilyahudi.

Ke empalai natisiraki? Ore ena naa empalai nasirakini iltung'ana arashu nkanisani. Ore mpala naatisara ilkipaareta Paulo, Petero, Yakobo o Yuda, naa mpala naatisirakaki iltung'ana maate o nkanisani, kake nesiri te retoto o eutaroto Enkiyang'et Sinyati.

Neeku keyieu ake neisomi te ng'eno esipuni ilkererin o ilkigerot enaa enasuja. Naa ore pooki kisoma netumi ake tiatua ina kipirta e ina buku.

Enkitanyanyukoto: Ing'ura **Luka 17:5** ine netiaakita ilkipaareta Yesu, “*toponiki iyiook enkirukoto*”.

Keutu enkipirta nchere mme enkomono ena naponarieki enkirukoto kake enkiroroto oln'ash. Te neitu isoma ina najo “*Olaitoriani toponiki iyiook enkirukoto*” nelek iminie esipata e ina najo.

Ng’ura sii ajo ore pooki kisoma neeta ake erishata tiatua embuku pooki. Mparie sii iyie kewan, “kaji eikununo naa nyoo enkipirta ena Buku”? Ore enkipirta ang naa peyie kiyolou eyieunoto opa naata olasirani.

Te nkityanyukoto: Ore pooki rishata nidol “neeku taa” too sirat le Paulo, keyieu nishuko aing’or nkirorot eneikunari

Nkipangat kutiti o sapuki, peyie idol “neeku taa” ina nautu. Ore peyie ias ena naa iyolou ina nautu ilo rorei ojo“neeku taa”. Amu etii te nkypirta!

Ore **Iroman 12:1** neiteru ejo, “*neeku naa, Aishiraki ilalashera...*” Ore tene neutu ele rorei te Paulo oji “neeku taa”ilo ng’ur le Nkai pooki otolimuoki too **Iroman 3-11**. Etejo Pailo nchere ore enkaraki nena pooki naitaasa iyiook Enkai te Kristo, keyiu nikintayu enkishui ang enaa olasar oishu enkaraki enkitoo enye.

Te Nkoitoi e Nkatini

Ainyoo eutu olkitamanyunoto le nkatini e ilo sirata neidim atuutu ewalata neidim sii aishoru metelelia enkibalakinoto? Ore ake eyia, etii ina yirolounoto olaisomani eipirta mbaa olkuak, enkatini eine wueji, nkoon, enkiama o lmareita, enkishon o ramatare te ina rishata opa natisiraki ina Buku. Mparie kewan, “Ainyoo opa etayiolo ilo ainining’oni le dukuya”? Ainyoo opa eyieu olasirani nening’i?

Ore enkitanyanyukoto sidai naa ina natisiraka Paulo kanisa oo Iroma ejo “*Yakobo atonyorra kake aibayie Esau*” (**Iroma 9:13**). Ainyoo eutu ena? Ore te sipata meiba Enkai Esau? Ore peyie esiraki Paulo lelo opa ooyiewuaki olkilikuai te Roma, netoning’utuo ninche te Malaki 1:21. Ore opa Ilyahudi te Roma naa keyiolo isirat metaa eyiolo enkatini e Yakobo o Esau. Ina paa keyieu naa ore oloiteng’eni le Bibilia neeta kuna bukui peyie eret:

- Bibilia sidai oo nkiteng’enat
- Embuku nawalu ilomon loo nkutukie te Bibilia (A Bible Dictionary or Encyclopedia)
- Bibilia Natisira Ilaisomak (A scholarly Bible Commentary)

(Ebore kuna pala nikiret oloing’ang’le internet)

3. Ainyoo ebaikino ilo sirata o mbaa e Kristo?

Mparie kewan, “Kaji ebaikino ele sirata o Kristo- Ilo Rorei Oishu le Nkai”? Nejoki iyiook Yesu peyie kijurr isirat niking’oru ninye te pooki kigeroto. Etejo te **Yohana 5:39**, “*Ijurrujuru intae ilkigerot amu idamumu aajo ninche itumiemie enkishui oo ntarasi, naa kulo kigerot lelo laaishakenoki nanu*”. Ing’ura sii enkiteng’ena e Yesu te kuna te **Luka 24:25-27**.

Neeku ore pooki kigeroto neibalunyeki to rrekke le Kristo. Ore ena naa nchere tenisom osirata arashu ilkigerot, ore ilo oibalunye naa peyie eing’or neisul ilo ning’o Musana, eneiko te neeku oloip le Messia, Yesu arashu Kanisa.

Enaa enautu **Ilhebrania1:1-2**, “*Eirorie opa Enkai iloo papa too nkoitoi kumok o too mpukunot kumok too loibonok le Enkai. Kake ore te kuna olong’I naabayie neirorie iyiook to Inoti otegelua ninye metaa oljaung’oni loo ntokitin pooki, olaa te ninye eitayioki enkop.*”

4. Kaji eiko Bibilia te lulung’ata te neimaki osirata te rubata naje?

Ore ilo oibalunye isirat naa keyieu nieng'uaa isirat metabolu ate. Naa ae oitoi ena nikiyiolounye nchere ina atini kitok e bibilia naisho iyiook enkoitoi nikisumie nikiyiolou nena kutiti aatini.

Te Nkitanyanyukoto: Ore te Naidurra Ematua e 20 netang'amu Musa inkitanapat Tomon. Keyieunoyu inkiteng'enat e Yesu olning'o ng'ejuk peyie eidimi aibalunye inkitanapat, naa ore inkiteng'enat e Rabbi Paulo too Ilgalatia neimaki enkipirta oo nkitanapat. Neeku keitabaya olning'o ng'ejuk olmusana.

5. Kalo kigeroto te kulo sirat llaaipirare neyieu sii nanyoraa?

Meyieu neisomi isirat ake duo peyie kiyiolou arashu kitum eng'eno emaate. Ore naa amu Kristo eutu isirat pooki, eyieu nikisum peyie kiserem, nikisiaai, nikintaa ninye kitok. Eyieu nikinkilikuau, "Kaji eiko osirata musana oleng peyie aipirare nanu taata"?

Ore ilo oisoma, neyieu neikilikuan kewan mbaa ong'uan peyie eret metayiolo ina najoki isirat enkishui enye:

- Kainyoo aas?
- Kainyoo aaku? (ayiolou ajo kara ng'ae te Kristo)
- Kaji alo?
- Kaji aiko te nadol?
-

Kuna kulie baa ninkilikuau nikiret peyie iyiolou eninko teniasishore esipata:

- Tetema tisira ilo kigeroto te nkutuk niyilo ning'or eneiko te neesisho te nkishui ino.
- Kaji ebaikino te natii "atua Kristo" peyie aaret matayiolo ilo kigeroto?
- Kainyoo eyieuni naa peyie tenaasishore ina nayieu isirat te nanu?
- Kaji aiko tenayau ina naatiaka Enkai peyie aitarasaki likae tung'ani?
- Kainyoo eroruata naya eipirata ena?

6. Kaji eiko Enkai tenepik esipata enye atua iyiook?

1. Keiro mbaa oo ntarasi eimu ilo rorei lenye=lelo sirat sinyat -**2Timoteo 3:16, 17**

2. Keirorie Enkai iyiook te nkiyang'et enye- ing'ura **Yohana 14-15**

Keyieu nikinyoraa naboisho naata enkiyang'et tenebo ororei- meeta enikinko peyie kiyiolou esipata mme te nkiyang'et sinyati naa ninye enkiyang'et esipata. Enkiyang'et Sinyati ake naidim atirishaa ilo rorei otisira. Keyieu niomon ninye metaa olaiteng'enani lino.

3. Keirorie iyiook Enkai eimu Enkiyang'et enye natii lelo sinkan oishoo nkishoorot.

Kuna nkoitoi naapikie Enkiyang'et Sinyati esipata atua iyiook:

- 1) Keisho iyiook Enkiyang'et Sinyati indamunot naawang.
- 2) Keidim Enkiyang'et Sinyati aibalunye ororei lenye (ilo oyang'uaki)
- 3) Keisho Enkiyang'et iyiook matoning'oto kira olmarei loo lairukok. (Iasat 15)
- 4) Eishoo Enkiyang'et Kanisa inkishoorot empiris naa ninche eirorie.

Eirorie iyiook Enkiyang'et Sinyati esipata eimu lelo airukok oota nkishoorot- ilairritak, ilaiteng'enak, ilobonok, ilalikiorok o kulie.

ENKIBATISA ENKARE enkatini o enkipirta enye

Enkiterunoto Enkibatisa Enkare:

Ore te nkatini e opa neibalunyeki Enkibatisa Enkare te rishata o Sotua Musana. Ore opa eneiko iloreren peyie enyorri to lkerreti loo Siraeli neeku sii ninche Ilyahudi (mme enaa olosho, kake enaa olkerreti le seremare), keimaa opa nkirishat uni: emuratare, olasar le ng'ues o sii enkibatisa enkare. Ore enkitanyanyukoto naa ina kibatisa oo loreren naimisieki te nkare. Naa keasi opa ena to lturoto Oln'g'obor loo loreren.

Ore ina Kibatisa nalimuno to Sotua Ng'ejuk naa ninye kinteng'ena.

Ina opa:

- Naa papa oiterua (Yohana. 1:6, 33)
- Naitanapishe Enkerai Enkai (Matayo. 28:19)
- Naishakenoyie Enkiyang'et (Matayo. 3:16; Iasat 2:38b)
- Naitanapishote Ilkipaareta (Iasat 10:48)
- Naasita opa Kanisa Edukuya (Iasat 2:41; 8:12; 9:18)

Enkipirta o Rreikie le Nkibatisa Enkare

Ore ororei oji Aibatisa neing'uaa ororei oji 'Baptizo' (loo Giriki) laa ore entonota enye naa keji "bapto". Ore too Lgiriki-Bapto naa "aimisie" (Luka. 16:24; Yohana. 13:26; Embolunoto. 19:13) Elimu ina kiaas naimisieki entoki tiatua enkare neitokini ailepunye.

- Ore opa eneiterunyeki aasishore ena arna- naji "Baptizo" naa te siadi opa ina kutuk oo Lgiriki ebaiki olari le B.C. 5. Keyiloj opa ake te nkatini oo Lgiriki eiteru enkiterunoto oo larin iip le dukuya o liare A.D. Ore ake sii eitu eibelekenya enautu ilo rorei aa nchere- "aitadoiki", "aitumpuloki", arashu "aimisie". Enaa ore ebaiki olari le 500 o le 400 B.C.- Plato; 400 B.C.- Hippocrates; ebaiki 200 o 100 B.C.- 2 Ilaiguenak 5:14 (Septuagint); Ebaiki 100 B.C. o A.D. 100- Strabo; 1st Century A.D.- Josephus; Ebaiki 1st and 2nd Century A.D.- Plutarch
- Olomoni oibala- Ore 'Bapto' o 'Baptizo' neme olomoni olimu kewan. Amu meidimi atejo eibatisaki enkare, kake eibatisaki oltung'ani te nkare. Kenyanyukie teneji "aanukaa tiatua enkop."
- Enkitisipata te Bibilia- Etii ina kibatisa enkare nataasa Yohana (Yohana. 3:23); enkibatisa e Yesu (Marko. 1:9-10); o enkibatisa Osunash le Etiopia (Iasat 8:38-39)
- Ore nkulie kitisipat te Bibilia enkibatisa enkare naa ketumi te **The Didache**: Embuku opa enkisiayiare oo Lkristiano natisiraki to lari le 100-110 A.D., naa ninye narishu 'embukokinoto oo le Giriki ekxeo, o 'enkimisioto' (baptizo). Ore olaisomani le Kanisa oji Philip Schaff, olaibelekenyani Martin Luther,

tenebo John Calvin neibalie pooki nchere ore enkibatisa enkimisioto naa olkuak ope ake le kanisa e opa. Ore Josephus (ilo aisomani le dukuya loo Ilyahudi) netejo Yohana Olaibatisani ‘Yohana Oloitadoiki’. Ore enkibatisa edukuya te lelo oreren oibung’are enkirukoto oo Ilyahudi naa ina naimisiek. Ene tipat sii tinikyiolou aajo etii likae omoni loo Ilgiriki oasishoreki elimu enkibatisa oji “aisuaaki” naa olmoni le Giriki ojo, “prosraineo. Ina kata opa olari le A.D.1311 eshomo kanisa e Katoliki te Roma, te ina kiguena e Ravenna eshomo aiimie ‘enkisuaakinoto’ arashu ‘enkimisioto’ metaa ae oitoi enkibatisa. Ore ake sii to lari le 1644 neimie Bunke oo Nkirisa peyie easishore kanisa ina oitoi enkisuaakinoto.

Tipatisho naata Enkibatisa Enkare

Etii nkoitoi are naasarieki too Ilkiristiano eipirta enkibatisa: ore ile dukuya naa keiruk aajo keeta engolon enkibatisa, enaa keidim aitopi olaing’okoni otua te nkirkoto (empiunoto enkibatisa), ore ilkulikae nejo metii toki naasa te nkibatisa enkare- enkiaas ake olmonekie. Kake ore kuna pokira naasarieki naa keyieu ake nepaashareki.

Ore enkibatisa enkare neme enkiaas olosek; neme enkiaas e pesho. Ore tenedoiki olairukoni osipa atua enkare enkibatisa naa erishata e tipat tiatua ina lototo enye te nkirkoto e Kristo. Ore ina kirridunoto o enkirukoto enye neitaa ninye enkitobirata ng’ejuk, naaa ore ina kibatisa enye naa niye naibalie te dukuya iltung’ana ajo etii ninye atua “Kristo.”

- Enkibatisa enkare ninye olmishire lang to Laitoriani Yesu Kristo (Iroma. 6:3-4; 1 Ilkorintio. 15:1-5; Illefeso. 1:13; 1 Petero. 2:24) Ore te nkibatisa neishakenu Ilkiristiano enkirukoto te Kristo o esiaai enye to salaba. Naa keibalunye ina kirukoto enye too lomon supati. Neeku ‘ekebalunye’ o sii ‘neitutum’ enkeeya, enukaroto o empiunoto e Yesu Kristo. Keibalunye sii nchere ninye etanang’a Yesu, nenukare enkaraki ninye neitokini aitopi enkaraki ninye, neeku eikena kewan ajo etua, nenukari neitokini aitopi tenebo Yesu.
- Enkishopo Olaitoriani Yesu Kristo (Ilgalatia. 3:27) Ore te nkibatisa neishopoki Olairukoni kewan Kristo. Ore tena kiaas, neibalunye kewan ajo ole Yesu nemeekure aa *ninje oishu kake Kristo*. Ore enaa enaibalunye enkishopo ajo ira oliaa sukuul, neija etui enkibatisa eibalunye nchere ore olairukoni naa ole Yesu. Shakenisho nalimu ajo ore ilo oibatisaki netaa Olairukoni.
- Ninje naitodolu eng’amaroto empalikono oo ng’ok (Iasat 2:38) Enkibatisa naibalunye olairukoni ajo etang’amua empalikinoto oo ng’ok. Elimu ele sirata ajo: Erridu neibatisai ‘pee epalakini intae ing’ok... Nemeetu ajo te nkibatisa ake eng’amaroi empalikinoto oo ng’ok. Kejo ilo sirata: “Erridutu neibatisae intae enkaraki nitang’amutua empalikinoto oo ng’ok”. Mme te nkibatisa etumi empalikino. Kake Yesu ake eing’uaa (Luka. 24:47; Iasat 5:31; Iasat 10:43; Illefeso. 1:7)o sarge lenye (Matayo. 26:26; Ilhebrania. 9:22; 1 Yohana. 1:7).
- Ninje shakenisho oo ndamunot sidain (1 Pet. 3:21) Ore te nkibatisa, neishakenoo olairukoni nchere etang’amua endamunoto nawang te Nkai. Kira opa ilmang’ati le Nkai eton enkaraki ing’ok ang. Kake ore eimu shoruetisho ang o Kristo Yesu, nikitoring’ote neeku kiata eseriani o Enkai (Iroma. 5:1; 2 Ilkor. 5:18-19). Ore iltauja lang neisuj osarge le Yesu, neituku indamunot ang metaa kiindim aatinyikaki te mpijan ina tii Enkai (Ilhebrania. 10:19-22). Toduua ajo: Ore ele sirata neutu nchere enkibatisa ewalata, naa osiligi le ndamunoto nawang te dukuya Enkai.
- Ninje kishomi enkishon naibala enaa olasujani le Kristo (Iasat 2:40-42; Iroma.6:4)Ore te nkibatisa naa keibalunye olairukoni enkiting’oto enkishui enye musana. Ore ina kishon musana enkop neeku

etunukayioki te nkare neitoki apuku nejing atua ina kitoria Enkai. Neeku eitutumoki o enhula e kanisa, lelo tung'ana le Nkai. Ore opa te nena olong'i, ore enkibatisa oo Ilyahudi te nkarna e Yesu, neutu nchere etung'uaite olkerreti pooki le Yuda nepalaa enhula olosho lenye ometabaiki nena sidain pooki.

Eitanapishe Bibilia peyie ore lelo pooki oiruk Olaitoriani Yesu neibatisae te nkarna e Papa, ene nkerai o ene Nkiyang'et Sinyati (Matayo. 28:19; Marko. 16:16; Iasat 2:38; 8:12, 37; 10:47-48; 16:33-34). Todua ajo: Meetae enkibatisa eton eitu eibelekenya oltung'ana natumi to Sotua Musana.

Kelio ena sipata amu ore enkibatisa naa keasi eidipa oltung'ani atang'amu enjeunoto, mme eton eitu eng'amu. (Iasat 8:12; 9:17-18; 10:47-48). Ore Enkai naa 'atua' eng'as neitoki 'aulo'. Kelo aibelekny inkiaasin oltung'ani eiteru to ltau lenye. Enaa. Enkirukoto (atua) o Nkiaasin (aulo) Etiakaki iyiook peyie kiruk too ltauja lang (atua) nikimbalunye too nkutukie ang (aulo) (Iroma. 10:10) Eing'or oltung'ani empukunoto e oriong (aulo) kake ore Enkai neing'or oltau (atua) (1 Samuel. 16:7) Ore te Bibilia naa ore enkiaas osesen naa ninye nasujuina ina kiaas oltau. Enaa. Etang'asa Abraham airuk. Nemurati etulusoitie ilarin 25. (Ilhebr. 11:8; Iasat 7:2-4; nintanyanyuk Enkiterunoto. 12:1-3 o Enkiterunoto. 17:9-19; nintanyanyuk Iroma. 4:1-4 &10, 11)

- Naa kainyoo peyie meibatisae nkera kutiti? Ore ene dukuya metii Bibilia shakenisho enkiaas naijo ena. Ore enautu neibalta to rrekie le nkibatisa naa nchere metii nkera. Ata lelo opa oitera le Didache nemenyorraa meibatisai nkera. Ore enkishui olairukoni naa pooki ng'ae nenap olola lenye te dukuya Enkai. Meisiaayiakinoi. Metaa meidimayu neitasheiki oltung'ani meibatisai te rishata enkerai. Te nkitanyanyuko-Enjeunoto: Meidimayu naaitajeuni te likae tung'ani; Engolon Enkiyang'et Sinyati: Meidimayu nang'amaki enkiyelata Enkiyang'et likae tung'ani; Esinyatisho: Meidimayu natum esinyatisho e likae tung'ani; Enkiguena: Meidimayu naitayu esiana esiaai e likae tung'ani. Eitanapa Yesu Illoiteng'eni lenyena ajoki peyie eibatisai. Ore Oloiteng'eni naa olasujani, oloiteng'eni oidimi aaiteng'ena. Ore oloiteng'eni naa olkitok. Meidimayu neeku enkerai oloiteng'eni! Ore ninye opa peyie epuonu iltung'ana enetii Yohana olaibatisani, neitanapa ninche peyie eng'as airridu pooki tung'ani. Naa lelo ake oirridutua eibaitisaki. (Matayo.3:8, 11; Marko. 1:5; Luka.3:8-14; Iasat 13:24).

Embae oshi naasishoreki peyie errepi enkibatisa oo nkera

"Elimu Bibila ajo "eibatisaki olmarei pooki. Aimetii opa nkera nena ang'itie?"

Eyieu nikiyiolou aajo mme toki tenaa ketii nkera nkang'itie. Amu elelek ake etii. Kake elimu enjurrore nchere etii nkera o metii, lelo ake oiruko eibatisaki. Kornelio: Iasat 10:44, 47, 48; Oltung'ani loo Ilfilisti oena: Iasat 16:33-34; Krispas: Iasat 18:8; Stefana: 1 Ilkor. 1:16 o sii 16:15; Lidia: Iasat 16:15 (Ore ake sii, neitu elimuni nchere lelo ake oiruko eibatisai. Kake eitu sii eitededeyie ajo peyie eibatisai nkera amu ore ilo rorei loo Ilgiriki ojo 'o enkaji enye' naa kelelek eetu ajo ilaisiaayiak le Lidia oigero te ina siaai enye eripare oo nkilani- 16:14).

"Keitu eisikong Yesu illoiteng'eni ina kata peyie emitiki nkera epuoni enetii ninye? keitu ejo emimitiki nkera kutiti epuonu enatii amu enoo naijo kuna enkitoria Enkai? (Matayo.19:13)"

Esipa. Kake eyawuaki opa kuna kera peyie ‘emayan’ ninye; kake mme peyie ‘eibatisa’. Ore kuna baa pokira are nepasha katukul. Ore enkibatisa naa peyie eretu oltung’ani metayiolo esiaai osalaba; ore emayanata naa peyie etum dupoto naing’uaa Enkai.

“Keitu doi eya enkibatisa erishata emurata to Olning’o Ng’ejukt?”

Eitu. Ore emurata o enkibatisa neeta ake pooki nabo esiaai enye. Ore opa emurata naa eneishoi e Isirael/Abraham; olmonekie opa outu osotua o naboisho tenebo Olaitoriani. Mme sii opa enoo lairukok pooki

Ina opa peyie eitu emurati Naaman o lelo le Siria oibelekenyate. (Ing’ura 2 Ilaignenak 5) Ore ake sii enkibatisa naa ene lelo pooki oiruko; olmonekie le naboisho tiatua Olaitoriani. Ore opa emurata naa enoo lewa ake; ore enkibatisa naa ene pooki ng’ae, ora olee arahu enkitok. Ore emuratara naa te nkolong e isiet opa easi; Ore enkibatisa naa ina rishata ake naairuk oltung’ani Olaitoriani. Tenaa enkibatisa naawa erishata emurata, enaata naa metii esipata peyie eitanapa Ilyahudi iloreren oidipa airuko Olaitoriani neibatisaki ejo peyie metumurati (Iasat 15:1-2). Neeku ore te sipata, eitu eibelekenyie Ilairukok loo Ilyahudi enkibatisa emuratare.

“Amaat Ilkor. 7:14 keitu enyorraa enkibatisa oo nkera ejo ore nkera oo lairukok naa sinyat?”

Ore ina matua pooki (olkereri 12-16)naa ekewalita Paulo mbaa naipirta ‘enkiamma oo nkitaak kumok’, ina naa obo ake olairukoni. Ore opa enetiu naa nchere etii opa ilewa o nkitaak oidipa ayamisho/eyami paa kepuonu aairuk, naa meyiolo opa ninche tenaa kenyorraro enkiamma enye te Nkai aa ore obo lenye neitu eiruk. Neeku meyiolo opa tenaa keorore lelo payiani/nkitaak leitu eoruk. Ore opa enkae bae nemeyiolo naa “Kaji kinko nkera?” Nejoki Paulo ninche nchere kenyorraro ina kiama te Nkai amu ore teneitashe obo lenye te sinyatishao, neidim ateyietu elde leitu eiruk nerikoki ninye enjeunoto. Neeku naa tenaa kenyorraro intoiwuo te Nkai, neija naa ake sii ninche etui nkera enye. Neeku tenejo Paulo sinyat nkera neitisinyaki intoiwuo, naa keutu ajo ore olmarei otii ilairukok naa keyau oloing’ang’e sinyati, laa keisho lelo leitu eiruk metonyorrai enjeunoto, kake mme kejo eidipa nkera aatajeu.

- Enajo Bibilia eipirta Nkera

Meyieu nikinyamalu te nena kera naaye eitu ening ororei ejii amu keimin nepuo olbalbal le nkima. Ore Enkai naa asipani, neeta olng’ur nenyor sii nkera, aa inoo lairukok arashu ine mme inoo lairukok (Matayo.18:2-3; 19:14). Meidim Enkai aiguanare ninche ometaba enaa neidim atirishu intorok o sidain (Enkigilata. 1:39; Isaya. 7:15-16). Ore esiaai entoiwuoi naa peyie eitubulu nkera te uriata o Laitoriani (Ilefeso. 6:4) neiteng’en te nkooitoi sidai (Ndungeta.22:6).

- Eneiterunore enkibatisa oo nkera kutiti te kanisa:

Ore opa ele kerreti netolimuuki opa enedukuya oltung’ani oji Irenaeus (**2nd Century A.D.**), neany ele oji Tertullian kake nepuonunui aiteru aas te **5th Century**. Ore enkatini ena bae enkibatisa oo nkera kutiti, neyawua enkiteng’ena elejare naji ene Sakramenti te Kanisa oo Roma. Ore ake peyie eiteru lelo arikok ooji (papa) nchere keyau enkibatisa enjeunoto arashu enkiteng’ena empiris, ina najo “enkibatisa naitubulu” (ore enkibatisa enkare naa keutkuuo ing’ok). Etii sii opa imbaa e siasa. Kejo opa kanisa oo

Roma peyie eyau pooki ng'ae atua olkerreti lenye. Ore ina kata enyok metaa ore eini oltung'ani neeku olairukoni naa kejo peyie eidim pooki aataa ilkulenyne nejing abori enkitoria enye.

Erishata Enkibatisa Enkare

Ore te Bibilia, nikitoning'o nchere ore lelo ootoning'o nenyoraa ilomon supati neibatisai ina kata ake. Meimutieki (Iasat 2:41; 8:12; 8:36-38; 16:31-34). Ore ake enapaashaa naa Paulo amu eibatisaki te nkolong e uni, naa ore sii ina neme eyieunoto opa enye (Iasat 9:18).

Kulie kiparat eipirta Enkibatisa Enkare

- Enebaikino Enkibatisa o Enjeunoto

Ore oshi enjeunoto naa kedamuni ake enaa enkordunoto te nkiminata. Neeku keyau oshi enyamali teneitokini aiteng'enisho nchere ore enkibatisa naa erubata sii ninye enjeunoto. Kake eyieu neylouni aajo ore enjeunoto naa esuju iroruat uni. Naa ore ore nena roruat naa keyieunoyu neimaa oltung'ani peyie eeku ketajeyuo te sipata! Etii enjeunoto e opa nikitalaku to lekosiyio loo ng'ok, enjeunoto e taata nikilaku te ngolon eng'oki, o ina jeunoto nikilotu alaku tiatua ing'ok. Ore ake peyie eirridu oltung'ani, neeku ina kata ake olairukoni. Kake eton ake eitu eyiolou mbaa enjeunoto. Ore eroruata nasuju naa peyie eibatisai te ncare. Naa ore ninye eidipate kuna neton ake eyieunoyu nepon dukuya te nkirkoto enaa olairukoni. Naa ena kata ake epon dukuya elototo enjeunoto tiatua enkishui enye. Ore enabayie naa Kenya tenelotu Yesu kitum ina jeunoto nabore.

- Amaa ke nkibatisa e Naboisho te Uni Enkai kisuj?

Kaa nasipa- enkibatisa e nkarna e Yesu; arashu te nkarna e Papa, o ene Nkerai o eno Oltau Sinyati? Ore te Matayo. 28:19, 20 nejo peyie eibatisai iyiook te nkarna e Papa, o ene Nkerai o eno Oltau Sinyati. Ore peyie eitu eimakini enkibatisa e naboisho Enkai te Uni te mbuku oo Iasat, naa enkaraki ore opa enkiparta naa peyie eoruni enkibatisa e Yohana arashu enkibatisa oo Ilyahudi o ina kibatisa naiterua Yesu. Hoo naa tenikiashore enkoitoi nabo te kuna, neton ake aa elikoroto oo lomon supati kilikioo, nemeyieu nikipikaki ate nkitanapat.

- Ainyoo opa peyie eibatisaki Yesu?

"Peyie eitabari inaayieu Enkai" (Matayo. 3:15). Ore te nkae oitoi naa eibatisaki Yesu aa enkiaas e oriong nautu sii emborron enkipototo enye enaa Mesiah. Eyieu opa neas pooki tok i naitiship Enkai. Neeku ore tena oitoi, etaa ninye enkitanyanyukoto nautaki iyiook peyie kisuj enkoitoi naitiship Enkai te nkishui ang.

- Keidimayu neibatisai iyiook te rishata e lelo ootuata?

(1 Ilkorintio.15:29)Aa. Mme olkuaak opa ele le kipaaretisho. Eitu ejo Paulo, "Ainyoo peyie eibatisai iyiook te rishata e lelo ootuata..." kake "Ainyoo peyie eibatisai ninche te rishata e lelo ootuata..." Ore

ele kigeroto naa mbaa Empiunoto eimaki. Ore opa Paulo naa esipata empiunoto eibalie te lelo Yahudi lemeiruk. Ore ejo peyie eyiolouni enajoit eipirta empiunoto, neutu ilo kuaak oshiaake loo Ilyahudi. Ore ina kibatisa naasi te rishata e lelo ootuata, neutu ajo eyanyit empiunoto hoo neton ake emiki. Neeku erashe opa eitayunye Paulo ilo kuaak lenye, kake mme opa kejo peyie eeku enkitanapata too lairukok.

Enkibatisa Enkare-Enkitashoto Enkirukoto
Enchula Enkisiaayiare Enkitoria(Kingdom Ministries Fellowship)
Enkibatisa E Bibilia

Ore Enkibatisa Enkare oo lairukok te Kanisa Osotua Ng'ejuk naa enkiaas naibalieki naa ninye naaku shakenisho to lairukoni neutu sii enkirukoto enye te keeya, enukaroto o empiunoto e Kristo. Ore enkibatisa Osotua Ng'ejuk naa ninye opa ENKIBATISA OLAIKIRUKONI. Naa aikidol enkitanyanyukoto sidai naipirta ena to **Iasat 16:30-33**; ina kata peyie eirish aalikio ilomon supati lelo musheni aa Paulo o Sila te ilo kerkenket le Filipi. Eibung'aki ninche enkaraki elikioroto, neidong'i oleng ilo aitashekinoni le korokoroni te Roma, nenang'akini ina jela te Roma. Ore te mpolos enkawarie neiteru kulo lewa ootaraki oleng aarany neisis Enkai, nening Enkai neirriu olokirikiri peyie elaku ninche. Neikirikira ina aji e korokoroni, nebolo nchomito e jela, netum lelo oena erishata naisikie kake metii obo oisika. Eirutie ninche ina bae enking'asia ometaba enaa neleku pooki te jela. Ore ake peyie edol ilo aitashekinoni le

korokoroni ajo eitu eisik hoo obo le lelo oena, neitupuku Paulo o Sila nejoki, “*Lo kituaak kaji aiko pee ajeu.*” *Nejoki ninche, “Iruko Olaitoriani Yesu, pee ijeu o enkaji ino.”*

Nejoki Paulo ilo aenani tenebo enkaji enye peyie eomon enkomono enkirukoto o enkirridunoto neng’amaa Yesu enaa Olaitoriani o Laitajeunoni.

Neeku, ore olkereri le 33 neeta tipat- ore ina kata ake peyie eiruk ilo marei pooki le ilo aenania (te mpolos enkewarie) neibatisai pooki. “*nedumu ninye ninche te ina saa ake enkewarie, neisuj nena oshot enye,(nena e Paulo o Sila) neibatisae ninye nabo kata o lelo lenyena pooki.*

Ore ina naitukuoko ila aenani ninche ioshot naa ninye otipika, naa olmonekie le nkirridunoto. Naa ore ina kibatisa enkare enye olmarei pooki, naa olmishire oibala le nkirkoto te ilo Aitajeunoni otopiwuo aa Yesu Kristo.

Mbaa nikinteng’ena tena kibelekenyata ele aenani le Filipi:

1. Ore Enkibatisa naa enoo lairukok ake Eitajeuoki olaenani o enkaji enye te nkirkoto ina kata peyie “*eiruk Olaitoriani Yesu.*” Ore Enkibatisa neme enkiaas enjeunoto. Neme enkoitoi Empiris. “*Amu te mpiris eitajeuwuoki intae to rrekie le nkirkoto, neme hoot e nkaraki ae nitaasa(enkibatisa) intae, enkishorunoto Enkai, metum ake like tung’ani enawuasare.* **Ile Efeso 2:8, 9**
2. Ore Enkibatisa naa “tiatua enkare” mme ake duoo “te nkare” neutu naa nchere nabo ake enkibatisa to Sotua Ng’ejuk aa enkibatisa enkare- naa aaimisie pii. Ore ororei loo Ilgiriki oashoreki to Sotua Ng’ejuk naa nchere “aanukaa, enaa aaimisie.” Ore orrekie oisuaakini enkare, enaa ebukokini enkare elukunya neme orrekie le Bibilia. Eewuo ake too larin le siadi eyau enkanisa e Katoliki te Roma. Ore pooki kibatisa nataasaki te mbuku oo Iasat naa ina naimisieki. Ore ina nadamu Paulo te mbuku oo **Roma 6: 4** naa keutu empisha e keeya, enukaroto o enkitopiunoto te nkurate, naa ninye esujaa ina kibatisa naimisieki.
3. Ore Enkibatisa Enkare naa enkiaas naibala neutu mbaa are:
  - 1) Enkirukoto Olairukoni eipirta keeya o empiunoto e Kristo.
  - 2) Einoto ng’ejuk Olairukoni te keeya netum enkishui.
4. Ore Enkibatisa Enkare naa enkiaas naibala nautu ina ayanyit e Kristo. **Matayo 28:19** nairoro Kristo ejo, “*Enchom entaa loreren pooki ilooteng’eni laainei, nimbatisasa te nkarna e Papa o ene Nkerai o ene Nkyang’et Sinyati.*” Meidimayu nijo kewan olasujani oota enkanyit le Kristo neutu kimbatisae. Ore Enkibatisa Enkare naa enkiaas e dukuya naibala nautu enkanyit naa ninye shakenisho enkishui ng’ejuk te Kristo.

Enkibatisa enaa Olmonekie

Ore enkaraki naa olmonekie le mbae naidipa ataasayu to lairukoni enkibatisa (aa einoto taa eare) mme ene tipat te njeunoto enye, kake ene tipat te ina anyit o siligi oota te Kristo enaa Olaitoriani le nkishui enye.

Eutunoto e #1

Etiu Enkibatisa Enkare enaa olaigurani le mpira oishopo inkilani ekiguran. Keliki enkishopo pooki ng’ae oing’or nchere “kara ole le turur, mme ole elde.” Neeku keutu enkishopo ilo turur otii. Ore ake etiu neija, keliki ake sii ninye Enkibatisa Enkare lelo ooishakenoo, ajo ore ele tung’ani naa olotturrur le Kristo, ore ilo airukoni oibatisaki naa olasujani le Kristo.

Tayiolo sii ajo mme enkishopo naisho oltung’ani metaa olaigurani, kake keliki ilkulikae ajo ira oleilo turur. Neija sii etui mme enkibatisa nikintaa Olairukoni, kake enkoitoi nautaki ilkulikae nchere ira obo le lelo ooibalie aajo Ilairukok.

Eutunoto e #2

Ore enkae utunoto enkibatisa naa ina osirua le nkiamma le nkitok o lee. Ore enkiamma naa embae naibalieki te dukuya iltung’ana enyorra ooltung’ana aare o ina naboisho enye. Ore osirua neme ninye oisho

meyamata, arashu eisho ninche metonyorrata, kake enkiaas e shakinisho te pooki peyie edol ina nyorra enye, o ina yieuna peyie eibalakinye pooki etii sii ilchoreta olmareita lenye.

Enejo ilairukok te rishata Enkibatisa

Keidimayu peyie kimbalunye enkirukoto ang too nkutukie o te nkiaas olmonekie le nkibatisa. Ore kanisa e dukuya netaasa pokira. Ore te mbuku o **Iasat 8:37** enoto opa ilo sunash le Etiopia eyieunoto peyie eimisieki te ncare, neikilikuan Filipo ina namitiki eibatisae te ncare. Newaliki Filipo ajoki, “*kindimi pae aaibatisa te naa iruko iyie to ltau lino pooki. Nejo “Airuko nchere Yesu Kristo oinoti le Nkai.”*” Nejo olkereri le 38, “*neitanapisho meitasheyieki engarri; nedoyie pokira aare aapuo enkare, Filipo o ilo sunash, neibatisae ninye.*”

Ekeret iyiook ena matayiolo nchere lelo ake ooiruko te sipata eidimi aaibatisa. Kintukuj Ilairritak o lelo oibatisa peyie eiparie lelo ooibatisae kuna baa uni ina kata eitasheito tiatua enkare:

1. “Itonyarrayie Yesu Kristo enaa Olaitoriani o Laitajeunoni lino?”
Ore ake peyie ewal ilo oibatisae ajo “eeh” nesuju enkipara e are:
2. “Iruko ajo ore te keeya o empiunoto e Kristo nikitalikiaki ing’ok?”
Ore ake peyie ewal ilo oibatisae ajo “eeh” nesuju enkipara e uni:
3. “Indim aisiligishore nchere ilo asuj Yesu nkolong’I pooki enkishui ino o too risaht pooki?”
Ore paa “eeh Aisiligishore” ewalata; nilo dukuya aibatisa ilo tung’ani te nkarna e Papa, o ene Nkerai o ene Nkyang’et Sinyati.”

Enkisoma Enkibatisa

Ore eton eitu eibatisae oltung’ani, neyieu netumi entumo enkisoma naa keishori olaiteng’enani aisomani meiteng’ena lelo oopuoi aibatisa. Ore pooki obo le lelo oibatisae neiteng’eni, neiparishoreki mbaa naaipirta enjeunoto enye, peyie epuo aayiolou ina naasita. Ore nena baa uni naaiparishoreki, naa keigili ake aalimu te ina rishata eibatisae aaimisie.

Kisilig aajo kelo aret ena kisoma ilairritak peyie epuo aaibalie inaaipirta enkibatisa o sii eneiko te neibatisa iltung’ana.

Erripoto Olairukoni

Keidim Olairukoni aiminie “Enjeunoto Empiris?”

Ore pooki airukoni naa keeta olng’ash te njeunoto enye. Ebau ake ilo taani oji Olng’ash abaiki lelo ootajeutuo det, enaa olapurroni nelotu kewarie peyie epurroo ina kitashoto enjeunoto. Ore ake enaas naa peyie eng’omaki iyiook olomoni enkiok ejo kimina. Nejo inji, “kaji inko tinijo kewan olairukoni nilo aas ina nitaasa?” Ore ake sii eikumok iltoloishi oing’uaa ilpereren ejo iltung’ana nchere ore engolong’u naa keorie ninche enyorrrata e Kristo.

Keidimayu neiminie oltung’ani enjeunoto enkaraki olng’ash, eng’oki enaa engolong’u natootikio? Keidimayu nikibatata te Empiris? Keidimayu niking’amu enjeunoto oo ntarasi kake nikintoki aiturraa ina kishooroto e tipat enkaraki nkiaasin nikitaasa arashu ineitu kiaas?

Embae Enkorrok

Ore ene dukuya, te nikinkilikuauu aajo, “*keidimayu neiminie olairukoni enjeunoto enye?*” Keyieu nikinkilikuauu ae bae e tipat, aa nchere, “*kaji opa anotie enjeunoto te dukuya?*” “Kanoto empalikino oo ng’ok enkaraki ina nataasa, enaa ore empalikino naa enkaraki nena naitasa Kristo? Amaa enjeunoto ke te ngolon ai enaa te neny? Ayieu nanyok ayiolou te naa ore enjeunoto naa te Empiris enaa te ngolon arashu doi ninye pokira. Ore ewalata e kuna kikilikuanat naa ninye eyilounyeki tenaa kesipa keidim olairukoni aiminie enjeunoto enye.

Aata opa, kake aiminie

Eiteng’enisho ilkeerreti kumok le seremare nchere keidim olairukoni aiminie enjeunoto enkaraki ing’ok neitu eirridu arshu neitu eibalie. Ore ena Shankar naa musana ebaiki opa 17th Century. Ore John Calvin o James Arminius neeta opa nduaat naapaasha. Eiteng’enishe Calvin nchere “etii erripoto oo ntarasi enjeunoto olairukoni,” ore ninye Arminius nejo “metii.” Erripoto oo ntarasi. Ore ilkeerreti le seremare naa ena enkiterunoto eoro tena bae eimu kulo lewa pokira.

Etejo Calvin, “AATA NEMAIMINIE!

Nejo Arminius, AATA NAA KEIDIMAYU NAIMINIE!
Neeku, kaji etii esipata?

Enaisudoro

Ore enkutuk naa keitamaaisho, te nkitanyaanyukoto ena bae naji “Ajeu.’ Ore ele omoni naa keutu asaru, akordu, o awalu. Kaji eiko peyie kijeu “enkiti” arashu “enyaanyukie”? Etiu enaa tenikijo eyieu kintajeuni te ng’oro, arashu ejii eyieu kintajeuni te nkitunyoto engarri. Tenaa eikitang’oroki neitu naa kintajeuni. Tenikintunyo engarri arashu kintunyo enkiti wueji, neitu naa kintajeuni te ina kitunyoto engarri. Te neji enkitanyaanyukie arashu enjeunoto enkiti rishata, ne mme naa “enjeunoto.” Ore enasipa, kintajeuwuoki te nyoo? Ore te Bibilia naa keitajeuni iyiook “te ngoro” eimu Kristo. Ore enatii naa eitajeuwuoki iyiook arashu eitu eitajeuni te ina goro Enkai.

Enoo ntarasi arashu Ene nkiti kata

Tadamu sii iyie ele rorei oji **ntarasi** too sirat. Etu”enkishui nemeiting, arashu iishoritin o iishoritin.” Ore ina palakinot naishoru Yesu naa keji “enkishui nemeish.” Ing’ura **Yohana 3:16; Yohana 3:36; Iroma 6:23; Ilhebrania 7:25; 1st Yohana 5:11-12**

Kaji naa eiko peyie eeku enjeunoto enoo ntarasi o ene nkiti rishata? Ore ina jeunoto naisilige naa kelimumo aa, “naa kaisho ninche enkishui nemeish, nemeimin ninche ntarasi, nemetii olaaidim aikonyarie ninche aitung’uaa enkaina ai.” **Yohana 10:28**

Ng’ura sii iyie amaa te nimiimin aikata, kaji naa inko peyie iiimin? Naa amaa te naa enoo ntarasi empalakinoto kaji eiko peyie meeku enoo ntarasi arashu ene nkiti kata?

Nkishoorot o Lekoisiayio

Kelimu isirat nchere ore enjeunoto naa “enkishooroto.” Ore olomoni oji “empiris” Enkai naa keeta entonai enkishooroto tiatua. Ore oshi Empiris naa enkishooroto, mme olekoisiayo. Ore esipata naa nchere kepaasha nkishoorot o empiris. Ore olekoisiayio naa ina nitum itaasa esiaai; kake ore enkishooroto nemeasuni, ekeishoori pesho, naa ina peyie ejii enkishooroto.

Ore enjeunoto naa enkishooroto nang’amuni, meidimayu peyie isiaayu ejii peyie itum. Ekang’amuni mme keisiaayuni. Mme ina nalaki kake oln’ur oishoru Enkai. Ore enjeunoto ne mme enkishui oltung’ani eiterunore kake eiteru te ina nyorrata Enkai.

Ore eneiterunore ena duaata naji eidimayu peyie eiminieki enjeunoto, naa kedamuni oshi aajo enotoki enjeunoto eimu nkiaasin olkuaak sidai, neeku keidimayu neiminieki te ilo kuaak torrono. Mme ena eiteng’en iyiook isirat.

Enjeunoto Empiris

Emaimaki sii iyie te nkiti rishata enautu enjeunoto empiris o nena pooki naaipirta.

Ore ene dukuya, ore pooki tung’ani neeta mbaa are naaipirta te dukuya Enkai Sinyati:

- Kira ilaing’okok te inoto-enaa eishoi e Adam, ootoiwuoki te ng’oki (**Iroma 5:12, 19**). Ore enkorok ang naa eng’oki, iloonyor ate, nemeidim aaitishipa Enkai. Inng’ura **Iroma 8:8**.
- Kitegelutua maate aaku ilaing’okok (**Romans 3:10-23**). Neeku kiaata iyiook ina nasipa nchere kitogolong’akita ina kitanapata Enkai o enyorrata enye.

Isunta o Loketa

Ore enkaraki kulo oketa oorishata iyiook o Enkai Sinyati, kiiyieu intokitin are:

- *Enkordunoto* enkaraki naa ate kimpirokino, mme Enkai
- *Empalikinoto* enkaraki nkiaasin ang-eng’oki

Ore ina kishooroto Enkai Enjeunoto Empiris naa keutu ajo etigila iloketa opa ooworita iyiook o ninye. Etesheta oltung'ani isunta kake meidim aiwuang'ie. Neeku ewa Enkai ina rishata, ina peyie eirriwua enkerai enye Yesu metanang'a iyiook. Meidimayu nikimbelekeny ina pukunoto ang e atua, nemeidimayu nikishuko aapuo aitobir nena opa nikintapong'o. Eyieu tung'ani esipata, kake eyieu sii olng'ur! Ore empiris Enkai eimu Kristo naa ninye ilo ng'ur. Etawalua opa oltung'ani obo empiris Enkai enaa:

Enkarsiso Enkai te Garama e Kristo

Ore ina karsiso Enkai naishooki iyiook pesho naa ilo salaba le nkerai enye Yesu. Inji ejo isirat, “*ore opa eton kira ilaing'okok, nenang iyiook Yesu.*” Naa ina enkishooroto Enkai e ina jeunoto Empiris.

Mpishai oo lomon oong'uan

Ore Osotua Ng'ejuk naa keisho iyiook mpishai oo lomon oong'uan ooutu ina kishooroto Empiris Enkai too laing'okok. Ore lelo omon naa empisha nautu ina nyorrata Enkai naimu empalikinoto oo ntarasi, nerikoki sii iyiook enkoitoi nikintasheyie o ninye ntarasi.

Aikenaki= Iroma 3:24 nejo, “*neikenakini esupatisho te mpiris enye metaa enkishorunoto e pesho, te lakunoto natii atua Kristo Yesu.*” Ore ele rorei oji aikenaki neutu nchere aibalie ajo “ira sidai”, “miaata entioto” arashu “ira asipani”. Nejo Paulo ina eitaasa Enkai naiguenare enkop te sipata iyiook. Eibalie nchere mikiaata entioto. Kaji eikuna peyie eas Enkai ena bae nemelelek? Amu melelek. Enoto opa Enkai erishata nagol tena walata. Amu ore Enkai Sinyati naa keiririkino neitame eng'oki. Ore enaa Enkai Enyorrata, neyieu nepaliki ilaing'okok. Eiba eng'oki kake nenyor olaing'okoni. Kaji eiko peyie egolie Esinyatisho enye neton ake enyor olaing'okoni? *enkenakinoto* enotie Enkai ewalata.

Enkias e mpiris. Kelelek aa ore eutunoto eneikuna Enkai peyie eikenaki iyiook esipata, naa ninye naibalie enkiaas osalaba le Yesu te yiok. Amaa naaji te nara papai lino. Nara sii oladung'oni le nkiguena tolkerenket. Nira iyie olayioni arashu entito ai nagolong'u. Nipurro engarri, paa ore nab oolong irewita nitemere, niroro niar metua enkerai nemeeta entioto. Neikonji naaji nikuyauni kotini ai maatudung'oki enkiguena. Eitisipaki mbaa pooki, nekitumieki entioto oo mbaa nitaasa torrok too nkolong'I kumok. Neeku nanu etiorie peyie aadung'oki enkiguena—nira enkerai ai kewan. Ore enkaraki ena utunoto, matejo sii iyie ore endung'oto enkiguena naa peyie elakikieki enkishui enkae kishui. Kejaa taa enking'ashing'ash! Ore enaa papai lino likinyor na kayieu naapaliki naaing'urrie, naa ore sii enaa oladung'oni le nkiguena naa peyie ayanyit nkitanapat naitame olagilani loo nkitanapat. Neeku kainyoo naa ewalata? Oo pasa te naitadou kewan to lorika lo ladung'oni le nkiguena paa kaitashe te rishata ino nadung'oki kewan enkiguena naishooyo enkishui ai te rishata e nino. Naa keaku intabayie nkitanapat nikinkenakaki esipata. Nikimbalieki iyie aajo iata esipata nimiaata entioto. Neeku enaata aawa nanu erishata e ina kitamioto ino—olemeeta entioto nejing erishata oloata. Etejo likae ore enautu ele rorei oji aikenaki esipata naa, “enaa ijo iyie eitu aikata aas eng'oki”. Kejaa ena nyorrata nabanji. Ore embae enking'asia neija eitaasa iyiook Enkai ilo adung'oni le nkiguena asipani. Ore Yesu(Enkai to sesen, **Yohana 1:14, 18; Hebreana 1:3**) netua te rishata ang. **Iroman 5:8** neibalie nchere, “...etua Kristo enkaraki iyiook.” Neeku etoduaa Enkai olaing'okoni enaa ijo eitu aikata eas eng'oki – arashu *aikenaki esipata*. Nepaliki iyiook ilo adung'oni le nkiguena le seuseu. Ntarasi!

Ng'ura sii iyie ajo eibalie iyiook Enkai ajo kira asipak. Enkiaas ena enyorrata enye. Edolita iyiook enaa mekiaata entioto kake nikiaata! Etipikaki ina sipata e Yesu atua olchumati lang lemetii toki, neeku kedol iyiook Enkai te Kristo. Nepalikini iyiook mikiaata ae rrepet. Nemeeta ae nikinko. Empiris ena nadede. Nelaari, neibalieki aajo mikiaata entioto, enkaraki ake ina keeya e Yesu, olaitajeunoni lang. Naa enkoitoi nabo ena naasihore Enkai peyie eiwuang'ie iloketa. Neikenaki iyiook esipata te Kristot. Etapalikiaki iyiook ntarasi neme aikintishipa oladung'oni le nkiguena.

Enkinyiang;unoto=Ore empisha e are naasihore Osotua Musana naa “enkinyiang’unoto.” Ore ake sii, einyiang’ua iyiook Yesu, neitoki ake sii apaliki iyiook. Ore **Iroma 3:24** naa kejo sii, “neikenakinisupatisho te mpiris enye metaa enkishorunoto e pesho, te lakunoto natii atua Kristo Yesu.” Ore ake eing’uri empisha enkikenakinoto esupatisho, neing’uri enkinyiang’unoto to loinyiang’I loo rrindiki. Naa keutu olaing’okoni enaa orrindik le ng’oki o shetani. Eewuo Yesu alak esile peyie etumi elakunoto. Etuutua Yesu ena kitanyanyukoto openy peyie ejoo, “Amu eitu elotu Enkerai e tung; ani meisiaai kake keewuo aisiaaisho, neishoru enkishui enye metaa elakunoto oo lkumok” (**Marko 10:45**).

Ore ele rorei oji esile te nkutuk oo Lgiriki naa keutu mpesai naalakini olopeny orrindik aainyiang’u orrindik. Ore mpesai naainyiang’unyeki iyiook te rrindikisho naa ilo sarge le tipat le Yesu. Ena opa enduaata e Simion Petero otisira ajo, “iyiololo aajo, etalakuaki intae too rrekiei linyi leneeta tipat litujung’utuo too loo papaa linyi, mme too ntokitin naarruayo anaa enkosholai o sahabu. Kake to sarge ogol enkinyiang’ a le Kristo, otu anaa olkuoo lemeeta entiyoto anaa entibilit” (**1 Petero 1:18, 19**). Neeku einyiang’uaki iyiook. Ore elakunoto ang too ng’ok, netalaaki to sarge le Kristo. Eibalieki iyiook aajo mikiaata entioto te dukuya nkitanapat Enkai, neitoki sii aku etalakuaki iyiook te rrindikisho. Meekure eigli aamir iyiook, amu meekure kira irrindiki, kake ilayiok, oelakaki olmarei le Nkai (**Iroma 8:15**). Neeku etujutoyioki nelakuni iyiook te rrindikisho intarasi! Eliki iyiook Bibilia mbaa imiet eipirta enkinyiang’unoto:

- Eitawuo Enkai enkishui Enkerai enye nabo (**1 Petero 1:18, 19**)
- Etaase ena to salaba (**He Efeso 1:7**)
- Enoo ntarasi, mme ene nkiti kata (**Ilhebrania 9:12**)
- Enkishooroto te nkop pooki (**1 Timoteo 2:3-6**)
- Eyieu neibung’ieki enkirukoto e siaai e Yesu to salaba (**Iroma 3:26, 28**)
-

Enkipoo= Ore ene uni, naa etiu empiris Enkai naitajeu enaa enkipooto oo ng’ok. Ore **Iroma 3:25** nikidol eutu Paulo nena naataasate to salaba. “ Ilo oishorua Enkai metaa olkipoket to sarge lenye, ong’amaroyu te nkoitoi enkirukoto... ”

Ore ena bae enkipooto naa ororei oasishore ilapolasak eutu ina kiasa olapolosani teneishooyo olasar le ng’ues aisho Enkai peyie eitukuu entioto eng’oki. Eutu sii ilo sirua le Yom Kippur arashu enkolong enkitutumoto, ina kata naitayu olapolasani loo Ilyahudi neishooyo olkuoo osinya te nkaraki ing’ok oo ltung’ana. Ore ake sii ele rorei oji enkipoo naa keutu ina rishata e ngiroroto te Misiri, ina kata opa naelieki osarge inkutukie oo nkajijik oo Siraeli, neeku ore peyie elotu ilo malaika le keeya “negiroo” ninche. Ore Engiroroto naa oloip le nena naaitabayioki to salaba le Kristo, ina kata naibukori osarge le Messia enaa olasar loo ng’ok ang.

Ore enkiporta enkipoo naa nchere olasar lo sarge lemeeta entioto le Yesu oituku ing’ok, neitayu iyiook intiyot, neiwuang’ie engoro Enkai te yiook. Ore enkipooto naa “aitoip” naa ore aiwuang’ie naa aitayu arashu aitukuu. Eitaasa iyiook Yesu kuna pokira. **1Ilkorintio 5:7** nejo, “Amu pasaka lang, Kristo eidipaki aaitaa olasar”. Nejo Yohana Olaibatisani, “Ing’ura, olkuoo le ker le Nkai oya eng’oki enkop.” (**Yohana 1:29**)

Dupoto “enkipooto” e Kristo

Ore ene dukuya eidipa Enkai aitukuoit intorrok ang pooki. Eiturrayioki ing’ok ang, nejutoo ntarasi. Ing’ura **Ilkolosai. 2:14** naa ore te ilo asar obo, nejutoo ing’ok neeku mikiaata entiyoto.

Ore eniare naa meekure kigorokino Enkai! Ore ina goro enye te yiook ooitajeuoki NEISHA! Eiteleikia kewan Yesu ina goro Enkai to salaba. Neeku te neas olairukoni eng’oki (enaa enikiaas pooki) nemeyieu neitoki aure engoro Enkai. Ore enyorrata Enkai te yiook otii atua Kristo nemeeta oltarin. Ore ninye eutaroto Enkai te lelo airukok ooas ing’ok neme enkitamioto peyie etumi esipata enkitapong’oto, kake enkiteng’ena enyorrata nautaki iyiook peyie kipuo te nkirkukoto.

Ore enkipooto naa te neji, “aaitukuo Enkai naa kaanyor ntarasi.”

Enkitutumoto= Ore too **Iroma 5:10, 11**, netaasishore Paulo likae omoni katitin kumok. Naa ele rerei loo lmareita oji *enkitutumoto*. Etuutakaki iyiook ele omoni Olaitoriani lang Yesu, te ina kitanyaanyukoto olayioni ogolong'u (**Luka 15:11-32**). Ore ina kata peyie elotu ilo ayioni ogolong'u enkang e menye, neng'ututa ina kata eidipa airridu olayioni; ore ina naa keutu enkitutumoto. Ore peyie ejii aitutumoki iyiook Enkai naa nchere aashukoki enhula o Papa lang le keper, amu etigilaki isunta pooki. Amu eishari ing'ok, intiyot o engoro, nekinoto eseriani oo ntarasi tenebo Enkai. Ore Enkai naa Papa; nikira iyiook nkera enyena, nekiaata enhula o ninye.

Maitutumo kulo omon te Nebo

Etuutaka iyiook Paulo empisha. Naa ekeji *Enjeunoto Empiris*. Ore ena naa keutu enkisudoroto sapuk. Kake ore peyie kintutum kulo omon pooki tenebo, nikinteru aadol enalimu te lulung'ata. Ng'ura sii iyie kulo omon:

Enkipooto: Eituko Enkai iyiook neoru pooki tioto.

Aikenaki Esipata: Eibalie Enkai ajo mikiaata entioto; netapalikiaki iyiook.

Enkinyiang'unoto: Etalakua iyiook Enkai te sinkaisho e keeya.

Enkitutumo: Ore enasju, eitutumoki iyiook o Enkai neshukokini iyiook enhula enye.

Etejo Paulo too **Ilkolosai 1:22**, “*enotoko intae enkitobirakinoto too nkiri o sesen lenye te nkeeya enye, pee etum aitarasai intae irara sinyat nimiaatata ntiyot nimiaatata entibili naipotokini intae te dukuya ninye.*” Kulo ninche ilng'anayio le enjeunoto empiris. Kiaata empalikinoto, elakunoto, o enkitukuoto, peyie etum aitarasai iyiook te dukuya ninye “... *sinyat nemeeta ntibil.*” Ore kuna pooki naa keutu nchere etonyorrayie iyiook Enkai eimu Kristo. Ore ing'ok nemeekure aa embae nagol. Ore iloketa neiwang'ieki ntarasi. Ore hoo nitaasa ing'ok kumok, meetae embae niking'adie Enkai. Ore empiris enye naa kitok alang eng'oki.

Isirat Isiet le Bibilia ooitanyamalisho:

Etii isirat isiet atua Osotua Ng'ejuk laa ninche ake oonyorra aajo eidimayu “*embatatai ata etii empiris.*” . Ekipuo aaing'or nabo o nabo peyie kidol enaiteng'enisho.

Yohana 15: 5,6 “*Te nemeton oltung'ani tiatua nanu nenang'ari boo ana olng'osila, netoyu, nesotu iltung'ana ninche nenang'akini enkima, metapejo*”

1. Ore kulo sirat naa entoki naidimayu neasa eimaki, neeku meidimayu nikisipu isirat te nena baa naaji eidimayu.
2. Ore embae naimaka Yesu naa aaiu ilng'anayio (esupatisho), mme enjeunoto, arashu engolong'u. Ore enati naa tenejo “aaton tiatua” Kristo naa ina shula ang o Kristo kake mme enikibaikino o Kristo(enjeunoto).
3. Ore ilo oton tiatua naa keiu ilng'anayio amu ore ina kishui enkiyang'et e Yesu nerukunye eimu ninye. Mekiaata tipat enkae seremare oolng'anayio neme tenikitoni tiatua Kristo. Ore nena naaji intona, ilng'anayio, ilng'osil naa eetu ina nikkiaata enhula o Kristo naa ninye naisho enkishui ang metoiu ilng'anayio netum sii tipatisho, mme “empesho.”

Ilgalatia 5:4 “*etudung'oyioki intae aarishie Kristo, intae taa lelo ooimu inkitanapat ejii pee eikenaki Enkai intae isipat, imbelokinote oriong empiris Enkai.*”

1. Ore ele kigeroto neyieu neisomi te lulung'ata enkipirta embuku oo Ilgalatia, amu eibalie Paulo neitasheyie esipata enjeunoto empiris te lelo Yahudi airukok oosing'uaa Yerusalem ooyautua elikioroto napaashari, ing'ura **Ilgalatia 1:6**.
2. Ore opa kulo aiteng'enak lelejare (Ilyudai)neitushula nkitanapat o empiris; neliki kanisa nchere ore ilewa naa pee emurati, nepuo sii aasujaa nena kitanapat oo Ilyahudi e Mishna tenebo nkolong'i

enye enkiyeng'iyeng. Etoponikitia opa ninche nkitanapat nkiaasin osalaba enaa ninche etumieki enjeunoto.

3. Eiteng'enishe Paulo nchere meponieki toki enjeunoto emipiris. Naa ina peyie ejo ore elikioroto enye naa "kepaashaa". Epaashaa amu etoponikia nkiaasi ina siaai naidipe e Kristo. Ing'ura **Ilgalatia 2:20, 21.**
4. Eibalakinye Paulo Ilgalatia nchere meekure aa tipat ing'ok arashu olkerreti le seremare, kake ina empiris Enkai naishooki iyiook eimu keeya, empiunoto o ina kilepata e Kristo naidip ayau enjeunoto nemeponieki toki. Kake ore ake peyie eponieki nkiaasin e tung'ani naa empong'oto e ina oitoi natumieki enjeunoto te mpiris.

Ilebrania 6: 4-6

"...teneitoki ninche etii nena aaibelekenya..." Ore ele sirata naa eishoru meikilikuanuni nchere keidim olairukoni aiminie enjeunoto enkaraki engolong'u.

1. Tenaa keiteng'enisho ajo keiminieki enjeunoto, eitoki ake sii aiteng'enisho nchere ore ake peyie eiminie olairukoni, nemeitoki atum. Neeku etaasa eng'oki "e keeya" ina naimaki **1Yohana 5** Ore paa enkiteng'ena najo kindimi aitajeu, neeku naa eitalama eng'oki empiris Enkai, naa enkiteng'ena sii napaashaa aa nchere mekingili aikata aitajeu. Majo ina kiteng'ena ena.
2. Ore olasirani loo Ilebrania naa kelimu ajo ore leo ooimaki **Ilebrania. 5:12-14** ejo "lelo ooku ilaiteng'enak" naa etajeutuo kake eton enana. Keyieunoyu neng'as aabulu te nkirkoto. Ore ake sii te kulie sirata oosuju te matua **6:1-6** nelimu nchere peyie ore leo ootajeutuo nebulu aabaiki embotoro. Neitoki ninye alimu ninche aa nchere:

"lelo oodipaki aaitawang'a...

Neishamishama enkishorunoto e shumata,
Netang'arieki Enkiyang'et Sinyati,
Neishamishama esupatisho ororei le Nkai,
O engolon e ina kata nalotu"

Ore kuna pooki naa ilmonek lo lairukoni tiatua Kristo. Neitoki olasirani aibalie nchere tenaa keidimayu peyie eiminie ilairukok enkirukoto (aagil enkirukoto e Kristo) nemeitoki naa aidimayu neigil aitang'ejuk enjeunoto. Tenyoo? Amu meetae ae arna tiabori enkolong najeunyeki (**Iasat 4:12**) Ometaba ake enaa neshukunye Kristo aitoki aye! Neeku tenaa keidimayu nijieu, niingil aiminie, mikintokini naa aitajeu!

3. Ketiu enaa ore ena matua (osirata 4-6) naa keisarrie amu eutu ake ajo Kristo ake enkoitoi enjeunoto, naa ore ake peyie imbelekenya aing'uaa niimin ntarasi. Ing'ura **1Yohana 2:19** I neutu nchere mme eliminoto naitashe. Etiu ena erishata naji "oo ake tenelo". Neeku ore ena matua oo sirat naa ina kiteng'ena natem autu nchere meudimayu neitoki aimin oltung'ani otajewuo.

2Petro 2:20-22 "...eshukokino oldie ilopat enyena."

1. Kakua opa eitisirakaki kulo omon? Ing'ura 2:1= ilaiteng'ena le lejare, lelo ootanyaita olkingi oinyiang'ua ninche to sarge oogol enkinyiang'a (Ing'ura **1Petro 1:18,19**)
2. Eirorie opa Petero lelo oetuo aang'amaa enjeunoto e Kristo, neyioliu esipata, neigil aashukokino nkooitoi enye torrok.
3. Meeta enepaashare o nkalusuni oo lairukok too nkanisani, oootoomono enkomono enkirridunoto, kake metii esipata o einoto ng'ejuk. Neitoki ake aabatata amu eitu aikata eng'as aajeu.

Yakobo 5:19, 20 "...eitajewuo enkishui enye te nkeeya..."

Eikumok nkooitoi nikiyiolounye ele sirata:

1. Tenepaash olairukoni esipata, neitoki aibelekenya naa keitajeu enkishui enye teina keeya e Yehenum. Tenaa ena eutu, naa mbaa enkibelekenyata naa eiteng'eni.
2. Teneas oltung'ani eng'oki, neitoki aibelekenya, neitajeu enkishui te keeya e ina shula Enkai tena kop. Neeku ore ena bae neibelekeny keeya metaa enaimin o enkiminata.
3. "aitajeu oltau lenye" naa keutu enaa "aitajeu enkewan enye openy" te nkeeya. Neeku ore enajo naa, "aitajeu enkishui enye te ilo le koisiayio torrono loo ng'ok." Ena ninye enkibalakinoto nautu o too kulie sirat enaa **Yakobo 4:8 o Ilgalatia 6:1,2**

Embolunoto 3:5 ...nemajut enkarna enye te mbuku empuaan "

1. Ore enkiprta naa nkanisani naapishana te mbuku Embolunoto
2. Eeta opa kanisa e Sardis iltung'ana loo mpukunot are, ilootajeutuo o looimina. Neeku keiliki lelo ootajeutuo nchere kegolieki enjeunoto enye, naa ore amu kenarikino, ore nkarn enye netii embuku empuaan ntarasi. Ore ake sii meutu ejti keeta Enkai entoki najutoorie ing'ok e lelo taanak ooas ing'ok nemeidimi aatapaliki.

Induaat naabayie

Ore lelo pooki oitajewuoki te ina goro Enkai, nelimu Yesu, Paulo o Petero ajo "etoiwuoki e niare." Ore ake peyie kiini te shumata (einoto enkyang'et) meidimayu nintoki ashukokino enkoshoke. Ore ake peyie ijing kiyela olmarei le Nkai, meidimayu nikintokini aaoru kiyela. Ore enaishooyo empiris, nemeitoki ashuk. Ore ake ninye enayieu Enkai te yiook naa peyie kipik enkirukoto ina nyorrata enye te yiook. Eyieu iyook nikimanyisho te nkirukoto. Eishoo iyook enkirukoto enaa enkishooroto e mpiris enye. Te naa kegol arashu eshal enkirukoto ino, meibelekeny enyorraroto ino te Nkai. Ore enkirukoto naa enkaina narok, naa ninye king'amunye ina kishooroto Enkai e pesho.

Inkoon o Elikioroto

Enaituruk:

Ore pooki kuaak naa keunokino ake nkoon. Ore enasipa naa nchere eiriamari ake pooki kuaak o nkoon. Eibale oshiaake nchere ore ake peyie ejing'aa esipata elikioroto oo lomon supati le Yesu atua nkoon naa keitanyamal ilkuaaki loo nkoon. Ore ewang'an oo lomon supati naa keitawang enaimin, naa ore lelo kuaaki o lkeerreti naa enaimin eyau.

Iloorisio Aare:

Keyieu nikijurru, nikiany nena koon e tung'ana naagilunore esipata elikioroto oo lomon supati; ore eniare, keyieu nikinyoraa nena koon naayau elikioroto amu ninche sidain.

Ore ake sii nkoon kumok naa meinyal toki, aa nchere mme inoo loiriruani kake mbaa ake sidain naitamooki iishoritin.

Enautu: Kainyoo ejji nkoon?

Ore olomoni loo Ilgiriki otaashoreki to Sotua Musana naa “*paradosia*” naa ilomon aare aa *para*=aitarasaa o sii olomoni loo Igiriki oji- *dokea*= aisho. Neeku ore nkoon naa “*aishooyo aitarasaki*” Naa ena ninye ewalata olomoni oji inkoon. Eipirta indamunot, olmoo, enkirukoto, nkaatini, o sii ilkuaaki “ooitarasayie.”eishoi oo Itung'ana. Keshipakino enaa ninche esipata, neitoki sii aitarasaki enkae ishoi enaa olporror.

Kumok impukunot oo nkoon, naa ketii kulie naa ine nkutuk naje arashu aa olkerreti oje osujita pooki (eutu nkutukie kumok naasujita inkoon naanyanyuk), ore kulie naa ile seremare, ore kulie naa inoo nkiyang'eta o loiriruani.

Enkitanyanyukoto: Ore te Yohana ematua e 13 naa enkatini e Yesu peyie eituku nkejek oo ilkipaareta. Ore ena kiaas neme nkoon kake eutunoto ake eneikununo enkisiaayiare osinka.

Kake ore ake eyia, eetae kulie sirito naitaa inkoon enkishon enye. Ore tenkop naji Kentucky naa ketii “Ilaitukuok loo nkejek.” Eitaa enkitukuo oo nkejek enkiaas e pooki kata te seremare enye.

Ilkuaaki torrok o lelo oota tipat

Ore enyamali e pooki aisumanle Bibilia arashu ilo oiteng'eni, naa peyie eyiolou ajo kalo kuaak le mesujayu naa kalo osujayu. Amu ore peyie eyiolou, neidim aiwuang'ie nena koon torrok te nkishiu e kanisa, netum atusuja nkoon Enkai naamayan kanisa.

Ing'ura Marko 7:1-15 & Matayo 15: 1-20

Ore mbukui pokira e Matayo o Marko nelimu irishat te nkishui e Yesu, naaineputa nkoon oo Ilyahudi o eseremare enye naagilunore esipata. Ore ninche Ilfarisayo neibung nena kitinanapat e Musa aitaa nkoon enye. Neisho tipat aitalang nkitanapat Enkai. Ore te **Marko 7:13** nejoki Yesu ninche, “*nintaa pesho ororei le Nkai te nena koon inyi nintarasakinono. Niasasia doi kulie kumok neijo nena.*” Etaasaki opa teina rishata, nikiingil aitoki taata! Etanya opa Yesu nena koon neyieu ake oyiook nikiaany. Keyieu nikijurru ina nara olkuaak, o ina nara esipata oo ntarasi. Keyieu sii nikijurru nena naishiaakino nesuji te pooki kuaak arashu porror

Enkikilikuanaata: Kakua koon eibung'ita kanisa oleng aitalang elikioroto ororei supat? Kakua koon etoponikiaki elikioroto, naabelekenya elikioroto oo lomon supati metaa ilomon torrok le tung'ani? Ore kiing'ur aabaraki lelo kuaaki loo nkoon tenebo nena koon oolkeerreti, neyieu nikigel enaa Yesu peyie kitum lelo oosujayu. Etii kulie koon naa keret elikioroto kake netii inemeret.

Nkoitoi naajurrieki tipatisho oo nkoon:

Enkoitoi #1-Kaji opa eing'uua nkoon? Kaji eiterunye?

Maibalunye: Ena opa enkoitoi naasihore Yesu tenebo Ilkipaareta eipirita inkoon. Ore pooki rishata eiteng'enisho Yesu mbaa oo nkoon naa inji ejo teneiteru, "Itoning'o opa enatejo iltung'ana liopa...kake ajoki intae nanu taata..."

Ore Yesu amu Ororei oishu le Nkai, naa keyiolo nena koon sidan o lelo kuaaki le tung'ani oogilunore esipata arashu oowaita erishata esipata.

Inkitanyanyukot e Kristo eipirita inkoon:

1. Eibung'a nesuj nkitanapat e Musa-neeku meetae oloitang'or ninye ejj etigila nkitanapat. Eyanyita Yesu nena kitanapat tomon enaa esipata Enkai naishooki Musa.
2. Etigilunore neany Mishnah (nena kitanapat 613naaji inoo laiteng'enak le Talmudic) Eitu ake sii enyorraa opa eneiko ilaiteng'enak teneibalunye inkitanapat, neeku etigila irishat kumok inkitanapat enye aotiki peyie etum aiteng'ena ninche esipata.
3. Eishoo iyiook Yesu Olning'o Ngejuk peyie eitabaya Olmusana, neyau inkoon ng'ejuko peyie esuj kanisa enye.

Inkitanyanyukot e Paulo eipirita inkoon:

1. Ore opa Paulo naa olaiteng'enani oisomare sukuul oo nkitanapat. Ing'ura **Ilgalatia 1:14** "niyiololo aajo ore te sujata oo lkerreti lang nanu oisul to lporror lang aitirrish nkoon oo loo papa."

Ore amu Olyahudi opa ninye, nenyok oleng asuj inkitanapat o nkoon ooltung'ana lenye.

2. Neiteru Paulo ajurru nena koon opa eton aa enkerai te risioroto o elikioroto peyie etum aiturrain nena nemeishiaakino.

Nepal eitu epikaki ilkulikae loo loreren olola le muratare, nkitanapat e enkinisota oo ndaiki, o nena olong'i oo siruai naa yiilot opa too Ilyahudi. Ing'ura **Ilkolosai.2:16-23**

2. Etusuja Paulo enkitanyanyukoto e Yesu neitobiru nkoon ng'ejuko naaunokino elikioroto. Ore nena kiteng'enat o utarot neeku nkoon e kanisa. "“entasheito emiseuseu embung'a entukurraki olkerreti likitutakita iyiook intae to rorei le nkutuk aashu te mpalai.” 2 **Ilsesalonike 2:15; neitoki ajo,** "...entalam olalashe pooki oton te nturuasho lemesuj ilo kerreti litang'amutua te iyiook." 2 **Ilsesalonike 3:6**

Eutunoto te ndorropo #1- Ore ake te neiteng'enishoi elikioroto aatumoki nesuji, naa keyau nkoon sidain naaitudupaa elikioroto oo lomon supati. Naa keibalie sii nena koon torrok e pesho naaibooyo elikioroto oo lomon supati. Eyieu sii iyiook nikias enaa Kristo o sii Ilkipaareta oo Tanya nena koon naaibooyo elikioroto oo lomon supati nepuo aaibung nena koon Osotua Ng'ejuk naaitudupaa elikioroto oo lomon supati.

Eutunoto #2-Ke Enkai eing'uaa enaa naaitobirua tung'ani? Etiaaka Paulo kanisa oo Ilkorintio "nitukurrakita aaibung ilkerreti anaa enapake naitarasaka intae." **1Ilkorintio. 11:2**

Enkibalakinoto:

Ore opa peyie elotu Paulo Korintio, nerikoki ilkumok Kristo, neiteru aiteng'en ninche elikioroto(olkerreti) neisho sii iutarot(inkoon). Ore tiatua nena koon neiteng'en ninche peyie eibung Osirua le Pasaka. Ore enkibung'ata Osirua le Pasaka naa olkerreti le Kristo. Etiaaka Kristo ilasujak lenyena peyie einos emukate enaa enkoitoi nadamunye Yesu o ina keeya enye olasar to salaba. Eeta opa kanisa edukuya inkoon sidain naaitarasaka Kristo Ilkipaareta. Ore kuna koon naa iutarot kumok naaipirta mbaa kumok enaa indaiki,nkolong'I enkiyeng'iyeng,ilpayiani,inkitanapat e kanisa o sii ilkuuaki tiatua kanisa. Eiterutua opa Ilkipaareta nena koon naa "**INE TIPAT**" te pooki porror. Neiturraa neany nena koon naa "**NAAUNOKINO OLKUAAK**".

Enkoitoi Nikiasishore:

Keyieu naa ore te pooki porror loo lairukok nejurru ake nesipu nkoon enye. Keidimayu nikimbung'a nena koon naaunokino olkuuak nikintaa ine tipat? Amu ore ina naa entorroni. Neija opa etaasa Ilyahudi peyie etapong'o Mesia.

Eutunoto: Ore Kanisa oo Ilkorintio nenoto opa entioto amu eibelekenya nemor osirua le Pasaka. Etapala enainos ilo sirua peyie edamunye Kristo o ilo asar oitayuo to salaba, neitaa osirua oitishipie ate te eokoto enaisho. Neeku eibelekenyitae opa inkoon neitung'uaari tipatisho opa enye edukuya. Ore oleng 1 Ilkorintio ematua e 11naa mbaa eutaroto eneikuni te neasishoreki inkoon too ilkipaareta.

Enkatini Osirua le Pasaka te Kanisa Osotua Ng'ejuk

Ore peyie king'uraa enkiterunoto osirua le Pasaka tolkuaak loo Ilyahudi, neutu nchere eibelekenye ilo kuaak metaa kepaasha o enkipirta opa enkiterunoto.

Ore opa enkibung'ata osirua le Pasaka naa olkuaak oishoru Enkai eimu Musa ejo peyie edamunyeki enkordunoto naitajewuo Enkai olosho loo Israeli aitung'ua sinkaisho te Misiri. Eitanapa opa Enkai Ilbrania peyie epic osarge intaloishin oo nkajijik enye peyie ore peyie edol olmalaika le keeya "negiroo." Ore nkajijik oolmisiri nemetii osarge neitu eing'urrie kake etara ilkikaunot, ometabaiki ilo ayioni le Farao.

Ore ena Giroroto neeku olkuaak loo Ilbrania oibung'aki too nkajijik oo Ilyahudi nelo dukuya. Ekeibung'i opa ele sirua te ndaa nadamunyeki esarunoto Enkai to losho le Israei aitung'ua enkop e Misiri. Ena daa opa einosa Yesu eboitare ilkipaareta te ina kewarie etaa peyie ekaldaa Yudas.

Enkibelekenyata oo Nkoon

Eibung'a opa ninye Yesu osirua le pasaka, neitoki ake sii aibelekeny katukul. Eyawua nkopa metaa ine taata o dukuya. Neliki ilkipaareta nchere ore osirua le pasaka naa oloip le Pasaka le Enkai to Salaba, ina kata aa ore osarge lo olkuo le ker nemeelieki nkutukajini, KAKE ILO SALABA LOLCHETA. Ore osarge lenye ninye oishoo Enkai metogiroi ing'ok ang. Metaa eibelekenya Yesu nkoon Olning'o Musana neitaa olkerreti osuj Kanisa Olning'o Ng'ejuk. Neitaa "edamunoto ng'ejuk;" mme enadamuni engiroroto te Misiri kake enadamuni olasar lenye loo ng'ok enkop pooki. Ore opa osirua le pasaka naa keibung'i peyie edamunyeki keeya o empiunoto e Kristo. Meetae opa enaponikini neme ina damunoto esiaai e Kristo to Salaba te rishata aang. Nelotu kanisa oo Roma aibelekeny osirua le pasaka metaa esiaai e tung'ana edamunyeki. Ore peyie eiko neijs, neeku eibelekenya metaa embae empiris neponiki likae kerreti Elikioroto oo lomon supati! Neeku etaa olkuak sidai torrono!

Aasishore;

Ore pooki ishoi naa peyie ejurr enkiterunoto oo nkoon enye, neyiolou enkiterunoto o ening'uaa, tenebo tipatisho enye. Netemi too sirat pooki rishata.

Enduaata e Paulo too ilpapit oodo loo nkituaak

Etolimuo opa Paulo mbaa naaipirta enaishiaakino neba ilpapit loo lewa o loo nkituaak o sii enkimulumulata oo lukuny eomonito enkitok. Ore kulo kuaaki naa kesujita nkoon hoo naa keiteng iyooke inkitashot elikioroto oo lomon supati.

Enkitashoto e Paulo=Eitanapishe Enkai nchere ore olee naa ninye elukunya enkitok neeku peyie etii enkibelenyata too nkoitoi enkishopo yenebo olkuaak.

Eutunoto: Ore Ilmaasai ten kop olkila orok to loo saen naa keeta olkuaak le murranu naitubulu ilewa kutiti ilpapit te rishata narreteni ninche metaa ilewa. Ore inkituaak naa kebarn ilukuny enye. Ore lelo

papit ooshet ilewa barnot naa olmonekie le kitisho enye neutu sii ajo olmurran. Ore ake peyie eidip murran, neeku taa olpayian, nedung ilpapit. Ore enautu ena naa nchere olee ninye mme enkitok!
Aasishore: Meshipakino Enkai olkuaak laa keishop ilewa o nkitaak nkilani naanyanyuk netiu enaa nabo. Meyieu neeku eikira ilewa nikira nkitaak, nemeyieu nikiata enkishopo nanyaanyuk.

Enkitululung'ata eutunoto #2

Eyieu ake nekinkilikuau tenaa kole bibilia ilo kuaak. Kereu dukuya arashu eishakenu elikioroto oo lomon supati. Naa teneme neija etiu, naa olkuaak loo iltung'ana neyieu ake neanyi. Ena opa enkiteng'ena e Yesu ina kata egilunore ilo kuaak loo Ilyahudi te rishata enye. Eibung'a Ilyahudi nkitanapat tomon Enkai, neponiki kulie kitanapat 613 e Talmudic! Neeku etipika nkoon enye metirisha ninche o Mesia.

Eutunoto #3- Ainyoo enkipirta narikoo nkoon?

Enkibalakinoto: Ore nkoon naing'uaa Enkai naa keipirta Kristo tenebo elikioroto enye. Ore nkoon Enkai naa keisho Enkai enkitoo! Ore enkipirta oo nkoon sidan naa ketii esipatisho, mme ino sesen, neme ine tung'ani, arashu ine maate. Keutu ena ajo ainyoo opa peyie etigilunore Yesu lelo keerreti ooinepua too laiteng'enak loo Ilfarisayo. Kenyor opa tenetodolu ate too ltung'ana easita nena koon enye.

Ena etolimuoki te **Matayo 15** tenebo **Marko 7**. Etagorokinote Ilyahudi ilooiteng'eni le Yesu amu eituku inkaik enaa enajo olkerreti lenye eton eitu einos endaa. Ore enatawalika Yesu naa keisikong'a ejo, “*lanyienye nkitanapat e Nkai, pee itumutumu aaitabai nkoon inyi.*” **Marko 7:9**

Aasishore:

Ore pooki kerreti laa kewan eisho enkitoo arashu aa kewan eitodolu too nkonyek Enkai, nemenare elikioroto naa peyie egilunoreki. Ainyoo peyie eikuni nji? Amu ore osesen(etolimu Paulo eimaki enkewan an goo ng'ok) keidim ataa torrono arashu oloo lkeerreti. Emanya osesen entorroni o esidano. Eidimayu paa ore enkishui e tung'ani netii mbaa e makewan torrok neidim sii aishopo inkilani olkuaak enaa Ilfarisayo ootara Enkerai Enkai! Kuna kiaasin opa osesen le Yudas etaasishore etaasishore Ilyahudi enaa enkoitoi najing'ie keper. Ele opa olkuaak lo laiteng'enani oji Saulo, otejo nchere ore eton eitu eiruk Kristo enaa Olaitajeunoni o Laitoriani, naa “*ilkerreti loo Lyahudi aishuiyie, iyiololo enaikona ainosie osina esirit, niyiololo aajo ore te sujata oo lkerreti lang nanu oisul to lporror lang aitirrish nkoon oo loo papa.*” **Ilgalatia 1:13-14**

Eutunoto: Ore te mpalai natisiraka Paulo Ilkolosai, neisikong lelo oasisshore nkoon enye ejo peyie etum omom te Nkai. Ore too **Ilkolosai 2:16-23** neimaka nena baa naasishore enaa enkiborra o lapa, eseremata

oo lmalaika, isiruai tenebo Sabato enaa nkiaasin osesen eing'uraki ate esipata te Nkai. Ore kuna koon pooki netapong'o enkoitoi. Ore nkoon oo lairukok naa elikioroto eing'uaa, neitudupaa elikioroto, neisho Kristo enkitoo.

Enkiparata: Kakua koon taata easishoreki eing'oruni omom te Nkai, alang enaisiligi ina kishooroto empiris enjeunoto te Kristo? Ore too sirito pooki, neetae ake nkoon e tung'ana naaitong'or, neany arashu emiki elikioroto. Neeku esiaai olalikioroni arashu olaiteng'enani le Bibilia peyie edol ena torroni netum taa aibali enkoitoi sidai naasishoreki te likioroto.

Elimunoto te nkitululung'ata eutunoto #3- ore pooki koon e lelo ooji ilairukok naa peyie ejurri eneing'uaa (aa elikioroto) o sii enkiparta. Ore ake peyie emor empiris, neponaa nkiaasin e tung'ana, neany sii esupatisho o salaba, naa peyie kiaany.

Eutunoto #4- Amaa nena koon keitagol, nerrip, neitasheyie esipata elikioroto?

Te nkitanyanyukoto; etii nkoon naatii kanisa naa elioo enaa inoo lairukok kake teneji kijurr naa ine lelo leitu eiruk.

Te nkitanyanyukoto: Enkibatisa oo nkera kutiti, eseremare e Maria, enkiteng'ena oo ldeketa o mayianat, mbaa e taa "elikioroto e dupoto" o kulie ake koon e kanisa nemeidim aimaa ina temata enkiteng'ena nasipa e Bibilia.

Eutunoto: Ore osirua loo ntarikini 25 olapa le Tomon Aare enaa einoto e Kristo, neyieu nesipuni, neiboori arashu eanyi. Ore opa enkiterunoto enye naa enkolong enkiyeng'iyeng oo ltung'ana lemeyiolo Enkai te Saturnalia, ([the winter solstice](#)), e wiki naokishoi, neikonyishoi, olong'oling'oli lo larrabal, nepuoi aaidip intarikini 25 olapa le tomon aare. Ore eitu eishunye erishata, neibalie oltung'ani oji Yohana le Chrysostom ajo ore kuna tarikini 25 olapa le tomon aare naa ninye einoto e Kristo. Neidikidik opa enkanisa e Roma kulo siruai ejo peyie eyietu lelo lemeyiolo Enkai peyie epuonu kanisa! Ore too larin kumok Netanya esesheta oo nkanisa ena sipata neeku mesuj sii ele sirua le krismas. Ore to losho le Amerika, netanyaita ilairukok le Puritans ejo ore krismas neme enoo lairukok, netanyaki ake sii too Lkerenketi kumok loo Ngirisa too larin kumok.

Aasishore: Keidimaya pasa neany ilo kerreti loo lemeiruk oiterua opa krismas? Kaji pasa etui tenasishore ilpayiani loo nkanisani enkoitoi nataasishore Yesu too Ile Yuda? Kainyoo pasa naasayu teneiteruni aikilikwanu nejurri ele kuaak le krismas te kanisa taata? Tenejurri taa aajo kaji EING'UAA, ENKIPIRTA,o sii eneiko te neret elikioroto meshomo dukuya arashu enkisiayiare enye- ore enasipa naa kerriaa ake krismas!

Tenetem naaji olairritani ning'oti to losho le Amerika ajo aany oloshi tung'ani okusi neji enkarna Santa Claus , neibalie ajo ore sii ninye Rudolph naa entoki nemetii, nelimu ajo mepuo nkera aapuo te shumata, meeta nchere peyie meitagoliki ilasirak loo lomon o ntelefisheni. Oi ake metem asukeny krismas!

Ore duo te sipata meidimayu aikata. Ore enkop e Amerika naa keasishore mpesai peyie ebuak oleng. Etaa krismas entoki e biashara natumieki mpesai kumok epuoi aamir enaa ijo iyie esipata. Ore ake duo enkiti sidai naa nchere eiterua opa ele sirua te Amerika enaa enkiterunoto osirua le inoto e Kristo. Kake meekure etui neija taata! Meeta eneiko peyie eitoomoni Yesu osirua lenye le inoto. Meekure opa eyieuni mbaa oo mpeuti too wuejtin neibala arashu too nkajijik e sirkali too loreren le taata.

“ore enkirorokino oo rishat” neibelekenya “Meri Kristmas” metaa enkutuk esikar te Amerika. Etiu enaa keitapong’oitie kanisa Krismas katukul.

Enkitululung’ata oo utunot #4 eyieu naa ore pooki arikoni le kanisa, olbishop tenebo olairritani, neing’or asipu nena koon olkerreti metabaiki doi ninye lelo loo sirito tenaa keirimari o lelo le Bibilia. Ore enalus te pooki naa peyie eing’or tenaa keitudupaa, nerrip, nerret elikioroto e Kristo Yesu? Naa teneme neija etui, kenyoraa aany nena koon? Ketum ina pijn e naibon naibalunye neany?

Enkitanyanyukoto oo nkoon te nkop olkila orok naagilunore elikioroto:

1. Esiaai esakut, arashu enkitushulata esakut enkirukoto olkiristiano.
2. Eseremare oo loo kakuyiaa
3. Aashum intasimi ontaleng’o too nkajijik
4. Olkuaak lolkila orok laa ilewa ooitoreisho, nemeisom arashu ninye eisho inkituraak enkanyit.
5. Enkiama oo nkituaak kumok
6. Emuratare entito
7. Kulie seremaria naisarrieki enaa kulikae ooyieng iltung’ana ejii te nkiyang’et o kulie ake baa naayieu netemi too sirat.
8. Kulie kuaaki pooki ooyawuaki olkila orok lemesujaa Bibilia nemeisho Kristo enkanyit.

Enabayie:

- Matadamu aajo ore nkoon neme elikioroto kake keidim aaitudupai elikioroto.
- Emikiaas ake enaa Ilyahudi oillepunye nkoon ometaa nkitanapat. Ore nkoon naa peyie easiaai elikioroto kake mme elikoroto naisiaai ninche.
- Tonyorrai enkitukuja enaa enaikuna Yesu neiko sii ilkipaareta, aatem pooki koon tiatua kanisa o tolkuaak.

Imayianat o Ldeketa tenebo Elikioroto Empiris

Enaituruk:

Ore elikoroto naibale oleng too lairritak airukok to Olning'o musana naa ina naipirta imayianat o ldeketa. Ore hoo naa nkiteng'enat kuna Olning'o musana kake oloip le ina siaai e Kristo naitabayie Yesu to salaba. Etaa Yesu oldeket te rishata ang to salaba, neeku meetae likae oishoru mayianat neme ninye, nemeitoki atii oldeket oing'uaa ninye. Ore amu etushulakinote iltung'ana mbaa naijo kuna, ore ena kiteng'ena naa enaibalunye esipata natii Bibilia.

Ainining, Enkanyit

Ore tena siaai oo mayiant oldeketa, netii embae naji enkanyit o engolong'u. Ore to Sotua Musana naa ore "Ainining neyikita ororei oji aning." Ore ainining naa anyorraa oltoilo, enkipototo arashu ororei le Nkai. Ore to Sotua Musana naa meidimayu ningolong'uaa oltoilo le Nkai eji nimiyanyit. Ore ake peyie eiro Enkai, neyiuni ningolong'uaa sii. Ina peyie ore ayanyit too Ilgiriki to Sotua Ng'ejuk naa, "ening'oto eshumata." Neeku ore ening'oto ororei le Nkai naa teninyanyit oroei le Nkai. Ore ake sii to Sotua Musana, nemeetae ororei oji aany ayanyit kake keji "agolong'u" arashu "kiserut,".

Aisilig o Ayanyit

Ore to Sotua Musana naa ore enkanyit naa keidikidikokini ilo ning'o le nkitadoyioroto tenebo ilo siligi lemeeta nyanyukie too nkitanapat Enkai. Ore ena kidikokinoto neiterua opa te nkurma e Eden. Amu ore Adam netamanyishe to siligi odede neisilig Enkai peyie eisho pooki toki nayieu. Etamanyishe ake sii Adam te naboisho o papaa/Enkai, neisilig Enkai, neyorrug'uaa sii Enkai. Nikidol ninye eshipakino te nkitadoyioroto ekewan Enkai. Ore Adam o Hawa nenoto eseriani eshumata amu eisiliga naleng Enkai, ina nyorrata enye oe esupatisho. Ore ele siligi neibale te ina anyit natoning'o nena pooki naaliki ninche Enkai. Neeku ore ele sotua lo siligi tenebo enkanyit neutu ina manyisho sidai oo ltung'ana.

Ore ena naa ekeiteng'en iyiook. Ore metii osiligi naa kebolu engolong'u. Ore peyie elotoki olasurai Hawa naa kejo peyie einyal ilo siligi o naboisho opa naata tenebo Enkai. Ore emasaai enye naa olng'ash.

Eyieuwaki iyiook nikimena osiligi le Nkai. Eyieu oshiaake shetani nikipal eitu kisilig Enkai, eyieu nikigolong'aki emagilanisho enye arashu ina nyorrata naata te iyiook. Tadamu sii iyie ajo ore peyie interu amena emagilanisho e papaa lino, naa interu agolong'aki niaany ninye. Kainyoo? Amu tene meeta Enkai engolon, meeta naa eneiko teneitoreisho. Meidim aibelekenya ina nyamali natii enkishui ang. Etem oshiaake shetani ajo kincho togolong'aki esupatisho Enkai te iyie. Ore ake peyie igolong'aki esupatisho enye, ninteru taa aasishore eng'eno ino makewan aing'oru omom Enkai. Ore enabayie neiteru shetani atem iyiook ejo peyie kidol enaa meetayie Enkai iyiook tipat. Kejo olmang'atinta ej i meeta eneikibaikino o papa naa meibung'are tung'ani o nkiaasin enyenea. Meyieu iyiook nemeetayie tipat enkipirta ang. Ore ake peyie kinteru airuk kuna mongo neeku mikintoki aisilig Enkai enaa ninye naitore enkishui ang. Ore enayau kuna pooki naa kileku kiasishore nkooitoi ang e tung'ana enaa emasaai nikintoreyie Enkai.

Enkirukoto o Enkanyit

Ore too sirat naa teneji aisilig Enkai neng'ar kina o "teneiruki" Enkai. Ore sii ninye Enkirukoto neyikakino o enkanyit. Ore enkitanyanyukoto enkirukoto nayawua enkanyit naa ina opa e Abraham te mbuku Enkiterunoto 15. Oloo larin 99 Abraham naa olupi enkitok enye Sara. Nejoki Enkai ninye ore eishoi ino naa keaku kumok enaa ilakir le shumata. Ore ake peyie ening Abraham ina, nejo isirat, "*neiruk ninye Olaitoriani, neikenakini ninye aajo olitashe too sipat.*" (**Enkiterunoto. 15:6**) neimaki Paulo tele sirata te mbuku oo **Iroma 4:3** eutu nchere ore enkirukoto naa ninye naitededeyie ina anyit Enkai. Naa ore enautu Paulo naa nchere ore enkanyit e Abraham naa enkaraki nairuko neisilig oshiaake Enkai.

Ore peyie kisom nikjurru embuku e Yakobo nikiyiolou nchere ore osiligi/enkirukoto naa keyau nkiaasin sidain. Ore kuna kiaasin enkirukoto naa ina anyit enkirukoto, ing'ura **Yakobo 2:26**. Ore enkirukoto Enkai naa keyau enkanyit nasila.

Enkanyit nemetii Enkirukoto

Ore enautu ena naa nchere ore poooki anyit nikancho Enkai nemetii osiligi likisilg Enkai, naa ole shetani. Eimulaki ake te yieuna emaate, olwausa o ina karri enkitoria. Ore osina sapuk naa nchere kumok ilairukok oishorita Enkai ina anyit nemesipa naing'uaa enkiyang'et oo lkeereti lenye namor nemeyanyit Papai lang le Shumata. Ore duo enasipa naa nchere ore pooki anyit nemetii osiligi naa ninye nayawua nkirkot kumok te nkop. Ore ake paa inyanyit Enkai peyie ej i ra sidai, peyie itu toki e omom te Nkai arashu ninye ijo ake peyie ilej, meyau aikata enhula nasipa tenebo Enkai.

Te nemetii osiligi o enkanyit elejare

1. Osiligi laa Enkuretisho narikito:

Ore osiligi osiligi Enkai naa eing'uaa ina uriata Enkai. Edoli Enkai enaa aisapuk neeta engolon neidim aitamio nemelelek epaliki. Ore ilo oyanyit Enkai enkaraki keure ina kima e Yehanum arashu enkiguena, neitu aikata edol enkomom Enkai te ina kipirte e Yesu ilo Aitoriani lang oitamioki. Ore peyie kisiaaisho ej i amu kiure enkitamio, naa keutu nchere mikiaata osiligi lo salaba le Kristo laa ninye oishoo iyiook mataa "asipak" too nkonyek Enkai.

2. Osiligi laa Olola orikito:

Etolimu olkipaaret Paulo lelo tung'ana oojo ej i ore nkitanapat Enkai naa olola teneibung'i. Ore te mbuku e **1Johana 5:3**, nejo ore nkitanapat e Kristo "nemeekisho". Ore nena kirukot naiken nkolong'I inono esidano o ntorrok naa kedamu aajo ore enkanyit naa olola onapi.

Nejo Paulo ore amu kinoto nikitayiolito enyorrata Enkai te Kristo, ore nkitanapat enyena neme olola likinap kake erishata sidai nikimbalie enchipai ang tenkisiaayiare enye. Ina anyit ake naing'uaa atua ninye nasipa to Sotua Ng'ejuk.

3. Ina narikito Kinosuna o Enkurruna:

Ore Kinosuna o Enkurruna naa nkanashera mao. Ore pokira naa suuj! Ore Kinosuna enkaraki embatata naa keyau Enkurruna. Ore Enkurruna naa kinosuna nataa esayiet. Etii ilairukok kumok oleng oobore esayiet enkaraki ore enkanyit enye nebore kinosuna enkaraki etemenaitie enyorrata o lng'ur le Nkai. Ore enkanyit enye nemebaya, nelolong nebore enkinosuna. Eyiolo ake aajo ore ildeketa oing'uaa Enkai netaana oleng peyie eibung ninche.

4. Ina narikito olosek:

Keetae ilooti airukok oiruk ake aajo etipika olosek Enkai, kake ore inkalusuni neasita ake enaake neigil. Ore ina golong'u enye naa enkiguran natiu inji- "Enkai ore ake peyie aas ena, niaas naa sii iyie enda." Kaaidim aikuna Enkai peyie aitaas o nena yieunot ainei tenalo ayanyit nkuti kitanapat naaishorua. Te nkitanyanyukoto; easishoreki to losek embuku e **Luka 6:38** peyie eitabari ina likioroto e "inchoru peyie itum". Eitanyaanyukie Enkai enoshi kiguran oloirrabi naidimi aatupurr te dupoto enye. Eishoru (enkanyit) neisiligu peyie etum inaalus te nena naishorutua le katitin iip. Ore lelo ooas ena kiguran olosek netapong'ori nepaashare ina nasira te mbuku e Luka 6:38 naa kejo peyie kinyorru ilmang'ati lang, nikiomonoki, nikintaas ilkulikae enaa enikiyieu neitaasi iyiook(**Luka 6:31**)

Eisidai alang Olasar

Te nkitanyanyukoto, etiaaka Enkai olaiguhanani Saul ina kata peyie egolong'u neisho Enkai ilasarri lemesipa enkaraki natogolong'aka oltoilo le Nkai, "amaa keeta *Olaitoriani enchipai sapuk too lasarri oopejori o nkishoorot, anaa te nening oltoilo lo Laitoriani?* Ng'ura aisidai ening'oto alang olasar o enkinining'oto alang *ilmeregeshi oopirAmu ore empaasharoto naa esakutore, ore engolon enkong'u naa esuujisho anaa eseremata oo ntokitin neme Enkai* **1Samuel 15:22-23.**

Ore ilaseremak loo nkitanapat naa keisho enaake Enkai enkanyit nabore enkurruna, kinosuna, enkuretisho arashu olosek. Ore enkitanyanyukoto naa Isilamu le kuna olong'i. Ore teneisom nkitanapat o Isilamu (sharia) nejoki ninche nchere ore eimu olarrabal sinyati (Jihad) naa keidim to losek aikuna Enkai (Allah) meishoo ninche imayianat e paradise sinyati. Neeku ore ninche naa kejo keidimayu neinyiang'uni Enkai neitoreuni te ngolon e tung'ani.

Ore sii ninche ilairukok kumok neesita ake ina amu kedamu aajo ore peyie elak ematua e tomon naa ketum imayianat te Nkai. Ore elikioroto e kuna olong'i naji "elikioroto e dupoto"naa kejokini imilioni olorere nchere ore Enkai naa atua ilasarri etumieki (enkanyit nemetii osiligi). Nchere ejii ore peyie intayu impisai arop Enkai naa aikincho inkulie pisai kumok. Iindim aitayu peyie itum. Ore enkae najo ena kiteng'enare e lejare naa nchere teneitu intayu arashu "iun ilanterera loo mpisai inono," nelotu olmaati (ildeketa) enkaji ino. Neeku ejii ore enkanyit enye naa olosek otumieki imayianat nepaashi ildeketa.

Imayianat o Ldeketa

Kelelek iyieu nikintadamu nchere etonyorrayie neiteng'en iyiook Osotua Musana peyie kiruk aajo ketii imayianat o ldeketa. Kiasishore osirata otti embuku e **Enkiterunoto 12:3**, "Ekamayian lelo likimayian, naa kadek lelo likidek," eiteng'en iyiook ejii emayan Enkai lelo oomayian Siraeli ng'ejuk, naa kedek lelo leme mayian Siraeli ng'ejuk. Ore likae sirata to Sotua Musana oiteng'en iyiook ajo etii imayianat oldeketa kanisa taata naa **Malaki 3:10, 11**. Ejoki iyiook (kake ilkuti) nchere ore elaata ematua e tomon naa keyau imayianat kake ore peyie eitu kilak naa keyaki iyiook olmaati(ildeketa) shumata enkarsiso(inkurman). Amaa keishiaa nikiruk aajo ororei le Nkai ele te iyiook te taata? Majo ketiu neija.

Embolunoto nalo dukuya

Ore lelo pooki oiteng'enisho aajo etum ildeketa lelo oogolong'u, naa Olning'o Musana eitung'uaa mme Olning'o Ng'ejuk. Ore enyamali enye naa etapong'o eneikunakino Olning'o Musana tenebo Olning'o Ng'ejuk. Ore ilaisumak ootubulutua le bibilia naa keyiolo aabaraki ina kirukoto nalo dukuya too sirat. Etu ajo ore opa Musa netayiolo oleng olkuaak le Nkai, enkipirta tenebo eyieunoto enye alang lelo opa oitujung'o ninye aa Abraham. Amu meeta opa Abraham inkitanapat kake eata Musa. Ore te siadi neishori

Iloibonok le Isirael embolokinoto eyieunoto Enkai te Isirael aitalang enayiolo Musa. Neiro lelo Oibonok aigil ejo keirriu Enkai Mesia olotu alaku iltung'ana. Etu ajo ninche ooyiolo alang Musa. Naa enkoitoi ena nautu ajo egira opa ake aibalie Enkai kewan te iyiook. Ore ake eyia, eitoki naa aaku Yesu oyiolo Enkai alang'u Musa, amu kitok ninye alang Musa. Eitoki sii aaku ninye kitok alang Iloibonok amu ninye oitabayie nkitanapat o enaibon. Ore Yesu ilo Kristo naa niye embolunoto nabayie Enkai. Ore te ninye netii elulung'ata Enkai.

Ildeketa to Sotua Musana

Ekeretu iyiook ena matayiolo aajo ainyoo peyie eimakini ildeketa to Sotua Musana pooki, kake nemetii Osotua Ng'ejuk.

Ore tiatua Osotua Musana pooki naa etu nchere ore enkipirta Enkai naa peyie ekordu neshuku ina opa naimina te nkurma e eden. Neeku ore oldeket naa ile lelo tung'ana ootarriaate eimu engolong'u e Adam. Ore engolong'u naa keyau engoro Enkai naa ninye ej "oldeket." Ore opa peyie eitobir Enkai olning'o o Abraham, neitanap eipirta enkanyit, kake nelimu oldeket(alu omom) te lelo oogolong'u. Neitoki Enkai aisho Musa nkitanapat enyena naanyaakita ailep aitulus. Ore entoki natemie Isiraeli enkanyit naa nkitanapat. Etii nkitanapat nkisiligt naajo ore peyie isuj naa eikimayiani, netii sii ildeketa te lelo oogil. Ore ena oitoi oo mayianat o ldeketa naa kesipa te lelo tung'ana oomanyisho to Sotua Musana netii sii abori nkitanapat.

Ildeketa to Lning'o Ng'ejuk

Enoto olkipaaret Paulo embolokinoto sapuk ina kata eibalie olosilisili le Yesu ilo Mesia le Nkai. Ore Yesu naa olkuoo le ker ogeluno te Nkai laa ore eimu keeya enye o enkibukoroto o sarge neya ing'ok enkop pooki (**Ilefeso 1:7**). Ore eigeroki kanisa oo Lgalatia, nejo Paulo nchere ore iyiook iltung'ana le Nkai, meekure kitii abori nkitanapat o nkitang'orot enye (**Ilgalatia 3:1-13**). Nejo iyiook ilayiok inot le Abraham amu te nkirkoto eitajewuoki iyiook to lasar le Yesu neme too nkiaasin an goo nkitanapat(**Ilgalatia 3:7**). Neeku etamayianaki iyiook tenebo Abraham ilo le nkirkoto (**Ilgal. 3:9**). Neitoki aibalie te mpijan nchere etalakuaki iyiook to ldeketa loo nkitanapat:

"ore lelo pooki ooigarokino enkitabaraoto oo nkitanapat netii abori oldeket, amu ejo ilkigerot, "etediaaki pooki ng'ae lemeas nena pooki naaigero too nkitanapat." Neibala nchere meetae hoo obo lemeetakinore Enkai enkaraki naitabayie ninye nkitanapat, amu ejo ilkigerot "ore pooki ng'ae lemeetakinore Enkai ninye enkaraki enkirukoto nepok." Kake mme nabo tukul nkitanapat o enkirukoto, amu ejo nkitanapat "ti niaas nena naajo nkitanapat nipok". Kristo oinyiang'ua iyiook asaru to ldeketa loo nkitanapat etanapa ninye makewan ilo deket te nkaraki iyiook, amu ejo ilkigerot, "kediaa pooking'ae oilili to lchani.-paa te Kristo ebaiki emayanata e Abraham iloreren, neaku enkirukoto eimu ina pee king'amu iyiook enkishorunoto e Nkiyang'et natolimuuki opake."

Kebaa enchipai ena bae naibalieki "etaa Kristo oldeket te rishata ang." Toduaa taa ajo eiwuang'ieki oldeket te lelo oiruko ina Kristo te ina kiaas enjeunoto. Ore naa amu kitii atua Kristo, ore ildeketa, engolong'u tenebo ing'ok ang neewa Yesu osalaba, neeku etalakuaki iyiook too nkitanapat nemeekure kitii abori ildeketa o nkitang'orot enye. Meekure naa eetae ildeketa to lairukoni, kake etaai imayianat ake.

Meikena Isilen

Ore enautu ena too lairukok naa nchere meitoki Enkai aikenaki iyiook isilen. Ore eisile neiteleikiaki iloilila le Yesu nenap aya osalaba. Eipute esile nelaki te lulung'ata.

Tadamaa taa sii iyie ena- meidimayu peyie intoki aishankarrare ilo tung'ani lemetalaku islen! Neeku, ore pooki anyit naishori Enkai eing'uaa eyieunoto nijo peyie intiship, arashu ijo peyie itumie toki arashu ijo peyie kinyorru oleng, naa emodai o enepesho. Ore pooki anyit nemeetayie tipat osiligi le ilo asar le Yesu, naa keyau enkiyang'et olkuak lemetii enhula nasipa te Nkai.

Atua Kristo, enaa abori Nkitanapat

Neeku taa, kilakuna peyie kigelu aaku iloo lakuno te Kristo arashu ilooena too nkitanapat. Iyiook oogelaki ate. Ore lelo airukok oota kinosuna, enkurruna arashu eena too nkitanapat neitu “eiruk” enaa eng’amu ina anyit naimu enkirukoto e ina siaai naitabayie Kristo. Emanyisho ninche enaa Israeli opa to Sotua Musana laa nkitanapat naaitang’or.

Ejoki iyiook embuku oo Ilgalatia nchere ore pooki anyit nalejunyeki omom Enkai naa ninye naiwuang’ie empiris.

Tadamu sii iyie tena oitoi- ore opa enkibung’ata oo nkitanapat to Sotua Musana naa eipirta enkoitoi nemeikena oltung’ani ina pukunoto Enkai o lng’ur o enyorrrata. Nikidol ina eibala te ina kitanapata e dukuya naishooki Israeli te mbuku e **Nkigilata oo NKitanapat 6:4, 5** “*toning’o iyie Israel; ore Olaitoriani Enkai ang naa Olaitoriani obo; tonyorra Olaitoriani Enkai ino to ltau lino pooki, o te nkishui ino pooki, o te nkidimata ino pooki.*” Ore enaa naa enkipirta naji peyie eyanyiti Enkai. Eikiyanit ninye amu kinyor, nikisilig nikiyieu nikintiship ninye.

Kaa iyie igelu- Nkitanapat enaa Empiris? Ke Kristo enaa Musa? Imayianat enaa Ildeketa? Amu meidimayu taa sii niaata pooki.

Iltung’ana ooibelekenyate

Pooki ake entoki naibelekeny iltung’ana naa teneing’or Osalaba le Kristo. Meibelekeny iltung’ana enking’urata oo nkitanapat tomon; eidimayu neibung ninche te nkiti rishata kake meibelekeny aikata. Ore ake peyie kitum embolokinoto niking’amu ina Nyorrata Enkai naa ninye naibelekeny tung’ani. Ore ake peyie eibung iyiook ina piris enking’asia naing’uaa Kristo, nikinteru taa aisiaisho nikiyanyiti te nkirkukoto o to siligi.

Kaji naa eiko Enkai te Nemavian Iyiook?

Ore naa amu metii ildeketa te lelo ootii atua Kristo, kaji eikununo nena mayianat naaimu enkanyit? Amaa amu mme enkanyit eimu imayianat, kaji naa kitumie? Tadamu sii iyie tena oitoi- ore amu lelo ake oonung’isho te sipata emayian Enkai, metii naa obo lang asipani. (**Iroma 3:10**) Ore ake enkiti nikiindim aaishoo Papa naa enkanyit. Naa ina ake naidim aitang’oro ina kerai Enkai. Enkerai nabo ake naidima aishoo Enkai enkanyit nadede, neme likae kake ina kerai enye nabo naji Yesu. Eishoo Enkai enkanyit nadede amu etonyuaa aitiship Papai lenye (**Yohana 8:29**).

Ore enkishui empiris naidim aitaraposh oltau loltumg’ani naa ina anyit naing’uaa enkirukoto. Amu eing’uaa atua ilo siligi le Papa. Kristo ake tiatua iyiook oidimie iyiook manoto ina anyit.

Ore ina nayieu Enkai te iyiook naa ninye naishoru

Ore pooki airukoni oyieu neitiship Enkai, neyieu neyioulou netum sii osiligi ajo ore ina najoki iyiook Enkai peyie kiaas, naa ninye naisho iyiook engolon naasiaho te iyiook.

Etisiraki te mbuku e Matayo 12 nchere ore opa etii Yesu Hekalu nedol oltung’ani oikaoleenkaina. Nejoki ilo tung’ani “*Intorioienkaina ino!*” (**Matayo. 12:13**) Etiaaka opa Yesu ilo tung’ani metaasa embae nemeidim ataasa. Ore ake eyia neija, neiruk ilo tung’ani ororei le Kristo, neitorioo enkaina neishiunyeki ina kata ake. Ore ake enaitanap iyiook Enkai peyie kiaas naa ninye naishoru engolon nikindimie aataas. Ore ake sii, ejoki isirat olee peyie enyorru enkitok enye enaa enatonyorra Kristo kanisa. Ore ake sii ena naa nabo oo nena kitanapat nemelelek eyanyiti. Meetae olee oidim atonyorra enkitok enaa enaidim Kristo atonyorra. Neeku ina peyie emany iyiook ina kiyang’et e Yesu neiput iltauja lang te ina kiyang’et sinyati (**Iroma 5:5**). Ore pooki naitanapisho Enkai, neisho iyiook eimu empiris enye. Meitanap aikata iyiook Enkai mataas entoki nemeisho iyiook engolon nikiasie.

Ninye Emavianata

Ore enabayie naa peyie eyiolou olairukoni nchere Kristo doi makewan enkishooroto, emayianata arshu omom. Eisidai ninye te nanu alang ina naidim aitaasa. Ore emayianata naaisul naa te natum ina naboishu o Papa lai le Shumata natum sii erishata sidai o ninye naaku obo le lelo oolikoo enkitoria enkerai enye.

Enkanyit Enkirukoto

Iroma 1: 5 & 16:26

“...Yesu Kristo Olaitoriani lang, laa ninye kinotie empiris o kipaaretisho nikuyaunye enkirukoto naning’isho too loreren pooki te nkaraki enkarna enye. Iroma. 1:4-5

“netabolokoki taata, ore tiatua ilkigerot le naibon, neitayioloki iloreren, te risioroto e nkitanapata e Nkai oo ntarasi pee eyau enkanyit e nkirukoto;”Iroma. 16:26

Enaituruk:

Eibalunye isirat embolunoto e ina yieunoto Enkai eipirta ening'unoto. Ore kipon dukuya aing'ur olkerreti le Nkai eibalunye ina yieunoto enye te yiook, nikidol ina ning'unoto naisho Enkai enhunet o sii ilo asar le nkerai enye enkaraki engolong'u ang.

Olning'o Musana (OM)

Ore opa ening'unoto to Sotua Musana naa enkaraki ina kuretisho enkitamioto. Ening'unoto naji peyie epaashareki enkoitoi nemeitiship Enkai arashu epaashareki engoro enye.

Neeku naa ketii enyamali ene amu ore ening'unoto narikito enkuretisho o nkitanapat nemebikoo amu ina rishata ake natii ina kuretisho. Ore enkuretisho naa empukunoto naje nemeidim aibelekenya oltau. Ore ake peyie elusoo enkuretisho, nelusoo sii ninye ening'unoto.

Eutunoto: Ketiu enaa enkanyit enkerai naure peyie peyie meibung'i ake neitamei. Kake ore ake erishata nemetii enkerai abori enkirrita oo ntoiwuo naa keush. Neeku meibung'ita duo enkanyit amu eisidai, kake amu eure neitamei.

Ore embae e are, ore euriata Olaitoriani naa keyau kinosuna nasipa te nelo neeku metii enkanyit. Ore ena kinosuna te Israel neme ake eno ltung'ani obo kake enoo lkumok neibulaa olosho pooki. Einosua ninche amu etejo Enkai "olorere ogolong'u." Neyau ena olkuaak orikito ilkeerreti o kulie baa ake e tung'anisho. Neeku ore enkaraki ilo kuaak osujitai, neeku ninye outaa enkanyit.

Ore enabayie, etolimu Paulo ajo eishoo Enkai Israeli inkitanapat kake mme peyie eitajeu ninche arashu eibelekeny kake peyie eutaa ninche nerik aitabaiki ina temet ening'unoto natii enkirukoto e ina siaai e Kristo osalaba. (ing'ura **Ilgalatia 3**). Ore enajoitao naa nchere Musa king'as aatumore peyie kintoki Yesu! Ore esujata oo nkitanapat e Musa naa keibalie ing'ok ang, nerikoki iyiook eyieunoto Olaitajeunoni.

Olning'o Ngejuk (ON)

Eewuo Yesu neitang'ejuk empukunoto e ina Ai opa oo Siraeli. Nelotu aibalakinye ninche Papaai lenye otii keper. Ore Papaai lenye naa ilo oimakaki te mbuku e Luka 15 te nkitananyakoto olayioni ogolong'u. Nedumu Yesu ina ning'unoto esarng'ab tenebo o ina nyamali natii boo oo lbitiro aitaa bayaroti. Nelotu aibalunye ina ning'unoto o enchula e Nkai najo peyie eitiship Papa obore enyorrata, neisho ninye enkitoo. Neibalunye ina ning'unoto naa ene nkirkoto tenebo osiligi tiatua oltau le nyorrata te Papa.

Kainyoo doi ina naibelekeny iltung'ana, neisho ninche metonyorrai aaning Enkai?

1. Keidim nkitanapat?

Meidimayu. Ore te sipata nemeesa enaa enatiu. Eidimayu nipik embao naigero, "*Miroro ake nkujit.*"

Ainyoo natiu? Ekelo ake aisho metaa ore ake ninye pooki kerai te latia neroro, neim sii te mbaisikil! Ore nkitanapat naa keidim ake aibooi, nemit kake meibelekeny tung'ani. Hoo naa keibalunye nkitanapat ina shalan oo ng'ok ang kake meidim aaibelekenya.

2. Eyieunoto o empiris Enkai+ nkiaasin neyau ening'unoto?

Aa, mme neija. Ore empukunoto e tung'ani naa melelek eisilik ajo ore empiris arashu enyorrata Enkai naa keidip. Etiu ake enaa kiyieu nikiponie ai toki osalaba le Kristo. Ore enkorrok ang nemeyieu neisilik ina piris Enkai, kake peyie kiponie nkitanapat o lkuaaki ejii peyie eitededeyie nena yieunot ang sidan. Ore ena duaata neiteru opa eton etiooyo kanisa e dukuya te mbuku oo Iasat 15. Eshomo Paulo o Barnabas, tenebo ake sii kulie alashera ailep Yerusalem ina kanisa opa natoiwuo nkulie, ejii peyie epuo aimaki inaaipirta empiris o nkiaasin(ening'unoto). Ore peyie eiguanare ina bae te rishata naado, ore lelo Payiani ootii

Yerusalem, neigeroki lelo Iloreren airukok ejo, “*mikintanyamal lelo loo loreren ooibelekenyakinote Enkai too mbaa nimikindimu sii iyiook.*” (*ing’ura Iasat 15:19-29*)

Ena ninche etumuta eipirta enkisiaayiare Enkai peyie etumi omom: “ore ake peyie iponie ening’oto ino ijo peyie itum omom te Nkai, neeku in kata itemenayie empiris Enkai.”

Kainyoo peyie esipa ena?

1. Amu ina ning’oto ake nabaya naitiship Enkai

Ore opa to lari le 1990 tena kop e Amerika, neiteruni olturrur loo lewa otaa yioloti laa keji enkarna

Ilaitabaro loo Siligien. Neeku kepua sii ninche opa ilairukok kumok intumoritin enye. Olturrur opa ele oota enduaata sidai kake eyieu eitapong’oori. Te nyoo? Amu kisilieg Enkai kake mikintabaya, meteleku ake te mpiris enye. Ore peyie kintayu isiligen te dukuya Enkai sinyati naa empesho amu keyieu ninye ina ning’oto nadede naa bayaroti mme enatemakini, ore olkuaak lenye neyieu esipata. Yesu ake oteling’o Enkai aitabaya. Elimu embuku oo Ilebrania nchere etetemaki, neisomita kake neton ake aa bayaroti tiatua ilo osilisili. (**Ilebrania. 4:8**) Ore enayieunoyu te iyiook naa mme peyie kijo kiaas enaa ninye kake peyie kipik osiligi lang ninye. Ore iyiook neme peyie kitem aaku ninye kake peyie kisilig ina bayarotisho enye nasipa te rishata ang.

2. Eseremare Olosek

Etii ake sii enkae ening’oto naa kejo peyie eitore Enkai. Eji ketem aitore Enkai to nkoitoi najo peyie etumie omom olkuaak lenye. Neeku kejo kulie eidim enkanyit enye aaitodorropa enkipimet oo mayianat oldeketa eing’uaa Enkai. Ejo ninche eji keeta Enkai olmalaika oipimoto nkiaasin enye te keper.

Ore elikoroto (ilomon supati) naa nchere meidimayu nitum inchuneti nikinkenakini amu meeta Enkai enkoitoi naikenishore! Ore ilo salaba le Kristo naa ninye enkoitoi Enkai naikenie nchuneti. Ore osalaba nebuaku ajoki iyiook-“etalaaki esile!” **2 Ilkor. 5:21** nebaraki ajo-“*Meeta apa Kristo ng’ok, kake eitaa Enkai ninye eng’oki te rishata ang iyiook, pa ate ninye king’ar esupatisho Enkai.*” Itoduua ina? Ore tiatua Kristo neibalieki iyiook aajo kira “asipak” enkaraki ore esipata e Kristo tiatua iyiook nikinoto enkaraki enkisiliga ang e ina siaai naidipe to salaba (enkanyit nabaya)le Kristo. Eidim obo aikilikuanu ajo, kaji kinko peyie eikenakini iyiook toki Enkai nemeikenisho?

Meidimayu; naa ainyoo naa peyie kinyokita, nikiaasisho o metaba enaa nikimbelekeny?

Enkanyit naimu Enkirukoto

Ore enaa enasira te nkiterunoto empalai e kanisa oo Roma naiteru ejo “*enkanyit enkirukoto*” (**Iroma. 1:5**) neitoki ake aiting ejo “*enkirukoto naning’isho*” (**Iroma. 16:26**). Ore enkibalakinoto ele rorei naa “ening’unoto nayau enkisiliga empris Enkai tiatua Kristo Yesu.” Ening’oto nailepu te ina supatisho enkaraki enkisiliga e ina nyorrata empris Enkai. Ina ning’unoto nayau enkirukoto. Ore te mpalai oo **Iroma 1:4** netejo Paulo nchere ore enkipirta elikioroto naa peyie eyau “*ening’unoto enkirukoto*” too loshon pooki. Ore ena ning’unoto nayau enkirukoto naa ninye elikioroto te pooki tung’ani.

Ore ena likioroto naisiligi Enkai nepasha o ina naitobiraki iltung’ana ate. Ore eseremare olkereti naa atua esiaai e kewan eing’or, kake ore ening’unoto nasipa nemeing’oru tok te Nkai kake osiligi le ina naidipa ataasa eimu Kristo. Ore pooki shoruetisho Enkai naing’oruni metii osiligi naa ene sheitani. Ainyoo paa ene sheitani? Amu ore enkanyit enye naa ene KEWAN neunokino enkilepunoto e kewan. Ore pooki anyit

nemetii enkisiligata e supatisho Enkai o lng'ur tenebo empiris naa ninye nayau eseremare oo lkerreti. Meidim ayau enhula nasipa o Enkai.

Enkitanapata Olng'anayio

Ore esidano oo lomon supati naa nchere teneyieu Enkai ening'unoto ang, eidipa opa ake ninye aishoru. Meidim aipotu eton eitu ninye eishoru.

Te nkitanyanyukoto: Eitanapa Enkai peyie enyorru ilpayiani inkituraak enye enaa enatonyorra Kristo kanisa neitayu enkishui enye te nkaraki ninye. Ore enkikilikanata naa- Aing'ae oidim aishoru enyorrata naijo ena? Maidim ake ninye nanu! Ore te sipata miindim sii iyie! Kristo ake tiatua iyiook oidim atanyorra inkituraak ang aiko neija.

Ore te likioroto e Luka naa kidol enkitanyanyukoto osiligi o enkirukoto kitok. Ore peyie ejing Yesu enkaji e ntumo eiteng'enisho, nedol oltung'ani tasatenkaina e tatene. Nejoki Yesu ilo tung'ani metudumunye neipot mee uenetii(nening ilo tung'ani). Neitanap Yesu ilo tung'ani "*intorioienkaina ino!*"*"Neiko neija;neishiuenkaina enye."* (**Luka 6:10**) Ing'ura sii iyie ina kitanapata o engolon nataasishe. Ore opa ina aina e ilo tung'ani naa tarruesh, meidim ninye aitorioi, kake neisilig Yesu neas ina naitanapa metaasa, neisho enkirukoto enye metaasa nening

inji eiko ina omom naimu ening'unoto peyie emayian lelo ooning'isho nemayian Enkai. Eikining Enkai amu kiserem nikiyanyit ninye. Kira ilayiok le Nkai oyieu neitiship Enkai.

Ore Oswald Chambers nejo ore ening'unoto, "ina e tipat te ilo le shumata- ina esidano ai enkaraki enkitoo enye. "Te nikiaas ing'ok(aagolong'u) mikiaata eyiolounoto enkitamioto arashu enkurruna, kake kikwetiki Enkai aing'oru empalakinoto kisilig aajo ore empiris naa keitiemoo engolong'u ang.

Ore te nikimanyisho tiatua empiris naa keyau enhula te Papa naa keibelekenya mbaa metaa enkisiaayiare natii enchipai. Ore pooki kitanapata nemeitoki aaku olola kake osiligi le nchula namayiana kiaasisho tenebo Enkai naa Papa lang.

"Ore ening'unoto nemetii tipatisho atua, neme ening'unoto Osotua Ng'ejuk."
Dudley Hall

ENINKO TENIYIOLOU, NIASISHORE, NINTUBULU NKISHOOROT INONO ENKIYANG'ET

Inaabala:

1. Ore pooki airukoni otoiwuoki eniare neeta ake enkishooroto enkiyang'et nabo arashu inkumok.
2. Ore enkishooroto oltau naa enkidimata e Aisho e Kristo- nang'amu pooki ng'ae te inoto enkiyang'et naidimie metaasa esiaai enkiyang'et te Kanisa o te nkop.
3. Ore nkishoorot enkiyang'et neme "olmonekie le siaai nitaasa" arashu eitededeyie enkiyang'et; eidimayu neinyalari, to sesen arashu too nkootoi e shetani.
4. Neuku keyieu nikira ilairukok oiputa Kristo, peyie etum atorikoi iyiook neitagol enkisiaayiare ang.
5. ORE INKISHOOROT NAA NINCHE ENKISIAAYARE INO. Eyieu niaasihore nkishoorot inono (**1Petero 4:10**)

- A. Ore olaisiaayiani naa ilo oisho olkitok metorripo enkang ina kata metii ninye. Naa ketoki ake aishoru enkikena te neshukunye olkitok.
- B. Ing'ura **1Petero 4:10**, nejo nchere etipika Enkai "*ina kisiaayiare empiris*" attua inkaik ang, nikaaku ilaitasheikinok le empiris Enkai! Esipata naibala! Ore inkishoorot inono naa empiris Enkai natipikaki inkaik inono peyie iasihore! Ore esupata naa nchere keishoru ake kenya pooki airukoni enkinena e nena naataasihore nkishoorot enyena te dukuya olorika le nkiguena le Kristo.

I.KAJI AIKO PEYIE AYILOU INKISHOOROT AINEI?

Enkibalakinoto: Ira iyie ina kishooroto ino. Ore ina kewan ino ng'ejuk tiatua Kristo naa inkishoorot inono naautu. Ore inkishoorot inono naa ninche naitukuj neitore enkewan ino. Te nitaa iyie oloata ening'unoto te Yesu te ina lototo ino enaake, naa enkishooroto ino igira aasishore hoo nelelek eitu iyiolou ajo kaa enkishooroto ino! Ira doi iyie enkishooroto ino! Ore ina ninyor ataasa enaa olairukoni oiputa enkiyang'et te nkisiaayiare enkitoria Enkai, naa ninye enkishooroto ino. Mme ejji aing'as ayiolou nkishoorot inono peyie itumoki ataasishore. Kumok ilairukok oisiligayu neisiayia Enkai too larin kumok neitu eyiolou aajo keta enkishooroto Enkai! Ore kuna naa nkootoi naidim olairukoni atayiolo nena kishoorot enyena:

1. *Eimu olmoo le makewan* – Etiu enaa ore peyie eisho Enkai nkishoorot nkera enyena, naa ketii ake enkishooroto nabo naa ninye naitukuj inkulie kishoorot. Naa ena kishooroto naitore neitawang inkulie kishoorot e nena ake ninye naata oltung’ani. Eutaki iyiook Paulo enkitanyanyukoto sidai. Eitukujaki opa ninye Paulo enaa "olkipaaret too loreren." Naa ena ninye opa enkisiaayiare enye enaa olkipaaret. Ore teneji olkipaaret naa keutu ajo "ilo oirriwayioki eeta olkilikuai". Naa ore ena kishooroto naa keji taata enoo lmusheni; eutu ajo ilo olo enkop ng’ejuk neiteru esiaai Enkai. Neeku ore enkishoroto e kipaaretisho (olmusheni) naa keyieu ake nerishuni o ina e lelo kipaareta (ilewa tomon aare) ootegelaka kewan Kristo. Eeta opa Paulo kulie kishoorot; enaibon, enkiteng’enare, arashu easata oo mbaa enking’asia; kake ore ake eyia netareto kuna kishoorot enkisiaayiare enye too loreren.

Mbaa nimparie kewan:

- 1) Ainyoo oshi nikintopiu enaa ainok ira olairukoni? Amaa duo enaa enkerai Enkai naishorua kewan, ainyoo oshi ina ninyor oleng? Ore enkishooroto ino naa kelioo te nena baa enkiyang’et oshi ninyor oleng.
Ina kima nainuaa te nkoshoke ino. Ainyoo oshi inyor oleng te nkisiaayiare enkitoria Enkai?
- 2) Keyieu ninyok aiteng’ena oleng nena kishoorot enkiyang’et. Inteng’ela erishata nien niomon. Ing’oru ilarikok le Nkai peyie kiret autaki enkisiaayiare ino.
- 3) Ore ake peyie ias ena, ninteru ayiolou ina kishooroto ninyor oleng. Naa ena taa ewalata ino! Matejo sii iyie ore peyie elusoo ina rishata enkiteng’ena, enkomono o eenata, ning enaa inyor enkiteng’enare. Kaji inko peyie item ina ninyor?

2. *Aibalunye te dukuya iltung’ana* – Ore ake paa Enkai nikinchoo ina kishooroto, naa kenyoraa iltung’ana neibalunye sii kanisa. Aa taa nchere kedol iltung’ana ina kishooroto neng’uar peye easishore. Ore ena kibalakinoto te dukuya iltung’ana naa kelotu too nkitoi are:

- 1) **Easishore Kanisa.** Matejo naaji kinchooki inteng’ena oloti turrur bibilia, nilo aiteng’en ninche. Ore ake peyie eitu eshipakino lelo linteng’ena, neutu naa abaraki nchere mikinchoro ina kishooroto enkiteng’enare. Te nikinchoro enkiteng’enare, naa ekeshipakino nekuetiki kanisa ina kishooroto. Keing’oru sii iltung’ana peyie easishore.
Eyieu niyolou ena: Ore kulie kishoorot enkiteng’enare neme inoo rorei oiteng’enishoi. Kelelek aa ina yieuna sapuk ororei le Nkai, peyie ijurru arashu ninye esirata oo mbukui ororei le Nkai. Etii kulie aiteng’enak lemeyiolo airoro esidai kake eyiolo aiteng’enisho oleng.
- 2) **Kemayan Enkai.** Tenitum enkishooroto ninteru aasishore, naa kebuku Enkai eilata nemayan sii; neisulaka te naa ira ilo airukoni oiputa enkiyang’et sinyati. Naa kelo oltau le Nkai aitededeyia enkisiayiare ino. Keng’uar kanisa enkishooroto ino naa kemayan sii Enkai neitalala enkarriyiano ino te nkisiayiare enkishooroto ino.

3. *Enchipai ekewan:* Ore enkae oitoi naitededeyie enkishooroto ino naa nchere ekeaku itum enchipai sapuk ina kata iasishore enkishooroto inono. Te naa enkishooroto enkiteng’enare enino, naa keaku ishipakino enkiteng’ena e Bibilia. Ore ninye erreten olkilikuai naa enchipai mme olola te iyie. Keaku sii itum enyorraroto nchere itaasa esiaai sidai, ning sii to Itau ajo kitaasishore Enkai tolikioi esipata.

4. *Enkibalakinoto nadede* – Ore ake sii te naa Enkai eing’uaa enkishooroto ino naa keaku naa keibalunye enkitoria e Kristo. Ore enkisiaayiare ino neisho Enkai enkitoo kake mme osesen. **Matayo 7:22, 23 nejo**, "Aaayooki ilkumok aajoki te ina olong, Olaitoriani, Olaitoriani, keitu kimbisho te nkarna ino, mikiaraa iloiriruani te nkarna ino, nikiaas ine nking’asia te nkarna ino?" Naa kashirraki ina kata ajoki ninche, Eitu aikata ayiolou intae, enchom entung’uayioki intae, ilaasak loo ntorok".

- 1) Ore tene, **Eibalunye Yesu nchere mme ine Nkai inkishoorot pooki!** Eidimayu netaasishore kulo tung’ana nkishoorot e naibon, nearaa iloiriruani o mbaa enking’asia, kake eitu aikata eng’as Yesu ayiolou. Amu iltung’ana ninche kiminat naa ore nkishoorot enye naa ine sheitani.

2) Ore ake paa ene Nkai enkishooroto ino, naa keasishoreki te Nkitoo enye. **Ore too I Ilkorintio. 12:3**, nejo meetae hoo obo oidim atejo Olaitoriani Yesu, mme Enkiyang;et Sinyati naishoo metejo. Ore ake paa ene Nkiyang'et Sinyati enkisiayiare oltipung'ani, naa ekeaku keisho Yesu erishata enye. Naa ore enkisiayiare enye neisho Yesu enkitoo mme kewan enye.

5. Aaibalunye te Naibon – Ore te **1 Timoteo 1:18** o **4:14** naa ketii irorei oing'asisho. Etiu enaa ore opa Paulo arashu likae tung'ani opa oata enkitoria, neiroro ilomon le Naibon eipirta Timoteo. Ore ake te siadi neiteiki ilpayiani le sirit ninye inkaik neiteng'el enkaraki enkisiaayiare. Ore too nkulie rishat naa keyiolou oltipung'ani enkishooroto enye eimu olomoni le naibon. Aaa taa nchere kiliki likae tung'ani enetiu enkisiaayiare ino.

1) Ore opa Charles Haddon Spurgeon aa enkiti ayiaoni oo larin tomon aare, neliki obo alikioroni opa otaparana enkang enye ajoki kelotu kenya ake aaku olalikioroni kitok oleng. Neitu aikata erikino ninye Spurgeon, naa ore te sipata nelotu asipayu ina kivoroto e naibon te ninye.

2) Ore sii niye George W. Truett, ilo taata airritani yioloti le kanisa e Baptist te Dallas, Texas, naa ore opa egira aisoma mbaa e Sheria, nejoki opa erikore e kanisa enye nchere etegelua ninye Enkai peyie eaku olairritani lenye hoo duo naa ore opa ninye George Truett ne meyi opa ninye neaku olairritani. Neiruk enkipototo Enkai naa obo taata loo lalikiorok aisulak.

3) Ore ilomon le naibon laajio kulo neme kumok metaa eyieu sii nejurri oleng. Amu aikumok iltung'ana leme sidain oopuaya aiteleiki iltung'ana inkaik ejo tang'amai enkishooroto naje! Torripoi ake! Toduaa ake minyorraa pooki ng'ae mikinteleiki inkaik meteleku ilo liyiolo niyanyit sii enkishui enye enkiyanget o enkitoria naata.

4) Enkiteleinoto oo nkaik: Ore opa ena naa enkiaas e kanisa e dukuya naa kuna eitodolu:

1. Enkiaas Enkiteng'ela = aaiwuang'ie enkaraki emayanata arashu aitarasaa
2. Enkiaas Enyoraroto = aanyoraa – easi ena too lalikiorok kutiti o too lpayiani le sirit
3. Enkiaas naitarasari Enkitoria = aagelu enkaraki enkiaas, enkisiaayiare **Iasat 13:2, 3**
4. Enkiaas enkiroroto = aitarasaa engolon e kipaaretisho, neimakini enkiyang'et sinyati

II. KAJI AIKO PEYIE AASISHORE ENKISHOOROTO AI?

Elimunoto: Keidimayu peyie einyaalari pooki kishooroto. Naa keibale ninye opa te kanisa oo Lkorintio e dukuya! Mikiindip ake te niyilou inkishoorot. Kake eyiu ake niaata enkoitoi sidai niasishore inkishoorot inono.

A. *Eyieunoyu ninyoraa enkishooroto ino.* – Eiteng'en iyiook Paulo mbaa ong'uan naipirta enyoraroto oo nkishoorot ang too **Iroma 12:3-6**.

1. Meyieu nilepie kewan. – Osirata le 3
2. Meyieu neng'oriki iyiook enkishooroto. – Osirata le 4-6
3. Eishorua Enkai entemet enkirukoto te pooki ng'ae oasishore enkishooroto. – Osirata le 3
4. Kinchoo Enkai empiris nikiindip te nkisiaayiare. – Osirata le 6

B. *Keyieu neing'ori aajurru pooki kishooroto.* - **Iroma 12:3**

1. Meyieu netii enkilepunoto e kewan.
2. Meyieu sii nimena kewan.

Erisio nkishoorot pooki too nkonyek Enkai. Kiaata pooki esiaai nikiaas te nkisiaayiare.

C. *Keyieu neasishoreki pooki kishooroto te mbarakinoto.*

1. Ejoki iyiook isirat peyie mikintololoiki enkishooroto. **1 Timoteo 4:14**
2. Ejokini sii iyiook peyie kintopiu enkishooroto ang, aainok enkima!! **2 Timoteo 1:6**
3. Etiaakiki sii iyiook peyie kiaasishore nkishoorot aisiaayie ilkulikae. **1 Petero 4:10**

- a. Eaku enkisiaayiare torrono te neitu easishoreki nkishoorot.
- b. Eng'oki sii te nimira olaisiaayiani sida!
- c. Ekeyieu neasihoreki te pooki rishata! (Ore ele rerei oji "olaisiaayiani" te nkutuk oo Lgiriki naa ole tena kata=enkiaas naponita dukuya)

D. *Ore pooki kishooroto naa peyie eidikidikokino enkae.* – **Ile Efeso 4:16** naa kejo peyie ore pooki rubata neibung'are endukuya. Metaa ore pooki rishata niashore enkishooroto ino te nkooti neme ene Yesu, naa kelo Enkai aany amu etaa ina eno sesen.

III. KAJI AIKO PEYIE AITUBULU NKISHOOROT AINEI?

Elimunoto: Taasishore tiabori enkitoria enkiyang'et! Etii mbaa are oshi nemeisho ilairukok eitubulu nkishoorot enye:

1. Measiahore

Ore kulikae airukok nemeitubulu nkishoorot enye amu meyieu neisiaai Olaitoriani te nkisiaayiare oo ilkulikae. Ore enkishooroto natung'uayioki naa ketoyu enaa erubataenkaina nemeasihi to sesen.

2. Arashu aainyialaa.

Etii sii kulikae airukok oolaikino aitubulu nkishoorot amu einyialaitie. Ore ake peyie eitu kincho enkiyang'et sinyati metorikoi iyiook te nkisiaayiare naa kemori neinyialaari to sesen o te mpiani.

ENAITULULUNG:

Ing'oru Olaitoriani, inchooi kewan te nkisiaayiare, toomono mikaboloki enkisiaayiare ino. Tusujai sii nena ninyor makewan, nintushulaki ina nanyor iltung'ana te iyie nilo taa ashipakino.

Enkisiaayiare Olosilisili

Nkiteng'enat naaing'uaa Yoab

Enaituruk:

Ore ake pooki tung'ani oidim aitasho nelimu mbaa naaipirta olosilisili naa ilo tung'ani leitu aikata ninye eisilisili.

Ore erishata natetema Enkai autu naa te mbuku e Yoab. Ore shakenisho e Yoab neisula te rishata naado amu eyela Enkai neitobikoo.

Eliko iyiook embuku e Yoab nchere keetae erishata olosilisili kitok laa mintiki ninye aidim atejo toki. Neeku ore ake eniaas naa peyie irrug endukuya ino nincho Enkai erishata metijing'u ina rishata niimita. Etii likae osilisili torrono oleng laa egolu ninye intoki ajo "easa pooki toki te sidano."

Inaaipirta Yoab:

Ore opa Yoab neitu eyiolou olтурmai inaaipirta enkatini enye. Eisilisile neitu eyiolou ajo eitaa Enkai o Sheitani oltau lenye ewueji olarrabal! Ore opa olosilisili lenye naa **te risioroto o eyieunoto Enkai**. Mme opa enkaraki eng'oki enye, neme embatatai arashu mbaa enkishui. Enkai openy natonyorrayie.

Te Nkiaas: etii rishat naa ore olosilisili lino nemeeta ai kipirta kake Enkai openy natonyorrayie! Kelo ninepu kewan itii erishata olarrabal le Nkai o Sheitani. Nchere etii olarrabal lemelioo too nkonyek naa iyie ewueji nearareki!

Yoab= Eiteng'en iyiook nchere ore nkisilisilot o sinka naa mesesh eyiolo enkipirta- kake ore tiatua oltau lenye neyiolo ake ajo sidan mbaa!

Enkiaas: Eitu opa einining Yoab ilaitang'oro lenyena. Etayiolo ajo mesipa inaaajeito.

Yoab= etetema ilchoreta lenyena aajo kigilunore ina opa naasita Enkai te nkishui enye. **Entalamaki!** Meyieu ake netem likae agilunore esiaai Enkai ti alo obo loo sinkan lenyena. Amu eyau Enkai kuna baa atua enkishui enkerai enye ejo peyie eitobiraki enkop emukate naitotiyie!

Enkiaas: Migilunore ake olosilisili le rerioroto e likae sinka.

Yoab= Ore Enkai e Bibilia naa enoo sinaitin. Ore ake peyie eboloori empararian tena kishui, nikidol mbaa naagol torrok o enkurruna, ore te siadi nena netii Enkai nanyorrisho naa ketii sii tenebo iyiook tiatua isinatin. Ore oltau le Papai lang le keper naa kegilita enaa ake ena kop oo sinaitin. Ore opa ilchoreta le Yoab neitukurru, nemor sii amu eitu eyiolou aajo aing'ae Enkai o enkipirta enye tialo ilo tung'ani osilisilo.

Enkiaas; Ore kitii atua isinatin lang, naa Enkai ake neme kueniyie iyiook. Amu ore sii ninye netanyaita iltung'ana, etaa ninye oltung'ani loo sinaitin neyiolo naleng emion olosilisili.

Enkiyiolou: Mme pooki osilisili ole rerioroto. Kiyiolo ake sii lelo oironya olosilisili o metaa neidimu.

Enkiaas; ore olosilisili naa lelo ake ererioo ootonyorra enkipototo Enkai tiatua Kristo. Te niaany naa eikinos osina o mikiishu.

Memusunoyu Olosilisili-

Ore te nkitanyanyukoto Yoab negol iyiolou enkipirta (e ina naasita Enkai) eikidol ake aajo etalamari Enkai, naa ore duo te sipata etii tenebo ninye te ilo osilisili.

Enkiaas: Eilioki opa ilewa okuni to salaba-aa ilo apurroni torrono, likae apurrono, tenebo sii ninye enkerai Enkai, neimaa pooki ina mion enkisilisiloto. Eisilisilote pooki kake eeta ake pooki ng'ae enkipirta.

Yoab= Eisilisile osesen lenye lioriong- hoo neitu epik Bibilia enkiroishi olosilisili lo sesen.

Enkiaas: Ore olosilisili lo sesen to lkuaak naa oldeket eutu. Eiking'oru oshi esidano empukunoto ang e oriong kijo ninye omom Enkai. Kake mme neija. Ejo isirat "*amu ore pooki onoto emion to sesen etapala easata oo ng'ok.*" Ore ti ae oitoi naa ore emion olosilisili lo sesen naa enkoitoi Enkai enkitukukuoto.

Inaajo Osotua Ng'ejuk eipirta Olosilisili:

"te neitamei oltung'ani te nkaraki enkarna e Yesu..." 1 Petero 4:16

Enkiteng'ena: Tenedol enkop oltung'ani otonyorra meisilisili te nkaraki Yesu, neng'as aaku enking'asia, neitoki asuju enkirutoto, ore enabayie neibayuni!

Eutunoto: Ore ilewa enaa Olairritani oji Youcef Nadarkhani le Iran netii korokoroni. Ore opa to lapa le Tomon Olari le 2009 neisitari te sirkali e ina kop e Iran eji etigilunore enkirukoto oo silamu. Neany eing'uaa enkirukoto e Kristo. Ore ake sii to lari le 2016 neisilisilo sii ninye olairritani oji Saad Abidini te korokoroni e Iran ilarin aare ometaba enaa nedumuni olodikidiki te seuseu peyie elakuni. Naa ore opa enajokini naa peyie epalaa enkirukoto e Kristo nenyorrraa ene silamu. Kake etanya.

Enkiaas: Ore olosilisili lo lairukoni naa keutu ajo ketii empaash ninye o lelo kulie tung'ana le nkop. Neme ake duo enkirukoto e Bibilia napaasha kake mbaa pooki. Kigelu ninye enkop enkaraki enkirukoto niruko ilo tung'ani oji Yesu Kristo. Naa ina peyie meeta enapaashiki. "*ng'ura ajo kaar ninye metua,*

aaiting'o osiligi kake kamitu inkoitoi aainei te dukuya enkomom enye" Ore enkiyang'et e ilo oiba Kristo naa keiba ina anyit naishori ilo kitok, neuku kejo kimodo arashu kimina!

Eutunoto: Eitukurrua enkop Kristo etii osalaba- "*eitajewuo ilkulikae, ainyoo naa peyie meitajeu kewan?*" Ewata ina kirukoto ang neitaa olmena, emorore arashu oyeta

Enkiaas: Ore olosilisili lo lairukoni naa keutu ajo miaata ewalata e ina morore tenebo oyeta le nkop. Eibelekenyakine enkop Kristo to salaba, neitaa nkiaasin enyena sidain emodai o enkwenia. Naa ina ake sii kintaas iyie enkop. Eitu opa ninye ewal Kristo naa neija ake sii iyie inkuna!

***"lelo pooki omeyu te risioroto o enyorrrata Enkai"* 1Petero 4:19**

Keetae olosilisili oota enkipirta, netii sii likae oibooroyu. Netii likae limindim atapaashare amu Enkai eing'uaa.

Enkiaas: Ore opa olosilisili le Yoab naa keta enkipirta te Nkai. Ore olosilisili le Yesu neeta enkipirta te Nkai. Keidim olosilisili ayau enkitoo sapuk te naa eisidai oltau lino te dukuya Enkai. Meetae erishata magilani oltung'ani alang'u ena kata naata eseriani etii atua ina yieunoto Enkail!

Eutunoto: Amaa naaji tene meatae enkewarie naa aing'ae odol esidano endama. Eji metaa metii enkewarie- metii ilakir arashu olapa oitawang nena atampo naamisimis.

***Enkiaas: Ore ina misimisi ino naa "olchumati le naimin le Enkai "* Isaya 45:3**

Ore olosilisili olotu te yieunoto Enkai neme sii duo ninye likintaa bayaroti arashu kinteng'en, kake enkoitoi nautakinye Enkai kulikae tung'ana eyieunoto enye te iyie eimu olosilisili. Ore eimu olosilisili le Nkai, neitaa iyiook Enkai emukate naitotiyie iloreren.

Enkiaas: Ore eyieunoto Enkai to losilisili naa melimunoyu kake eimu ilo tung'ani oitadoyio kewan te ninye. Kegol iton aitadoyio kewan metii ake olosilisili liimaa. Ore ilewa le meimaa olosilisili tena kop nemeishamu toki shumpi enye! Ore ilewa o ntomonok naadupa Enkai naa keisilisilo paa keasihore oloirirua ina amor Enkai.

Enkiaas: Milo aikata aiteraki kewan olosilisili! Ore ina naa olkerreti omisimis otii enaa ole lelo Filipi ootasho ate to salaba. Neuku ing'oru eyieunoto Enkai etii keeya arashu olosilisili. Nchoo doi eeku "*te neyieu Enkai.*"

Enaiteng'en: Ore olosilisili laa imasa eiminieki enaa olasar enkaraki Enkai naa emodai. Ore Paulo amu eiminie ninye pooki toki=nedol enaa ene pesho pooki amu meidim aitanyanyukie ina nanoto eimu eyieolounoto e Kristo. (Ilfilipi 3)

***"ang'arie olosilisili lenye"* Ilfilipi 3:10**

Ore enhula nang'ari too lairukok naa keutu ajo kiaata ntokitin niking'ar o likae tung'ani. Pooki ake king'arie olosilisili naa tenaa enkaraki ninye. Te nikiye, nikiminie enkishui, arashu ilchoreta, niminie papai arashu ng'utunyi naa pooki pee eaku enhula naa tenaa enkaraki eniruko Kristo.

Enkias: Torripo oleng lelo tung'ana likiduaaki olng'ur to losilisili kake nemeeta olng'ur te Kristo laa ninye otii opa, taata o te nelusoo olosilisili.

Ore ake peyie kisilisili, tayiolo ena nabo nchere ore enayieu Enkai te nkishui ino naa peyie iriku inkera enyena kumok atua enkitoria! Meyieu Enkai neyiolou eneba emion amu neijia sii opa eitaasa enkerai enye to Salaba. Ore olosilisili lino enaa enkerai olkinki naa peyie kitum aibung'are ilo oisilisiloki enkaraki enkorrok ang.

Ewa ninye Enkai olola loo ng'ok naa keitededeyie to Salaba. Ore ninye naa Enkai naisilisiloki, mme ina naa te rishata ake eseriani eitoreisho.

Enkias; mme kumok lelo ooyiolo olilosilisili enkaraki Kristo. Keisilisilo iltung'ana enkaraki intorrok enye, enkaraki olmarei, iloshon araki ninye ilalashera. Kake lelo ake ootinyikakita netum enhula o Kristo oidim aitayu ate meisilisili enkaraki ninye

Kipaaretisho o Lokiyo

Enaituruk:

Ayieu nikintoki aing'uraa“kipaaretisho o lokiyo.” Elelek miyiolo ajo nyoo ejí neija. Ore Kipaaretisho o Lokiyo-naa teneitutumi neeku mbaa nairoishi naa keigirigirie neibelekeny enkop.

Kainyoo doi ejí Kipaaretisho o Lokiyo? Kidol eutuno too lomon oinosaka Paulo kanisa oo Roma, tiatua empalai oo **Iroma 15:15-21**

“Kake etii nkuti baa naigeroki intae te mpijan pee aitadamu intae, te nkarakki empiris naaishoo Enkai mataa olaisiaayiani le Kristo Yesu too loreren naas esiaai olapolasani lo rorei supat le Nkai, pee eaku iloreren olasar ong'amunoyu, oitukuuki te Nkiyang'et Sinyati. Ore naa tiatua Kristo Yesu, kata esipata nawuasare esiaai ai te Enkai. Amu maitieu aimaki ae toki neme ina nataasa Kristo te nanu pee etum iloreren aatoning ninye, to rorei o too nkiaasin, te ngolon oo nkitoduaat o too ne nking'asia e ngolon e Nkiyang'et Sinyati, metaa ore ebaiki Yerusalem, o metamanai alo Ilirkum, atolikioye tukul ororei supat le Kristo. Naitaa eyieunoto natii oltau elikioroto o rorei supat, neme te nenen wuejitin neeidipaki aaipoto Kristo, pee meaku enkitamanyunoto e likae tung'ani alo ashet, kake ore enaa enatisiraki, keyooki aadol lelo leitu aikata elikini ninye, neyooki ajing'aa lelo leitu aikata ening ninye. “

Ore ororei oji “**Kipaaretisho**” naa nchere “ilo oirriwaari eeta olkilikwai.” Eesishoreki opa ina kata te neirriwa Olaiguani ilo oya ilkiliwu te ina kitoo enye. Ore ele oirriwaari neeta intokitin mpukunot are:
1. Enkidimata enkitoria(amu esiaai Olaiguani etii. Eiro ilomon lo Laiguani te rishata Olaiguani.)
2. Erishata e dukuya(amu Olaiguani oirriwua, neeku esiaai naishori erisata e dukuya. Keyieuni nebayna neya sii olkilikwai.)

Ore ororei oji “Olokiyo”= naa keji “pathos” te nkutuk oo Ilgiriki. Aitabaya olkilikwai te siokinoto, te yieuna sii oltau. Ore to Sotua Ng'ejuk, naa ore Olokiyo neidim ataa:

1. Aisilisilo te nebo=ing'ura **Iasat 1:3** naa kejo eishu Kristo peyie eidipa atulusoi olokiyo
2. Eidim sii atuutu ina yieunoto kitok= ing'ura **Iasat 14:15** “...iltung'ana ake leijo intae”
3. Kelelek aa ina ng'uarata sapuk= ing'ura **Ilkolosai 3:5**...eloloito,olokiyo,ing'uarat naiduruk.

Neeku ore te nchoto Enkai, ore olokiyo naa ina naa ninyoraa ainos olilosilisili nintayu kwan enaa olasaror.

Neeku kelioo enaa ore olokiyo le kipaaretisho naa oltau le Kristo eing'uaa. Nchere eto eitu atum o metaa natum ninye! Kiindim aikilikuanu aatejo, “Ainyoo opa natii oltau lenye ina kata peyie enyorraa meisilisili?” Isoma isirat amu nidol ajo eeta opa iloreren o loshon to ltau lenye. **Matayo 24:14**-Neibalie ajo peyie elikiori ilomon supati too iloshon pooki.

Matayo 28:19... too loshon pooki

Iasat 1:8-o metabaiki ineeiting'ie enkop.

Eyieu Enkai nesereme enkerai enye too loshon, te pooki ng'ejep o too iltung'ana pooki. Ing'ura **Embolunoto 4:4** ore eserem nena ng'uesi ong'uan tenebo ilpayiani tikitam oong'uan olkuo leker! Naa iloshon pooki eing'uaa o lelo sii sinyat lo sotua ng'ejuk.

Etii mbaa naayieu neikilikuanuni:

Amaa kipaaretisho olokiyo too loshon ke enoo lkipaareta ake? Aa mme neijia. Ore te nkatini e Kanisa nenoto ilewa o nkituaak ilo okiyo sapuk oleng olkinye iloshon nchere “*Enkai naasisho te Kristo peiyie etitutumoki enkop kewan*”

Kaji inko peyie iyiolou ajo inturrayie ele okiyo le kipaaretisho?

- Eibalayu ina kata ten aa ore te nkomonino nemeeta enkipirta najo peyie eseremi enkarna e Yesu too loshon, pooki ng'ejep o ltung'ana. Ina kata peyie eaku ore ina rishata ang o Enkai naa nena nikiyyieu ake kiliki, kake mikining enayieu oltau le Nkai too loshon.
- Eibalayu sii te naa karany osinkolio le keper kake namanyisho enaa ijo iyie ang ena kop. Kaaku ole nkop tenaa kata olng'uarra sapuk loo masaa.
- Etua olokiyo le kipaaretisho to ltau lai tenaa ore entoki nanyak aing'oru naa enkiguran, paran oo wuejin, paran oo ltung'ana, kake nemanyak aing'oru peyie eyiolou iloshon enkerai Enkai.
- Keaku sii aiturrayie te neeku ore batisho aing'uraa o mpesai te siaai, alang enadol tenaa ketum Kristo enkitoo.

Kaji inko teniyiolou ajo itiu enaa Paulo onyokita ajo peyie ening iloshon Yesu?

- Tenaatutu peyie ilo, ninyoraa sii alo abik.
- Tenaatira ilo otigile oltau amu eitu kimpot Enkai tung'uai enkang inyi peyie ilo abaiki iloshon.
- Teneituu inyoraa aitayu kewan peyie isilisilo niaku olasar le ina toki nimiaatayie olokiyo.

Kaji aiko peyie aitasapuk olokiyo enkaraki lelo ooimina o lohon?

Ore enedukuya-miindim taa sii ainyang'u enaa mandazi. Pooki ake peyie igolie ina nanyor Enkai naa keyieu erishata o esiaai te iyie o tenebo ina kiyang'et Enkai naasisho tiatua iyie.

Ore eniare, eyieu niyiolou ninye, ninyikaki iniye metaa ining oltoilo lenye nilo sii ayanyit ina ning. Ore peyie eidip anotore Paulo Enkai te Dameski, neishooyo kewan nenyoraa ayiolou Enkai. Neng'uar oleng oleng peyie etum embolokinoto e Kristo o ina yieunoto enye te nkop.

Ore ene uni, naa peyie igelu-Neija etaasa Paulo. Ore te embuku o **Iroma 15:20** nejo, “*neitaa eyieunoto natii oltau.*”

Ore opa eyieunoto enkishui e Paulo naa peyie eliki iloreren enyorrata e Kristo. Eyieu opa nedol aa nchere ore iloshon pooki neitururro aaserem olkuo le ker. Ore too **Iroma 15:16** naa kedol iloreren enaa olasar le nyorrata te Kristo.

Ore enabayie, eyieu ning'oru te nyuaata, ning'oru te nyorrata, metaa ore olokiyo le kipaaretisho naa ninye nikirikoo.

Tumuta naa taata- Kalo agolie ina nanyor Enkai! Kalo aisho ninye enkishui ai! Kakua lewa o nkituaak ooyau batisho ena kop- lelo ake oata olokiyo le kipaaretisho!

Enkitobirata Olkilikuai

Olaigeroni: John R. Stott

1. Tegelu osirata nimbiribir.

- Isoma ilo sirata, ingila isoma, ingila isoma nintoki ake aisoma.
- Tujurro, ninyaal, tijing'a atua, niimis tiatua.
- Eitu kimpoti peyie ilikioo kewan arashu induaat inono, kake peyie ilikioo ororei (2 Timoteo. 4:1-2). Clarence Edward McCartney: "tipika pooki Bibilia niyiolo atua."

2. Mparishore ilo sirata.

- Ainyoo elimu? Enaa kijo, ainyoo elimu teneirori arashu te nesiri?
- Ainyoo opa eyieu olasirani neibali arashu eany enaa eisiligishore arashu eitanapisho?
- Ainyoo ej? Ainyoo olkilikuai olimu? Ainyoo eliki iyiook taata tena rishata?
- Tadamu : Tipika kuna kiklikuanat te nebo hoo nepasha—kelelek aa kelio enaa enkisoma ake meteleku ake te ninteru ayau olkilikuai meirorie iyiook taata, nidol taa enkipirta enye. Kake egol iyiolou enejo olkilikuai etiu ing'as ayiolou enkipirta opa e dukuya.

3. Toomonu mikintawang'aki Enkiyang'et Sinyati.

- Ore te rishata pooki nisoma, tonyuaa oleng inchiraki Enkai peyie kintawang'aki ina kiyang'et esipata. Enaa Musa peyie ej, "Aaatoomono nanu iyie ntoudaaki enkitoo ino" (Enaidura 33:18), Nejo sii ninye Samuel, "Iroro Olaitoriani, amu ening'ito osinka lino" (1 Samuel 3:9).
- Etejo Stott: "Atoduaa opa nanu peyie anyok aitobir ilkiliku lalikioo too nkung, nabol Bibilia te dukuya ai, aisoma naomonito.
- Nejo R.W. Dale: "Ore esiaai nemetii enkomono naa pesho, naa ore enkomono nemeeta nkiaasin naa endamunoto nemetii toki."

4. Tang'asa iwuang'ie ilo omoni oibala oleng to sirata.

- Ore pooki sirata neeta elukunya arashu olkilikuai orikoo.
- Ore olkilikuai le likioroto nemenyanyuk o lomon le nkisoma e sukuul, amu keeta ninye olkilikuai oj oimake
- Kelelek erikino ilainining'ok nena kulie kirorot naaretoo elikioroto kake kedamu ake ena duo lukunya enaa enkipirta olkilikuai, amu keyieu naa ore ilkulikae omon pooki naa peyie eutaki iltung'anak elde kilikuai netum taa aatayiolo neng'amaa engolon e ilo kilikuai.
- Ore taa ake peyie iindip atayiolo enkipirta e ilo sirata, nincho taa ilo kilikuai elukunya o erishata enye.'
- Etejo J.H. Jowett: "Aata ena natayiolo nchere meetae olkilikuai olkilirouy.....o metaba enaa niking'as aibalunye te ndorropo enkipirta enye, nikipik taa lelo omon oonuta neibala newang. Natoduaa sii nchere kegol oleng eibalayu lelo omon metaa esiaai sapuk nanotie ilng'anayio le nkisoma ai...Majo nanu keidimayu peyie elikiori olkilikuai eton etiu etumi ilomon oolimunyieki te nkibalakinoto nawang enaa olapa."
- Nejo Ian Pitt-Watson: "Ore pooki kilikuai naa peyie eeku keibung'a o elukunya enye."
- Mincho ake kirikino etiu ing'iri aanyu ilomon meibalunye oopeny. Eyieu nimut aomon nidamisho te nguton enkaraki ilo sirata, nijing oleng atua, ometaba enaa neishunye ina kitaakuno enaa ijo iyiolo pooki toki, kake peyie itum aitoborro kewan niaaku osinka oisiligayu.

5. Tipika nduaat pooki niaasishore tenebo peyie ereeo ina Lukunya Olkilikuai

- ore doi enkipirta neme ake duo kijo peyie eisomae kake peyie eyau ele kilikuai enkibelekenyata.
- Iwuang'ie sii ilomon le meeta tipat
- Tipika nduaat metaa ninche naaretoo elukunya olkilikuai neitawang sii.
- Enkitanapata e tipat olkilikuai: Nchoo pooki sirata eitashe openy. Nchoo ebolu kewan enaa enoshi mauwai entadekenya.
- Imbalunye nintelelek ilomon linono. Egol imbalunye olkilikuai olelek te neitu iasishore ilomon oibala nelelek.
- Ilomon liaasishore:
  - Ilomon oibala newang. Etejo ninye Ryle: "Tolikioi enaa oloata emoyian nagam olgoo(asuma)."
  - Ilomon ootii iutunot naaje. Metaa keidim aitobiru mpishai too ndamunot.
  - Ilomon le sipata. Toduaa ake misarrie nimipik ilomon le nkisia ino.
  - Etejo C.S. Lewis: miliki iltung'ana eneiko tenening kake tolikioi ometoning'o openy.
  - Miasishore ilomon oiroisho aalang'u elukunya olkilikuai.

6. Tadamu engolon oo ndamunot—Eutunoto!

- Endamunoto: eeta ndamunot engolon naibung'ie ntokin nemelio, nelimu enaa inaalioo. (Beecher)
- Tadamu ajo egol eibung oltung'ani embae nailuni ake aitoriodi- neku eyieu nelimuni te nkitoi oo ntokin naaibaloo sii too nkitanyanyukot.
- Tetema taasishore enkitoi oo utunot peyie itum aibalunye ina lukunya olkilikuai.
- Nchoo metaa ore nena utunot naa elusia naimu ewang'an peyie eret iltung'ana metoduaa neshipakino sii.
- Nidol ake sii peyie meeku nena utunot inaayietaa ninche metoduaa ate alang elukunya duo olkilikuai.

7. Tipika taa ilomon ooituruk

- Sidai teninterunye enkorrok ororei peyie mimbelekeny ake olkilikuai too lomon linturukie abolie.
- Etejo Stott: Ore olomoni oituruku naa keas mbaa are. Ore ene dukuya naa eputu eyieunoto, eyau enkure nedumu kuuru nayieunye oltung'ani nepon ayiolou nkumok. Ore e niare eiteru abolu endukuya olkilikuai nerikoki olainining'oni metijing'a.
- Milo ake aitaador arashu intodorrop oleng ilomon ooituruk. "Etamoo iltung'ana mbaa olburukush, nenyor nerikorii te nkitoi nao dukuya. Ore enkaji nemelioo aa sidai ometaba enaa nekusi metaa keitisip nkonyek oo ltung'ana."

8. Tipika taa ilomon ooitululung

- Ore enkitululung'ata naa melelek. Toduaa ake meeku aintamanaa ilomon nimintadou. Mintoki sii asioki aishu te siokinoto.
- Ore enkitululung'ata sidai naa kegiroo ina nidamu iyie makewan. (Mme taa doi ej iore pooki nairirikino enkiaas naa peyie epali ometabaiki enkiteng'oto—keyieu naa kepiki nkiaasin eponitae dukuya.)
- Kake ore ake eyia meyieu nisioki alimu enkitululung'ata eton aa ine kipuoita. Amu ore peyie iaas ina meitoki iltung'ana aisiligu toki. Neeku keyieu ning'as aashum toki. Metaa king'uaa toki naa ore ade te nkiting'oto eimu enkidimata Enkiyang'et Sinyati nelo abaya neisho iltung'ana mewaita eroruata.
- Mpotu taa ile sirit mewaita eroruata! Ore enkisiligata ang te nkidipata elikioroto neme ake duo peyie etumi eyiolounoto arshu eshipakinoi enkiteng'ena, kake peyie enyorraa aapiki enkiaas. Te nemetii enkiseyioto neme toki elikioroto!
- Ore enkiaas naimu elikioroto naa elo te risioroto eilo tung'ani otii lelo sirat. Naa ilo kilikuai kitok outaa iltung'ana eneiko peyie epic enkiaas. Amaa ilo sirata, ke enkirridunoto erikoki enaa enkirukoto eitukuj? Enaa eseremare edumu, neitanapisho ening'unoto, neipotu peyie epuoi elikioroto enaa eitukujisho enkisiaayiare? Ore ilo sirata naa ninye outaki iyiook mataas ina ning'uar.

- Ing'ura sii tayiolo empukunoto oo ltung'ana likinining'ito. Sidai tinincho ndamunot inono meing'ura ilo marei le kanisa niomon Enkai peyie kiutaki ajo kalo kilikuai oiririkino ninche te ilo sirata. Tayiolo ajo kepaasha irishat, enchalan, engolon, intemat naimaa pooki obo lenye.

9. Tisira taa olkilikuai lino

- Mimiutie ake eton eitu iaas ena! Tisira te nkardasi, metaa mme ake too ndamunot iasisho(ena nanu enchalan ai).
- Ore mbaa naasiri naa eisho iyiook manoto endamunoto naitioriori.

10. Nyaaki iimai nigel olkilikuai

- Toduaa tenaa kelimunoyu te rishata dorrop(Ildaikani 40-45)metaa keidim ataa keta dupoto enaa ake pooki siaai niaas. Elelek eibung iltung'ana inkumok te nilimu nkuti.
- Tootiki tudung'oi nena neton eyieuni. Ing'oru mbaa nincho erishata edukuya.
- Ing'ura peyie idung'oo mbaa nemeeta tipat naado.

11. Toomonoki olkilikuai lino

- Taasishore ildaikani 30 eton eitu ilo kanisa toomonoki olkilikuai lino.
- Etejo Stott: "Keyieu nikiomon ometaa neibalunye olkilikuai te ng'ejuko, newang'u enkitoo Enkai tiatua iyiook, neyupuyup enkima too Itauja lang, nikinteru taa aatum engolon o rorei eipang'u tiatua iyiook."

Enkitobirata olkilikuai oing'uaa ororei le Nkai Naiger Barry Wood

Ore olkilikuai le Bibilia naa ilo laa ore nkiteng'enat naa ilo sirata oisomaki eing'uaa. Ekeji ena enkiteng'ena e atua. Ore ilalikiorok kumok netonyorra elikioroto e ong'ata alang ene atua. Ekeisum ake isirat oriong kake meing'oru esipata tiatua ororei.

Ore olkilikuai sidai naa keining'oyu. Ore ildaikani okuni le tipat to lalikioroni naa okuni le dukuya o lelo okuni le nkiishunoto! Taasishore ildaikani okuni le dukuya mbung'a ndamunot oo ltung'ana, o mme ina ninturraa ninche! Metaa taasishore enkiterunoto naibung'isho. Naa ore ena kiterunoto naibung'isho naa enaidikidikokino elukunya olkilikuai.

Ore elikioroto e Bibilia naa kelelek oleng te nintamoo kewan atumoki. Ore pooki kilikuai oing'uaa isirat naa keta iroruat Uni:

1. ELIMUNOTO
2. ENKIAAS
3. EUTUNOTO

Ore te nkitanayanyukoto: Maing'ura sii iyie osirata olelek enaa **Yohana 3:16**

"Amu etonyorra Enkai enkop aiko nji o meishoru enkerai enye nabo, paa ore pooki ng'ae oiruk nemeimin kake netum enkishui nemeish."

Erreten: Tetema sii iyie tolimu olkilikuai pooki to rorei dorrop. Te nkitanayanyukoto, maigero elukunya olkilikuai oipirta, **Enkatini Kitok emakewan.**

Ilomon oorikito: Ore ele sirata naa kelimu enkatini aa nchere *olanyorrani* kitok, *enyorrata* kitok, *enkishooroto* kitok o *ewueji* kitok neitu aikata etum enkop.

Ntobira taa enkoitoi naa ninye nautu, elimunoto, enkiaas tenebo eutunoto e kuna sipat.

I. **Olanyorrani Kitok...aa Enkai**

Eutunoto: (aa taa Ng'ae, Nyoo, Tiaji, o sii Tia oitoi ele kilikuai.)

Tena oitoi indim atawala kuna kikilikuanat:

1. Aing'ae opa etisirakaki?

Ng'ura enkiterunoto e ilo kilikuai- ainyoo peyie etiaaka ninche Enkai ena?
Ainyoo opa eutaki ilo otisirakaki?

Tayiolo: Ore opa kulo omon naa Yesu otolikio Nikodemas, oltung'ani oitoreisho naa olaseremani. Ore too sirat oituruku, netaashore Yesu eutunoto (isirat le 14, 15) opa e Musa najo nchere eilepieki olasurai to lpurkel peyie eutu osalaba oitededeyie enyorrata Enkai.

2. Ainyoo ejo ilo sirata?

Tisipu niasishore imbibiliani naapaasha.
Nintoki ake asipu te lelo omon oolimuno te ndorropu
Tujurru elimunoto e lelo omon le tipat te noshi buku nawalunyeki ilomon le Bibilia
Ntutumo isirat oo nyanyuk

3. Kaji eikuna peyie easa?

4. Ainyoo eliki iyiook taata?

Ng'ura imbaa naaipirta enkishui op ate nkiterunoto. Ore tele sirata tetema mbalie kuna baa. Tolimu ajo aing'ae Enkai. Ore Enkai naa enyorrata (**1 Yohana 4:8**) ore ake pooki sirata outu ena sipata nepiki ene. Ore Enkai naa asipani, eeta olngr'ur, engoro Enkai o kulie ake, ore hoo naa Enkai enyorrata keiririkino netii entoki nautu ina nyorrata.

Enkiaas: (aa taa “paa kaa” te ilo kilikuai).

Ore ake peyie kindip elimunoto nikintoki taa enkiaas. Ore enaa ore elimunoto naa” *Ng'ae, Nyoo o sii Ti aaji* te ilo kilikuai le likioroto, hoo naa ore enkoitoi enkiaas naa “*paa kaa?*” te ilo kilikuai le likioroto. Ore tene enkiaas to lkilikuai neutu olalikioroni esipata aliki lelo ooinining’ito. Neiteru taa awalu nena neitu eibalunyeki enaa“*paa kaa*” te ilo oinining’ito. Eidim ailkilikuau

ajo, "Ainyoo iyiololo naipirta Enkai?" "Ainyoo iduaaki ninye?" Ore Ilkokoyo te Kenya naa keyiolo opa ake Enkai ajo keji, "Mungo", neiruk aajo emanya oldoinyo le Kenya! Eidimayu ninye nekilikuau Olalikioroni ajo, "Iyiololo aajo ore Enkai naa enyorrata?"

Ore enkiaas naa keitaa olkilikuai ole makewan. Etaasa ena Yesu o sii Iloibonok. Etutakita enkiaas esipata ilainining'ok lenye. Ore sii ninye Petero te nkolong e Pentakosti netishirraka lelo Yahudi opa ootara Yesu, ejoki, "*Yesu litara...aaisho iltung'ana arruok metasho.... Neitoki Petero ajoki ninche , "Erridutu..."* (**Iasat 2: 23-38**)

Ore ene tipat naa nchere ore elikioroto naa eipirta ina sipata naidimi sii aataas. Tenelo metaa ketii iltung'ani olo eitu eyiolou enayieu Enkai neas, naa eutu ajo ninye leitu einining olkilikuai arashu eitu eas olalikioroni esiaai enye atumoki.

Eutunoto: (enedolieki "Elusie" olkilikuai)

Eyieu taa nikiasishore enkatini, ina nautu matodol esipata. Ore iutunot naa ilusien naimu ewang'an Enkai abaiki enkishui ang. Ore ninye tenerikino olainining'oni olkilikuai, kedamu ake ina atini. Etayiolo sii opa ninye Yesu ena, naa ina peyie elikioo ilkiliku oodoli peyie etum iltung'ana aatadamu. Ore tiatua embuku **Luka 15** neishoo iyiook Yesu elikioroto oo nkitananyukot nalioo. Neliki Ifarisayo enkatini olpayian oata ilayiok aare, ejo peyie eiteng'en ninche Empiris o Enyorrata Enkai. Ore te mbuku e **Yohana 3:16** naa keidim ataasishore olalikioroni peyie eutu enyorrata Enkai.

II. Enyorrata Kitok...amu etonyorra enkop

Elimunoto: Eetae inyorrat naapaasha. Ore ele rorei oji enyorrata naa eutu ina nyorrata nemeeta olpolosie. Enkai ake naidim atonyorrisho aitabaya metii olpolosie. Enkai ake naitalangenkong'u inkatadiaat inono nedol iyieunot inono. Neeku ore amu kira ilaing'okok yiolot ina peyie kiyieu ena nyorrata. Ore ena naa Empiris naing'uaa oltau le Papaai. Toduaa taa ajo ore enyorrata Enkai neeta enkipirta aa nchere olorere pooki. Etonyorra enkop pooki. Metii olotegelayioki.

Enkiaas: Ketabaikia enyorrata Enkai enkop inyi? Kiindim atonyorra Enkai kake tenaa keikeno oltau lino enkaraki ing'ok arashu amu miaata enkirukoto, meitoki naa adimayu nitum ilo sim le nyorrata enye. Eeta pooki tung'ani eneng'or to ltau naa enyorrata Enkai ake naaidim aiputa.

Eutunoto: Kintoki taa ake ayieu empisha, enaa ina lusie naimu ewang'an. Nyaaki taa tipika enkatini, enkitukuja, ndung'eta erashe o kulie omon oibalunye ena sipata.

Nepon taa dukuya esujaa kuna kipangat elimunoto, enkiaas, eutunoto. Ore ena naa enkoitoi nalelek nintobirie ilkiliku le likioroto te Bibilia.

III.Ewueji Kitok ...enkop

Elimunoto: Ore tene naa iliki ilainining'ok nchere kenyor Enkai iltung'na pooki, iloshon, o nkutukie naapaasha, naa kenyor sii ilaing'okok eing'uaa pooki kutuk, mua arashu empukunoto naing'uaa. Isoma isirat oibalunye ena duaata. Enaa **Iroma 5:8; Luka 19:10; Iroma 6:23;** o kulie ake kumok.

Enkiaas: Tiaaki ilainining'ok nchere eidim ninye atipika oltung'ani enkarna enye ene nejo. Kinyor Enkai oleng omataa neirriu enkerai enye enkaraki iyie. Etua Yesu peyie itum empalikinoto o enjeunoto.

Eutunoto: Nchoo taa ninche eutunot naipirta ena jeunoto oltung'ani makewan. Nkaatini naanyanyukie ele kilikuai. Iindim ninye ainosa enkatini enkayioni kiminati te mbuku e **Luka 15.**

IV. Enkishooroto Kitok... o meishoru enkerai enye nabo

Nyaaki taa ake iimai oladuoo kerreti le elimunoto, eutunoto, enkiaas o eutunoto. Ore te kulie rishat nelelek aa eutunoto ake iyieu nemeitoki atii elimunoto sapuk.

V. Enkoitoi Kitok...paa ore pooki oiruk ninye

Vi. Enjeunoto Kitok... nemeimin kake netum enkishui nemeish

Eduaata nabo-naashoreki too nkoitoi kumok

Etii ae damunoto sidai tene. Mme pooki kilikuai osuja kuna oitoi pokira uni. Ata ninye are neme ine tipat. Ore kulie kiliku naa endamunoto nabo ake eutu. Te nkitanayukoto, ore ele sirata otii **Yohana 3:16** naa keidimi aatolimu enaa ena duaata nabo ake- Aaa taa, “eneba enyorrata Enkai te lelo oimina”. Ore ake peyie igelu aasishore enduaata nabo, naa keidimayu peyie irish olkilikuai lino too kuna oitoi uni aasishore, Elimunoto, Enkiaas, o Eutunoto.

Intushula

Etii irishat niasishore iutunot are tenebo, arashu ninye elimunoto tenebo eutunoto paa iasishore. Keidimayu nipik tenebo tenaa teina oitoi ening’uni. Amu ore enkoitoi naning’ie lelo likinining naa ene tipat peyie eng’amaa ilo kilikuai.

Te nkitanayukoto: Ore te nkop olkila orok naa kenyor iltung’ana inkaatini. Ore enjung’ore eng’eno oo loo kakuyiaa naa enainosakinoi. Ore ake sii enkoitoi nadamishore iltung’ana oorook neme enenksoma enaa enati too loshon loo lashumpa. Neeku tenaa ore ilainining’ok linono naa iloorook, neyieu ake niashore inkaatini oleng (aa taa eutunoto) nintoki taa aisho metipiki enkiaas te nkishui natiki.

Keidimayu niye niasishore isirat aisho engolon ina nituutaka peyie epik enkiaas.

Enabayie naitululung:

Ore enabayie, keyieu naa ake pooki kilikuai neeta mbaa **naaitululung**. Ore embae nabayie arashu naitululung naa ina kata nimpotu ilainining’ok mewaita eroruata te risioroto enaa enairorie ninche olkilikuai. Amu iyieu naa ninche neaas te nkanyit enaa enairorie ninche ororei le Nkai. Ore enaitululung naa ina nilo aitanap ninche metaasa. Ore ake sii naa peyie idamu aitodorrop, nintawang nintoki aaku iyiolo abaraki ina nintanap ninche metaasa. Naa ore ina roruata nayaes nesujaa ake elukunya e ilo kilikuai. Ekesujaa ina natejo olkilikuai. Ore tene naa iloito dukuya aipotu iltung’ana meiruko ilomon supati ootii ilo kilikuai. Neeku keyieu naa ore mbaa naaitululung olkilikuai neeta engolon naishoru metipiki nkiaasin. Ore ene naa itabayie ine neji “*paa kainyoo iyieu naas*” eipirta olkilikuai lino. Ore ena kitululung’ata naa ninye impotunye ninche meiruko. Eidimayu ninye naa ore tene niliki ninche tipatisho teneiruki Kristo. Ore ake sii iindim atorikoi ninche te nkomoно enkirukoto peyie epuo aitoomon Yesu too Itauja lenye neng’amaa enjeunoto

Ntobira-amu niaas esidai

Iyieu niaaku olkilikuai le Nkai? Ore paa neija, tonyuaa naan ntobira esiaai ino. Ntamoo kewan, isoma, nimbirribir ororei le Nkai. Ore olalikioroni naa olairoroni le Nkai. Ore ina sipata nikirorie enkiyang’et Enkai, naa ninye intoki aliki iltung’ana te nkoitoi naidim aatoning’ie. Inkilikuana Enkai meitaa oltoilo lino olenaibon tenkaraki ena ishoi. Amu keyieu Enkai nemayan iloibonok lenyena.

Aaiu peyie Eisho

Ore enkiaas nemeidim ataa enkitobirunoto, nemeidim enkitobirunoto ataa ina naigilaki aitobiru.

Ore Dawson Trotman, laa ninye oiterua olturrur le Navigators, netisira enkiti buku naji, *Aaiu peyie Eisho*. Aitera opa aisum to lari le 1960. Ore te ina buku nelimu nchere eitajeuoki iyiook peyie kiaaku ilooiteng’eni ootuputo neitanap Yesu ejo “enchom entaa iloreren ilooiteng’eni.” (**Matayo 28:19, 20**) Meidimayu peyie eishoru Yesu ena kitukuja naitabari olkilikuai le njeunoto “iloshon pooki,” metii enkoitoi nasuji enaa olkerreti. Amu kaijo eiko ele kiti turrur loo loiteng’eni teneitaa iloreren iloiteng’eni too loshon pooki?

Ore iyiiok kulikae naa kidol enaa ore te nkitanapata kitok naa enkoitoi ninye makewan. Etii atua ninye enkoitoi enaa olkerreti le Yesu ojo peyie emir enkop. Ing’ura sii iyie inaajo:

- **Enchom** = enkipototo elikioroto.
- **Entaa ilooiteng’eni** = enkipototo peyie erreteni ilairukok
- **Ninteng’enene ninche** = enkipototo peyie kiyiu ate te lelo likiterretena
- **Atii tenebo intae enaake** = osiligi le ngolon enye

Ore te sipata opa eboita Yesu olkipaareta lenyena naa ekegira aitamok ninche eneiko tenepuo te nkarna enye aayaki enkop ilomon supati. Etipika opa ninche sukuul oolkipaareta.

Etutua Robert Coleman te siaai enye naji, *Enkorrok olkerreti le likioroto*, nchere keta opa ake Yesu enkotoi o enkipirta te pooki toki nataasa o lkipaareta tomon o are. Ore te ina buku e Coleman neitu enkoitoi e Yesu etui inji:

- Agelu
- Airiamariyie
- Aitisiny Ninteng’el
- Aponaa le katitin

Agelu

Ore opa enkoitoi e dukuya e Kristo naa peyie egelu ilewa oikishiaan. Itodua doi ajo mme pooki lee etegelua Yesu ina kata egelu lelo tomon aare?” Eitu epotu pooki ng’ae arashu oltipung’ani ake. Lelo kuti ake eipotuo. Mme sii mbaa eing’ura enaa enaing’ur enkop, kake ilewa oidim aatusuj ninye. Ilewa Oisiligayu, Netumoyu, Neiteng’enayu. Naa keta opa Kristo enkoitoi natusuja egelu lelo lewa. Mme sii opa iltung’ana ooji ile tipat te nkop, kake eing’ura Yesu ina natii atua ninche nejo keshetu eyiunoto enye te ninche.

Ore hoo duo nikipuo aaliki lelo oonyoraa ainining iyiook. Eyieu sii nikimbatisa lelo oibelekenyate neiruk. Ore enkae roruata naa peyie kintaa oloiteng’eni. Tene taa eidimayu nikinteng’en ate eimu Kristo. Amu ata Yesu neitu eidim aitaa Yudas oloiteng’eni oisiligayu. Ina peyie eyiunoyu nimigelu pooki ng’ae. Ing’oru ilo tung’ani onyoraa peyie kisuj neiteng’ena te iyie. Ore Olairritani naa keidim atorikoi ilairukok, kake meidim aitaa pooki ilooiteng’eni. Ore naaji enaidimayu naa peyie eaas enataasa Yesu. Peyie ore te nkomnono negelu aare enaa okuni.

Ariamariyie

Ore enkoitoi e are naa ena naji “tenebo o ninye”. Eibalunye Coleman te ina buku enye ena oitoi oleng. Nejo eyieunoto opa e Yesu peyie eboitare neitiniyikaki kewan lelo tomon aare too larin okuni le dukuya. Metaa ore eton eitu erikino eneshomo arashu lelo opa oonotore, neidim ake ninye aatadamu ninye! Amu ore ena nataboitare Kristo naa ninye naibelekeny kulo lewa ntarasi. Ore opa ena kitapata natiaaka “entusujuaki” naa kejo opa peyie etumoki aitubulu lelo tomon aare. Amu “eibung’a” ina alang’u nena naiteng’enaki. Ore ina nataa Yesu tenebo ninche enaake, netil iltauja. Ore enabayie neiruko aatuata tiatua ninye. Amu etayiolo opa Yesu tipatisho e ina oitoi naji “aaku tenebo ninche’ te rikore enye.

Eyieu ake sii iyiook nikijung’u ena oitoi naji “atii tenebo nanu”. Egol iiu olkuaak arashu enkishui ino te likae tung’ani, eitu nchooyo erishata ino sidai aaku tenebo ilo tung’ani. Esipata ena te nkitubulunoto oo nkera o sii te nkitubulunoto oo lkipaareta. Ore entoiwuoi naboitare nkera enyena te pooki rishata naa keunoki iltauja loo nkera enyena olkuaak lenye ntarasi. Ore Kipaaretisho, hoo naa “keiteng’enae” kake “keibung’i” sii.” Etolimuoki aajo ore too lopa kipaareta le dukuya, “naa keibala lelo ootaboitare Yesu.” Neeku ore ilo oyieu neeku olarikoni loo lkipaareta, neyieu sii ninye neboitare ilkipaareta lenyena enaa enatiu opa Yesu too lenyena. Ore eishoi oo lkipaareta naa esiaai naya erishata o emion esaisai.

Aitisiny Ninteng’el

Ore opa enkae oitoi natuutaka lelo lewa oipoto naa ena najo “*entang’as eng’oru enkitoria*” Mbaa eitipat naaituruk too lkipaareta. Ore te Luka 14, naa ore nena kitanyanyukot naatolimu Yesu neutu enkikena e garama. Katitin uni etejo Olitoriani te Luka 14, “*miindim ataa oliteng’eni lai,*” ometaba enaa nikinyor aitalang iltung’ana, iwuejitin arashu intokitin. Ore enayieu ninye naa peyie eipotoki iltung’ana esinyatisho, neeku sii illosiligayu te sujata enye. Ore too rishat kumok tiatua ilarin okuni, neiriamari

tenebo, neutaki Yesu ilkipaareta ina kitaunoto enye te nkisiaayiare enkitoria Enkai, neitukuj ninche metotiutuo enaa ninye.

Ore sii ninye iyiook neyieu nikintisiny enkishui ang peyie kitum aatorik ilkulikae. Ore esipata erikore naa nchere meidimayu nirik ilkulikae ine neitu iyie ibaiki. Meidimayu nirik ilkulikae ine negut hoo nimiindim ninye iyie ataara enkare. Meidimayu nirik oltung'ani metinyikaki Enkai teneitu iyie openy inyikaki. Te nyoo? Amu kiboitare naa keyiolou ake enitiu." Te nijoki metoomono, kake neitu edol arashu ening iomonito, naa meidimayu naa neitaa enkomono ene tipat. Ijo sa erikino opa lelo tomon aare erishata enkomono eboita o Yesu? Meidimayu! Ore ina rishata eomon Yesu Papai lenye, ore lelo lewa ooboitare netum esumash oleng eyieu sii ninche neyiolou Enkai te ina oitoi! Ore te neji peyie intaa ilkulikae ilkipaareta, naa peyie ing'as iyie aaku paa intoki taa aliki ilkulikae.

Enkoitoi emponaroto e lekatitin

Enking'asia te nidol egelu Yesu ilewa oing'uaa isiaaitin naapaasha enaa; ilaibung'ak loo sinkir, ilasotok le kodi, ilarak le sirit, iltung'ana ake, kake nedol ninye enkitoria Enkai tiatua ninche. Nedol ninye Yesu ina nemedol pooki ng'ae te ninche, amu etoduaa opa ninye ajo kelo enkop atum enjeunoto eimu shakenisho e kulo lewa. Meetae opa obo le kulo lewa oshomo elototo nalakua, kake neitanap ninche Yesu ajoki enchom entoliki "iloshon pooki" mbaa enyena! Etiu enaa keeta opa ake Yesu enkoitoi. Nesipa keeta. Ore opa enduaata enye naa peyie eing'oru pooki obo oltung'ani obo, neiteng'en ilo peyie eing'oru olikae obo. Ore ena duaata naa ninye ejii eishoi. Naa enkoitoi emponaroto e lekatitin.

Kaji eiko te neasisho ena oitoi, naa amaa keasisho? Ekelelek kake kuti ootetema. Inji eiko te neasisho. Ore ake peyie erikoki oloiteng'eni oltung'ani obo Kristo, neiteng'en ilo tung'ani to lari obo eneiko teneriku sii ninye olikae, ore te ina rishata neloito dukuya ilo oiteng'eni abaiki oltung'ani liare. Ore elde tung'ani oiteng'enaki, neiterua sii ninye ariku oltung'ani lenye le dukuya. Neeku naa ore eishunye olari, netabaitie iltung'ana oong'uan.

Melioo duo naaji ena oitoi enaa keidimi aataasishore aibelekenye enkop. Eidimayu neasishore ilkuti airritak ena oitoi aateshetie aakutiti. Iindim atejo meibelekeny ena oitoi enkop.

Nyaaki sii iyie tadamu ena. Ore to **lari liare**, nebaya ioiteng'eni isiet, amu egira pooki oiteng'eni aing'oru neiteng'en oltung'ani obo to lari. Ore too **larin tomon** nebaya iloiteng'eni 1,024 laa epuo sii ninche dukuya easishore ena oitoi. Ore ebaya **ilarin tikitam** nebaya ilasujak le Yesu 1,048,576 te nkop. Amaa ena eitorrono? Metaa ore peyie elo obo atum neiteng'en oltung'ani obo, naa ore ebaiki ilarin **tomoni uni** netabaikiaki iltung'ana 1,073,741,824! Ore eishunye eishoi nabo oo **larin artam**, nebaya Iip nkuyu iltung'ana ootajeutuo neiruk Yesu! Nyaaka taa ng'ura ena oitoi e niare. Ore ena siana e iip nkuyu naa kitii oleng amu te netaasishore oshi kanisa ena oitoi enaa opa peyie eutu Yesu, enaata eibelekenyaki enkop

katitin iip! Enaata ninye eidipa opa kanisa aitabai enkitanapata kitok te ishoi e dukuya too lopa lewa tomon aare le dukuya. Mme enkoitoi torrono ena, ekeitu ake duo easishoreki te nkirukoto.

Metaa kiyiolo ake sii nchere keta ake sii ninye ena oitoi emponaroto e lekatitin ing'orot enyena. Amu mme pooki tung'ani linteng'en oisiligayu metaa keyau oltung'ani obo te pooki ari. Hoo naa keyieunoyu neas neija. Amaa ke siaai sapuk ena arashu ene meidimayu? Ore te sipata mme sapuk nemegol! Ore opa olkipaaret Paulo, netoponayie kewan eimu Timoteo, Luka, Sila, Tito o Tropimas. Ore opa ninye makewan naa olalikioroni, netorikoko ilkumok Kristo. Ore ake sii eimu lelo ooiteng'ena nenzaaka aibelekeny ilororani. Etejo eipirta lelo airukok le Sesalonike, “*nitaai intae illooduaaya iyiook Olaitoriani. ... itaa intae enkitanyanyukoto too lairukok pooki... amu mme ake te Makedonia o Akaia etoning'e ele rorei lo Laitoriani naa intae eing'uaa kake ore enkirukoto inyi tiatua Enkai neshomo neibulaa pooki wueji.*” (**Illesesalike 1:6-8**)

Eisidai oleng te nikiyiolou ena oitoi nikiyaunye Enkitoria. Eitu eipoti iyiook ake peyie kimbelekeny iltung'ana, nikimbatisa nikimput inkanisani nerikino iyiook. Mme enkumoi olorere king'uraa kake peyie kintubulu ilooiteng'eni. Etolimu Dawson Trotman atumoki peyie ej, “*ore enkiaas nemeya ewueji e ina naitobiruaki, ore ina naitobiruaki nemeya ewueji e ina natoiwuoki.*” Eipoto iyiook Kristo peyie “kintayu ilooiteng'eni, nekinteng'en ninche.” Etoiwuoki iyiook peyie kiiu sii iyiook ate too lkulikae. Neija etaasa Yesu te lelo lewa lenyena, neeku keyieu ake nikisuj enkitanyanyukoto enye.

Ainyoo iyie iasita?

Isujita iyie ena oitoi? Ore peyie misujita, tayiolo naa ajo inturayie engolon ino pesho. Ore nabo olong naa inang silig aing'uraa inkiaasin inono nitaasa tena kop. Etiaaka iyiook Yewsu peyie kiomon, “*peyie iuu ilng'anayio oobik*” (**Yohana 15**) Etoomonko ninye openy ilooiteng'eni lenyena “ilng'anayio” neomonoki sii lelo oiruk eimu shaknishi enye. (**Ing'ura Yohana 17:20**) Ore ti ae oitoi eomonokito opa Yesu ilasujak lenyena peyie eku ilaitobirak loo looiteng'eni!

Ore opa eton ara oti, naaitukuj olarikoni le nkirukoto obo otubulua. Ore peyie kitumo te ntumo, nairoroki najoki, “ijito aa?” Naawaliki ajoki, “maaiparie taa nanu ajo kaji ijito, kake kaji ejeito ilkulikae te risioroto o nena oshi niasita?” Naiputukuny! Nerem lelo omon lenyena oltau lai. Ore ina kikilikuanata netobiko to Itau lai ilarin pooki atii enkisiaayiare Olkitok lang. Ele kuaak eyieu nikiaata kira ilasujak le Kristo te nkishui ang pooki. Ainyoo doi easita ilkulikae enkaraki ina oshi niasita iyie?” Ina sii enkilikuanata naisho Olaitoriani pooki oiteng'eni osipa. Amaa igira doi aaiu ilng'anayio oobik? Amaa iindim atuutaki Timoteo lino ajoki atonyuaa te nkishui ai aitabaya enkitanapata kitok e likioroto? Ore kulo lewa o nkituraak naa enkisiaayiare ai.

Atii tenebo iyie enaake

Ore enabayie, nkipuo te nkarana enye, eiputa iyiook enkiyang'et enye, nekiaata enkiyelata engolon enye. Eshipa Yesu pooki kata nikitem aaitabaya eyieunoto. Nelo te dukuya iyiook, nesuju iyiook, neiro eimu iyiook. Kiaata enkisiligata e ina mayianata. “*enchom entaa ilooiteng'eni, ninteng'enene meibung'a inaitanapa intae pooki, naa ing'ura atii tenebo intae*”

Olairritani enaa Olaitobirani loo Loiteng'eni

Enkipototo Olairritani

Ore esiaai Olairritani naa enkipototo naing'uaa Enkai kake mme esiaai arashu mbaa oo laisomak. Ore peyie iaku Olairritani naa enkishooroto enkiyang'et. Etolimu olkipaaret Oaulo nena kishoorot enkiyang'et too larikok te mbuku oo **Efeso 4:11-12** “ *pee eeku kulikae ilkipaareta, neeku kulikae ilobonok le Nkai, neeku kulikae ilalikiorok, neeku kulikae ilairritak o laiteng'enak, peyie erreteni isinyat te nkaraki ina siaai eramatara, o ene nchetata o sesen le Kristo ...* ” Neliooyu nchere ore kulo arikok naa Kristo oishoo kanisa. Iltung'ana oata nkishoorot naaje te nkaraki osesen le Kristo(kanisa.) Naa ore pooki obo neeta enkishooroto naasie esiaai naje.

Olairritani/aiteng'enani

Ore ti ae oitoi naa keipoti oshi olairritani aajo “*olchekut/olaiteng'enani.*” Ekeibung'a kuna kishoorot. Ore enaibalnaa nchere ore olairritani naa olchekut le luaata oo ntare Enkai, aa taa kanisa. Ekeyieuni neaas ina naas olchekut loo ntare. Erikoo, nerrip, neitoti, neramat ninche enaa olchekut supat. Esiaai enye sii peyie eiteng'en iyieunot o isipat enkitoria Enkai. Ore te nkiteng'enare enye neitoti ninche te mukate enkishui naa ninye ororei le Nkai. Ore ena naa eitabari ina kata pooki nalikoo olairritani ororei le Nkai. Ore ake eyia, keeta olairritani esiaai sapuk nagiroo ina kiteng'enare nautaki ntare enayieuni neaas. Ekeyieuni neitubulu isinkan loo lewa o nkituua ooitamooki pooki nayieunoyu peyie eiteng'en sii ninche ilkulikae ooidim aataas enkisiaayiare. Etisipuaki oleng nedoli aajo meidimayu nintaa olturrur sapuk ilooiteng'eni eimu elikioroto. Hoo naa eisidai neretisho, kake meidimayu neitubulu nkituak o lewa ooiputakinote oaaku ilasujak le Kristo. Ore opa enautu Paulo te **Efeso 4:11-13** naa nchere peyie ore olairritani neeku sii olaitobirani loo looiteng'eni. Keyieu ake neitamokisho olairritani amu te ine etum ilng'anayio neiu kewan too ilkulikae.

Olaiteng'enani/neitamokisho

Ore nkanisani naatii olkila orok naa sapuk elikioroto, mme sapuk enkiteng'enare nemetii sii enkitamoore katukul. Hoo naa ore embae naipotoko Kristo ilarikok loo nkanisani naa peyie eitobir ilooiteng'eni. Etaa ninye Yesu enkitanyanyukoto te iyiook. Etegelua opa ninye lelo tomon aare neboitare ilarin okuni eiteng'enita peyie etum aaibelekenya enkop. Sapuk esiaai sidai naidimi ataas te nesujaari enkitanyanyukoto e Kristo. Ore nabo kitanyanyukoto naa ina naitamoo lelo tomon aare, neme ketolikio ake. Eterretena Yesu ninche peyie etum aitupai enkisiaayiare eidipa ninye ashomo.

Ore enaa enikindipa aatadol te ina buku naji Iutarot Olarikoni loo Looiteng'eni (ematua155-157) Eeta opa Yesu enkoitoi nasuj eiteng'en lelo tomon aare. Naa keidimayu nikisuj sii iyiook peyie kiutaarie inkanisani ang. Ore te ina buku enye sidai naji, Enkoitoi Kitok nasuji te Likoroto, neutu Robert Coleman ina oitoi opa natusuja Yesu o looiteng'eni lenyena.

Neeta inkoitoi ong'uan:

1. Engelunoto

Ore opa embae e dukuya nataasa Yesu naa peyie egelu ilewa oishiaa. Itoduaa doi ajo mme pooki lee etegelua Yesu te lelo asujak lenyena tomon aare? Eitu eipot pooki tung'ani arashu oltung'ani

ake. Eshomo ake aipotu lelo kuti. Eitu sii eing'or enaa enaing'or enkop, arashu iltung'ana lioshsiaake, kake lelo ake ooyiolo ajo esuj ninye. Iltung'ani sii oisiligayu, ootumoyu, naa keiteng'enayu. Ketii opa enkoitoi nataasishore Yesu egelu lelo tomon aare. Mme opa iltung'ana arriyiak arashu ninye aa iloogol te siaai enaa enailepie enkop lelo agolok, kake etoduaa Yesu enkidimata naata nejo peyie etum ateshetu eyieunoto enye tiatua ninche.

Neijia ake sii etiu, keyieu naa ore pooki airritani neomon, neing'oru lelo kuti tung'ana ooipoto peyie eitaa ninche illoiteng'eni lenyena. Ore sii ninye Paulo, netoduaa opa ina oitoi e Yesu neasishore. Etayiolo Paulo ajo pooki ake peyie eitabari ena kitapata kitok nasira te mbuku **Matayo 28:19**, naa peyie eaasi enaa Yesu otegelua ilkuti tung'ana oonyaakita ninche aitamok ilkumok. Ore opa Paulo naa oltung'ana oponaa esiaai. Etiaaka Paulo Timteo, ina kerai enye nanyor te nkisiaayiare, “*ore ina nitong'o te nanu te dukuya ilchakenini kumok, intarasaki lelo tung'ana ooisiligayu ooidim sii ninche aaiteng'ena ilkulikae.* (**2 Timoteo 2:2**) Ore tene nikodol ele airritani oji Paulo, otuuno nkanisani kumok, egira aasishore enkoitoi e Yesu nageluni ilkuti tung'ana ooibung'i neishori erishata aiteng'en.

Olairritani- koree Timoteo lino?

Ore duo naa peyie “kipuo” aaliki lelo oonyoraa aining iyiook. Keyieunoyu ake sii peyie kimbatisa lelo oibelekenyate eng’ejuk. Ore enkae roruata naa peyie kintaa ilo tung’ani oloiteng’eni. Tene taa kiindim aiteng’enata eimu enkoitoi e Kristo. Ore sii ninye Yesu neitu eidim aibelekenya Yudas metaa olasujani lenye oisiligayu. Eitu sii ninye eidim Paulo aibelekenya Yohana Marko. Ore tena oitoi naa keyieunoyu nigelisho atumoki. Ng’oru oltung’ani likiindim atusuja nenyoraa aiteng’enayu te iyie. Keidim olairritani atoriko eumata sapuk, kake meidim aitaa ninche pooki illoiteng’eni. Ore enaadim ataasa naa ina nataasa Yesu. Eidim ategelu te nkomono itung’ana aare enaa okuni sidain neeta oltau le Nkai nenyoraa sii peyie eiteng’ena te ninye.

Keyieunoyu naa keeta olairritani oltung’ani oidim atuuta nejo “idol elde tung’ani” ninye Timoteo lai!

2. Aboitare

Ore enkoitoi e are naa ena najo “**atii tenebo intae**”. Etuutua Dr. Coleman te ina buku enye ena oitoi oleng. Kelimu ajo eyieunoto opa e Yesu peyie eboitare lelo tomon aare too lelo arin okuni le dukuya. Metaa ore ninye tenerikino ine netabaitie, o lelo tung’ana oonotore, kedamu ake ninye enaake! Naa ore ena “boita” nanoto o Kristo ninye naibelekenya kulo lewa katukul. Ore opa ena kitapata natiaaka “entusujuaki” naa ekejo peyie etumoki aitubulu lelo tomon aare. Ina peyie eshomoo “aaibung” inaalus te nena naaiteng’enaki. Naa ore ina opa nataboitare Yesu te pooki olong neibung iltauja lenye. Ore ake sii neyoraa aanang atua ninye. Eyiolo opa Yesu tipatisho ena oitoi naji “**atii tenebo intae**”.

Ore ake sii o iyiook keyieu nikiasishore ena oitoi naji “aaku tenebo”. Meidimayu peyie iiu kewan tiatua oltung’ani ometaba enaa niboitata te rishata sidai. Esipata ena te nkitubulunoto oo nkera naa neija sii etui te nkitubulunoto oo lloiteng’eni le nkiyang’et. Ore intoiwuo naaboitare nkera enye te rishata sapuk oleng naa kemishiraki ate iltauja loo nkera. Ore Kipaaretisho naa “keibung’i” alang “enaiteng’enishoi.” Etolimuoki aajo ore ilkipaareta le dukuya, “*neibala lelo opa oobotare Yesu.*” Ore naa pooki ng’ae orikisho naa keyieu ake netumoyu enaa enatiu opa Yesu too lkipaareta lenyena. Ore emponaroto enkiyang’et netiu enaa eishoi amu keya erishata, naa keme esaisai enye.

3. Aitisiny Ninteng’el

Ore sii opa enkae oitoi nataasishore Yesu naa peyie eutaki lelo lewa ooipoto peyie “*eng’as aaing’oru enkitoria*” Ore mbaa edukuya naa peyie eeku ine dukuya too ilkipaareta. Ore te mbuku e Luka 14, naa nena kitanyayukot naatolimuo Yesu naa elaata e garama eutu. Katitin uni

etejo Yesu te ina buku e Luka 14, “*mindidimi aataa ilooiteng’eni lainei*,” meteleku ake te nikinyorrinyorro aaitalang iltung’ana, iwuejitin o ntokitin enkop. Ore eyieunoto enye naa peyie eipotoki ilewa esinyatisho tenebo enkishui nanyorraro te sujata enye. Ore too nkolong’i pooki opa eboitare ninche, netuutaki Yesu ninche ina kitayunoto enye enkaraki Enkitoria Enkai, neitukuj ninche peyie eaas enaa ninye.

Ore sii ninye oyiook naa keyeunoyu nikimanyisho enkishui sinyati peyie kitumoki aatorik ilklikae. Ore ena naa eng’ape nabo erikore najo nchere miindim atoriko iltung’ana ine wueji neitu iyie ibaya. Miindim atoriko ilklikae ine negut te nkare tenimiindim ninye iyie atabai ine. Meidimayu peyie iutaki likae metinyikaki Enkai teneitu iyie ing’as ayikaki. Ainyoo? Amu ore biota naa jurro, metaa kiyiolou ake.” Tenijoki metoomono kake neitu aikata ninye kidol enaa kinning iomonito, naa melo sii ninyeadol enaa ene tipat enkomono. Ijo pasa amaa ilopa tomon aare, keidim atorikinoyu ninche esaa enkomono tenebo Yesu? Meidimayu! Ore ina kata eomonito Yesu papa lenye naa neija sii ninche etui eeta enkure peyie eyiolou Enkai enaa ninye! Ore peyie iyieu nirik ilklikae metaa ilooiteng’eni, naa peyie ing’as iyie aaku, nitum taa atoliki ilklikae.

Enkoitoi emponaroto e lekatitin

Enking’asia te nidol egelu Yesu ilewa oing’uaa isiaaitin naapaasha enaa; ilaibung’ak loo sinkir, ilasotok le kodi, ilarak le sirit, iltung’ana ake, kake nedol ninye enkitoria Enkai tiatua ninche. Nedol ninye Yesu ina nemedol pooki ng’ae te ninche, amu etoduaa opa ninye ajo kelo enkop atum enjeunoto eimu shakenisho e kulo lewa. Meetae opa obo le kulo lewa oshomo elototo nalakua, kake neitanap ninche Yesu ajoki enchom entoliki “iloshon pooki” mbaa enyena! Etiu enaa keeta opa ake Yesu enkoitoi. Nesipa keeta. Ore opa enduaata enye naa peyie eing’oru pooki obo oltung’ani obo, neiteng’en ilo peyie eing’oru olikae obo. Ore ena duaata naa ninye ejji eishoi. Naa enkoitoi emponaroto e lekatitin.

Kaji eiko te neasisho ena oitoi, naa amaa keasisho? Ekelelek kake kuti ootetema. Inji eiko te neasisho. Ore ake peyie erikoki oloiteng’eni oltung’ani obo Kristo, neiteng’en ilo tung’ani to lari obo eneiko teneriku sii ninye olikae, ore te ina rishata neloito dukuya ilo oiteng’eni abaiki oltung’ani liare. Ore elde tung’ani oiteng’enaki, neiterua sii ninye ariku oltung’ani lenye le dukuya. Neeku naa ore eishunye olari, netabaitie iltung’ana oong’uan.

Melioo duo naaji ena oitoi enaa keidimi aataasishore aibelekenye enkop. Eidimayu neasishore ilkuti airritak ena oitoi aateshetie aakutiti. Iindim atejo meibelekenye ena oitoi enkop.

Nyaaki sii iyie tadamu ena. Ore to **lari liare**, nebaya ioiteng’eni isiet, amu egira pooki oiteng’eni aing’oru neiteng’en oltung’ani obo to lari. Ore too **larin tomon** nebaya iloiteng’eni 1,024 laa epuo sii ninche dukuya easishore ena oitoi. Ore ebaya **ilarin tikitam** nebaya ilasujak le Yesu 1,048,576 te nkop. Amaa ena eitorrono? Metaa ore peyie elo obo atum neiteng’en oltung’ani obo, naa ore ebaiki ilarin **tomoni uni** netabaikiaki iltung’ana 1,073,741,824! Ore eishunye eishoi nabo oo **larin artam**, nebaya Iip nkuyu iltung’ana ootajeutuo neiruk Yesu! Nyaaka taa ng’ura ena oitoi e niare. Ore ena siana e iip nkuyu naa kitiloleng amu te netaasishore oshi kanisa ena oitoi enaa opa peyie eutu Yesu, enaata eibelekenyaki enkop

katitin iip! Enaata ninye eidipa opa kanisa aitabai enkitanapata kitok te ishoi e dukuya too lopa lewa tomon aare le dukuya. Mme enkoitoi torrono ena, ekeitu ake duo easishoreki te nkirukoto.

Enkitamoore/ Enkarriyiano

Ore ake paa keyieu olairritani neitabaya enkipototo enye neyieunoyu naa nietamok ilkulikae. Etiaaka Paulo Timoteo (ilo taa oiteng'eni lenye) “*ore ilkigerot pooki naa Enkai nayang'ua, neeta dupoto te nkiteng'enare, o te nkisikong'ata o ererioroto, o te nkitubulunoto ti atua esupatisho.*”

2Timoteo 3:16 ng'ura sii iyie dupoto naata te iyiook “*enkitubulunoto ti atua esupatisho*”

Ore olairritani sidai naa keitamokisho! Keyieu neyiolou eneiko te neshetu enkarriyiano ti atua ilooiteng'eni lenyena. Ainyoo doi eutu ena bae?

Te nkitanyanyukoto: Ore naaji paa oltung'ani oomon olairritani, naa entoki sidai ina, kake metumi eretoto engolon enkomono te neitu eitamok ilkulikae tung'ana metoomono. Kaji doi eiko te neitamok iltung'ana enkomono? Ekelo AUTAKI NINCHE ENEIKO TE NEOMON! Ometaba enaa neomon tenebo, nening'i eomon, neiteng'ena sii ninche aomon enaa ninye naa ina kata ake enyorru nedol tipatisho enkomono. Ore opa Yesu neewa erishata sapuk eomon tenebo ilkipaareta lenyena. Neing'or ake ilkipaareta ina kata eirorie Yesu Papai lenye, ometaa neishiraki aajoki “*Olaitoriani inteng'ena iyiook enkomono!*” (**Luka 11:1**)

Eikumok nkoitoi naashore olairritani peyie eitamok ilooiteng'eni enkarriyiano. Amu ore ina natayiolo ninye naa peyie eitamok likae metaasa. Keidim aitamoo ninche metolikioi, metoomono, neutaa ilkulikae, neisiaaisho te mborron, neeku eutaroto sidai, neisilig Enkai, ometaa ninye neeku sii ninche ilaiteng'enak loo looiteng'eni.

Kanisa olosho lolkila Orok

Ore pooki airritani lo losho lolkila orok naa ninye ogelaki kewan enkoitoi naje nasuj. Eidimayu negelu peyie erik kanisa to rreikie lo lkuaak loo loorook, arashu egelu asuj enkoitoi opa natuutaka Kristo ilooiteng'eni lenyena. Eidim sii atusuja olkerreti lolrere lenye arshu esuj enkoitoi e Bibilia nerik iltung'ana te risioroto oo isirat le mbuku oo Ilefeso 4. Ore ake peyie egelu aaku olaiteng'enani loo looiteng'eni naa kelo atum kulo ng'anayio.

1. Ore iloo Timoteo linono (ilewa o nkituaak) neitubulaa esiaai ino makewan. Nchere itoiwuo kewan too lkulikae.
2. Ore kulo ooiteng'eni linono naa ninche oopuonu aaku ilpayiani le kanisa, ilalikiorok, arashu ninye eku ilairritak ooidim aatabol nkanisani ng'ejuko. Ore eimu ena siaai nintobiru ilooiteng'eni, niaaku olarikoni loo lkipaareta, arashu iaaku olaitasheikinoni kitok le siaai Enkai (Olbishop). Niaaku sii olautaroni loo lkumok.
3. Kelo aaku enkitanyanyukoto sidai te kanisa oo loorook nchere etii enkae oitoi sidai naiteng'eni iltung'ana alang enopa naitubulunyieki to lkerreti le kanisa enye. Ore ake peyeie epuo ilewa o nkituaak aiteru aaiu ate te nkisiaayiare naa kelo aibulaa ororei le Nkai enkop neliooyu sii.
4. Kelo aaku ore enkitobirata oo looiteng'eni naa ninye olmonekie osipa ling'ua ira olairritani. Amu ilo aing'ua iltung'ana ooibelenyate enkishui enye, naa ilarikok sii ootubulutua neidima aatereu esiaai dukuya. Te neitu eitobir olairritani ilooiteng'eni, naa kelo ake esiaai aye te neye sii ninye.

Kaa ishoi doi iyie itii?

Ore olarikoni loo laitobirak loo looiteng'eni naa mme ena ishoi eing'uraa. Olarikoni laa dukuya o entaisere eing'uraa. Ore entoki sapuk naing'uraa naa peyie elo aing'uaa olkuaak oibelekenye ina kata meekure etii ninye. Ore tenelo aiteng'en eishoi oo looiteng'eni, neyiolou ajo etung'uayie enjoire kitok oo lewa oidim aibelekenya olkuaak too larin ooponu. Neeku ore eneiko iloo Timoteo lenyena naa etiu enaa enaiposha ina kata eguetita mpoorri enkop natoyio.

Neeku, amaa iyie lairritani, kaa pukunoto olarikoni iyieu niaaku? Kisai naa iyie nikintukuj peyie isujaal Kristo, Paulo, Petero, Tito, Timoteo o kulie ake arikok kumok to sotua ng'ejuk ooshomo aaibelekeny enkop eitaa iloreren ilooiteng'eni too loshon pooki.

Kanisa, Enkitoria Enkai o eunoto e Kanisa

Eigero
Pius Kutto tenebo Barry Wood

Enautu: Ainyoo doi ejji “Kanisa?”

Ekklesia te nkutuk oo Ilgiriki –naa ketu ajo ore ilo omoni naa, “*lelo ooipoto*” nchere olturrur loo ltung’ana to lkuaak loo Lgiriki. Ing’ura embuku oo **Iasat 19:32, 39, tenebo 41**; ketu ajo ore Ekklesia naa olturrur le nkiguena.

Ore too Lgiriki to Sotua Musana (neji Septuagint) naa esiamo oo Siraeli to lpurkel. **Iasat 7:38**

Ore sii ninye to Sotua Ng’ejuk naa olmarei loo lairukok naa ilaisiaayia ten kop o te shumata.

Yesu o lalashera lenyena = kanisa. Ore te mbuku e **Matayo 16**, netaasishore Yesu ena arna naji ekklesia aa taa “kanisa ai” (eumata).

Ilebrania 2:12 (osirata otii Olkerempe 22:22).....*kaibalunye nanu enkarna ino too lalashera laainei naasis iyie te mpolos eumata....*”

Ore olasirani le mbuku oo Ilebrania naa eutu ena kivoroto nchere Yesu otejo lelo opa ooboitare aa taa kanisa enye... ”*ilalashera laainei...*” nejo sii...*kaasisis iyie te mpolos eumata...*” aa taa kanisa.

Neeku taa- olturrur le lelo ooipotoki neiteng’eli neibelekenyi metotiutuo enaa enkerai e Nkai, ooipoto, neikenakaki esipata neishori enkitoo. **Iroma 8:29-30**

Yohana 6:68=ore kanisa nasipa naa lelo lemedoorie nena nairoro Yesu-

Yohana 5:24 “*esipa esipa ajoki intae, ore oloinining’u ororei lai, neiruk ilo laairriwua, eeta enkishui oo ntarasi, nemejing enkiguena, kake etupukuo te keeya ajing atua enkishui.*”

Ore taa kulo naa ilewa o nkitaak naautaa netii abori enkitoria olaiguanani oji Yesu. Etii ninche atua enkitoria Enkai naa ororei nkitanapat naaitore neutaa ninche.

Ainyoo naa Enkitoria Enkai naa nyoo ebaikinore kanisa?

Enautu: eidimayu neibalunyeki Enkitoria Enkai aajo, “*iltung’ana le Nkai, ootii ewueji Enkai, netii abori enkitanapata Enkai.*”

Keidimi sii aatejo ore pooki wueji netumieki iltung’ana le Nkai, oosujita enkitanapata Enkai, neisiaisho te wueji Enkai (enkipirta o eyieunoto), naa ine etumieki Enkitoria. Hoo naa kesipayu ake ena tenaa ketii ewueji Enkai (neasita enkipirta o eyieunoto enye) netii sii abori enkitanapata Enkai. Ore ake peyie eitoreisho Olaiguenani tiatua nabo oo nkera enyena, neeku eewuo naa enkitoria enkop. Ena opa eutu ina natejo Yesu, “*etii enkitoria Enkai atua intae.*”(**Luka 17:21**)

Eutunoto: Tenetumo ilairukok tikitam tenebo, kake too mongo, naa ilo sesen, nemeidim Olaiguenani aitodolu enkitoo o entii enye.

Ore ake sii tenetumo ilasujak le Kristo aa osesen obore enkiyang’et e Kristo; naa ore ninche naa erubata enkitoria Olaiguenani te nkop. Neeku keidim aaitodolu neibalunye mbaa e ina naji “Meeu Enkitoria”. Eishooki ninche ilboleta le Nkitoria e Keper (**Matayo 16:19**) amu iltung’ana le Nkai te wueji Enkai tiabori enkitoria Enkai. Ore ena neutu nchere ore kanisa o Enkitoria naa nabo enaa enayieunoyu.

Eyiolounoto Enkitoria Enkai

Ore Kanisa te murua nemeyieu netiu enaa olturrur oitobira iltung’ana peyie eaas mbaa enkop. Neme sii olkioma oasisho o Enkai. Ore Kanisa na ewueji ten kop netumieki olkinki easita esiaai enye, neitoreisho eimu iltung’ana lenyena. Ore ake peyie eitoreisho olkinki Yesu, naa keisik iloiriruani, neishiu iltamoyia, neitajeuni illooimina, nelotu Enkitoria neliooyu te nkitoo enye. Keyieunoyu naa ena enduaata e pooki airitani oltung’ana pooki ootii enkisiaayiare- metaa ore pooki rishata natumo aaseremisho, neomon, neisis nedoli Enkitoria etadowuo.

Emaibung’ a kuna:

1. Kiyiolo aajo ore elikioroto nikilikoo naa elikioroto Enkitoria. Kimbalie nchere eewuo Olkinki neyau Enkitoria enye. Nchere ore Olkinki lang Yesu naa ninye oitoreisho eimu Kanisa enye. Nchere keshukunye alotu aitasheyie enkitoria enye te nkop.
2. Ore kanisa neme ake duo ilkuti tung’ana ooiturrurroki peyie etum alairritani esiaai netum atasotu nkishoorot naaretie kewan te ninche. Ore eunoto e Kanisa naa nchere eketemita e aitasheyie Enkitoria Enkai te murua naje. Ore eunoto e Kanisa naa enkiasas enkiyang’et, naitoipori te nkomo, neitalalae eimu elikioroto, nesuju sii enkitagoloto e lelo ootajeutuo eimu nkiteng’enat e Bibilia.
3. Matayiolo aajo ore Kanisa o Enkitoria Enkai nemenyanyuk. Ore lelo pooki ootii Enkitoria naa ile Kanisa, kake mme pooki ootii Kanisa oora ile Nkitoria Enkai. Naa ena doi peyie eyieu ntare Enkai neitoti, nerripi, neutaari sii. Ore intare naa ntokin naamoda empukunoto metaa keyieu Olchekut amu keidim aidaai. Meidimayu neuni Kanisa metii olchekut olo airrita ina luaata ng’ejuk. Ene tipat teneitubuluni oltung’ani oaaku olchekut amu ina kata ake etumi emurua nara ene Kristo. Ore Olchekut neitamok intare neiteng’en nena naishiaa peyie etum aatamanyisho te nkishui e Nkitoria neidimie ninche metabaiki sii ninche ilkulikae aayaki elikioroto oo lomon supati.

“naa kashet kanisa ai...” YESU OSHET KANISA:-

MATAYO 16:18- Tene eiteraki aalimu ele omoni oji kanisa—“*ekklesia*”!

1. Kristo ake oidim atasheta Kanisa enye. Ore Kanisa neme tiabori Petero ilo oji Simion eteshetaki! Ina olong opa naretu ninye enkiyang'et sinyati metoduaa Yesu enaa Kristo,
  2. Eisilegie Yesu nchere kelo ashetu ninye metaa Kanisa nemegilunore iltimito le nemeneng'a. Neitarasakini ninye ilboleta le Nkitoria peyie een nebolu.
- Enkias:** Neijia ake sii etui nchere ore pooki tung'ani otum embolokinoto e Kristo enaa enkerai Enkai, nelo airuk ina bolokinoto, neini e niare, netum ina omom nashetie ena Kanisa, neishori sii ninye lelo bolete opa oishooki Petero. Nepuo ake sii aatum enkidimata naenie nelaku.....*amu ore enetumore oare enaa okuni te nkarna ai, natii nanu ine atua ninche.....ore pooki niyeniyene arashu nitalaa te nkop,na neijia ake sii etui te shumata...***Matayo 18:18**
3. Kristo ninye eluknya e Kanisa aa osesen lenye-**Ilefeso 5:23, Kolosai 1:18**
  4. Ore Kanisa naa enkaji Enkai-**Ilhebrania 3:6**

NENA NEME KANISA

- Mme enkaji nasheta najulujula shumata netii oranki ildirishani.
- Mme olkioma oitobira iltung'ana kake osesen oishu le Kristo te nkop.

Mme pooki tung'ani otii kanisa kake isinkan oosipa naa lelo oitadoutuo ate nejing abori enkitoria e Kristo.

EUNOTO E KANISA

Ore to Sotua Ng'ejuk netisipe nchere ore kanisa naa too nkajijik opa etumoi **1Ilkor 16:19**“*ore Akuila o Priska, te nebo esirit natii enkaji enye neirriwaki intae enkirorokino ti atua Olaitoriani... ”Iroma 16:3 ....Eroroki Priska o Akuila, aisiaayiak te nebo nanu ti atua Kristo Yesut...osiarta le5 eroroki sii ina sirit natii enkaji enye ”*

Ore opa Kanisa te Yerusalem naa Hekalu etumore enaake, ore Paulo nelak sukuul e Tiranas te Efeso, metaa ore opa Kanisa to Sotua Ng'ejuk naa too nkajijik etumo. Ore ena naa esipata nemetii enhankar. Ore ang naa ewueji sidai oleng te nebolieki Kanisa. Mintoki alak impesai e nkaji, nemeinyang'uni imasaas osinkolio arashu eetae inkwayai.

Ore te mbuku oo Iasat 16:13-15 nikisum eimaki Lidia...”*nebol Olaitoriani oltau lenye, metoning'o mbaa naairoro Paulo... ”* Eibatisaki ake nesai Paulo ajoki... *Te nikitoduaa intae aajo kaisiligayu to Laitoriani, wootu entijing enkaji ai entoton... ”*

Neliooyu ajo ketubulua opa kanisa te ina aji neeku ine opa etumore ilalashera, osirata le. 40...”*Nepuku ninche te korokoroni, nepuo enkaji e Lidia, ore peyie eidip aatadol ilalashera neilejilej ninche nepuo... ”*

Ore enkoitoi enkiterunoto e Kanisa te Bibilia naa te nkaji.

Iasat 2:42- *aNeaku ketumo ninche enaake te nkiteng'enare oo Lkipaareta, neshulare aisiritore, neng'arie endaa neshulare te nkomono, osirata le 46. "Netumo anaa ake ilo turrur te nkaji Enkai, neng'ar indaiki too nkajijik enye, neng'ida edaa to ltau obo"*

Iasat 20:20-21- Eitasho Paulo neshirr alikioo neiteng'enisho too nee lala nejing sii nkajijik.

NKOITOI 7 NIKIRET TE MBOLONOTO E KANISA

Etii nkoitoi 7 naaretisho te mboloto e kanisa naa te nesuji neidimi aanoto enkibelekenyata sapuk too murua.

1. Enkomono-

Enturrurroto entoomon te nkirkoto metaasayu eyieunoto Enkai-**Matayo 18:19-20**

Entoomon meitajeuni iltauja loo ltung'ana-**2 Petero 3:9**

Entoomonoki lelo oiminita nimpotipoto inkarn-**Yohana 6:44, 65 o Olkerempe 2:8, Matayo 7:7**

2. Elikioroto-

Entabaiki imurua nintoduaayaya **Sinema e Yesu** niasihorere ina bokis elikioroto (**Evangecube**).

Embelekenya iltung'ana nisujaa lelo oirridutua, nisirisiri inkarn enye niyaya sii inambai oo simui enye.

Entabaiki nintagololo ninche. Enchoo metayiolo ine nitumorere te ina murua nintoomonono meetu.

3. Enkitubulunoto-

Enteru taa entotio enkerai enkirukoto te kule e ilo rorei osinya le Nkai.**1 Yohana 2:12-14** Nchoo ninche metayiolito nchere etapalikiaki ing'ok enkarakienkarna enye, nincho metayiolito ilo ora Papai lenye. Interu isomaki ninteng'en ena buku naji "enkishui ng'ejuk tiatua Kristo"(NLIC Vol. 1 & 2) peyie etum aatubulu negolu sii. Nchoo ninche metayiolito nena kiteng'enat Enkai enaa enatisiraki te mbuku oo Ilhebrania 6:1-2 eimu kuna bukui oo lairukok ng'ejuko enaa (NLIC)

4. Enkitayunoto oo Looiteng'eni

Nchoo metaa to rorei le Nkai eitubuluni kake mme te olkerreti le kanisa naje enaa te rikore naje.

- Nteng'ena nicnhe nkishot o utarot naing'ua ororei le Nkai peyie etum aatubulu te ninye.
- Nteng'ena ninche enkitoi nainining'ie ororei le Nkai- **IROMA 10:17**

5. Aaitamok Nerreteni

Nteng'ena ninche eneiko tenetoni aang'ar ororei le Bibilia, nchoo ninche nkikilikanat naapuo aas te Bibilia, ninteng'en, niomonono nilikoo sii.

Eriamari o ninche, nchoo metoduaa iasita paa incho sii ninche metaasa ing'orita. Ntukuja ninche teniaas esidai. Tuutaki te mborron o te nyorrata te nelo neitapong.

6. Eunoto e Kanisa

Ore ake peyie ebulu te nkumoi o te nkidimata, tooro ninche metaa keeta iwuejtin neeitasheiki, ore iyie niaaku olaing'urani le pooki. Nyaaki taa tabaiki inkulie murua ng'ejuko niyau sii ninche.

7. Embulunoto enkisiaayiare ng'ejuk.

Ore ake peyie ebulu ilaisiaayiak sidain te siaai, ninteru atum isiaaitin ng'ejuko naapuku. Amu keiteruni aadol inkishoorot enye. Ore erikore naa nkishoorot epukunye. Naa tena oitoi doi eiu oltung'ani kewan too lkulikae.

Ore tena oitoi naa keidimayu peyie ebaikini ilkumok netum sii eretoto e ilo arikoni loo looiteng'eni.

Ore ake sii etubulutua naa keidim aaibung'are enkanisa naje nasira te sirkali, hoo naa keton ake eitasheiki ninche ilo arikoni loo looiteng'eni. Ore doi inkajijik olchambai naa imali ake naishorua Olaitoriani.

7. Ilayiok/Iltimoteos

Ore kulo naa ilewa laa ninche iindim akenai ajo eidima enkisiaayiare. Ore naa amu etegelua Enkai nitonyorrayie sii iyie, etaa indimidimi aairiamari enaa papaa o layiok lenyena enaa enairiamari Paulo ilewa enaa Timoteo, Tito o kulikae kumok. Kulo taa ilewa ooreu enkisiaayiare dukuya.

Mme taa irrindiki ninche laa olmushaara eing'oru. Ore ninche naa ilayiok/rrindiki le Kristo laa keeta enjung'ore. Keidimaatang' amai enheta te iyie nepuo dukuya alang enitabayie iyie enaa enataase te Eliya o Elisha.

Ore ninye meekure iyie itii naa keton ake elioo esiaai ino eimu kulo lewa. Ore ena naa ninye kijo orreikie obik neeta ilng'anayio naa kepon dukuya ata ninye meekure iyie itii.

Metaa empiris o eseriani te nebo iyie.

Intokin e Tipat niyiolou too larikok Sidain

1. Keyiolo nchere ore erikore naa ina naidim aibelekenya.

Ore erikore naa intokin kumok kake keipirta enkibelenya aa nchere enkidimata nimbelekenye ilkulikae. Ore te neji aibelekeny naa nchere ajing atua ilkulikae. Ore Olarikoni naa ilo oidim atijing'a atua ilkulikae te yieunoto enye. Ore ina kidimata naibelenye naa ninye nautu tipatisho enye. Keidimayu peyie iyiolou ninye te siana oo ltung'ana oidima aibelenya te pooki olong, te wiki, to lapa arashu to lari o te nkishui enye pooki.

2. Keyiolo ajo ore Erikore naa elototo oo roruat.

Etejoki oshi ore ilarikok naa keini mme keitobiruni. Ore ena naa esipata nang'or. Etii kulikae ootoiwuoki eeta enkarriyiano erikore, kake ore ilarikok le tipat te nkop neyiolou aajo kebulu erikore neya erishata naa keyieuenkanyit eshumata. Ore erikore naa entoki nabulu enaake mme te nkolong, metaa tonyuaa naa enaake iiyio enkarriyiano ino. Amu ore eneba enkarriyiano ino naa keleleku peyie imbelekeny iltung'ana. Ore ninye Musa netiaaka Enkai, "Olaitoriani kaji aiko te nalo airorie Farao naa kairamiram nanu?" Ore ake peyie eidip Enkai aterretena ninye, ore te nkirukoto netum Musa enkidimata narikie olosho! Nelo abulaki esiaai. Keidimayu peyie iaaku pooki niyieu te nilo apik indamunot o Itau.

3. Keyiolo ajo ninye ake oyilo eneba enkibelenyata nayau.

Etejo John Maxwell ena bae "Enkitanapata enkikenet." Ko larikoni otu aja iyieu niaaku? Ore pooki nitumuta naa niye naaku enkikenet e ina siaai o entaisere ino enaa olarikoni. Eidimayu niponaa enkarriyiano naa iyie ake openy oyilo eneba eretoto ninchooyo, eutu nchere ore ina niaku naa ina nitumuta aaku. "Inturukunya enaa ololo lakir, nibol nkonyek nimaniki itabayie!" Kumok iltung'ana oota enkidimata erikore kake meeta nduaat o enkoitoi nabarie ilo akira lenye! Mimbooyo kewan arashu eyieunoto Enkai nikiimu enkaraki enchalans arashu ipaash enkipototo ino.

4. Keyiolo ajo enyorrata narikoo elototo Olarikoni.

Ekenyor Ilarikok esiaai enye. Ekeeta Ilarikok enkima nadumu ninche meisula te siaai enye. Ore oshi Olarikoni neeta ina kima enduaata napej ninye ometaa nejo peyie eng'arie ilkulikae. Ore erikore naa enang'amaari mme oleng enaiteng'inishoi. Amu ore erikore naa atua oltau eing'uaa mme eng'eno arashu enkidimata. Enakash olmurran onyor olarrabal enaake alang'u ilo oiteng'enaki neeta enkarriyiano pooki kake meitieu olarrabal. Enyorrata nalusoo too rreteni pooki. Keyieunoyu pokira enkaraki enkisulata kake kegol peyie imbooyo olarikoni oitayu kewan te nyorrata.

5. Keyiolo aajo ore Ilarikok naa Ilarewak loo Nduaat.

Ore nabo olong arewita enteke ai, naikilikuan enkitok ai tenaa keyieu nereu enteke. Nejo “eeh.” Ore ake peyie eibung autaa olmoniret te nkiti rishata nejo “atayiolo aterewa enteke kake mayiolo enaloito.” Eutaki iyiook ena nchere keidim pooki ng’ae aibung’ae olmoniret kake Olarikoni ake oyiolo enkoitoi. Etiu Olarikoni enaa olarewani le nteke ina kata erewisho. Keeta enduaata, neyiolo enkoitoi naimita. Te nikijo etiu Olarikoni enaa olarewani le nteke naa nchere “edol nedamu enelakua.” Ore Ilarikok naa keutaki ilkulikae pooki toki. Naa ina paa ore ilaitoriak neme ilarikok. Amu ore ilaitoriak naa nena baa e enaake eisho enkiroishi. Ore Olarikoni neeta enduaata kitok nalang “emukate e enaake.” Egira ninye adamu eneiko teneitobir emukate naidip enkop pooki!

6. Keyiolo aajo ore Ilarikok neteng’enikitia nena baa naaishori erishata e dukuya.

Etiaaka iyiook Yesu peyie king’as aaing’oru Enkitoria Enkai o sipat enyena. [Matayo. 6:33] Nji taa eiko Ilarikok kituaak tenedamisho. Eyiolo aatipik mbaa e dukuya dukuya! Ore Ilarikok naa keeta enkidimata e makewan naing’orie nena baa e tipat. Meisho nkutiti baa meitaara enkima.” Ore ina kidimat nincho erishata e dukuya mbaa inono e tipat, erishata ino o engolon ino, naa enkishooroto sidai te rikore.

7. Keyiolo aajo ore Ilarikok naa isinkan mme ilaitoriak.

Ore te mbuku naji, “**Esidano o metabaiki Enkitoo**” naa kiyiolou nchere ore pooki ampu si dai oleng neeta ake Olarikoni kitok naa osinka loo ltung’ana lenyena. Ore ena naa erikore nanyor Yesu. Ore te mbuku e Yohana 13 netisiraki ina kiasa naitukuo Yesu nkejek oo looiteng’eni. Nekilikuan ninche ajoki, “Iyiololo aajo ainyoo pee aitaasa intae ena? Aishoo intae enkitanyanyukoto ai, nchere ore enaa enaitukuo intae nkejek, keyieu sii intae nintukuku ilkulikae.” Ore Olarikoni odupa nemeikilikuan ilasujak lenyena metaasa entoki nemeyieu ninye neas. Kelimu isikarini loo ljeshi oshi eneiko lelo arikok lenye ina kata ejing endukuya olarrabal. Nepik enkishui batisho lelo kituaak lenye oorikito olarrabal. Enaa enatejo Mel Gibson te ina buku naji “**Brave Heart;**” eutu oltung’ani oji William Wallace otorikoyie enjore enye to larrabal. Ore ilarikok naa isinkan mme ilaitoriak. Ore Ilarikok oodupa neme “ilaitasheikino arashu ilaing’urak kake ilaisiaayiak naa ilaretok. Ore erikore enye naa tiabori eiteru neilep mme te shumata nedou.

8. Keyiolo aajo oltung’ani esuji eton eitu eyiolouni enduaata enye.

Ore oshiaake olarikoni oti leton egira abulu naa keyieu oleng nesuji enduaata enye metaa kenyok aaraki iltung’ana metusuja. Etejo John Maxwell enkoitoi “narikokinoi.” Kake ore ake metaa meyieu iltung’ana nesuj ina oitoi enye naa enking’asia te ninye amu nemeidim atayiolo. Ore esipata naa olarikoni esuj iltung’ana eton eitu enyoraa enduaata enye.

Tadamu sii iyie eneikuna Yesu te nerik ilasujak lenyena. Etobiko ilarin kumok eisho ninche metayiolito ninye, nenyorru ninye, ore enabayie neisho ate ninye. Naa ina kata taa etolikio ninche eyieunoto enye. Eyiolo ilarikok oodupa nchere oltung’ana loo nduaat esuji eton eitu esuji enduaata enye. Ore ake peyie

eitadou kewan enaa osinka neeku sii iltung'ani pirisut neyiolo enkipirta, naa ketiu enaa supak nayietu iltung'ana meetu enetii. Neidim taa atuutaki ninche metusuja enkidetidet enye.

9. Keyiolo aajo ore olarikoni oltau eng'as atil eton eitu eomonuenkaina

Keyiolo Ilarikok oodupa nchere pooki peyie kisuj iltung'ana naa keyieu naa isiligayu. Ore iltung'ana nemesesh esujaat induaat kake oltau loltung'ani eing'uraa. Ore ake peyie kiatayie iltung'ana osiligi naa kisuj. Etayiolo sii ninye opa Yesu amu ore eton eitu ejoki ilasujak lenyena metaasa ae enaa "tudumu osalaba lino nikisuj;" Neng'as aiseyie iltauja lenye. Ore too rishat kumok lelo arikok leitu ebulu naa keiteru aajoki iltung'ana metareto ninche too mpisai arashu eret ina ramatare enye, eton ninche eitu eng'as aatil neiseyie iltauja metodoli aajo keisiligayu eton eitu eomonu toki te ninche. Te nkitanyanyukoto, etii ilairritak lolosho lo loorok laa kenning nchere etii "olashumpai" onyor iloorok naa keret nkanisani o lairritak too mpesai. Ore ninye eton eitu eyiolou ele "ashumpai" neigeroki empalai aliki ajo keeta enduaata peyie eshet enkang oo nkera okishin. Ore ake peyie etum ilo ashumpai empalai naomonunyeki mpesai naashetieki enkang oo nkera okishin, neiteru ajo kalo tung'ani doi ele lemAYILO laomonito iropiyiani?" Oltung'ani lemAYILO naomonito iropiyiani naasie esiaai enye. Nchoo maatoliki ajoki ata Yesu menyorraa nemeas ina. Mikimpotunye eretoto eton eitu eiseyie netil oltau lino. Ore olarikoni odupa naa kewan eng'as aitodolu ajo keisiligayu eton eitu elimu metusuji enduaata enye.

10. Keyiolo aajo kesuj iltung'ana ilo tung'ani oyanyit.

Ore to losho lolkila orok naa keji ena "nkitanapat oolpayiani." Ore te nkutuk e Kiswahili naa ore "Mzee" naa olpayian kitok naa olang'eni. Oltung'ani moruo onyor pooki ng'ae enkaraki naata eng'eno sapuk natang'amua te nkitoo enye pooki. Ore to lkuaak loo loorook naa keyanyiti ilpayiani moruak. Ore olkuaak loo loibor naa keitadou nemeyanyit iltung'ana moruak. Kake ore tolkerreti le rikore naa nchere mesuj iltung'ana iltung'ani lemeyanyit. Eidimayu nesuji amu keurei, kake menyorrari induaat enyena tenelo metaa meisiligayu nemeyanyiti. Neeku keyiolo ake sii ninye olarikoni odupa ajo keya erishata peyie enyorraa iltung'ana aishoo enkanyit. Ore ilkiliwu ooishooyo naa ninche oitamanyu erikore enye. Olkuaak ninye erikore.

11. Keyiolo aajo ore erikore nadupa naa enaisho.

Ore olarikoni odupa naa tenedol iltung'ani obo nedol enjore sapuk. Eyiolo ajo teneret ilo tung'ani obo, neiteng'eneneiko tenerikoo ilkulikae, neyiolou ajo eidipa ninye atiou kewan te ilo oiteng'eni lenye. Ore olarikoni neyiolou ajo ore olaisabu naa mme keitushuli kake lekatitin. Naa pooki peyie eitubulaa enduaata enye naa peyie eiu kewan too lkulikae. Etejo opa likae arikoni loo lairukok oji, Dawson Trotman, "Ore enkiaas nemeya erishata e ina naitayuni, ore ina naitayuni nemeya erishata e ina naisho." Ore sii ninye olkipaaret Paulo, laa olarikoni odupa, netolikio ilo aiteng'enani lenye oti oji Timoteo peyie elo sii ninye aiu kewan te kulie lewa oisiligayu. {2 Timoteo 2:2}

Minkilikuanu doi ina oshi niaasita, kake nkilikuana kewan ajo, “kainyoo easita ilkulikae enkaraki ina oshi naasita.” Ore Ilarikok netoiwuoki peyie eisho. Ore peyie edol Yesu ilkipaarella tomon aare nedol enkop pooki te ninche! Ore peyie eidip aiteng’ena ninche neisho ninche enkitanapata kitok nejoki “enchom entaa iloreren pooki ilooiteng’eni...” Amu keyiolo ajo ore olarikoni naa peyie eisho.

12. Keing’uaa olmishire

Ore ina yieunoto najo oltung’ani peyie eini enduaata enye too ltauja loo lkulikae naa amu keyieu neing’uaa olmishire odoli eidipa ninye atulusoi. Ore olarikoni odupa naa mme “taata;” eing’uraa kake eishoi nalotu. Ore te mbuku e Yohana 17 egira Yesu aomonoki ilooiteng’eni lenyena nejo, “*Neme ninche ake aomonoki, kake o lelo pooki laairuk nanu enakaraki ororei lino.*” Toduaa ajo, keyieu sii ninye opa neing’uaa olmishire enkaraki iishoritin naitajeuni eimu lelo asujak lenyena oisiligayu. Ore Ilarikok pooki naa keeta enkirukoto o enduaata nchere kebaya erikore enye entaisere. Neeku ina peyie aa ore ilarikok naa keisho erishata enye sidai lelo tung’ana sidan. Metaa kedolita ninche entaisere naibelekenye, naa entaisere sidai napuo aatii ilasujak, o lasujak loo lasujak lenye. Neeku ore olmishire lo larikoni naa tenimishet taata nitapalayie olino taata.

Olarikoni Sinka

Atoduaa oshi enkiguran nautu enkayioni arikoni natoriko isikarini lenyena elototo entim oldoinyo, neimin paa keikilikuan ilkulikae ajoki, “ketii oloyiolo enikitii?” Ore enayieunoyu to larikoni naa nchere keeta enkidimata erikore! Ore peyie elimu olkipaaret Paulo nena kishoorot Enkiyang’et Sinyati, naa ore nabo e nena kishoorot naa ene “Rikore.” **Iroma 12:8** nejo, nchoo “*ilo orikisho erikisho te nkisosion*”

Eidimayu nikintamok ate eneikununo erikore te niking'uraa eneiko opa Yesu erikito ilooiteng'eni lenyena. Ore te sipata enkishooroto e Rikore naa mme ae kake Yesu ilo arikoni o erikore enye tiatua enkishui e ina kerai Enkai naishoro.

Etejoki oshi ore erikore naa ikinet mme keitobiruni. Ore sii ninye to larikoni loo lairukok naa kesipa ena. Ore ninye netoiwuoki eniare netum enkishooroto erikore. Eigailaki aaiu peyie erikisho.

Arikishore olkuaak sidai

Ore ilo orik iltung'ana te nkisiaayiare oo lairukok naa peyie eiteng'en kewan te Kristo. Etorikishe Kristo te nkooitoi sidai, neme te ngolon eyieunoto enye, neme te earakinoto, arashu te nkituria. Etuutaka Yesu lelo tomon aare peyie erikisho te nkooitoi Enkai o too utarot e Bibilia. Ore olkuaak le Yesu makewan netaa ninye eiteng'enareki. Ore eimu ilo kuaak lenye, neiteng'enisho enkoitoi enkishui oo ntarasi.

Enkoitoi natorikie Yesu iltung'ana

Ore esipata e makewan e Yesu enaa olarikoni loo ltung'ana naa nchere etaa opa ninye Olarikoni-sinka. Ore opa ninye erikore enye naa enasiaai ilkulikae. Metaa ore emborron, enyorrata tenebo ilo tau lo sinka nelo aiseyie lelo opa opa ogira aitubulu. Meing'uraa Yesu ajo kaja sinkan oata oltung'ani kake ore endupai olarikoni naa esiana e lelo oisiaayia.

Metaa eitabayie Yesu enaibon e Isaya natejo ore Mesia naa keaku "oltung'ani loo sinaitin ninjen netamoo osina." (**Isaiah 53**) Ore Mesia naa keaku olaiguanani, kake neeku olaiguanani-sinka! Etejo Paulo nchere eewuo Kristo te "mpukunoto osinka," (**Ilfilipi. 2:6, 7**) metaa ena endamunoto e Kristo, naa ninye empukunoto enkishui enye. Etorikishe enaa olarikoni sinka.

Enkitukuoto oo nkejek

Etisiraki te mbuku e **Yohana 13:4ff** olkilikuai le tipat tiatua enkishui oo ltung'ana too nkolong'I naabayie enyena te nkop. Eitukuo nkejek oo looiteng'eni. Nchere eitamokito ninche te nkooitoi e nkiaas o enkitanyanyukoto enye. Metaa merikino aikata ninche ena kitanyanyukoto Olaiguanani le Nkitoo oitadoyie kewan, ore te mborron sapuk neituku nkejek e lelo lewa oo tonyorra. Maiteng'ena sii iyiook ate embae kitok oo ntarasi e Kristo te ina kitukuoto oo nkejek oloirerio:

1. Emborron olbolet lo Larikoni-Sinka

Tenidol olaiguanani Yesu eituku nena kejek naang'u naa enkiaas naiteng'enisho emborron. Eirina Yesu empolos te nkarasha enaa enaas isinkan aisiaayiak eituku nkejek enye peyie eutaki ninche ore enkoitoi enkilepata naa enkitadoyioroto e ate! Ore enkoitoi naakunyieki ilarikok oodupa naa enkitadoyioroto e ate. Ore Olarikoni naa ilo oidim ataasa ina bae e abori peyie eitukuj ilkulikae metaasa. Ore Olarikoni nemeidimayu peyie ejoki iltung'ana metaasa ina nemeyieu ninye neaas. Ore ina kiyang'et e Kristo natii atua iyie naa ninye nikincho ntabai lelo omon oojo "Entadou naa ate tiaborienkaina nagol Enkai, pee etum ninye ailepie intae te nkata nageluno." (**1Petero 5:6**)

2. Ore Olarikoni-Sinka nemeanyu metiaakini meisiaisho

Ore peyie king'or ina pisha e Yesu eteena empolos te nkarasha neituku nkejek naa keutu oltau le nkitayunoto e kewan. Meetae olotiaaki ninye metaasa ena siaai emborron, kake etegelua openy aas. Nchere etoduaa enkolat netumore. Meidimayu opa aikata peyie edamu ilooiteng'eni aajoki Yesu meitukuo nkejek enye. Naa ina peyie ore Ilarikok oodupa naa keitayu ate. Naa keutukuj sii ilkulikae meitayu ate aaku enkitanyanyukoto. Ore enaa enaitayuo kewan Yesu (ometabaiki to salaba!) naa keitukuj iyiook peyie kitiu enaa ninye.

3. Ore Olarikoni-sinka nemegelu ajo ng'ae eisiaai

Ore enaibala, eitukuo Yesu nkejek e Yudas hoo neyiolo oleng ajo ninye olo akaldaa! Ore te ina kiaas naa ketii enyorrata o lñg'ur kitok oleng. Ore enaa ina opa nataasa Yesu, eyieu naa ore ilarikok oodupa naa peyie epuo aisiaai pooki ng'ae oyieu ersetoto enye era oltung'ani ora. Ore enyorrata o sinka nemeeta olgela. Emaiteng'ena ate te nkitananyukoto e Kristo.

4. Ore Olarikoni-sinka naa dorrop kila

Eteena Yesu empolos te nkarasha eutu nchere etumuta peyie eaas pooki siaai ata esuuji. Ore ena naa enyorrata natipikaki enkiaas. Naa keitadamu iyiook nchere keiteng'enisho *enkiaas* alang'u *elikioroto*. Ore ene tipat te rikore naa nena nikiaas alang nena nikijoki itung'ana metaasa. Etii opa Yesu tenebo ilewa lenyena ometaa erubata enkishui enye. Nelo aitamok neutaa ninche eisiaaita ninche enaake. Keyieu neyorraa olarikoni peyie eaas pooki naidimayu peyie etum atareto lelo pooki ooboitare ninye.

Ore Sam Walton, laa olopeny olduka le Wal-Mart, netoning'e oleng te murua e Bentonville Arkansas amu ine etii olduka sapuk le Wal-Mart, enkaraki etaaninye obo le lelo tung'ana karsisi te seuseu; neton ake ereu kewan esiaai te ngarri musana oo larin tomon. Nelimu opa ajo kenyor ashomie ina garri musana amu keitadamu meitadou kewan, nedamu sii ine opa neing'uaa. Ore ilarikok naa dorropu nkilani.

5. Ore Olarikoni-sinka naa keishooyo meisiligu toki

Eitu opa eomon Yesu ilooiteng'eni meituko sii ninye nkejek enyena. Etii embae ene enkiteng'ena. Nchere ore osinka nemeomonu meisiaai ninye. Metaa mme entoki ena naji inchooyo peyie kinchori. Ore ilarikok oodupa naa ndamunot sidain eeta mme dupoto e maate. Edolita ninche enelakua mme ene kiti wueji netii.

6. Ore Ilarikok-sinkan naa keiteng'en ate peyie eng'amu neishooyo sii

Eipang'ua Petero nejo, "Olaitoriani mintuku nkejek ainei!" Elio ena enaa sidai kake ketii sii olwuasa. Naa ina peyie etarerioye Yesu Petero. Eiteng'enita Kristo iyiook nchere kenarikino nenyorraa ilarikok meitaasa ilkulikae. Ekeyieu ake neitadoyio ate ilarikok mewaita erishata ilkulikae aitaas iyiook enaa peyie kintaas ninche.

7. Ore Ilarikok- sinkan naa nyaanyukie e Kristo.

Ore peyie eidip Yesu aitukuo nkejek e lelo tomon aare, nejoki ninche, "Aiyiololo enaitaasa intae? Aishoo intae enkitanyanyukoto(olkilikuai le nkishui) omara te naituku nanu intae Olkitok, nara Olaiteng'enani nkejek inyi, keishiaakino sii ninche intae neituku olikae olikae nkejek." (**Yohana 13: 14, 15**) Keibal ele kilikuai te lelo oopuo aasishore. Ekipuo aadupayu oleng kira ilarikok te nikinteru aas enaa enaasita opa Kristo. Ninye eutarie ate erikore pooki oo lairukok;

Etorikoyie iltung'ana too nkitananyukot enyena. Amu eitu ake ejoki metonyorra ilmang'ati lenye; Kake etonyorra ninye ilmang'ati lenyena. Eitaa olasotoni le kodi le Roma oloiteng'eni! Einosa endaa e teipa tenebo Zakayo oibayioki. Etapalikia enkitok naibung'aki eloloito. Ore nena kiasin naatutaarie iltung'ana sidain enaa enatiu olaiteng'enani kewan.

Ore Ilarikok-sinkan naa ilaiturukok

Ore olarikoni te nkutuk oo Lgiriki naa kejo, "Ilo oitashe te dukuya ilkulikae." Ore oloitoreisho naa kejoki iltung'ana metaasa ina nemeyieu ninye neaas. Mme neijia etui to larikoni osipa. Ore ninye naa olaiturukoni. Kejo ninye, "Entusujuaki, o enkitanyanyukoto ai, niasasia enaa enaas. Naa kaautaki eninko. Ina oitoi erikshore Kristo. Kijoki tudumu osalaba lino tanapa enaake, neitoki ninye alo anang osalaba te nkaraki iyie! Mme pesho etonyorra iltung'ana neton ake esujita ninye. Keyieu naa ore o iyiook nikiaaku ilaituruko nikirikisho too nkitananyukot sidan.

Ore Ilarikok naa iloo Nduaat

Etoduaa opa Yesu Enkitoria Enkai nenyoraa openy aomon ilasujak lenyena peyie eibung'are ina duaata enye peyie eyau ina kitoria meeum enkop. Ore enasipa etoduaa opa Yesu enkidimata naata lelo lewa tomon aare ooipoto. Eeta opa too ndamunot enyena enjeunoto ang ina kata peyie eipot ninche. (ing'ura **Yohana 17:18-20**) Ore ina kata erikoo ninche naa keeta opa enduaata peyie eibelekenyaki kewan enkop. Ore Robert Coleman te ina buku enye naji *The Master's Plan of Evangelism* netejo ore ena duaata naa enkoitoi opa naasishore Kristo te Rikore enye. Ore pooki arikoni naa keyieu ake neeta endamunoto enkiishunoto.. Kedol ilarikok nena nemedol ilkulikae. Metaa oltung'ani lemeidang too nduaat. Amu ena doi empaash naata ilarikok o laitasheikino enaa ilaitoriak. Ore ilaitasheikinoni naa mbaa esiaai enaake eing'uraa, ore ninche neme ilarikok loo ltung'ana. Ore ninche naa ilaitasheikino loo laasak! Metaa kepaasha oleng.

Olpurkel torrono

Ore eutunoto sida to larikoni o laitasheikinoni naa lelo oopuo osero loo ng'uesi. Nepuo aajing entim nasur needo ilkeek aalang iltomia. Ore olaitasheikinoni neipotu iltung'ana metudung'u enkoitoi naim atua entim. Neitarasaki iltung'ana ilalema, neisho enkare lelo ootanaurate, nemanaa aing'uraa peyie edol ajo etudung'uoki enkoitoi naimi. Metaa ore olaitasheikinoni naa nena kutiti tokitin eing'uraa. Nelotu olarikoni. Neked olchani oodo, ore ake peyie edol ong'ata nebuaaki olaitasheikinoni ajoki, "tung'uai endung'ore! Imina amu mme ine etii enkoitoi." Neija taa etiu olarikoni amu kedol enelakua nerikoo iltung'ana aitobiraki.

Ore ilarikok-sinkan naa keitayu ate

Ore opa Yesu neitayuo kewan enkaraki enduaata opa naata. Eishoo Papa pooki naata too nklong'i enyena pooki. Ore ena naa empukunoto olarikoni sidai amu metii toki naitoki arishie ninye enkipototo o enduaata naata. Ore ninye naa kerreten esiaai neaas sii.

Ore ninye naa oltung'ani otamanya esiaai enye, amu kumok lelo ootem aaitapaong'oo negil tau. Ore olarikoni naa oltung'ani oata enkirukoto e ina naasita ata ninye metii likae oiruk ina naasita. Ore olarikoni naa keitanap ilasujak lenyena meitayu ate enaa ninye. Kejoki Yesu lelo lewa opa ooboita, "Tenikinyor, mbung'a nkitanapat ainei."

Keimaki ena enapata olola. Ore ilarikok naa keisilig aajo ore lelo ooboitare ninche naa kenap olola le nduaata, enkipototo o esiaai pooki. Amu ore ninye netonyorra anap olola naa neijia eyieu nitiu sii iyie.

Ore ilarikok-sinkan neitayu ate te ina siaai sidai

Ore olarikoni naa keeta enkipirta. Ore Yesu laa ninye enkitanyanyukoto ang naa oltung'ani oota enkipirta. Mbaa are opa ninye enyamaliki: 1.) Esiaai e Papai lenye (ing'ura **Luka 2**). 2.) Peyie eitiship Papai lenye. (ing'ura **Yohana 8:29**) Keyieu ake sii iyiook niking'uarru peyie kiaas eyieunoto Enkai, nikiaas te sidano. Ore esidano naa enkiaas oltau ong'uarrita peyie eitiship Papa lang le shumata. Ore esidano naa nchere aishooyo enyuata ino te nena nikimpotoko Enkai peyie iaas. Naa ina peyie eyieu nikinteng'en ilbarnot loo lewa o nkituaak metaa iltung'ana oaas esidai.

Tenikinteru aiteng' en ilarikok sinkan, naa eikintobiru eishoi oo larikok laa ninche oopuonu aitobir enkop.

Ele kerreti esujaa embulunoto oo larikok:

- Ilarikok ootalioote= Eiteru ilarin 18-25
- Ilarikok ootagolo= Eiteru ilarin 25-40
- Ilarikok ootokitoono= Ebaiki ilarin 40 neilep

Olkilikuai lino le nkishui

Ore enabayie, eitobira Yesu empukunoto olarikoni. Ore enkishui enye naa olkilikuai. Ore eidipa atorikinoyu isiamon ororei lenye o inkiaasin enyena, eton ake edamu empukunoto oltung'ani opa ora. Keyieu opa iloiteng'eni netiu enaa ninye. Kebaa ina nyorrata. Keyieu nikintodaaya Kristo peyie edoli ninye te iyiook.

Meidimayu niutu enkoitoi niimita iyie enkae. Eyieu nisujita nena nijeito. Ore enitiu naa ninye nairo alang'u eninteng'enisho. Ore olarikoni osipa naa kejo, "Tusujuaki amu aidipa atabai ine." Nchere eidipa atabaiki nena naajoki ilkulikae metaasa.

ENKISIAAYIARE O ENCHULA ENKITORIA

Naboisho oo nkanisani

Elimunoto

“Kake entang’as eng’oru enkitoria enye o sipat enyena, naa keponikini intae nena pooki.” Matayo 6:33

Ore ena *Kisiaayiare Enchula Enkitoria* (KMF) naa enhula oo nkanisani te nkisiaayiare naata enkipirta peyie easisho tenebo eitubulaa neshet Enkitoria Enkai too lubot enkop oo loorook ometabaiki seuseu. Mme olturnur le nkanisa naje neme ina enduaata eata kake easishore nkanisani o lairukok oiruk ele sirata le **Yohana 3:3**, “*...te neitu eini oltung’ani aaigil te inoto naing’uaa shumata nemeidim atoduaa Enkitoria Enkai.*”

Enkitoria Enkai

Ore Enkitoria Enkai naa erikore Enkai oo ntarasi naitore seuseu o pooki toki natii (ing’ura **Olkereemp 103:19**). Eikijing Enkitoria eimu einoto ng’ejuk (**Yohana 3:5-7**), naa keji ti ae kutuk Enkitoria e Keper

Ore Enkitoria Enkai naa kenyorraa nening’okino o pooki toki naitayioki, te shumata o te nkop. Neeku ore Enkitoria Enkai na ene pooki alole amu etii lelo malaika oitayuoki tenebo iltung’ana. Enoo ntarasi amu ore sii ninye Enaki naa enoo ntarasi naa eno Itau—naa ketumieki pooki airukoni. Naboisho ninye naimu “*einoto oltau*” (**Yohana 3:5**), nikintisipa ena enkaraki enkiyang’et openy naishakenu too Itauja lang (**Iroma 8:16**).

Ore Enkai naa keitoreisho, magilani, kitok eng’eno naa ninye naitore pooki toki naitayio. Kake ore ena naji “Enkitoria Enkai” naa keutu ine neitoreishore Enkai ntarasi.

Ainyoo doi ejи Enkitoria Enkai? Etejo Graeme Goldsworthy “*Iltung’ana le Nkai , te wueji Enkai, ooitore Enkai,* ” Metaa Enkitoria Enkai te nkop eimu kanisa enye. Ore kanisa e Yesu Kristo naa ene pooki. Amu enoo lairukok pooki oipotuuki te nkop metijing’ a Enkitoria.

ENKISIAAYIARE ELIKIOROTO

Ore enkisiaayiare elikioroto naa enkishooroto Oltau Sinyati najo peyie easishoreki te Kanisa. Ore nkishoorot naa keasisho tenebo aashet kanisa amu ore kanisa naa keshet kewan te risioroto empalai oo **Ilefeso 4:16**.

Ore iyiook oora kumok nikiaku osesen obo

Ejo embuku oo **Iroma 12:5** “*...nikira rubat olikae olikae.* ”

Nejo embuku oo **1Ilkorintio 12:12-13** “*Ore taata, anaa enatiu osesen lo ltung’ani ara obo neeta irubat*

kumok, naa osesen obo, neija sii etui te Kristo. Amu ti nikira opa Lyahudi anaa kira Lgiriki, nikira rrindiki aashu kira iltung'ana oolakuno, ore te nkibatisa te ina kiyang'et nabo nikitaa pooki osesen obo neitamataki iyiook ina kiyang'et nabo."

Ore ele turrur le KMF naa keyau enkoitoi najo peyie edupore iltung'ana o nkanisani nepuo aatumo neasisho tenebo lelo pooki oota olokiyo le likioroto, erreten oo looiteng'eni/enkitubulunoto, enkoitoi e Bibilia naasishoreki te nkitasheikinoto e kanisa, enkoitoi enkiama e Bibilia o kulie oitoi enkisiaayiare.

ENCHULA

Ore enchula to Sotua Ng'ejuk naa naboisho oo lairukok nautu enkisiaayiare tenebo Kristo o sii tenebo iltung'ana maate eitabari eyieunoto Enkai te nkop. Ore enchula te risioroto Osotua Ng'ejuk naa enkiaas e atua naitadoluni tioriong. Ore enkipirta naa peyie eitabaya eyieunoto Enkai.

Ore enchula Osotua Ng'ejuk naa ene tipat te kuna oitoi:

1. Ore enchula Osotua Ng'ejuk naa keewuo enkaraki eunoto e kanisa.

Eewuo Enkiyang'et Sinyati shumata lelo tung'ana, neeku ore ina natijing'a iltauja lenye nepuo aasishore te nkibalakinoto. Elimuno ena te mbuku oo **Iasat 2:44-47**.

Ore ena naboisho naasishoi aaitabaya eyieunoto Enkai nepon dukuya te kanisa eitabari mbaa enaa emponaroto oo larikok, nkiaasin naapaasha, eretoto e lelo asinak, neasishoreki nkishoorot enkiyang'et naapasha, nereti lelo oipotoki meshomo elikioroto kulie kuapi, enkomon e naboisho tenebo o eseremare.

2. Ore Enchula naa enkoitoi e makewan naitabariek e eyieunoto Enkai te kanisa. Etolimu Paulo enkipirta e kanisa te mbuku oo **Ilefeso 3:8-11**.

Ore te lelo sirat naa keutu nchere keeta Enkai endamunoto sida oo ntarasi naa keeta kanisa erubata sapuk peyie eitabaya ina duaata. Naa ore enkipirta e kanisa nalimuno to sirata le 10 naa peyie eutaki enkop ina kibalakinoto eng'eno Enkai neutu sii ina kitoo enye peyie edol pooki.

Ejoki iyiook embuku oo **Ilefeso 4:16** nchere ore oltung'ani oasisho openy nemeidim aitabai ena oitoi nautu enkipirta Enkai te nkop, amu ore Enkai naa iltung'ana kumok easishore. Ore ninye empukunoto Enkai naa keyieu enkidimata oo ltung'ana kumok ooibung'a peyie eitabaya eyieunoto enye te nkop. Pooki ake peyie eliooyu Enkai te nkop naa keyieu pooki tung'ani te kanisa neaas enhoto enye neitoki sii aibung'areilkulikae oasita sii ninche enhoto enye. Naa ore enkoitoi nikiaasishore kitii ena shula, ore ina naboisho ang neitabaya eyieunoto enye. Ena oitoi ake e naboisho naidimie iyiook maitabai eyieunoto Enkai. Naa ina doi paa ene tipat enchula e kanisa.

Elimu embuku oo **Ilkorintio 12** nchere ore pooki tung'ani le nchula naa ole tipat te siaai e kanisa. Ore enkaraki tipatisho enchula, meetae oltung'ani oota esipata peyie eiwuang'ie kewan nerrek esiaai osesen le Kristo aa kanisa.

Metaa ore naa amu ene tipat ina kiaas e atua iltauja nikintabaya tioriong naboisho kiaas eyieunoto Enkai, mme ake duo ena oshi ake kake enkoitoi e makewan ninkintabariek eyieunoto Enkai te kanisa. Amaa naa kaji kinko peyie kimbung enchula?

Enkibung'ata Enchula

Eidimayu nimbung'ubung'u enhula tenipuopuo aasujaa enkipirta e KMF o lelo oasisho tenebo, niasasia ina nindimidimi aataa emayanata too lkulikae o te kanisa. Ore too rishat kumok nemeyieu iltung'ana kanisa enkaraki medolita oleng enkipirta enye. Ore enkipirta ang naa peyie kintoudaaya enkitoo Enkai te nkop too nena oitoi kumok naatolimu te Bibilia. Aikiaasisho tenebo nkincho Enkai enkitoo, peyie elo ass eyieunoto enye tenebo.

Keidimayu peyie ilo aibung enhula te nilo aas ina siaai naa ninye iyiolo oleng peyie intabaya enkipirta nabo e kuna naalimuno. Ore eninko peyie iyiolou ina siaai niindim ataasa te sidai naa peyie ing'as ayiolou nena kishooroto enkiyang'et o ina kidimata e ikinet o sii peyie iyiolou iyeunot naata kanisa. Eidimayu niaaku emayanata too lkulikae te nilo aret kanisa te nkooitoi natumie ilng'anayio. Naa te nelo metaa miyilo nkishoorot enkiyang'et naa keidimayu ake niaasisho te ine nira arriya. Amu te niaasisho o lkulikae, neiteru nkishoorot inono aaliyu nitum nena siaaitin niyiolo naaret kanisa te risioroto o nkishoorot inono te nebo enkarriyiano.

Neeku, mataasisho te nebo kimbung enhula enaa enas opa ina kanisa e dukuya peyie ore ina ng'eno nagut Enkai nepuoi aayiolou eimu Kanisa enye.

NKANISANI

Ore KMF neeta enkirukoto nchere (1) Ore nkanisani Osotua Ng'ejuk naa kelakuno neitasheiki ate (2) Ore enkisiaayiare naa ketumokinoyu oleng te kanisa, mme esujaa olkerreti le dini arashu to lturrur. Ore ele turru le KMF naa nkanisani easishore peyie etum atapaashare nkitanapat e dini nelo dukuya te nchetunoto enkitoria Enkai tenebo. Ore enaa enajo nkitanapat e dini nchere ore pooki kanisa naa enaipukoi e dini, eiruk ninche KMF nchere ore elukunya e kanisa naa Kristo. Kejo ninye KMF nchere ore "elukunya" naa ninye enaipukoi enkisiaayiare te kanisa. Ore KMF naa keasisho o nkanisani epuo aaretu te nkisiaayiare eimu olning'o le naboisho enkaraki Enkitoria Enkai.

ENDUAATA

Ore enduaata e ***Kingdom Ministries Fellowship*** naa peyie eitabaya enkitanapata kitok enaa enasira te (Matayo 28:19-20) epuo aarreten ilairritak o larikok loo nkanisani to lkila orok. Aikipuo, niking'oru ilooiteng'eni, nikintamok ninche peyie eiteng'en ilkulikae nepuo aaponaa ate eitaa ilkulikae ilooiteng'eni.

ORREIKIE OASISHORE

Ore esiaai e KMF naa peyie eitabaya enkitanapata kitok e likioroto naing'uaa Olaitoriani lang Yesu, te nkooitoi oo sirat le Bibilia, kimbung'are ilturruri le nkirukoto, nkanisa o enkisiaayiare elikoroto tenebo sii iltung'ana oosujita orreikie sidai le nkirukoto naing'uaa ororei le Nkai.

ENKISIAAYIARE O ENCHULA ENKITORIA-KMF

Enkitashoto Enkirukoto

- 1. KIAATA ENKIRUKOTO** nchere ore Bibilia naa ilomon ooyang'ua Enkai, naa ninye egolon o enkirukoto ang neeku sii orreikie le nkishui olairukoni. Neeta dupoto te nkiteeng'enare, o te nkisikong'ata o te rerioroto, o te nkitubulunoto tiatua esupatisho. (**2Timoteo 3:16**)
- 2. KIAATA ENKIRUKOTO** te Naboisho e Uni enaa enautuno te nkisiaayiare oolkipaareta. Enkai nabo eetae kake too mpukunot uni aa Papa, Enkerai, Oltau Sinyati, naa kanyaanyuk naa inoo ntarasi.
- 3. KIAATA ENKIRUKOTO** te Kristo Yesu enkerai Enkai nabo, olakordunoni naa Olaitoriani lang. Ore Keeya natanang'a ing'ok ang naa ninye ake enkooitoi empalikinoto o enkishui oo ntarasi.
- 4. KIAATA ENKIRUKOTO** nchere eitapong'o neimina iltung'ana pooki metaa keyieu empiris Enkai enkordunoto. Obo ake olaitutumoni le Nkai sinyati o ltung'ani aing'okoni, aa taa Kristo Olaitoriani. Ore enjeunoto naa te mpiris Enkai etumi, eimu enkirukoto naing'uaa Kristo te keeya, te nukaroto o te mpiunoto enye.
- 5. KIIRUK** nchere ore te nkibatisa nadoikini enkare sapuk naa shakanisho e ilo airukoni ng'ejuk te kanisa nchere etoiwuoki e niare. Ore enkibatisa neme ninye naitajeu, kake enkiaas e oriong nautu olning'o le Kristo neishakenoo too lkulikae keeya, enukaroto o empiunoto e Kristo te nebo empiunoto olairukoni te nkishui ng'ejuk tiatua Kristo.
- 6. KIIRUK** nchere iyiook eitanapa Enkai peyie kiya elikioroto oo lomon supati o metabaiki ineeiting'ie enkop metaa nening iloshon pooki ilomon supati le njeunoto. **Matayo 28:19-20 , Mark 16:15**
- 7. KIIRUK** nchere ore seuseu naa keaanyita enhukunoto e ilo Kristo le nkitoo olotu aitasheyie enkitoria enye te nkop. Kiomonito aajo "Meeu Enkitoria ino" kake nikinyok sii aarreten enhukunoto Olkinki kipuo aitabaya ina naipirare iyiook aa enkitanapata kitok elikioroto te nkishui ang.
- 8. KIIRUK** nchere eiganya iyiook Enkiyang'et Sinyati peyie kipuo, aing'oru, nikintaa ilooiteng'eni, nikintamok iltung'ana kumok, peyie epuo aaret enkitabayaro enkitanapata

kitok e likioroto tena ishoi. Ore enkoitoi nikiaasishore naa enoo lewa gelunot, laa aikintamok ilarikok neitoki lelo aitamok ilkulikae.

9. **KIAATA ENKIRUKOTO** e nena ng'apeta Imiet erikore tiatua kanisa enaa enasira te mbuku oo **Ilefeso 4:11-13**; kedumu Enkai lelo oota nkishoorot enkiyang'et aa, Ilkipaareta, Iloibonok, Ilalikiorok, Ilairritak tenebo Ilaiteng'enak peyie erreten kanisa.
10. **KIAATA ENKIRUKOTO ENKIDIMATA NATII NABOISHO E PAPA/ENKERAII**. Ore enkidimata naitubulunyieki nkera naapuo ang'amaa empiris o enkidimata naing'uaa ilarikok lenye, mme tolturnur arashu te nkatini ake natoning'o kake te ning'unoto nasipa oo nkishoorot enkiyang'et o ina naboisho olning'o. Ore Eliya o Elisha tenebo Paulo o Timoteo naa enkitanyanyukoto sidai e ina naitubulu menye o layioni. Ore ina naboisho kelioo te pooki oota enkiyelata to sesen le Kristo enkaraki enkisiaayiare e pooki obo (**Ilefeso 4:15-16**).
11. **KIAATA ENKIRUKOTO** Enkiama oo lairukok olee obo o enkitok nabo. Ore lelo aare oomanyisho aa nabo tiatua Kristo naa keidim aataas mbaa sapuki enkisiaayiare te nkiyama enye
12. **KIIRUK NCHERE** ore enhula oo lairukok naa ina naboisho nikimbung'are Kristo kipuo aitabaya eyieunoto Enkai te nkop. Mme ake duo kimbung'a maate kake aikiasisho tenebo kintabaya eyieunoto Enkai.
13. **KIIRUK** ina putoto oo larikok naimu enkitelekinoto oo nkaik e nena ng'apeta Imiet enkisiaayiare. Ore ilarikok pooki le kanisa oota enkipototo naa kepuoi aasipu, negeli, menyorrari eton eitu eputi. Ing'ura **Iasat 6:6; Iasat 13:3. 41**

MBAA NAAJO PEYIE EITABAYA KMF

Peyie eyau nkanisani o lairritak enhula e naboisho naibung'a te nkipirta enchetata Enkitoria Enkai te nkop olkila orok

Peyie eitabaya enkitanapata kitok elikioroto e Kristo napuo aiteng'en, nelikioo, nepuo aitaa ilooiteng'eni iloreren pooki Matayo 28:19-20 tenebo 16:15.

Peyie epuo aaibung intumoritin enkiteng'enare oolewa/nkituaak ometaba enaa ore ina duaata erreten oolewa le tipat nelo auno too ltauja le lelo ootii ilubot naapaasha enkop olkila orok.

Peyie epuo aiturrur iltung'ana neiteng'en peyie epuo elikioroto enkaji o enkaji easishore nena bokisi naasieki elikioroto

Ore too nkanisani pooki e KMF, nikipuo aashetu oltim le likioroto osesen le Kristo.

Peyie kipuo aun nkanisani naapuo aaret lelo oibelenyate det, neitubulu nicnhe metaa ilooiteng'eni ooidim aatoisho.

Peyie eibung intumoritin e semina too nkanisani o ntumoritin sapuki enkiteng'ena too nkulie kanisani naaibung'are ninche.

Peyie epuo aasishore pooki oitoi naidimayu neitabaikinye iltung'ana ilomon supati, neiteng'en sii

ilarikok metaasa ina.

Peyie kirikoo nkanisani ang meting'iria nepaash eloloito easishore sinema too sukuuluni, iltururi tenebo imurua nepuoi aatobiru iltururi ooji Eanyisho Enyorra Nadede too sukuuli o te kanisani.

Peyie epuo aaiteng'enisho nkioiti naaiboorieki Biitia too sukuuli, nkanisani o too murua naibung'are.

Peyie eiteng'en nerreten osesen le Kristo (nkanisani e KMF) eimu nkiotoi pooki naaidimayu.

Peyie eitamok pooki airukoni ilo kerreti onyorraro te Nkai te nkisiaayiare/enkipirta/enkarriyiano/enkishooroto eimu ilairritak o larikok ootii ena naboisho enye.

Peye epuo aaret neiteru iwuejitin neitamokishoreki too lubot naasishore nepuo sii aibung'u enkitubulunoto oo loibono, ilalikiorok, ilairritak o lkerreti le nkiteng'enare sidai.

Peyie eitasheiki nkiotoi naautarieki iltung'ana te nkiyang'et, enkikoo te lelo turruri oibung'are, o nkanisani naaitobira olning'o o KMF.

Peyie eisho iutarot lelo aisiaayiak ooretito eramatare too murua eimu nena kanisani naasisho tenebo

Peyie epuo aitalala neitagol naboisho enye o kulie turruri le nkisiaayiare, isukuuli e bibilia, o kulie ake turruri le seuseu peyie eitalala enkisiaayiare, neibung'are sii sirkali o kulie aisotuak loo mbaa enkisoma o ramatare peyie epuo aibelekeny enkishui olkuaak loo ltung'ana.

Peyie epuo aiger impala o mbukui naaret enkiteng'ena oo Lairritak, Nkanisani tenebo Murua.

Peyie epuo aas kulie baa eramatare enkishui enaa enkitayunoto oo nkariak sidain naaoki, enkiteng'ena oo lairritak o sii embaare e biotisho.

Peyie epuo sii aaing'oru nesot mpesai naapuo aasishore peyie eitabaya kuna baa pooki eibung'are kulie aisotuak, nkanisani tenebo iltung'ana aretok.